

II. 545. a.

J. II. p. 499

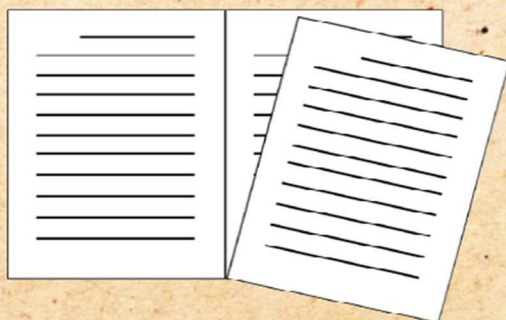
condiens, raptim & quadam etiam animi uehementia decerpni
undiq; quæ illoꝝ imperitiam uel pueritia iudice retuderent,
tantuq; abest, ut prodesse magis uerboꝝ luce stiliq; nitore uo
luerim, ut more etiam recētissimo & plane barbaro incitan
dis locis & argumētis texendis, fuerim usus. Sunt uero cogni
ta pluraq; omnia quæ scripsi, non nulla autē protrita adco ut
sine tedio a paulo doctiorib⁹ uix legi possit, sed ea tamē quæ
pro magnis docilis iuuetus habitura sit, Et qui alios docet nō
quid se oblectet, sed quid horum qui discunt ingenia adparet
rapiatq; sequi debet. Quod si cui βατολογία quadā molestus
uidebor, nil mirum, sed defendi me posse mihi persuadeo, cū
rerum multitudine & præstātia, tnm maxima docēdi fidelita
te quadam, quæ ut in multis longior forem effecit. Satis preci
um operæ respōderit, si te tuiq; similes ingenuos & ad mores
literasq; natos adulescētes hoc nostro instituto, si nō doctio
res, saltem aptiores & ad honestissimas quasq; disciplinas ca
pessendas promptiores factos esse cognouero, Ea namq; spe
ductus multa hætenus edidi, quæ seueriori adhibita lima ca
stigari melioraq; fieri poterāt, diutius retenta, sed uicē amor
rapuit desyderium, monuit officium, & erant apud me cum
Viennæ IOANNIS CVSpiniani Cæsarei Consiliarii cura publi
ce profiterer, Heluetii iuuenes supra q̄ dici queat ingeniosi,
qui alibi optimis præceptoribus, Henrico Glareano doctissi
mo homine, Michaelē Rubello, Ioanne Xiloteſto, Osualdo
Miconio, Vdalrico Zwinglio / Heluetiis omnibus & insigni
ter doctis uiris / usi, me doctore cœpta studia incredibili qua
dam diligētia prosecuti sunt, quoꝝ gratia quando cōmentan
di nobis oꝓium liberius fuerit, aptius fortasse & maiori dili
gētia cōmentabimur, & permittēt, ut spero, res Medicæ quas
profitemur, ut quandoq; Musis officium præstemus suum, si
uerum est illud. Vatribus & Medicis unus Apollo fauet. Tu ua
le, & ita uitam institue ut quemadmodū genere, & maiorum
dignitate præstas, ita moribus quoq; & doctrina nemini sis
cessurus. VIENNAE Nonis Iunii. ANNO. M. D. XVIII.

a z

II, 545
II, 9.

SD 6711 II

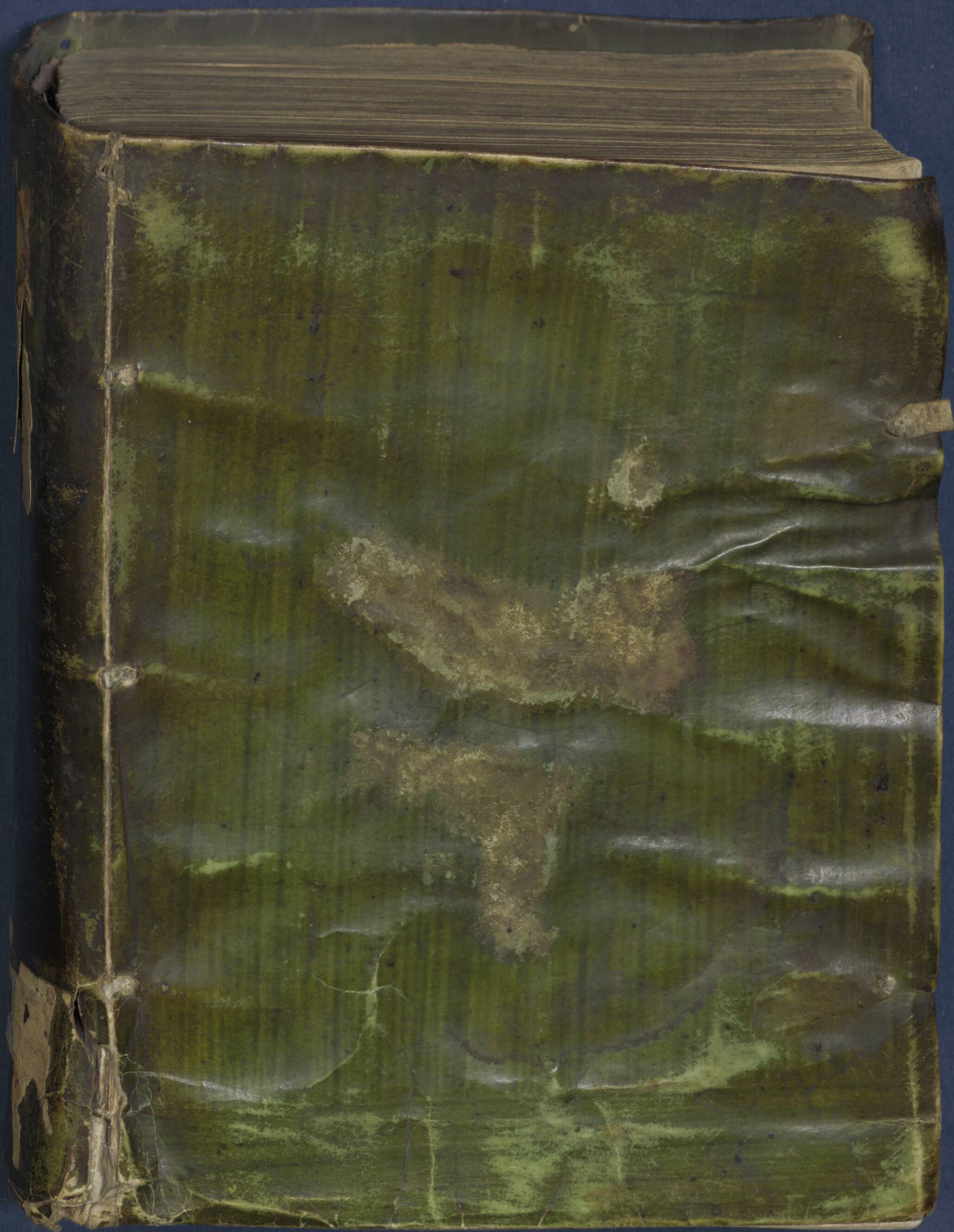

W woluminie kolejno współoprawne sygnatury:

SD 6711 II

SD 6712 II

SD 6713 II

J. Vadiani de poetica.

Dar Kuratorium Okr. Szk. Poznańskiego.
Z księgozbioru Gimn. im. Marii Magdaleny w Poznaniu.
1930.

condiens, raptim & quadam etiam animi uehementia decerpi undiq; quæ illoꝝ imperitiam uel pueritia iudice retūderent, tantūq; abest, ut prodesse magis uerboꝝ luce stiliq; nitore uoluerim, ut more etiam recētissimo & plane barbaro incitandis locis & argumētis texendis, fuerim usus. Sunt uero cognita pleraq; omnia quæ scripsi, non nulla autē protrita adco ut sine tedio a paulo doctiorib⁹ uix legi possit, sed ea tamē quæ pro magnis docilis iuuetus habitura sit, Et qui alios docet nō quid se oblectet, sed quid horum qui discunt ingenia adparet rapiatq; sequi debet. Quod si cui βατολογία quadā molestus uidebor, nil mirum, sed defendi me posse mihi persuadeo, cū rerum multitudine & præstātia, tñm maxima docēdi fidelitate quadam, quæ ut in multis longior forem effecit. Satis precium operæ respōderit, si te tuiq; similes ingenuos & ad mores literasq; natos adulescētes hoc nostro instituto, si nō doctiores, saltem aptiores & ad honestissimas quasq; disciplinas capessendas promptiores factos esse cognouero, Ea namq; spe ductus multa hætenus edidi, quæ seueriori adhibita lima castigari melioraq; fieri poterāt, diutius retenta, sed uicit amor rapuit desyderium, monuit officium, & erant apud me cum Viennæ IOANNIS CVSPINIANI Cæsarei Consiliarii cura/publice profiterer, Heluetii iuuenes supra q̄ dici queat ingeniosi, qui alibi optimis præceptoribus, Henrico Glareano doctissimo homine, Michaelē Rubello, Ioanne Xilotecto, Osualdo Miconio, Vdalrico Zwinglio / Heluetiis omnibus & insigniter doctis uiris/usi, me doctore cœpta studia incredibili quadam diligētia prosecuti sunt, quoꝝ gratia quando cōmentandi nobis ocium liberius fuerit, aptius fortasse & maiori diligētia cōmentabimur, & permittēt, ut spero, res Medicæ quas profitemur, ut quandoq; Musis officium præstemus suum, si uerum est illud. Vatis & Medicis unus Apollo fauet. Tu uale, & ita uitam institue ut quemadmodū genere, & maiorum dignitate præstas, ita moribus quoq; & doctrina nemini sis cessurus. VIENNAE Nonis Iunii. ANNO. M. D. XVIII.

a z

II, 3, 2
III, 9.

SD 6711 II

TITVLORVM OPERIS ENVMERATIO.

- ☞ Quid sit Poetica & quæ eius præstantia. TIT. I.
- ☞ De origine poetices. TIT. II.
- ☞ De excellētia nūeri & causa noīs metri & carminis. TIT. III.
- ☞ Qui uetustissimi apud Græcos Poetæ, & inibi de Homero. TIT. IIII.
- ☞ Qui uetustissimi apud Latinos Poetæ, & inibi de Ennii & Maronis laudibus. TIT. V.
- ☞ De Poetarū Latinoꝝ successione in uniuersum, & tempore uarietate & iactura. TIT. VI.
- ☞ Quantum honoris Græcis & Latinis Poetis impensum fuerit. TIT. VII.
- ☞ De multiplici genere Poetarum, & uariis poematū speciebus. TIT. VIII.
- ☞ Natura ne an ars Poetam faciat? TIT. IX.
- ☞ Quāta nature in omniū artium consumatione maiestas sit & potentia. TIT. X.
- ☞ Quanta sit artis præstātia & firmitas, quāq; facile sit labi naturæ cōfidentibus arte neglecta. TIT. XI.
- ☞ Quanta sit exercitii uis in omni re. TIT. XII.
- ☞ De extemporalitate quam parit usus. TIT. XIII.
- ☞ De furore Poetico & quid per eū intelligendū. TIT. XIII.
- ☞ Qd̄ solitudo Poetarū studiis maxime oportuna sit. Ti. XV.
- ☞ De generibus fabularū & origine, atq; inibi quantū fabulæ profint. TIT. XVI.
- ☞ Primos Poetas theologos fuisse rerūq; ad naturā pertinentium studiosos. TIT. XVII.
- ☞ Poeticā sacræ literæ seueritati nō obesse, & inibi q̄ temere isti agere uideant, qui eam ut cassam & religiōi dissonā contemnunt. TIT. XVIII.
- ☞ De diis gentiliū non nihil, & inibi quid de diis Poetæ uetusti iudicasse uideantur. TIT. XIX.
- ☞ An ideo Hieronymus ab angelo percussus sit, quod Ciceronem legit. TIT. XX.
- ☞ Illustriū rerum scriptores testimoniis sententiisq; Poetarū frequenter usos esse. TIT. XXI.
- ☞ De musis & earum nominibus quid intellectū TIT. XXII.
- ☞ De Apolline & Baccho, atq; inibi cur in eorū tutela Poetæ esse credantur. TIT. XXIII.

H
1205262
N. 4581317

VD16

V33

1934. 1700

- C De grāmaticæ præstātia & eius discēdæ ratiōe. TIT. XXIII.
 C Rhetoricā prope magis Poetæ q̄ Oratori necessariā esse, &
 inibi de eiusdē cum Dialectica cōmertio. TIT. XXV.
 C Quid inter Oratorem & Poetā intersit, & inibi de oratiōis
 pedestris & carminis discrimine. TIT. XXVI.
 C De iudicio. TIT. XXVII.
 C De imitatiōe quantū p̄sit & q̄tenus ea utendū. Ti. XXVIII
 C Iudiciū in latinis Poetis & qui primū legēdi. TIT. XXIX.
 C Quam ampla sit poetices p̄fessio, & inibi in detractores nō
 nulla. TIT. XXX.
 C Artium orbem quā *ερκυκλοπαίδειαν* Græci nomināt Poetis
 apprime necessarium esse. TIT. XXXI.
 C De Carminis ratione. TIT. XXXII.

II. 545. a.

PHILIPPI Gundelii Endecasyllabon.

Deli/Pierides/Liæ/Pallas
 Et quicquid superum Poeticorum est
 Quos primæ frequens dicauit albo
 Vatum Curia perspicationum
 Et suffragia plebis eruditæ.
 Si uobis ueteris fauilla curæ
 In castos superest adhuc Poetas/
 Certatim Vadianum amate uestrum
 Apollo medicum/Camena uatem
 Dignum Bacche hedera/sophum Minerua,
 Qui uos fœdere perpeti ligatos
 Doctrinæ sociat recens per orbem/
 Et Vates bonus ipse & eruditus
 Vates non finit esse non peritos
 Sed sannæ populi eximit procacis
 Nomen perpetui sacrum Poetæ/
 Dum quæ munia dignitasq̄ tanti/
 Quæ sit gloria muneris recenset,
 Hoc uestris Duce pristinusq̄ splendor
 Maiestasq̄ redit uetusta donis/
 Siqua ergo ueteris fauilla curæ
 In castos superest adhuc Poetas/
 Hoc saltem merito, fauore longo
 Certatim Vadianum amate uestrum
 Deli/Pierides/Liæ/Pallas.

VOLFGANGVS Halimarius Morauus Lectoribus.

Quos iuuat Aonidum sacro de fonte lauari
Et uiridi ornatas fronde tenere comas.
Huc properent, hic est sacris fons maximus undis,
Phœbeaq; uiret Daphnide cultus ager.
Munera doctorum licet hic cognoscere Vatum
Et quid Apollo uelit, Thespiadesq; deæ.
Hoc tibi pieriæ decus immortale cohortis
Candide mi lector dat Vadianus opus.
Dat Vadianus opus nullo debile pactoy
Vatibus ingenuis dum manet almus honor,

GEORGIVS Logus Silesius Vadiano,

Docta petit Pallas petit & Patareus Apollo
Quiq; leuis fertur nuncius esse deum
Castaq; Thespiadum cupit ex Helicone caterua
Prodeat in lucem Musa diserta nouam
Næ tandem optatis ueniamq; locumq; dedisti
Exit Apollinei nobile Vatis opus.
Eia agite intonsi iuuenes & epheba iuuentus
Hoc duce Castalii sumite fontis aquam
Inuigilate simul celsiq; cacumina Pyndi
Scandite non leuis est transiliisse labor
Dii sine sollicito superi uetuerè labore
Surgere Phebœæ nomina clara Lyræ
At potiora tibi dum culmina summa tenebis
Omnia dant Muse q̃ labor ante fuit.
Hoc dabit hoc Phœbi nitidi Vadianus alumnus
Castalii columen spesq; decusq; chori.)

RVDOLPHVS Cliuanus Lucernanus.

Barbarie dudum spurca regnante latebat
Oblita puluerea sacra Poësis humo.
Tristis inornatos Pallas diffusa capillos
Errabat Musis concomitata nouem.
Ausoniam lustrans miseræ si forte uirorum
Herculeæ quisquam dexter adesset ope.

Venit ad Helueticas longis erroribus Alpes.
Et dedit hæc sociis uerba benigna suis.
Me coluit iustis semperq; uirilibus armis.
Hæc gens, nunc artes addidit illa bonas.
Eya, uel hic quidam nostræ qui tanta Poësis,
Vel nusquam certe, damna leuabit, erit.
Certe erat Heluetiæ gratus Vadianus alumnus
Et decus Aonii, Pieriq; chori.

GEORGIUS Binderus Tigurinus Heluetius Lectori.

Iam non nubiferi scandenda cacumina Pindi,
Nec quæ dura ingens auia Olympus haber,
Nec bifidi iuga Parnassi modo celsa requiras,
Non Heliconis erunt antra petenda tibi,
Musarum hic ueneranda cohors, hic accipe sacra
Pectore quæ Vati/ docta Thalia canit.
Pulchrius haud quicq; (uel Momo iudice) dices
Quam quod Musa tibi nunc Vadiana dedit.

MICHAEL Alchophorus Patauiensis.

Phœbe pater Vatum, cuius Permessides undæ
Festaq; tam longum numine templa carent/
Aemathiis rursus dispensans fata colonis
Parnasso ueterem te modo redde deum.
Et tege uirginea flauentia tempora lauro
Tandem/ ac mulcentem cuncta resumme chelin.
Circum te placidæ celebrent tua turba Camœnæ
Ludentem læto carmina læta choro.
Nil est quod terram fugias, infestaq; diræ
Impietati hominum longius ora neges.
Deliquit siquid leuis ignorantia uulgi
Dum temnit Vates turba prophana tuos.
Parce precor/ mentem recipit/ magniq; Poetæ
Victa libro/ errores damnat & ipsa suos.
Parce precor/ cumq; ipsa leuet confessio culpam/
Iam uenia cœcum dilue Phœbe nefas.
Atq; redi presensq; tuos largire furores
Danteq; te melius Castalis unda riget.

Sic tibi & Aoniis redeat modo pristina Musis
Maiestas/id quod nunc Vadianus agit/
Sic te uir tantus longum fœliciter eum
Insinuet studiis per meliora bonis.
Sic maior sanctos foueat doctrina Poetas
Hoc duce/& ignaris obstruat ora pudor.

Finis.

PROTESTATIO VADIANI

Quia Poeticæ nomē odiosum apud plerosq; esse
intelligo, eosq; maxime quos minime intererat:
libuit præfari ingenue, Vt si quod erratū in nostro
illi libello deprehēdisse putauerint, nos moneāt,
quosq; animo singula scripserimus accipiant,
ne causa non cognita litem faciāt, aut (quod
nolim) molesti esse pergant: dummodo
meū sit, errorem agnoscere & retras
ctare, id quod magnis uiris in ma
gnis operibus semper cons
cessum fuit.

IOACHIMI VADIANI HELVETII, POETAE ET ORATORIS

a Cæs. Laureati, in librum de Poetica & carminis ratione,

Ad Melchiorum Vadianū, charissimū fratrem:

Præfatio.

VICVNq; tenere ætatis animos, in earum artium
amorem, ad quas natura prouocari vident, recta
semita ducere instituit: Is, vt ego quidē videre vide-
or, tum demū quod sibi proposuit cōsequetur, si nō
totam/eius quā docturus est artis maiestātē & am-
plitudinē in discēntis aspectum cōtēcerit. Sed priori-
bus, ab initio rudimētis ostēsis, ea demōstret saltē,
quæ in magnæ frugis usuram factura, vacillās etiā-
num ratio sibi psuadeat. Nam grauiore impetu factō, quo quasi mo-
rē impatientes pleriq; inepte festināt/nōnunquā cōtingit/vt, & abster-
reat copia, & quasi nauēam inijciat alioqui prōpto ingenio prolixitas,
Et præpostera tradendi serie, eam scintillā, quā animo sollicito natura
infudit, opinione cōcepta difficultas p̄tinus intercipiat atq; extinguat,
Diffidit enim viribus oīs teneritas, & impetu miscellaneo adoriētibus,
humi pressa cedit, ut surculus solet, quē infirmius radicibus innitentem
subiti uentorū turbines infestant: Vbi uero (quod fidi solent agricolæ)
difficiliū itinerū agros ingressis primum cōpendiarias semitas præuij
ostenderimus, per eosdē ipsi deinceps & audacius ambulāt, & in diuer-
ticula nōnunq; exspaciantes vniuersē sibi vię peritiā astruūt, vt postu-
lante rerum vario casu, nullo cursu intricati institutū transitū, sine for-
midine conficiāt. Hęc mihi, Frater, animo voluenti, quā Poeticā omniū
honestissimarū doctrinarū principē, quæ sola omniū in natura rerum fa-
ciem viresq; depromere calamo atq; exhibere cognōscētibus consuevit
tam enixe delegisse tibi animaduerti, in qua desudares, perq; visum est
dignū & oportunū esse, si, quasi uiaticeo adhibito, longi et spaciosi itine-
ris erūnas, tibi rerum ad institutā rem pertinentiū fasciculo breui libel-
lo interciperē, & ostenderem, quę proterēda uestigia forent, quæ nō: ne
per amphractus & senticeta deuians, in errorum latrocinia incideres,
Quod hodie his euenire video, qui nescio quomō, plus æquo sibi confisi
in artibus petendis, aut ordinem negligūt, aut eam se deprehēdisse fal-
so estimantes, nudi incōptiq; uanis titulis exultant, seq; putant rem te-
nere manu, quę longo interuallo abest. PROPOnam autē tibi vt quęq;
potero breuissimis gratificaturus etiā cæteris, qui hæc tibi dicata sunt
lecturi. Nam hac ratione & hæc amplecteris, sine quibus Poetam esse
consummatū non contingit, & distinctæ præceptionis ordine, quę prius
quęue posterius discenda tractandaq; sint facilius cognosces. Scio quā

multi de Poetica & reliquis ad eam pertinētibus nostra maxime atate scripserint, quibus collatis, multa sane erudita & euigilata deprehēdere poterint studiosissimi quicq; in quibus legendis etiā per hęc nostra, tibi præscribere ratio, & officiū, addeturq; quod mihi aliquot iam annis poeticā uersanti, vsu vario & lectione nō deside, compertū esse potuit, Nam (quod pace multoz dictum sit) multi mihi doctissimoz, quibus cura fuit semitam ostendere iuuentuti, qua ad Carminis noscendi scribendiq; apicē, expedite cōscenderent, aut paulo breuius q̄ decebat, aut diffusius q̄ vt p̄tenuis Mineruę perspicacia caperet, sua instituisse videntur, Mediāq; ipsam neglexisse viam/qua volentibus saltem & succinctis, si nō scribendi (hoc enim sine Genio nemini cū gratia cōtingit,) saltem noscēdi, p̄fandiq; Carminis, tum vniuersę Poeticę bases & fundamenta, magnitudinēq; & p̄stantiā, introspicēdi frugifero compendio, facilitas adhiberi poterit, Id quod mihi in præsentia cordi est. PRIMVM igitur, vt a proposītę rei definitiōe, recte quod decreuimus ordiamur, quid Poetica sit, quidue significet, paucis p̄glibabimus. Tu Frater bene p̄cipienti postquā legeris, morem geres, neq; te mouebit quod quasi neglecto ordine, vel a prima pagina in Poeticę laudem, incidimus, cū nulla pars eius sit, q̄ sine laude & voluptate tractari queat. Et nobis alioqui decretū erat, ita omnia stringere, vt huius e cęlis lapsę discipuli commendationē vbiq; insereremus.

QVID SIT POETICA ET QVAE
eius p̄stantia. TIT. I.

Poetica Dei Opt. Max. munus, naturę ministra, studiū vero & vigiliarū comes, vt eam Diomedes ex Varone definit. Est ficta, veręq; narrationis, congruenti rythmo vel pede cōposita metrica structura, ad vtilitatem, voluptatēq; accōmodata, Hanc quia certis regulis, & inductis vsu ac autoritate fundamētis innitur, artem esse indubiū est, & talem quidem, quæ amplissimarū scientiarū adminiculo sese absoluat, atq; perficiat, quæ ad modum ex his quę deinceps edisserā Frater intelliges. Et hac quidem illustrem, qui p̄stare potest, per numeroz gratiosum contextū, quod sonorum, suoq; in genere idoneū & propriū videatur, Poetam dicimus, eiusq; singula opera, poemata, totum vero contextū Poesim appellare solemus, vt Maronis Aeneis Poesis est, pars autē eius quęlibet, poema. Quum vero in Poetica descriptione, Varro fictę veręq; narrationis meminit, id ita accipiendū est, vt ficta ad voluptatē, vera ad vtilitatē referantur. Solet enim in ficto decenti fere iocunditas conspici, in vero autē

fructus, dum docemur, monemur, auocamur, aut ad psequendū quod bonum est pceptis corripimur. Quāquam ista se per utrūq; variant & comisceant. Dulcissima enim oblectatio veri est, & ex fidiis quæ finem utilitatis respiciūt persæpe pulcherrimos, & ad vitæ institutionē impendio facientes fructus adipiscimur, vt ex Comœdijs & Tragœdijs, & Aesopi Apologis, alijsq; similibus contingit, in his enim certa elucescit frugis cōmoditas. In illis autē dum multiplicis vitæ arūnas & incōmoda cognoscimus, dum studioꝝ mortaliū diuersas vices, et in multiplices exitus tendentes conatus addiscimus, fieri nō potest, quin quasi ex typo quodā humanarū rerum doctiores facti, nostris melius, & cauendo, & psequēdo cōsulere possimus. Hinc verum est illud Horatianū.

Aut prodesse volunt aut delectare Poetæ,

Aut simul & iucunda & idonea dicere vitæ.

Plerūq; enim utrūq; connectunt, vt rarius licentius fabulati, voluptatis solius rationem habere videant: tametsi & hoc in votis fuerit multis, & Græcis vt intelligo frequētius, in quorū alioqui tenerā mollitiem iste voluptatis & oblectationis amor, facilius irrepere potuit: ex quo tandem carnis pruritu spiritū titillante, enormis quædā liberius lasciuiendi in carmine, nō nullis licentia placuit, quā imitantes Latini, in Poeticæ cōcessę collegiū recepisse visi sunt. Verum & hæc, Frater, vtcumq; leuitate incrudescent, si suo leguntur tēpore, & eo quidem animo vt cognoscere/ nō imitari quis velit, uberes fructus habēt nō tam sententiariū, q̃ artis, elegantis, & industrię, sine quibus tantā in multorū animis gratiā fortiri nō poterāt. De quibus suo loco fortassis vberius p̃scribemus. Nunc in animo tuo cogita, Poeticam cōmunes quidē cum alijs disciplinis locos frequēter tractare. Verum conari vbiq; ut, quod in manus describendum sumitur, siue id ad naturæ maiestātē siue Deorum magnitudinē, aliarūue rerum vim et effigiem depromendā pertineat, studiosissima rei obseruatione, ijs verbis exprimat, quę numeri quem delegerit: maxime sint capacia, sensumq; iuuent & ornent, adiectis schematibus, & coloribus/ cum collationibus: & a cuiusq; rei natura deprōptis epithetis: ordine in partes coherentes vigilantissime distributo, quibus omnibus id cōsurgat, vt nō scripta sed picta decētibus lineamētis & aspectui nostro proposita videant. Et hæc quidē Poeticæ propria sunt, quę veris nō nunquā & e media philosophia deprōptis rebus, gnigmaticos & fabulares fucos obducit illinitq; ut quod maxime pulchrū est & profundę contemplationis in se capax, a Vulgaribus oculis vetustissimo ritu, amouetur. Perspicacibus autem & prudentię rore conspersis, dulciori & gratiori pigmento offeratur. Natura enim ita sumus formati, vt ardētius illi inhæreamus, quod se non statim, ut est, animo nostro offert, sed colluctans parumper sua se difficultate cōmendat: patitur q; vt quęrat

non ut veniat vltro : nam minus mouet, quicquid vltro se ingerit, magis vero / quod petatum anxie : quęsitumq; laboriose: tandem nobis obuiam fit. Ita enim exultans animus deprehendisse se latatur / quod obseurum erat: nec omnibus protritum / & iucundissima quadam de se ipso cōgratulatione pascitur. POETICA igitur / quod metrico syllabarum per numeros contextu quęq; graphice exprimit Picturę per prius scriptores, non sane inepte comparata est : quemadmodum enim pictorem in imaginibus ducendis omniscium esse oportet : & ad omnes naturę partes quę sensu percipi possunt depingendas promptum & expeditum: Ita & Poetam eruditum & fere omnium rerum aliquid peritię tenentem, quis est qui non videat debere ad quęq; describenda promptissimum esse: Pręterea sicut colorum artificiosa tēperie, & cōmixtione decenti: non visa sepe / atq; miranda & incredibile amoenitatem oculis offerentia spectantium, laude digni pictores opera producant: & ea cum volunt variant / liberi ad quęq; efformanda si modo sint decentia . Ita hercle Poeta firmatus arte, suę professionis ornamentis / splēdidissima nec ante visa poemata multa legentium oblectatione componet, inq; his fingendis liber est: dummodo nec prępostere nec negligentius q̃ glorię ratio postulat id exequatur : Bene ergo Horatius: horum officia conferens in arte sua inquit. Pictoribus atq; Poetis Quidlibet audendi semper fuit ęqua potestas. Vbi perq; docte ibidem Acron. Est (inquit) potestas: sed non vsq; adeo: vt iniqua fingantur. Et ex ea quidem re factum est, vt propter solertem rerum nouarum efformationem, Poetam dici voluerint $\alpha\pi\omicron\ \tau\omicron\upsilon\ \pi\omicron\iota\epsilon\iota\upsilon$ quod fingere siue facere significat. Imo vero Poetices ratio, eo pictura amplior esse videtur, quod hac oculorum potius q̃ animorum oblectatio desideratur. Quę tamen & affectus prouocet / odium nōnunq; / aut amorē siue cōmiserationem pariens. In illa tamē absolutior animi consistit amoenitas : quippe qua ut interim reliqua prętereamus omnia humana studia: officia: mores: affectus: ipsiq; etiam a nullo vnq; picti sermones, cum suo decoro pro materię propositę diuersitate, explicari queunt. Vere ergo dicimus: Frater: Poetam pictorem esse loquentem: Pictorem autē tacentem poetam. Hic enim quod videas coloribus effingit. Ille verbis quod legas: cūq; vtrinq; & vtilitas appareat & voluptas : tanto pręstantiorem pictura Poeticā existimandū est, quanto verba quibus sermonē cōteximus / coloribus preponderāt. Hos autē natura parente recepimus. Verba vero & voces efformāte eo spiritu qui in nobis est: peculiaria humano generi, nos ipsi a mundi primordio, in reliquarū rerum orbis ornamentū: & nostri ordinis diuinitatē atq; pręstantiā ostendendā semper pręstitimus. His vt opinor / amplissimę professionis naturā: atq; efficaciam: Frater intelliges. Nunc de origine eius paucis edisserendū est.

Vemadmodū omniū artium & doctrināz, quas humana patefecit industria, initia perquā tenuia & exilibus principijs paulatim deducta fuisse constat, Ita & Poeticam, indubie cum primis inter mortales celebrari cœptam, & lento passu per remotissima sæcula progressā: nō statim sui compotem primo conatu fuisse verisimile est: Nec dubitat interim receptissimis autoribus, eam oratione soluta, quę arte constiterit, longe priorē fuisse, hæc enim ex illa manauit: Cūq; temporū monimētis, quæ fidem mereantur, nulla gens Hebraica vetustior esse cognoscatur, & in ea multis retro sæculis inclitos vates, inter quos David Mosescq; non vna carminis potentia celebres sunt, floruisse constet, rerum successus seriemq; colligētibus persuasum esse debet, longe antea hāc diuinā artem tractatā fuisse, ac propterea veneranda vetustate insignem. Quādoquidem cum inexhausti artificij creator, qui hanc pulchram mundi compagem, ex sese ipso uolens deprompsit, stellarū orbes, elemētōz discrimina, rerumq; ex his pullulantiū formas imaginesq; numeroz efficatia, & partium proportionē composuisset, tum mira & inenarrabili ordinis, pacisq; & harmoniæ dulcedine delineisset. Animus ille noster diuinę particula aurę: & ad æternæ intelligētis similitudinē effigiatus, certe, & origine instigāte / et rerum natura prouocante, in numeri suspiciendi amorem, & formādę harmoniæ solertiā, nō potuit non incidere, atq; e vestigio Poeticā quandam meditari, Cū & fons suę essentia Deus paulo ante Poetā incōprehensū per artificium operis sese exhibuisset. Et quia res quęq; sua se inclinante natura principio e quo defluxit: similari cupit, nō potuit Creatoris opus mens humana in re sensibili signatius imitari q̃ sermonis, qui sibi liber & proprius erat / ad numeros & harmonicę dulcedinis virtutem / formatione. Idq; me contemplantē, Frater charissime, in eam sententiā corripit, vt existimem mortaliū animos, nō electione aliqua lucri gratia concepta / vnde fere nobilioribus artibus infamia paritur, sed ingenita ex origine scintilla, ad diuinā Poeticę studiū inclinari. Sunt inditia, q̃ omnium animantiū nullum est præter hominē: cuius sensus numeroz & melodiarum dulcedine tam vehemēter moueantur / etiam si a cunabulis ordiamur: quasi conscius iam nunc naturalis amoris animus, ea sibi a sensibus offerri gaudeat & gratuletur, ad quę suo pte instinctu corripit. Accedit ad hoc, quod uidemus animos paulo latiores, & ab vrgētibus negocijs liberos: dū quidpiā accidisse putatur quod salubre & vtile sit, statim quasi memores genuinę dulcedinis, in voces et modulos incidere, quę omnia ad Poeticam refferre quis nō audeat: quę & cōpositione

& pronūciatione sine conueniēti partium simetria constare nequit. Pre-
tereo iam quod alio in loco mihi copiosius ponetur. Dignam sacris &
Deorum preconijis hanc artem vetustissimis visam esse, & recētoribus
summa cum autoritate in ijsdem seruata nō ob aliam causam nisi quia
coelestium in nos mētium promptitudinē plurimū prouocare putabat;
quod si ita est, vt hercle esse multum mihi: Frater: persuadeo, ad ea nos
primordio rerum institutos, quibus se vltamūdāna numina / & indi-
getes animi / prēsidente Deo coli venerariq; voluerint, nō temere quis fa-
tebitur. Qua re factum est, vt cum ad crescēte genere hominū, hāc ars
vires sumpserit, & a rudioribus Rythmis qui Poetico numero principū
prēstitere: in syllabarum et carminū exactiorem diligentiam / venerit.
Quod si quis diceret: propterea eam nō videri prē ceteris mouere ani-
mum / q; per quā pauci Poeticen amplectant: paucissimi autē ad eius
omnimodā frugem perueniant: viribus caret. Nam sicuti per rei intel-
lectū ab usum in vicium labimur, ita ob ignoratē artis quā tñ intelligere
possemus desidiam, merito culpandi sumus: patimur enī rationis inci-
tabula corporis molestia & frequētis intēperie libidinis intercipi. Et na-
turā alias, puocatio, nisi arte poliat, fulciaturq; prēcocem potius q;
maturā frugem edit, vt deinceps suo loco ostēdemus. Nec negauerim,
rem quādoq; quā aut pluribus aut iuste parti cōmunis est: astrorū in-
fluxu variari: quorū in nos euidentissima vis est. Hincq; contingere, vt
vnus alio eo citius in veri cognitionē pergat / quo efficaciora ad firmā-
dum ingenii sydera genito prēfuere. Nam Mercurij locum, magni in
p̄spicacitē & facilitatis dono momenti esse Astronomiā professoribus
placuit: vt ceteros interim errantes taceam. Ea de re me lectitantem nō
semel commouit istud Maronianū. Pastores hedera nascentem ornatē
Poetam: & aduerti equidē / Firmicum Maternū Astrologū, Poetarū &
Grēcorū & Latinorū Horoscopos, signorū & Planetarū locis graphice
expresis diligētissime pensitasse, vt videre etiā sit cur in vno disciplinę
curriculo, tot tamq; varij in diuersa scriptionis genera conatus: labo-
resq; exierint. Id tamē affirmare ausim nullum non ardentē hanc artē
amplexū qui in eius vel rudimentariā noticiā descenderit, nec vnquam
osorem habuisse, nisi cōca ignorantia notatum: adeo conformis ani-
mo nostro est mensura: Preterea celsissima atq; probatissima reliqua-
rum artium lumina, in Poetica quasi ita conante natura: suorū labo-
rum primitias quasdam: & liminaria fundamenta posuisse constat.
DAVID certe (vt in semitam a diuerticulo reuertamur) et prior eo, mi-
nister veri Dei Moses, spiritu illo omniscio qui sanctus, oīs veritatis in
mortalium ingenijis autor est, commoti & correpti, longe ante Grēcos
& Latinos Poeticā illustrarunt, longe omnīū optatissimo casu, nisi enim
hos haberemus quos sciolis & semidoctis ardelionibus obijceremus /

minorē sortiretur omnis nostra professio autoritatē. At in his exēplis
 sancte & dulciter perstat. Moses enim ille veritatem amantiū ductor/
 & infinitę iustitię per mortales fauces interpres: post istum incolumen
 Rubri maris transitū, quo diuinitus vnde permeātibus cesserant/Car-
 men Hexametru/autore Iosepho: pro Dei seruatoris laude & gratia/
 rum actione composuit, recensuitq̃ DAVID, vt idem alibi Iosephus
 asserit, cum pace altissima perfruens, a grauib; proelijs & iminētibus
 periculis vacaret: spiritu paraceto inflāmatu/cātica in Deum/Hym-
 nosq̃ nō vno carminis genere cōposuit: alios enim trimetros: nō nullos
 tetrametros effecit, quos nūc tota exultātis ecclesiā manus indefesso
 concentu/vetustissimo & sanctissimo poemate Deum laudans/cōmo-
 dulatur: quo quidē tralato tametsi numeri seruati non sunt, Poeticus
 tamē nitor, & mira materię gratia/summaq̃ spiritus vaticinātis con-
 summatio dinoscit̃. Hinc illi Aratoris Poetę/vt sua permittebāt tēpora
 nō ingrati versiculi manant: Metrica vis sacris non est incognita libris.
 Psalteriū lyrici composuere pedes. Hos postea Gręci imitati, vt Poetari
 cōeperunt: non nisi diuinis rebus & ad sapientiā pertinētibus pceptis:
 animū vanamq̃ grandisoni spiritus exercuerunt. Quos autore libro
 decimotertio Eusebio: ex Hebreorū veritate & philosophia, multa in sua
 opera transulisse haud dubiū est. De quibus paulo infra dicemus.

DE EXCELLENTIA NVMERI: ET CAUSA
 nominis metri & carminis. TIT. III.

Nunc quoniā Poeticam vniuersam muneris insinuari, sa-
 tis ex his quę de eius origine adduximus/ cōstare po-
 test, restat vt anteq̃ ad Poetarū vetusta nomina descen-
 damus: de eo quicq̃ afferamus in mediū/nam preteri-
 re numerū: cum de musicis sibi quisq̃ proponit disserē-
 dum, est omittere id: sine quo recte quod instituit, quod
 q̃ conatur consequi nō potest: quanq̃ (vt hodie est ingeniorū præcox ar-
 rogantia) admodū pauci/qui sibi etiam Poetę vident: cum abditissima
 suę professionis loca rimātur: numeri recte & signate meminerint. Alia
 enim Mathematica numerorū cōsideratio est, alia ea quę ad suauita-
 tem reducta, nō nude neq̃ (ut ipsi aiunt) abstracte perpēditur: Id quod
 isti nō discernētes/perinde numerū/vt floccum iudicant: qui extremis
 simbrijs pendens non multū ad amictus ornamentū faciat. Quę neces-
 sarię rei ignorātia/dum versus molitur: & asperitatē parit: & nauseam
 inijcit acriter odorātibus naribus: nec bene insumptę professionis de-
 eorum tueri solet. Quod anteq̃ tibi mi Frater: rudimētaria/vt institui/
 pceptione cōmonstrem/deplorāda mihi temporū nostrorum desidiōsa.

securitas merito videtur/qua ex animi pertinacia multi vni sectę adherentes, quę vetustissimi & grauissimi artium & philosophiæ indagatores/more antiquo forsitan & a nostris traditionibus alieno: disputata reliquerūt: conuiuentibus oculis: & cōtracto naso/ceu ridiculas quasdā fabellas/& inanes logos exhibent: nedū omittāt. Hinc reperiuntur qui Pythagorę somina nūcupent: qui Platonis griphos/& inextricatū opinionū & coniecturę Chaos effutiant/cœlestiū animorę remotissima & profundissima sensa disscq; proxima/floccifacientes/ qui in eorę sunt numero: qui (vt Terentiano) vtar: homines imperiti/ nisi quod ipsi faciunt cogitantue/ nihil putant rectū: quorę congeries istū numerū constituit/ qui omniū sterilissimus est. Atq; vtinam/ Ioannes Picus/ qui me iudice: omniū sui tēporis viroř; Aufonię doctissimus fuit: nō impeditus vel contēptus / hoc Romę p̄stitisset quod intenderat: cum Iuuenis etiā num/nongentis propositis Axiomatis inter cætera ostensurus erat / priscū illum Pythagoreorę per numeros disputandi ritū/ quo certe ali quid vetustę eruditionis nos accessisset: factūq; esset/ vt multi deinceps iudiciū contēptui p̄ferrēt: nec tam temere abijcerent quę: aut nondū nouerint: aut cognoscere/ ob ingenij studięque desidiā minus potuerint. Quo in genere hodie magna pars simulatę eruditionis sita est: nullo eī citius pleriq; vacillanti vulgo & inani plebeculę sese eruditos & sapientes esse videri malunt/ quā rerū non vulgariū quas ignorāt contēptu: vt interim/ quę iudicio caret multitudo, secreta quędā: aut lōge his p̄stantiora: scire eos autumet. Hi Vulpeculā imitati testiculos continētem/ solius sese ostentationis aura nutriunt. Equidē: Frater: vt paucorę numerosę mysteria intelligo: ita certe nulla contēno: mihiq; persuadeo: maximorę scriptorę autoritate motus: in nulla sui parte/ naturam tam amplam profundā contēplationis aream reliquisse/ q̄ in rerum per secretos numeros contextu/ Quos quidem nō ita interuenire/ aut ligare dixerō/ vt dum fasciculū teximus/ funem aut corrigiam quāpiam/ hoc enī cogitare/ crasse Mineruę est: sed ita tandē emanare/ vt ipsis proportionē iunctis in totū partibus: ex re consurgat numerus/ quē idoneum & efficacē in finem propositū: naturę formator intellexerit: hinc ille socius est partiū orbis accessus: hinc rerum natura sua contrariarę tam inexculsa series: vt ea in æternę amicitię ornamentū referat. Veneraberis tu quidem numeros: in vniuersum/ vt eos/ quibus autore in Epimouide Platone ingenium acuitur/ cōfirmatur memoria: animusq; ad omnē speculationē fit aptissimus prōptissimusq;. Quinetiā hūc a Deo traditū asserit/ tanq; discursus & ratiōis instrumentū / q̄ sublato/ nihil reliqui maneat/ per quod humanę perfectionis gradui vltior laus accedere queat. Idcirco pueros numeros ante omnia edocendos voluit q̄ sine eorę noticia: nec publicas quidē res: nec omnino priuatas: recte

instituire posset homo: quē propterea idem autor Neocle interrogāte:
sapiētissimū animal dixit: q̄ numerare nouisset/ Autore Aristotele in
p̄pleumatibus: praterco consulto illoꝝ sententiā (ne nimium pertinax
numeroꝝ prece videar) qui eos omnia scire dixere, qui numeros sciue-
rint. Et profecto/si altius animo exspaciātes: earū professionū/quē per
numeros prope diuinā dulcedinē pariunt: varietatē interminatā per-
pendimus: cognosceamus innumeras partium naturā effigies: numeri
concurrētis alio alioq; contextu: formari neūq; potuisse: ab illo opifi-
ce p̄sertim/qui oīa numero/pondere & mensura disposuit: vt in libro
Sapiētię scriptū est. Quiq; multitudinē stellarū numerat: & oībus eis
noīa vocat: autore in ope Poetico Dauide: Tot hodie dulces harmonię
extant a clarissimis exquisitę Musicis: totq; indies magis cuduntur: vt
ipsa in re etiā dulcissima/multitudo tedium/nauseamq; quādam pare-
re videat: & tamē si corpus cantilenarū inspicias: semper alia/atq; alia
v. riatis prope in infinitū numeris facies eminet. Nec vnus quidem: sibi
dum numeros cōponit mensurasq; concinnat/vnus idemq; videbitur:
Adeo facta est diuinitatē quandā secuta/numeroꝝ cōsumatio. Extant
Gręcoꝝ & Latinoꝝ carmina/tāta copia edita, vt Chrysippeas sorites/
indubie vicerint: & tñ tanta est per numeros varietas/ vt nō solū autor
ab Autore: qui opus edidit quodpiā: verū etiam versus a versu digno-
scatur/nisi ex industria eos aliquādo scriptores iterarint/ aut ex alijs
imitatione modesta deprōserint: quod vtrūq; Maro princeps Poeta fe-
cit: Interim tñ nec adeo ars exhausta poetice/ nec inuentio efforta/ nec
Iuniorū industrię p̄clusa ad parem gloriā contēdendi via est: vt nō scri-
bant: nō meditentur/nō a superioribus diuersa cotidie in lucem edant:
Quodq; hij faciunt: & his quoq; per traditionē nati Vates agent, ac de
inde nati natoꝝ, & qui nascentur ab illis. Merito igit/ p̄ter cognitā
per hęc/numeri perfectionē/summa vtriusq; artis laude, referri potest
Q̄ cum alię doctrinę intra certos limites vt cōsumate perstare, & mo-
ram trahere videant: inq; ipsis sit quod deprehendi queat, solę Musica
& Poetica per numeroꝝ quos suspiciūt potentiā/immēsa & ea quidem
maxime oblectabili varietate luxurient: hocq; nō multo labore: nō lon-
go tēpore: sed in horas: nouis semp veteribus succrescētibus/gratia aut
pari, aut certe nō multū in plerisq; a maiorū diligētia distante. Ex qua
quidē re contingere solet: vt nō inepte quispiā iudicet ex finito & certo
vocabuloꝝ & lingvę alicuius nominū vsu/ nō cohibita nec exsaturata
tot labentibus sēculis/vbertas numeris variata proficiat. Quam in
orationis prosę excursu nō est quod miremur, hęc enī si carminis quis-
piam seriem colligit animo: quasi colluies quēdam libera est verboꝝ,
& idcirco soluta dicē, quanq; maior sēpe sit libere scribentiū similitudo
in Phrasi: & verboꝝ cōformi vsu, q̄ eoz qui carminis lege sese obligāt

in qua multa sunt/quæ nisi caueret numerus / quadã vrgẽte necessita-
te consona omnino fierent. Verum hæc tota vis & ratio Mathematicæ
peculiaris existit, quã fere solam subtiliũ, & ex certitudine laudem me-
rentiũ inuentiũ/capacissimã esse semp̃q̃ fuisse constat: vnde hę quas
diximus artes Poetica et Musica, nũeroꝝ obseruatione pullulãt, disci-
mine tñ / de quo tam nunc dicemus. Prius animũ tuũ in nũeroꝝ amorẽ
scriptoꝝ sententijs nõ spernẽdis accensuri. Quis enim de nũeroꝝ præ-
stantia verba faciens, illud Seuerini Boetij Eulogiũ prætereat: Omnia
(inquit) quęcũq̃ a primũua rerũ natura cõstructa sunt/ nũroꝝ vidẽ-
tur ratione formata, hoc enim fuit principale in animo cõditoris exẽ-
plar. Hinc quatuor elementoꝝ multitudo mutuata est, Hinc temporũ
vices/hinc motus astroꝝ cõuersio, omniũq̃ status, nũroꝝ col-
ligatione subsistit. Hæc Boetij verba huc eo libentius transtulimus: Fra-
ter: q̃ & bonã partem eoꝝ quę superiori titulo nobis visa sunt, appro-
bant, & compendiariã numeri laudem amplectunt. His necẽda est
Augustini autoritas, ne cui minus hęc proculcatę Theologię respõdere
videant: quę talia nõ vbiq̃ pensitat. Hic nanq̃ libro de doctrina Chri-
stiana secũdo inter cetera hęc verba habet. Nũroꝝ imperitia multa
facit nõ intelligi/translate ac mystice posita in scripturis. Ingeniũ quip-
pe (vt ita dixerim) ingenium nõ potest non moueri, quid sibi velit, q̃ &
Moses & Helias, & ipse Dominus quadraginta diebus ieiunauerunt:
cuius actionis figuratus quidã nodus, nisi huius numeri cognitione &
cõsideratione nõ soluit. &c. Et paulo infra: sic ita multis alijs/atq̃ alijs
nũroꝝ formis/quẽdã similitudinũ in libris sanctis secreta promunt
quę propter nũroꝝ imperitiã legẽtibus clausa sunt. Hactenus Augu-
stinus/cuius verbis quantũ numeri ignari / ne scripturę quidem sacrę
idonei lectores esse possint, satis superq̃ ostendit. Prætereo / Frater/ ne
numeri Panegyrim texere videar/ Cassiodoꝝ cuius oĩa in psalmos cõ-
mentaria mysticis nũroꝝ interpretationibus conspersa sunt: prætereo
Hieronymũ/Origenẽ/Gręgoriũ/Ambrosiũ/Będam, & Cyprianũ/ qui
in fine sermonis quo Dominicã orationem interpretatus est, acuta edil-
sertatione trinitatis: ternarij numeri mysteriũ/ & horarũ Canonicarũ
ex numeri ternarij obseruatione institutionẽ perquirat. Et Ioannes Picus
Miradulæ comes/vir doctiss. & diuini in sacrę literarũ interpretatione/
animi, in Apologię suę questione quinta, multoꝝ testimonio citato, do-
cet nũroꝝ rationẽ a nostris vbiq̃ diligẽtissime quæsitam fuisse & in-
digatam exquisitisime. Quod si verę religionis nostrę interpretes/ adeo
numeros discusserũt, & subesse mysteria falsi sunt, quid ni Frater: qui
paulo tractãt remotiora eum venerentur & perpendãt: diligẽs est apud
Gelliũ septenarij numeri/inquisitio. Diligẽtior apud Macrobiũ, qui ex
Gellio multa in sua transtulit, ad Platonis vero imitationẽ: quę yerita-

tis arcanū nominat/fere omnia exposuit: quibus subscribens Cicero/
septenariū numerū omniū rerū fere nodum esse asserit. ALITER TA-
MEN vt propius ad cōfessa descēdamus: in Poeticā decoro perpendē-
do: numerū instituimus/nam vis eius seorsum cōcepta animo/licet per
magna sit/hi tamē qui carmē scripturi sunt primū omniū curant vt nu-
merus suus/quo versum termināt/quo pedes / iunctis rite syllabis ef-
ficiunt/institutę materię ita respondeat: vt nō tam sui generis metrum
faciāt/ꝓ etiā affectū, proprietatē & alia huiusmodi iuuent/vnde versui
decorū/vel suauitate & lenitate/vel asperitate & vehemētia: mora ver-
borum/per numeros contractiores: aut celeritas per effusiores eueniat,
quibus emergit vt propriū signatū & graphicū poema videat, in qua
re numerū iuuat dictionum proprietas/schematū decens vsurpatio/ &
pleraq; huiusmodi quę ad elocutionē/ordinemq; pertinent: de quibus
passim suis in locis referemus. Hoc decorum & hanc scribēdi carminis
rationē/quāquam multi temere scriptitātes negligūt: vtpote rem, vt pu-
tant ipsi: minus necessariā/adeo tñ mihi Frater, artis huius amplitudo
illius diligētī aī aduersione/iuuari videtur, vt summo opere custodiēda sit,
Hinc nō frustra a gramaticis p̄ceptū est, in eo genere quod ad Hexa-
metri versus rationē attinet, in Bucolico quidē perpulchrū esse, si dacti-
lo labente/ festina simplicitas exhibeat: hęc em̄ hominē rusticū & im-
prouide loquentē/exprimit/nec culpa uero in tali versu ex industria in-
stitutā/negligentiā: vt p̄sēs materię decorū rectius seruetur: vt in isto
Iane Caper video macer est tuus esse solebat. Acer & erectis in cœlum
cornibus ire/vbi nō solū pedis lapsu p̄cipiti festinatur oratio, verum
etiā simplicitas & loquēdi incuria exhibet, in multiplicatis similis exi-
tus vocabulis, vt caper/macer/acer. In Heroico similiter illustre poema
reddi si pro rei exigētia numeros: syllabarū tractiorē vel celeriorē cō-
textum in suis pedibus tuebimur: (in versu equidem syllabę numerū
faciētes numerus sunt) hīc illud Maronis Aeneidos primo quū ventosę
rabiosum impetū descripsit nō temere excidit/sed studio factum est. Illi
indignātes magno cum murmure montis/ Circū claustra fremūt. &c.
vbi cōtractus in longas syllabas numerus: adeo sensum auget, vt etiam
in legentis animo horrorē quendā prouocare velle videatur. Paulo autē
infra eorū celeritatē ostensurus, si liberi/emitterenē: Dactilis orditur:
Quippe ferant rapidi. &c. Item eodem libro grauissima & cōstantissi-
ma voce Aeneas suos vt iuicti grumnis perstarēt: sic monuit. Durate et
vos met rebus seruate secundis. Vbi nō verba solū quę electissima sunt,
verum etiā numeri vis, quę verborū serie & cōtextu in spondeos acta est
mirā quandā etiā in versu grauitatē suscitant. Præterea neptunnū car-
pentem ventos, vehementē/labētibus dactilis inducit. Tanta ne uos ge-
neris tenuit fiducia vestri; &c. & paulo infra Quos ego. &c. ubi (vt Ser.

Inquit) mens turbata verbū reliquit. s. puniā. Nam & schemata iuuare
in pprietate seruāda numeros, iam diximus. Atq; hæc quidē, si nō ubi
q; / certe in locis: ubi ex affectu hoc vel alio verba varianē: diligēter ser-
uanda sunt: magna enim his oībus gratiā & artis momēta insunt. Quē
admodum & in Musicis: vnīs enī numeris Thimotheus vsus non est,
quibus: autore Basilio, animos hominū / quoties libuisset, aut vehemē-
ti harmonia accenderet, aut rursus molli ac placida deliniret, Phrygiū
em modulādo Alexandrū ad arma capienda prouocauit: eo vero mu-
tato per numeros aliter textos aliudq; efficiētes, eundē ad cōuiuia epu-
lasq; reduxit. Existimo te iā colligere posse, Frater, quis locus in Poetica
numeris esse debeat, quorū inferius vsum ampliorem tibi cōmonstra-
bimus. Hactenus sat sit te cum his quę dicta sunt nō ignorare, quod nu-
merorū sciētia est opus: nō ad ponendū carmē tantū, sed & alia ratione
quadam ad intelligendū. Sēpe em Vates, mysticos numeros Poeticis
inferentes: subobscurū quid & arcanū indicant: ut est hoc Maronis. O
tercū quaterq; beati. Quod Macrobi. libro somnij primo penitiori ser-
utinio examinās Virgiliū: vt nullius doctrinę exptem, per omnia beatos
exprimere voluisse: ex quaternario enī & ternario septenarius manat,
omniū auspicatissimus numerus. Simile est istud Tibulli. O mihi foeli-
cem tercū quaterq; diem. multa huiusmodi apud Ouid. aliosq; passim
leges: Quid q; & Ausonius de Ternario numero Gripum composuit.
Gordonij nodo intricatiōrē / quē qui hactenus soluisset / Alexandrum
neminē vidimus: adeo occultis historijs fabulisq; / quibus numero præ-
stantiam adijcerent Vates / sese oblectarūt nonnunq;: numerorū amore
ipsis, vt antea satis ostēdimus: ingenito. Ex qua re quoq; nomīa inuētis
nostris accesserūt / nam quicquid Poetę parimus, qd quid edimus suis
mensibus ematuratū, id statim a numeris, vel eo quod numerū conseq-
tur / nomēlationem habet. Metrum enim dicī quod mensura, modorū
numerosq; contextu editur. Hinc illa classici grāmatici Diomedis defini-
tio metri est: vt sit pedum iunctura numero / modorū finita: cum autem
quis numerū modūq; seruat metrū facit & carmē: cūq; carmen suis fit
legibus: certe metrū fit & mēsurata pportio & regulis inixa contextio:
quo magis miror hodie esse aliquos qui nimis in rebus cōcessis acuti /
dubitant: an dici secure possit & latine, bonū metrū quē composuisse,
aut metra bona, cum rectius dici videat: carmina bona bono metro:
cum tamē vtrūq; apte cadat. Nam & Musicus dicit se bonā harmoniā
contextuisse, bona mēsurā: & mensurā in harmonia seruasse, siue fecisse
optimā. Metri nomē uersui accedit pedū causa: quorū limitibus coerce-
tur, vt Hexametrum / Pentametrumq; dicimus. Dimetrum itē Trimetrum. &c.
Præterea & uersū numero: qui poema constituūt / ut Monostichon di-
cimus: Distichon Tetrastichon / nec te lateat Frater, & a carminū gene-
ribus

ribus congestis vsu & auctoritate maiorum: numerū ex primi/vt Monocolon. Dicolon. Tricolon. &c. quorū nomina apud lyricos vsuratissima sunt: quę quidē omnia ad metri appellationē referuntur: cum singula numerū respiciāt/ Qui: quia vocem ad harmoniā & concentū prouocat, imō vero omnis harmonice dulcedinis/ Basis & fulcimentū est, contigit vt metri proprietates/ carminis nomine digna iudicata fuerit, quasi caniminis, nam a canendo carmē dictum video fere oēs probare: vt enim numeri Musici, ita & Poetici ad gratissimū auri- bus sonum ministrandū per numerorū oportunitatē, sunt idonei. Magnū inter has artes: vt ante diximus: symbolo existēte. Qua quidem ex re euenisse existimo mihi Frater: vt ego qui Poeticā ardentissime nescio quo id mihi fidere ministrante/ ex osculo venerorq; Musicā semp fuerim prosecutus: ingenia etiā Musica, & harmoniā sua arte parentia/enixe amplectar. Nam acceptissimus mihi spiritus est Georgij Dei gratia Viennensis Episcopi, tum ob alias virtutes quibus excellit, quū maxime ob illos sonoros sœtus & dulcissimos numeros quos aliquādo ocians animūq; recipiens excudere solet. Taceo Ludouicū Sensi, quē tu quoq; nosti/ Thuregiensem contraneū nostrū qui per animi sui in ea re perspicaciā nescio quid rarę spei suis prouocat. Hoc certe scio/ mihi charissimos semp fuisse, Vuolfgangū Grefinger & Vuolfgangū Rauber Viennenses Musicos, & elegantes ac longo vsu, longaq; fama/indubie famigeratos: quorū mihi genuina facilitas & prōptitudo adeo cordi est vt placuerit, si modo potuerim, Poeticā meam quę perq; exigua est, cum eorum harmonijs mutuari/ variariq; /quod sic euenisset quēadmodum coruus ille Aesopi se translatis pennis Pauonem fieri volebat, nam magna mihi hac re vsura prouenisset. Et me quidem ab his amari/ vt verum fatear/ agnosco: quoniā cōmune sit inter nos amoris numerorū symbolum: & conformibus astris Musicorū Poetarūq; animi temperent. **HACTENVS DE NVMERIS:** Frater: hisq; quę ex numero nomen habēt, Carmine & metro, quę quidem tibi literarū Tyroni grata esse debent: donec maiora tu opte studio dinoscere detur/ quę certe multa erunt. Verum (vt nauseanti stomacho) leniora leuioraq; adhiberi tibi iniuncto/ commodum visum est. Nanq; Ars prima prudentia est, ipsam cui praecepturus sis estimare personam: vt Palladius scripsit libro de Re rustica primo.

QVI VETVSTISSIMI APVD GRAECOS

Poeta: & inibi de Homero.

TIT. III.

G

Ræci scriptores Poeticę præstantiã rimati, originem eius ad Deos, q̃ vetustioris vsus autoritatem referri maluerūt: hac in re scilicet amplissimæ professio- ni, multū laudis allaturi, cuius meliora p̃cipia dijs deberent, nec tantū esset humanę industrię acumen, ut quod multas artes suo pte ingenio fretū exhibue- rit, hanc quoq; sine altiorū nūminū cōsensu in hominū animos diffun- dere & propagare potuerit: Diodorus Siculus vtiq; Musas carminis & omnino Poeticę facultatē quā mortalibus impartirētur, a Ioue Pa- tre accepisse asserit, Plinius libro septimo, Versum ait Heroicū ora- culo Pythio debemus: quā sententiā & Eusebius secutus in Chroni- cis/alibi a Phœmonoe per oracula carmen vsurpatū fuisse scriptum reliquit, constat autē autore Pausania, Phœmonoen, primā Apollinis Delphici virginē Vatem fuisse, cui illa cognominis per Catexochen/ descripta est Lucano libro Pharsalidos quinto. Certior tamē et mul- to vero, p̃p̃inquirior historia esse videtur Eusebij libro Euangelicę p̃p̃- para. decimotertio. Vbi nō tam Platonē q̃ Orpheum & vetustiores illos vates nōnullos/multa ex Hebreorū veritate et philosophia in sua transtulisse opera indicat, nam et ante Persarū imperiū quinq; Mosi libros in Græcam linguā q̃uis rudes peruenisse constat: eodem auto- re, quod si veri perscrutatio Græcis ex Hebræorū sapientia defluxisse putatur, cur nō & Poeticę vsus ab iisdem mutuatus credi- tur? Hoc em̃ euenire solere, & quotidie experimur, & ratio rerum paulatim in mul- torū vsū uenientū asserit/ q̃ quæq; gens vt est vetustior pluribusq; sæculis deducta, ita ceteris, quę sua paulatim principia habuere, arti- um inuentarū, vsus speciesq; ministrat, semperq; quo fiant speciosio- res posterorū solertiã sustinet. Ita Græca Hebreis. Latina autē Græcis foelici incrementō successisse verisimile est. Sæculorū vicibus artes no- bis hac serie propagantibus. Post Orpheum igitur & Linum qui Va- tes teste Lactantio vetustissimi Herculis magistri crediti sunt, multi ante Hesiodi & Homeri tempora, intercessisse existimanē, inter quos Amphion, Thamyris, Philemon, Dimodetus, Euclius Cyprius, & Ori- us Samius, aliq; nōnulli numerantur/ Nunq̃ tamē vberius, potenti- usq; huius artis amplitudo Græcis (quantū dulcissime Thrax Orphe- us cecinerat) illustrata atque quadā quasi foelicißima sorte exhibi- ta est, q̃ cum illud omniū artium receptaculū, omnisq; vrb̃anitat̃is & elegantię scrinium Homerus emerfit, cui hoc insigne fortuna per suę eruditionis præstantiã adiecit, vt exactissima omnis posteritatis dili- gentia, ex suarum gratiarū nitore atq; imagine duceretur. Isq; primę victorię esset, qui paribus vestigijs mixus/proxime accessisset ad tā- ti vatis maiestatem. In eo namq; Quintilianus lib. decimo/ omnem Poe-

ticę & oratorię amplitudinis virtutem repertā esse scriptū reliquit.
Hinc Poetarū parens multis/Plinio autē passim/ingeniorū fons/om-
niūq; foelicissimus dicitur siue operis fortunam, siue materiā estime-
mus. Nec temere putandū est euenisse qđ eū mingentē Galato pictor
effigiauerit, iuxtaq; alios Poetas vrinam colligentes, Nec mirum qđ
Ptolomeus Philopater ei templū dicauit, cū de eius origine tot incli-
tę vrbes autore Gellio: certarint, nec tamē vnde fuerit cōsiterit, qua
in re illud quoq; memorandū est quod Plini. scripsit cap. secūdo lib.
trigesimi. Appionem Grāmaticum se aliquādo euocasse umbras, ad
percontandū Homerus qua patria quibusq; parentibus natus esset,
nō tamen ausum profiteri, quid sibi respondiissent, vnde perqđ de eo
probabile est Antipatris Eulogium, a Plutarcho citatum, quod Latī-
ne sic habet.

Diceris a multis Colophonis alumnus Homere,

Hic te Smyrnęum credit at ille Chium.

Quin & Ion quidam, quidam Salamina superbam

Thesaliam multi te genuisse ferunt.

Sunt & qui memorent alijs te sedibus ortum,

Sic varijs natus crederis esse locis.

Dicere si liceat mihi Phœbe oracula/cœlum

Certa tibi patria est Calliopea parens.

Nec indecore libro quinto Satur. Macrobius, quū tria impossibilia
proponēs/primū Ioui fulmen, secundū Herculi clauā eripere, tertium
ait impossibile, Homero versum subtrahere, Cuius doctrina Gręcorū
gestis æternitas quędam accessisse videtur, vt ergo in Hebręis quem
maxime veneremur David extat, ita in Gręcis, quē admiremur Ho-
merus: vt inter Latinos Virgilius omnes suę linguę Poetas vetustio-
res longo post se interuallo respiciens, de quorū serie & etate iam nūc
referemus. Suis enim in locis vt quęq; oportune inciderint, amplio-
rem, de Gręcis, mentionem faciemus.

QVI VETVSTISSIMI APVD LATINOS POETAE,

& inibi de Ennij & Maronis laudibus. TIT. V.

Latini scriptores, vt aliarū artium honestarū, legumq;
& religionis originem meliorē/Gręcis acceptā refe-
runt/ita & Poeticę studia ab ijsdem per solertē suorū
imitationē deriuata esse, & vsu pertinaci absoluta fa-
tentur: nō tamē est qđ putemus vel in hac lingua, Poe-
ticę statim laudem gratiāq; ex repentino aliquo ful-
gore quo præsiterit: emicuisse, cum indubium sit ante Liuium illum

Andronicū / qui vt Cicero scripsit primus Romæ fabulā dedit: resq; a
Pop. Romano gestas, autore Diomede vndeiginti libris complexus
est / carminū decantatoꝝ vsū studiūq; fuisse, Numq; eū tēpori-
bus cum iacta vrbis fundamenta nondū plene coaluissent, carmina
Saliōꝝ facta sunt / quę numeris certis contexta Ouidius scribit libr.
Fausto. tertio his verbis. Iam dederat Salijs a saltu nomina dicta: Ar-
maq; & ad certos verba canenda modos. Tunc sic Mamurius: mer-
ces mihi gloria detur / Nominaq; in extremo carmine nostra sonent,
Ouidio Horatius subscribit li. Epist. 2. Iam Saliare Numq; carmē qui
laudat, & illud / Quod mecū ignorat, solus vult scire videri. &c. Quin
& Liuius Numam Salios auxilia ferre: ac per urbem ire canētes car-
mina cum tripudijs solenniꝝ saltatu iussisse scribit. Pręterea & Lici-
nius Tegula / & Martius vates fatidicoꝝ carminum fide cōmendati
sunt. Cato quoq; in originibus suis testatus est, autore Cicerone Tu-
sculana prima Solitos esse in epulis canere conuiuias ad Tybicinē de
clarorū hominū virtutibus. Andronicus tamē, qui priorꝝ conatibus
locupletior factus, vsuq; opulentiori adiutus / oculos auresq; populi
Ro. potētiori gratia cōmouit: cū ad eius artis quasi fastigiū quoddā
peruenisse videreſ. Hic: vt Eusebius scribit: a Liuiio Salinatore ob in-
genij elegantia, q̄que suos filios erudierat / libertate donatus est, do-
cuitq; Romę anno ante Enniū Rudijs Calabrię oppido natū, vt Mela
& Silius: vt vero Eusebius Tarēti: annū circiter. Dxiij. ab urb. cond.
Hic vt posterior, ita sublimior, & qui exercitatisima eruditione ali-
quid priorī, laudis glorięq; dempserit, nam trium linguarū peritus,
Latine, Gręce, & Oscę, singulas ita calluit, vt in Gręcis Catonem etiā
num senem erudierit, in Latinis cū Annales rerū maxime Punico bel-
lo secūdo gestarum cōscriberet libris multis (nam decimus octauus
Gellio citatur) maximis viris gratus & familiaris factus: ipsiq; cum
primis Scipioni Africano, qui eum gētilitij sepulture quiete dignatus
est, erecta quoq; iuxta statua. Pli. autore. Hūc Cicero adeo rerū exter-
narū neglexisse studium asserit, vt vnus ancillę ministerio conten-
tus, paruisq; edibus in Auentino habitās, equo & libero animo duo /
quę maxima alijs incōmoda videnē, sustinuerit: Seneſcutē videlicet et
paupertatē: ijsq; maxime annis cudendoꝝ carminū studijs addictus
fuerit, qui reliquis ad cogitandū lucubrandūq; minime oīum idonei
iudicanē, nam autore Varrone duodecimū annalem conscripsit cum
septimū & sexagesimū annū ageret: septuagesimo dehinc anno vita
functus autore Cicerone: quē tibi mi Frater, hoc in loco, & copiosius
indico: quo dignior inter vetustiores Latinos memoria est, nam non
solū Heroica grauitate, rerumq; Hexametro descriptaq; ingenio ce-
lebris est, sed ob id etiā q̄ & Satyras & Comœdias, Tragœdiasq;

multa gratia & laude cōposuit. Ille ergo Ennius est, qui (vt Lucret. ait
li. primo) primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coro-
nam, Per gentes Italas hominū quę clara clueret: Quę venerandū ex-
istimat li. 10. Quintilianus, vt sacros vetustate lucos adoramus: in q-
bus grandia & antiqua robora, nō tantā speciem habent quantam
religionē. Hoc duce, post Andronicū / Bello Punico secūdo Musa pen-
nato gradu, intulit sese in bellicosam Romulī gentem feram, Vt Por-
tius Licinius Poet. Romanus aliquādo cecinit: Horatius certe Enniū
& sapientē & alterū Homerū appellat. Notatū tñ a Criticis scribit,
q̄ ex quo Homeri animū in se metempsychosi Pythagoreā transmi-
grasse asseruerit, humilior fueret & asperius laberet / q̄ promissorū
ratio postularit: quod quidē quis est qui atati tam grandī nō condo-
net / cum omniū rerū magnarū per ardua principia sint, quę si rudia
videantur / facilius sit carpere q̄ imitari, ENNIUM secuti Poetę. M.
Plautus. Gn. Neuius. Statius Cecilius. L. Accius. Pub. Terentius. C.
Lucilius. Sextus Turpilius aliq̄ nō nulli, Theatrū amplexi, cōmunis
hominū fortunę rationē depingere maluerūt, q̄ Ennianis vestigijs in
vniuersum insistere: neq̄ hoc quidē eo tēpore incōmode. Populus em̄
rudis adhuc armisq̄ potius q̄ studijs deditus, nullis rectius celerius-
q̄ illecebris emolliri trahiq̄ in cultiorū studioꝝ amorem culturamq̄,
videbatur q̄ fabularum spectaculo, quę aut ciuilia studia, aut regum
fortunas vicesq̄, quas tum ipsi maxime moliebant / decētibus ludis
amularent. Hisq̄ certe factū est, vt ferocioribus paulatim refrenatis
animis, Poetę sustinerent, quibus ab initio, autore Cicerone, gratia
p̄q̄ exigua erat: Natura ita semp̄ nescio quō instituēte, vt rebus quę
aut nouę aut insuetę existimant̄ difficilis vsus permittat̄. Et hi quidē
fere Frater: qui hactenus nominati sunt inter Poetas Latinos vetustu-
res & cultiores fuerint, quispiā adijcere posset / adusq̄ Cęsarū tem-
pora, ipsumq̄ Mantuanū Vergiliū, cui eam gratiā naturā benigni-
tas elargita est vt esset, quem oēs Latine lingvę Poetę, quasi ex arce
qualiqua prominentē sp̄icerent & demirarent. Huic em̄ cumulatę mu-
sis Gratię in Heroico p̄sertim poematis genere foeliciter affuere,
in cuius manus palma statuta est, quā priores quotquot sunt, vt non
attigerūt, ita nec posterī quotquot venient Vati eripient. Ideoq̄ dili-
gentissimus rerū obscurarū & dignarū scitu obseruator Macrobius
Maronē nō humano sed diuino ingenio multa p̄uidisse ait, neq̄ aliū
ducem secutū q̄ ipsam rerū omniū matrē naturā: atq̄ vnū quoddā
ex omniū diuersitate tēperamentū fecisse: Cuius ex lib. quinto verba
digna memoratu, placuit hic inseri, vt tibi inter cetera scitu di-
gna in promptu forent. Quippe (inquit) si mundū illū diligēter inspi-

cias, magnā similitudinē diuini illius & huius Poetici operis inuenies
Nam qualiter eloquētia Maronis ad omniū mores integra est, nunc
breuis/nunc copiosa, nunc sicca, nunc florida, nunc simul omnia, interdū
lenis aut torrens: sic terra ipsa hic lata segetibus & pratis, ibi siluis &
rupibus hispida, hic sicca harenis, hic irrigua fontibus, pars vasto
aperitur mari. &c. Idem lib. primo multa adducens in Maronis lau-
dem facientia, tandē persona Simachi sic inquit. Hęc est quidē Maro-
nis gloria, vt nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuat.
Hęc Macrobius Vergilio tribuit, qui tamē multis in locis adeo sui ope-
ris anxius & oculatus censor est, vt doctissimis viris nimis in alieno
opere sapuisse existime. Quintilianus/ Virgilium omniū Heroicorū
Poetarū/siue Gręcos quis nomet siue Latinos proxime ad Home-
ri poema accessisse asserēs. Vtor (inquit) verbis iisdem quę ab Afro
Domitio iuuenis excepi, qui mihi interrogāti, quē Homero crederet
maxime accedere: Secūdus: inquit: est Virgilius: propior tamē primo
quā tertio. Inquā sententiā illud Alcinij Poetę fere cadit.

De numero Vatum si quis seponat Homerum:

Longe erit a primo quisq; secundus erit.

Et si post primum Maro seponatur Homerum,

Longe erit a primo quisq; secundus erit.

Sunt tamē hodie qui Gręcę eruditionis percallidi & eruditi/melliora
Maronem lingua latina fecisse plerūq; quę transtulerit, affirmant.
Hinc illud ex Gręco Eulogium, quod Stephanus de vrbibus annota-
uit, rectius mihi cadere videtur.

Gratus & Ausonij Gygnus spirabat ab ore

Suaui loquo lepidum nectar Virgilius: olim

Roma nouum exultās sibi quem nutriuit Homerum.

Cornelius quoq; Tacitus luculentę historię scriptor, in libro de ge-
nere Eloquētię non corruptę/Maronis amātissimus sic refert. Malo
securū & secretū Virgilij secessum, in quo tñ neq; apud Diuū Augu-
stum gratia caruit, neq; apud P. R. noticia/testes Augusti Epistolę: te-
stis ipse populus, qui auditis in Theatro versibus Virgilij, surrexit vni-
uersus & forte presentē spectantemq; Virgiliū veneratus est, sic quasi
Augustum. Hęc Tacitus, cui non difforme est quod Synchronus Virgi-
lij Propertius cecinit.

Cedite scriptores Romani/Cedite Graij/

Nescio quid maius nascitur Iliade.

Alexandri imperatoris iudiciū, summę autoritati tanti Poetę accedit,
qui cum de Poetis animo colligeret: Maronē Platonē Poetarū nūcu-
pare cōsuevit, quem vt Macrobius. scripsit nullius vnq; disciplinę Error
inuoluit, Eamq; ob rem vsurpare de hoc principe vate potes: Frater:

quod de Cicerone Plinius asseruit, Maronē videlicet extra omnē ingenij Aleam positū esse. Hūc Ecclesiastici scriptores Lactan. & Augustinus, primū Latinorū / omniūq̃ p̃clarissimū & optimū Vate nōmīnāt. Adeo em̃ insigni modestia fuisse dicī, vt vulgo appellatus Parthenias fuerit, autore Donato: vt obiter eruditioni morum etiā probitatem adijciamus: ne cui nō absolutus satis videri Vates possit quē omnes studiosi venerent. Amabile illud & gratia plenū de eo Hilasij Distichon est.

Lucis damna nihil tanto nocuere Poetæ.

Quem presentat honos carminis & Plutei.

Cui nostrū quoq̃ epigrāma subscripsimus: quod aliquādo mihi extorsit Petreius meus Aperbacchus, vir vere doctus, & de cultioribus studijs nō mediocriter meritis quādo ab hinc quadriennio cōmunis contubernij, vicissim inter secundas mensas, animos gratia exercitij nostros prouocabamus, quod tibi Frater: dono decimūquintū annū agēti, nec pono quasi Maronē laudare velim, qui amplius laudari nō potest, sed vt ad maiora quādoq̃ ludēda exēplo Fratris, mouearis.

Græcia grandiloquo peperit sibi carmine famam,

Smyrnæus cuius autor Homerus erat.

Hæc adeo cœlos terrasq̃ repleuerat omnes,

Vt simili nūsq̃ duceret esse locum.

Ast vbi Mantoi processit Vatis auena,

Inq̃ sonos creuit Musa pudica graues /

Virgilium falsa est Attis, qui posset Homero

Opponi, & famę carminis esse paris.

Nec mirum, nam verba suis Vati addita rebus,

Resq̃ suis verbis, vno in honore manent.

Id meum cum Petreius cōspexisset, calamo subito in manus correpto in cōmunem pluteum celeriter admodū sed diligenter hoc perbreue: vt solet: subnexuit.

Si modo Virgilio maiores fata dedissent

Luce moras, cœptum sanctius esset opus.

At quia Parca ferox vincendum iuuit Homerum /

Victoremq̃ suum sustulit ante diem,

Non emendato compar sibi gloria versu est

Quam de maturo carmine Homerus habet:

Sic quoniam Latium renuit fortuna Maronem

Vincere, Mœonio sit satis esse parem.

Et cōmode admodū Petreius / nam si destinato flammis opere, quod suę nimis graui censurę / luce nonidū dignū visum est: tantū meruit, vt Homerū, siue cōtrouersia æquauerit inter Poetas Latinos, quanta

illum gloria manebat, si superstite ceptis extremā manū imponere li-
cuisset: eoq; ducere/quo diuinius ille animus/instituerat: Huius nos
deinceps per interualla locis oportunis mentionem honorificā facie-
mus. Nunc te ignorare nolo/q; licet/triū linguarū, Hebraicę Gręcę
& Latinę claritas & amplitudo Poeticā vt pecurialem & dignā pul-
cherrimarū rerum cōmertio sibi asciuerint: multas tamē alioqui gē-
tes: quarū animis vel natura prouocante: ista hæc/vt diximus offerri
potuit, tractasse eam suisq; insinualse delicijs constat, Nā vt reliquas
interim pretereā/aniaduerti persepe: Frater: quāta vigilātia / studio/
opera/eam Germani in linguā suam copię & elegantię capacissimā
duxerint: quorū hodie concinnata rythmis exactissimis/& syllabarū
decēssimo casu, deq; rebus varijs composita carmina in modesti-
orum hominū vsu versant: & illa quidem peruerusta, nec nisi ab eru-
ditissimis variarū rerum Vatibus facta. Extollunt virtutū commo-
da, laudantur Heroum ingentia gesta, quę vt Poetica in aperto esset,
ficta veris adnexa mira quadā gratia continēt: hinc illi fortitū viroꝝ
errores multiplices descripti, inter quos Eræstus quidā populo cele-
bratur: hinc graues etiam cū gigantibus pugnæ summo decore depi-
ctæ, quas Theodoricus Veronensis, vulgo Dietrich von Bern, appella-
tus cum immanis fortitudinis gigante Siginoto: vt ipsi dicunt: gesse-
rit, in quibus omnibus seruata sunt & signatę locoꝝ descriptiones, &
orationum mirę proprietates, colorum quoq; rerumq; ad Poeticam
pertinentiū obseruationes studiij plenę: quę cum mecū cogitarem, vi-
deremq; nil esse nisi quandam Poeticam, quę linguę etiam quam alij
Barbarā vocant accessisset, lōge me amplissimus ardor in tam ama-
tę rudibus etiānum gentibus professionis deosculacionem corripuit.
Quid illa in mediū asseram carmina: quę religionis confertissima,
nemo nisi rerum diuinarū peritus recte intelligit: quo nitore: qua ele-
gantia & gravitate: qua vocabuloꝝ proprietate & vrbανitate con-
stant: Canunē Trinitatis arcana: tempoꝝ incia: Sanctoꝝ Eulogia/
Christi natiuitatis & passionis mysteria, virtutis præmia: scelerū su-
plicia: atq; ea quidem/nec eisdem contexta numeris: nec vna rythmi
specie. Quis nō asserat hanc gratiosissimā Poeticā: quis nō deoscule-
tur: quę ex altissimis & Latinas literas callentibus ingenijs ad rudi-
ores ætatis nostrę animos peruenit: quę fidei nostrę & religionis pro-
pagandi gratia indubie instituta est: nec videbant populares animi:
grauibus in rebus rectius doceri: induciq; posse q̃ veritatis melodo-
delinitę carmine. Itaq; mihi isti antistites & p̃fessores veritatis qui-
cunq; fuerint: Frater: Orphei quidā: & Amphiones & Lini fuisse vi-
dentur qui (vt illi suos) suauissima lyra: hoc est prudētissima eloquē-
tia, & carminis illecebroso concentu: rude vulgus nostrū melioribus
moribus

moribus: & materia sanctiore mansuescere voluerunt. Sed video/ut
 aliarū rerum/ita huius quoq; decētissimi studij vsum leuitate tēpo-
 rum nō nihil tepefcere: nam per plebeias familias: vsu parco vix iam
 vestigia hac Germana poemata: & venerabilem quadā grauitatē
 p̄ferentia figunt/cū antea: vt ex natu grandioribus accepimus: fa-
 cris rite peractis, a stantibus in altaris prospectu placida voce, pensa-
 tisq; artificiosissime muneris, vt dei Saluatoris & sanctorū suorū prę-
 conia recitata fuerint, & summa veneratione a circumsistente populo
 audita: quod si quis hodie fecerit, erunt qui rem vt ludicrā exhibilent,
 rideantq; adeo in multis a maiorū integritate desciscimus: malumuf-
 q; (quod & de sua etate & gente Quintilianus querit) iuuentutē Ger-
 manam lasciuīs carminibus exultare, quā maturis & frugiferis lin-
 guis nostrę moneri poematis, quę mollicies adeo increbruit/ vt existimem
 dudū Callimachū & Phyletā a nostris equatos esse: Neq; inep-
 te in tales mores hoc Persianū cadit. Hęc fierent: si testiculi vena villa
 paterni viueret in nobis: summa delumbe salua. Hoc natat in labris
 & in vdo est Mœnas & Atys: Inq; pbris esse illud Ennianū oportu-
 ne posset. Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres. Sed ad rem
 redeo, Dantes Florētinus & Ioannes Bocacius/ vernaculę linguę Po-
 etę/res grauissimas scituq; dignissimas/ adeo docte/ eleganter / &
 fcite descripserunt, vt lectos & probatos etiam doctissimis audiam:
 Verum de his satis.

DE POETARVM LATINORVM SVCCESIONE

in vniuersum, & temporum varietate, & iactura.

TITVLVS. VI.

He mihi tota Latinorū Poetarum successio: postulā-
 te materię ordine discurrenda est, cum q; Latinę
 linguę/ maior habenda ratio est, tum etiā, q; hac ad
 eorum quę sequuntur intellectū nō parum facient.
 Primū/ illud cuiuspiā mirum videri debet non iniuria,
 vt in sata & arbores aeris inclementiā, ita in earum
 artium & doctrinā ruīnam/ quę iam ad summū sui splēdoris fasti-
 gium perductę erāt, sculorū alterationem & molestiā temporū/ saui-
 re vnq; potuisse. Caterū introspectienti mihi penitus/ in ea quę animi
 & industrię sunt opera: quę ratione constare vidētur, hoc in prom-
 ptu est, vt mihi persuadeā, perinde artium estimationē ex morū tem-
 porumq; qualitate pendere, ac frugum salutem ex aere. Terrā pro-
 desse mortalibus/ in enixis fructibus/ molientem/ aer clemens iuuat
 & fertilem facit, molestus & tempestatū furore sequens impedit & op-

primit: foelicibus & pacatis tēporibus ingenuis artibus plurimū &
loci & autoritatis esse potest: satisq; superq; solers animus quo se ex-
erceat occasionis habet: inquietis vero & distractis bello / non video
quid cōmercij ocium amātibus Musis cum armoz; strepitu cōtinge-
re queat: Tamen si Guarinus Veronēsis vir doctus sane & acuti iudi-
cij Ciceronē existimet civilibus discordijs motum / ampliorē quandā
ad priuata studia scintillā concepisse, cum publicis amplius locus nō
esset: quod quidē vīro in vtraq; vitæ ratione exercitatisimo euenire
potuit, presertim indefessi per omnes horas animi, laborūq; toleran-
tissimi: quo fiebat vt in summo etiā merore Philosophiā amplecterē
& ducem eam vitę agnosceret, id quod ipse lib. de Officijs secūdo scri-
ptum reliquit. Sed Ciceronis similes hercle paucos ea in re quos vt
archetypos sequamur, adducere possemus: Eamq; ob rem acceptum
esse debet, hęc mala, Publica bella: Ciuiles insidias, vulgi pertinaces
errores, ipsamq; postremo omnis pulchritudinis amulā inuidiā, &
nocuisse semper humanis studijs: & nocere grauissime posse: Nec vl-
lum esse locū illustribus animis plus cōmodum eo / quē / vt menibus
quibuscūq; inuictis: pacis vincula sepsierint, cōcordię asperserint cō-
moda. Id ipsum multoz; exempla cōprobant / qui hominū etiā cō-
mercio quanq; trāquillo grauati / semotos agros / & silentes intra p-
grandes rupes solitudines / vt idoneas altissimis cogitationibus dele-
gerunt. Qualis superioribus annis Franciscus Petrarca, quem adeo
nihil penituit voti, vt de solitudinis laude & cōmoditate scripta reli-
querit. Nec frustra illud Horatianū probatur ex Epist. lib. 2. Scripto-
rum chorus omnis amat nemus & fugit urbem. Initio igitur: Frater:
(vt instituta semita pergamus) Poeticę quasi seminiariū preparātibus
his quos paulo antea vetustissimos in vrbe dicebāmus: cepit ea pro-
fessio sumere vires, & paulatim certius insistere vestigijs / rectiusq; &
expeditius progredi, Sicut ex puerili mollitie videmus / annis solida-
tos artus in adulescētiæ calores emergere / ac subinde accrescere / fie-
riq; promptiora quęcūq; ad corporis exercendi robur pertinere vi-
dentur. Quāobrem nō inconcinne mihi nōnulli ex recentioribus inter
quos Despauterius est grāmaticus / totā Poeticę in Latinis successio-
nem ætati humanę conferre visi sunt / cui infantia, adulescentia, ætas
virilis & senectus partes fuerint, ea fere ratione, qua Imperij Roma-
ni cursum modumq; mensusq; est Lucius Florus. De Poetis autē qui
prima in urbem plantaria transtulerunt, in hoc video scriptores con-
uenire. Excelluisse eos multa arte / suisq; in Poematis / grauitate sentē-
tiarum / verborumq; pondere / pulchre emicuisse, Caterum nitor, ut
Quintil. lib. 10. ait, & summa in excolendis operibus manus magis vi-
deri potest temporibus q̄ ipsis defuisse: qua in re minus mihi mirū

videt, si aut affectatiores / aut asperiores fuerint / in ipsis esse lutu-
letum / et quod tollere posset quispiam extuberasse / vt de Lucilio sensit
Horatius: Qui idem Libro Episto. 2. in multorum sui temporibus in es-
sendis scriptoribus pertinaciam / graui stomacho inuectus / iudicium
suum de vetustioribus Poetis late explicans inter alia / sic refert.

Hos ediscit, & hos arcto stipata Theatro
Spectat Roma potens / habet hos numeratq; Poetas /
Ad nostrum tempus Liui scriptoris ab aeo
Interdum vulgus rectum videt / est vbi peccat /
Si veteres ita miratur laudatq; Poetas /
Vt nihil anteferat / nihil illis comparet: errat.
Si quaedam nimis antiquae, si pleraq; dure
Dicere credit eos: ignaue multa fatetur /
Et sapit & mecum facit, & loue iudicat equo:
Non equidem insector / delendaq; carmina Liui
Esse reor / memini quem plagosum mihi paruo
Orbiliū dictare / Sed emendata videri
Pulchraq; & exactis minimum distantia: miror.

¶ Quin & Persius satis false & satyrica amaritudine eos persequi-
tur / qui recentiorum elegantiam & facilitatem plus gratiosam con-
temnentes / salebrosam potius veterum Poetarum dictionem quam se-
querentur / elegerant. Sic.

Est nunc Brisei quem venosus liber Acci.

Sunt quos Pacuius & verrucosa moretur

Anticipa. &c.

Hinc istud Maronis non est aut contemptui / aut elationi tribuendum
q; querenti cuidam, quidnam Ennium manu haberet: responderit
se aurum colligere de stercore Ennij: non iniuria enim Princeps Poeta
vetustatis duritiem & incōptam dictionis asperitatem stercore dixit
rat: quod tam longo interstitio, & sui temporis multi, & ipse omnium
maxime videtur erat / cum interim & aurum in Ennio esse quod eru-
ditior decerpere & in suum quoq; vsum transferre posset / ingenue
falsus sit: Quamobrē non solum gratias tam grauib; tamq; recep-
tis suis temporibus viris / habere debent studiosi omnes verum etiā si
quid reliquiarum & fragmentorum apud scriptores passim inueni-
atur venerari & ediscere / vt officium saltem gratę memorię his repē-
datur / quorū opera pleniora ad nosq; vsq; pertingere non potuerūt.
Cicero certę vt Ennij versus ceu corollas quasdam venerandā vetusta-
tem redolētes / suis passim inseruit / ita & suę professionis hoc est Rhe-
toricę vetustissimis autoribus: ingeniosis quidem: sed arte carētib; se
plurimū adiutum esse fatetur. Ex Quintiliani enī sententia / Pauci /

& vix vlli ex his qui vetustatē pertulerūt reperiri possunt: qui iudiciū
adeuntibus nō allaturi sint aliquid vtilitatis. Quare te mi Frater fi-
deliter moneo: vt in antiquitatis monimēta incidens: perinde quāq;
estimes atq; ea quæ suapte natura gratiam merentē, multa enī com-
mendat vetustas, vt sepe multa viciat. Nec verba vetustatis aut duri-
orem vsum ita inibibes vt imiteris/ sed vt ames: resq; tibi semper ver-
bis potior erit. Tabellas veteres plerūq; & antiqua opera præceteris
amamus, nō q; adeo pulchra sint: sed q; vetusta: ipsam enī non visam
sed animo conceptā antiquitatē exosculari solemus/ & plerūq; vili
materia fabrefactā: recentioribus auro argenteue cōstantibus longe
p̄ferre. Itaq; quis illa Enniana carmina nō audis faucibus deuoret;
quibus prudentis viri vitā & mores depinxit: quæ a Gellio annotata
huc eo libentius transfero, quo mihi memoria digniora videntē.

Ingenium, cui nulla malum sententia: suadet,
Vt faceret facinus: leuis haud hic/ haud malus: idem
Doctus: fidelis: suavis homo: facundus: suocq;
Contentus: atq; beatus: scirus: secunda loquens: in-
Tempore cōmodus, & verborū vir paucorum:
Multa tenens antiqua: sepulta: & sepe vetustas
Quæ facit: & mores veteresq; novosq; tenentem:
Multorum veterum leges, diuumq; hominūq;
Prudentem/ qui multa loqui tacereue posset.)

Huic/ Pacuij epigrāma a se compositū morituro, subnectā/ verecun-
dissimū vt Gellius ait, dignūq; eius elegantissima grauitate.

Adolescens/ tametsi properas: hoc te saxum rogat,

Vt se aspicias, deinde quod scriptum est legas:

Hic sunt Poetæ Pacuij Marci sita ossa:

Hoc volebam, nescius ne esses: Vale.

Ex quibus intelligere possumus remotiorē illam vetustatē/ non plane
ab omni elegantia alienā fuisse, maioriq; dignā laude quod illustrio-
ribus viam cōmonstrarit: q̄ vituperio q; posterorū arte nitore & dili-
gentia superata sit: facilius enī erat iuniores, quos sequebantur vince-
re/ q̄ illos victoriā tueri qui se per suæ artis initia sine imitationis do-
no vincendos tot nepotū ingenijs/ exhibuerūt: INFANTIAM istam
& hæc Latinæ linguæ incunabula/ cum crescētis imperij annis felicis-
sima tēpora exceperūt & in quendā ætatis florem cōstituerunt: adeo
vt pari fastigio & armorū potētia, & ingeniorū sublimitas, splendore
coniuncto, cernerent: idq; in Vrbe libera & cultissimarū gentiū gu-
bernatrice, quæ vt alijs artibus ita & Poeticæ tum maxime fauit, quū
plurimū virium habuit. Quod tēpus vicinū fuit huic p̄cipitio e quo
deturbata Res publica, prius ciuilibus procellis agitata est, inde in

Cæsarū manus peruenit, Qui & ipsi incredibili amore, summoq; ingeniorum successu, hanc artem sustinuerūt: & amplissimis honoribus dignati sunt. Nam Cæsares se & esse claros Poetas & videri voluerūt. A temporibus igitur fere Ciceronis, Varronisq; vegetior literis in uniuersum ætas accessit, cum florerent. T. Lucretius Charus. Decius Laberius Mimographus. Portius Licinius Epigrammarius. Quintus Catullus. Erotici item excellētes Valerius Edituus. Valer. Catullus. Præterea Licinius Caluus ille qui de eloquētiæ principatu Ciceronem prouocare ausus est. Qu. Cornificius. Heluius Cinna: & pleriq; alij, quorū honorificā mentionem Petrus Crinitus libro de Poetis Latinis secūdo fecit: Summa tñ Cæsari Augusto felicium ingeniorū cessisse videtur, dubium an temporū casu, an potius animi sui solertia, munificentiq; & liberalitatis magnitudine: Namq; pace toto terrarū orbe parata: studiosis animis aream quandā, qua sese exercerēt, vt athlete solent, instituit fecitq; vt permagni viri: nō temere dubitauerint, an in ciuitate libera maior liberaliū studioq; locus esse posset eo quē principes arbitrio multitudinis refrenato, præstaret: Augustū enī decorarunt Poetę: Virgilius. Horatius Flaccus, & qui utrūq; sedulo iuuit Poeta Mecenas: Propertius. Tibullus. Ouidius. Manlius mathematicus studiosus. Cornelius Gallus. T. Valgius. Cassus Seuerus ille cui vitio datum est, qd isdem persēpe repetitis, nimium efflueret. Aemilius Maecius. Caiusq; Rabirius, de quibus quid senserit exactissimus dicendi præceptor Quintilianus, videre est libro institutionis oratoris decimo vbi de copia verborū scribit. His temporibus Latine lingue maiestas, duorū Ingeniorū acumine ne dicā diuinitate/ita efulsit: ita locupletata est: vt tum primū nacta fuerit/quos Græcis cōstanter opponeret, siue solutā quis orationē/siue nexam numeris proposuerit: alterū autem in Marone fuit, alterū in Cicerone cuius nomē nō hominis nomē sed eloquētiæ habet: auto. Quintil. Hic igitur nō temere neq; vana confidentia, cum illius carmina recitari audisset, proclamasse dicitur, auctore Donato, Magnæ spes altera Romæ, quasi ipse lingue Latine spes prima fuisset, & Maro futurus esset secūda, ita enī esse, quis audet inficias ire: quanq; isdem temporibus & lactea Liuij vbertas manauerit, & Salustij Thucydidem æquatura breuitas emerferit, nec abnuendū est alijs cōpluribus contigisse vt ipsis ingens fuerit ingenij fecūditas. Dummodo illos in primo eloquentiæ & nitōris fastigio statuamus. HAEC etas vt & in homine solet, suis suffulta viribus aliquot deinde annis illesa/pari uigore progressa est, & hoc ipso nō parū celebris facta, quod eam Principes adeo sitienter profecuti sunt. Nam & Germanicū Poetā insignē fuisse cōstat, & nisi terrarū cura eius animū a studijs institutis deflexisset, maxius futurus erat: vt Quintil. indicat.

Tyberius vero & Græcis & Latinis Poetis delectatus, studioq; emulatiōis correptus, Græca & Latina Poemata cōposuit, Suetonius scribit Neronem ad Poemata pronū, carmina libēter ac sine labore cōposuisse, nec vt quidā putarūt / aliena pro suis edidisse. Vespasianos itē Poetas fuisse pelaros idē Suetō. & Plynius scripserūt, multi hac arte pręstātes alij ad Hadrianū vsq; floruerē, quē i eius vita Spartianus in Poetica excellentem non minus q̃ orandi facultate fuisse / ostendit. Ad quē vsq; cum literarū studia perpulchre p̃seuerassēt, ingruere minutis viribus senilis paulatim molestia cōpit: desciscēte ab illo micantissimo gratiæ & elegantia apice lingua latina, postq; his similes esse desierūt, qui antea scripserant: Senecæ Tragico, Cornelio Seuero Anneo Lucāo. Aulo Persio. Gallo Asinio. Clodio Sabino. Caio Pedoni, quē se secutū studio epigramatū & facetiarū Martialis ait. Saleio itē Basso, Gneo Getulico & Sextilio Hengē in quibus omnibus virilis roboris tōri eminuerunt. Quibus addūtur Vulcatius Sedigitus cuius Donatus, Gelliusq; meminere / cuius fuit de Poetis Latinis senarijs carminibus conscriptū opus, multi iudicij, & acris censura. Statius Papinius. Valerius Flaccus. Silius Italicus. Valerius Martialis, et Stella Patavinus, cuius Flaccus & Martialis meminere. Iun. Iuuenalis. Sentius Augur. Aulus Serenus, & Vestritius Spurina Lyrici Vates, multiq; alij quorum nomina nō obscura sunt. Hos tamē secuti, magna laude sed nō omnino pari gratia existimant, Claudianus Alexandrinus. T. Calphurnius. Nemefianus. Rufus Auienus. Alphius Auitus. Septimius Afer. Ausonius Gallus. Petronius Arbitr, eiusq; synchronus Terentianus cuius de syllabis & carminibus opus extat Postq; hos Iuuenecus Hispanus Flauij Vopisci cōtemporaneus, quē Hieronymus vt elegantē & eruditū cōmendat. Prudentius Clemēs Poeta / si eruditionem inspicias certe maximus vberimusq; si Phrasin & verborū opulentiā: sui tēporis & cōmuni penuriā p̃sens Vates, de re tamē Christiana & sanctōrū p̃conijss summe meritis: quē admodum & Honorius Fortunatus. Sidonius Apellinaris. Faustus Gallus alijq; nōnulli, quos si quis seorsum estimet, eruditos dixerit, si contulerit his quos paulo ante enumeravi, obsolescere & linguę Latine: temporum molestia senectutē sustinere agnoscunt. Hos tandem decrepita & capularis annorū miseria secuta est. Irruentibus enim hinc inde Barbaris: purę latinitatis elegans cōmertū latius durare non potuit: ob eam solū causam / q̃ cum Barbaris res agebat. Post illa enim Punicorum bellog; tempora, quibus Barbari multorū annorū labore ex Italia pellebant / Literę florētissime adcresecbāt, nec nisi Barbaros, qui tam foelicis incrementi statum mutare possunt, timebant. Seditonum equidē vrbaniarū, & ciuiliū bellog; iactura: nō adeo scuire vnq;

poterat, vt vnā cum concordia & libertate interirēt literæ: cum par
hostibus lingua parq; elegantia foret, vsusq; per atrocica castra, oēm
q; armorū strepitum secundē latinitatis peculiaris. Ast vero cum Go-
this, cūq; Vnnis, nihil quod ad linguę cultum attineret cōmune, nihil
diuiduū erat Latio, quod ab his ad Theodosij tēpora, summa vi sum-
moq; impetu inualum est. Atq; vtinam non tam præstantiū ingeniorū
monumētis nocuisset armorū furor, q̃ linguę obfuit, minus enī hodie
doloris studiosis optimorū librorū penuria pareret: & facilius fuisset
tam emūctis codicibus id Latīe linguę dispendiū restaurare, quod
ipsi adeo repēte impegerāt. Itaq; nō modo a splendore per hęc tēpora
impediti sunt, qui scripsere, verū etiam in ipsos nitoris & elegātię au-
tores immerito scuitū est. Nec tñ abnuendū est, quin interim erudita
& digna laude opera, neq; prorsus ab auita elegātia desciscētia, emer-
serint, namq; nō in Italia solum (vt hodie quoq;) sed in alijs quoq; ter-
ris linguę vsus inualuerat. Verum omnibus, vt ante dixi, nauo fere se-
nili, in Poetis p̃sertim obductis. Quod & inde puenire quoq; potuit,
vt Petrus Crinitus existimat, q; mutata religione mutata etiā est in-
doles atq; gratia Carminis: propterea q; difficile omnino videbatur
vetustorū Poetarū lectionem, ad sincerę religionis obseruantiam, ac-
dere posse/ cum illi nescio quid peregrinū & idolorū errorūq; consciū
intra se continere viderent. Hinc illa Lactanti in Poetarum figmēta,
vehemētia defluxit, hinc et Augustini/ Hieronymiq; per vehemēs non-
nunq; inuectiua, hinc Prudentij, in Poetica numina nimis temere con-
cepta, scriptaq; refutatio. Nec iūria quidē. Primis enī Christianę mi-
litię castris, cum vndiq; hostes iminerēt, vndiq; q̃ cōstantissime pug-
nandum erat: nec facile quicq; admittendum, quod vel aliqua parte
obfuturū tam sancte recte credentiū cluitati videretur: Caterū vt ho-
die militans Christi ecclesia, in Europa p̃sertim victoriam retinet, ita
victrix plarāq; sustinere sine incommodo potest, quę imminente pugna,
fortassis nō satis vndiq; tuta videri possent, in quorū numero sunt Eth-
nici Poetæ, quos recte legentibus intelligētibusq; / hodie et profuisse
& prodesse posse, ante scripsimus Frater: & scribemus deinceps. Ad
nostros redeo, qui sane per hanc cōmūnem studioꝝ calamitatē, adeo
Poeticę studiosi fuere, vt negligētię accusari male scribēdo maluerint
q̃ omittendo desidia/ a quibus tamē quod comēdet quispiā nōnunq;
editum est. Nam Rabani poemata de mysterio crucis/ deq; alijs/ præ-
ter elegantia & copiā eam quam suorū temporū nemo sperasset, mira
arte & solertia præfulgēt: nō enim Carmē seorsum scripsit: sed ita car-
men: vt literarū numero dimenso et obseruato / iisdem, et per trans-
uersum, & per latera versus efformauerit: quasdamq; imagines ex-
presserit, in quibus literę collectę in dictiones, carmina præstiterint.

Quod ante eum/nullū ne tentasse quidem/nedum tanta exhibuisse
felicitate animaduerto: Quin & præceptor eius Beda perq̃ carmine
concinuus & graciosus fuerat, Id quod psalmi duo indicant, quos
annis superioribus, cū in vetustissima Cœnobij. S. Galli Bibliotheca
reperissem, in lucē dedi: Rabani quēq; discipulū Strabū monachū,
carmē coluisse, cultumq; scripsisse, libellus eius de hortorum cultura
comprobat, cuius mihi anno ab hinc quinto ex eadem Bibliotheca
copia facta est, Eius pluraq; epigrammata/ ad Rabanum præcepto-
rem aliosq; permultos conscripta/publica lectione dignissima essent
nisi adeo suorum temporum iacturā redolerēt: Quod idem animad-
uerti in Nodgeri Monachi monumentis/eius/ qui sequentias quas
vocant multa eruditione & gratia cōposuit: Cuius præ manibus sunt
aliquot Hexametris conscripti libri/de Diui Galli vita/gestisq; & mi-
raculis que defunctum secuta sunt / quibus adeo tempus obfuit / vt
expolire eos Doctissimus Pater Nodgerus / supremāq; manum ad-
hibere nequiverit: Idem contigit/Aldhelmo Episcopo/ cuius epigrā-
mata extant & Enigmata/quæ tametsi doctioribus rudia videri pos-
sunt/quia tamen in his quædam frugis commoditas apparet, paulo
castigatiora facta in lucem propediem dabo: Præterea: quis non mi-
retur Rosuithę in ea re monumenta/nuper a Conrado Celte/ edita/
quæ tãetsi barbara sint/si veteribus conferas/quod ex ipso me Celte
audisse memoria teneo: tamē si quis sexum: locum: tempusq; animo
colligat, mirari certe poterit/ vnde hec muliebri animo solertia tam
importuno tempore contigerit/maxime q̃ rerum linguę Latine florē-
te statu/matronarum eruditio & insueta illa eloquentiæ ratio / sum-
mam cognoscētib; admirationē pepererit/q̃q; istam scribendi car-
minis frequentia religio recens per tellurē Barbarā, hoc est Germa-
niā, solis fere cœnobijs p̃pagata, incipere imo cōtemnere et abijcere
debere videbat, quā tñ cultā & dilectā his amplissimis testimonijs co-
gnoscamus: eo tēpore quo in sua natiua mansione/literis latinis/nul-
la prorsus aut incolumitatis, aut quietis occasio erat. Scribo hæc, hoc
in loco Frater: eo libentius, vt illud tibi firmitus persuadeas, quod a
me paulo ante asertū est. Poeticā natura prouocāte, a mortalium ani-
mis nō tam alienam esse/quin se semper necessarijs occupationibus
coniungat, summisq; seculorū grumnis nobis quasi solaminis auctor
comes esse soleat. Testatur hoc dicata ruditatis & Barbariei castris
ingēnia, quę per hæc quę dixi tēpora, rerū fere & verborū ad ornatum
pertinentiū oblita numeros obseruare in leuissimis figmentis suis co-
nata sunt:& ludere saltem quod vel aliqua ex parte si non carminis
conscium saltem Rythmi foret. Præterea grāmaticos canones, & ad
loquendū apte pertinētes regulas: numerorū pretexto explicare. Qua
mentium

mentū Poeticam amantū fragilitate factum est, vt in tam iniquo &
aduerso elegantie & ornatui sæculo ea placere & ornata videri ince-
perint, i quibus legēdis vix emūctus lector risu abstineat. Quale hoc ē,

Anglia: Flandria: florida Francia nescia fraudis,

Possidet hæc tria pramīa prēlia, prēdia, laudis:

In quibus compingendis & ipsis labor fuit qui se ex his cōsecuturos
laudem & eruditionis estimationē putarūt: quale & hoc est epigrāma
quod adolescens ego anno ab hinc septimo cū Viennam peste feuien-
tē reliquissē/Villaci percelebri Carinthiæ oppido ludum literariū
initurus/In ecce primaria Diui Iacobi iuxta rerum sacrarum Pene-
trale in parietem Barbaris literis signatum legi/In hæc verba.

Sub. M. C. triplo, quadraginta octo tibi dico/

Tunc fuit terræ motus conuersio Pauli/

Subuertit vrbes Basileam, castraq; Villaci.

Vide mi Frater: q̄ inepti ad versum animi ipsius versus studiosi fue-
rint: Voluit hic Cherilus quisquis fuit significare Anno a Christi na-
tiuitate .M. CCC. XLVIII. plerasq; regiones terræ motū vsq; adeo a-
gitasse, vt die Conuersionis Pauli Basilea & Villacum ruina communi
laborauerint, quali autē versu, quantaq; syllabarum obseruatione id
expresserit: non sine risu cognosces. Et his tamen interim ages gra-
tias, quod extremū spiritū trahentē Poeticam, nō deseruerint/ q̄q; se
videri Poetas voluerint eo sæculo, quo fere nulli erant qui Poetæ no-
mine digni essent: Etsi nō negarim eo ipso tēpore & proximis fuisse
plerosq; qui laudē meruerūt non nullā in quorū numero Gualtherus
fuit qui Alexandri gesta cōscripsit, & Cresconius Corippus Poeta, qui
de Libycis bellis historiā texuit: preterea Anglicus ille quem pleriq;
Darethem vt audio: nomināt, qui exactissimo carmine Bella Troia-
na libris octo attentauit. Eius exemplū, mihi anno superiori perq;
emendatū monstrauit Philippus Gundelius meus, homo & literarū
& corū quæ ad literas attinēt cum primis studiosus/ mihiq; ob id cha-
rus, q̄ amore suo nō nisi studiosos dignatur, qui singulis argumētis in
singulos libros cōscriptis, editionē presens parturiebat: hūc absente
existimo iam nūc ea in re, nō parturire sed parere. Erit enī hic Dares
quisquis fuerit in illo ordine scriptorū vt eum omniū sui tēporis, Poe-
tarum absolutissimū asserturos posteros, nō ambigā. Plerosq; de in-
dustria pretereo, nam nō sine fastidio quodā & merore, taliū tempo-
rum reminiscor. Videre enim videor ita iacuisse studia politiora, vt
Vrbs elegantiarū & studiorū parens irruētibus atq; oīa dirripienti-
bus olim Senonibus Gallis iacuit/ Verū vt hæc asserta & a calami-
tate suprema, dijs ita volentibus, duce Camillo redempta est, ac dein-
ceps in maius decus/ tota imperij res cōscendit. Ita sæculo superiori

Deo optimo Maximo sic instituyente/paulatim Camilli nati sunt, qui
cōmunis rei publicę literarum miserti, ausi sunt arma contra ferre,
cūq; hoste Barbaro de nitore vindicando constantissime pugnare:
quā constantiā secuta est omniū maxime optabilis victoriā factūq;
vt meritiſſima rerum longis retro ſæculis geſtarū memoria/in nobis
inſtaurata & reſecta ſit: Nanq; niſi tu diuinā linguę candor, pulſis
ab Camillis Barbaris tādē rediſſes, actum erat de magna parte
doctrinę & eruditionis/maximā vero elegantię vrbانيتatis & morū
quos reuocatis ab extremo ſenio Poetis corrumpi & in peius decli-
nare nōnulli hodie contendūt, paucorū exemplis moti, quos nihil mo-
ror dūmodo cōtrarium ſentienti mihi nō noceāt: Nam autorē habeo
qui me plus mouet, aſſerentē rem literariā a Claudiani Poete tēpori-
bus ad vſq; Dātem Florentinū, noſtroꝝ Philoſophorū & Theologorū
negligētiā, qui hęc minime curauerūt/interpolatā fuiſſe. Dantes aut
annū dñi circiter. M. CCC. quū maxime valuit floruitq; poema or-
fus latine eſt, verū nō ſuccedēte ad votum venā ad vernaculū ſermo-
num deflexit, quo maxime princeps inter ſuos emicuit. Quē ſecutus
Franciſcus Petrarcha fere primus fuit, qui Barbaris caſtris bellum
indixit: poſt eum vero Pierius Collutius Florentinorū ſcriba, cuius in-
genium in vtroq; ſcribēdi genere adeo preſtās fuit, vt Ioannes Galea-
tuis, qui tum Florentinorū hoſtis erat: Plus ſibi Collutiꝝ episto-
las offi-
cere dixerit, q̃ Florentinorum equites mille. Cæterū cum impari ad-
modum numero contra tot hoſtiū milia progreſſi eſſent Petrarcha
& Collutius: fieri nō potuit quin ꝑpugnatores, labem ex intercludē-
te vndiq; Barbarie inuiti cōtraxerint: difficillimū enī erat ne dicam
impoſſibile contra tot errorū veteranos nullis acceptis vulneribus
dimicare. Audaciores tamē pluſq; victorioſi, qui ſunt ſecuti. Leonar-
dus Arretinus. Guarinus Veronēſis, & Valla ille/qui nō inepte, ob eā
vigilanter aſſertū eloquētię nitore Camillus alter dici poteſt. Duo-
bus enī ſibi latinę linguę luminibus Cicerone & Quintiliano propo-
ſitis, ad profeſſā militię ſollicitudinē adeo animū applicuit, vt nō tam
Barbaros ſtrinxerit, q̃ eloquētię quodā principatu illuſtres, idq; omē
vt reor rei latinę iuuandę gratia potius quā aut oſtentandi aut teme-
re cuiq; detrectādi: cuius acrem & liberā cenſurā, nec Philelphus nec
Poggius cōtemporanei, ꝛquo animo ferētes, adeo vehemētibus inue-
ctiuis ſunt perſecuti, vt per animi perturbationē, longe ambo a pru-
dentium & humanorū viroz officio ſeceſſiſſe ea in re videant, tantū
loci petulantię conceſſū eſt. Poetę vero qui tum ſuccreſcēte iterum re
latina floruerē/ fuerūt Philelphus quē jam noſtauiſus: Ioannes Epiſ-
copus Quinquecleſienſis/ qui ab cōdiſcipulis in Guarini ſchola, quā
frequentaui Vngherettus dictus eſt Græce & Latine doctus, cuius

Poemata & si permultū nitoris & elegantię præferāt, plus tamē multo eruditionis habēt. Maffeus Vuegius: qui Maronis Aeneidi librum xiiij. adiecit. Gregorius Tifernas. Angelus Politianus cuius Epigrammata etiā Græce scripta extant. Recētiore vero Marrullus cuius elegantissima & cum maioribus certātia epigrammata extant. Iouianus, Pontanus: Augurellus: Petrus Valerianus. Baptista Mantuanus inter Epicos vere referendus. Antonius Sabellicus, qui vt Philelphus in vtroq; scribendi genere potens fuit: at in versu quidē me iudice compertior Philelpho & maturior, Elisius Callentius, qui amores & epigrammata, preterea tres de Muriū & Rana; bello libros per elegātes scripsit. Strozę: pater & filius. Faustus Forliuiensis, insignis sane Poeta, & multa in carmine enēgia: quē Ludouicus dux Aureliensis, Gallorum rex, laurea douauit: charūq; habuit. E Germanis vero/ Rudolphus Agricola Phrifiſius: quē vt primo nominē iustissimę causā postulant: primus enī fuit/ qui Musas ingenuas animi sui candore/ vltra alpes illas vt irent, prouocauit quę Germaniæ antea ius nullum literas agnoscēdi præstiterūt: partim ob altitudinē & locorū difficultatē, quę vt Romano imperio saluberrimæ fuit auto. Plī. lib. 3. ita certe noxia nobis visa, q̃ per eam doctrinarū festina occasio intercepta est: Partim (vt id quod verū est dicā) ob armorū apud Germāos victricē potētiam qua factum est vt exterarū gentiū rarissimū cōmertiū sustinuerit, autoribus Cēs. & Tacito: vnde contigit vt neq; linguę latinę esse facilitas potuerit: nisi eius quæ per Cœnobīa passim, per religionis acceptę blandimēta irreperat (in his enī sola maioribus nostris doctrinarū & eruditōis Gymnasia fuerūt) q̃ si tot Colonias Germania victa surrogasset Romanorū armis quot Hispania aut Gallia seu trās alpinam intelligamus seu Cisalpinā: certe cum Latij moribus linguā quoq; nō solū accepissemus: verū etiam misissemus Romā, qui sibi suam linguā locupletiorē fecerint. Quēadmodū Cisalpina Gallia Liviū misit, Maronē misit, Catullū misit, & cum Flacco Stellā, vt interim minores prætereamus: Hispania/ Senecā: Quintilianū: Lucanū/ Martialem: Siliū: aliosq; qui certe Romę/ vt summorū studiōrū nutrici ornamēto fuere. Itaq; affirmare cōstanter possumus, in p̃pagatis armorū viribus, nō imperij solū honorē, victricē Romā tributis vētigalibusq; adscitis sibi adauxisse: verū etiā prouocatis ad se ingenijs veram solidamq; gloriā cōparasse/ quę reliquis collapsis in hūc vsq; diem illeſa durat. Foelicissime igitur Agricola, qui ex Latio in Germaniā duce Musas voluit tanq; & ex his quoq; sempiterna claritas penderet: & vt lingua aliquādo certarēt de gloria quemadmodū & armis certauerūt, potiūsq; elegantię & nitori Colonias signarēt, q̃ seruituti. Hic Haydelbergēsi schola, Græcas & Latinas literas professus id qd

Ferrarię ante cum summa gloria fecerat feliciter profecit, Vir oĩum
honestarũ artium studiosissimus: E cuius schola, viri prodire, & eru-
diti & famigerati permulti: inter quos Alexander Hegius, qui Eras-
mo Roderodamo Germano p̃ceptor fuit, viro (vt & hunc nominẽ)
oĩs Germanię cõmuni plausu dignissimo: qui in hũc vsq; diem p̃pter
summũ ingenij acumẽ, in cõscriptorũ editorũq; operũ felicitate pri-
mas habet, facitq; vt efficacissima suã doctrinã obiectione adagio
Martiali celebrato, quo Aurem Batauã pro agresi ac inelegati vsur-
pauit tota fides eleuata sit. Nam Batauo Erasmo ne Bilbilis quidem
maiorẽ genuisse videtur: Cui hodie Ioannẽ Capionẽ Phorcensem
addo, virũ vt absolutũ vitã integritate, ita per Herculem multifariã
erudito/qui Latinis & Gracis Hebraicisq; quoq; literarum coronijn
accumulauit: quibus quid possit, & institutiones ab eo conscriptę de
literis Hebreis docent, & opus illud plenũ doctrinę & elegantię quod
de verbo mirifico inscripsit, abunde monstrat: Nec Indecorus fuit, A-
gricolę p̃ceptori Cunradus Celtis Francus, primus inter Germanos
Poetas qui laurea donatus est, mihi aliqñ adulescẽti, nō sine honoris
p̃fatione nominãdus p̃ceptor, cuius hoc in loco mentionẽ vberiorẽ
facerem, nisi mihi cōstaret, vitã eius nuper editã esse: qui Cęsaribus
Augustis FRIDERICO & MAXIMILIANO filio, ob tanta rei La-
tinã in eorũ imperijs apud nos incrementa felicissimis principibus, ad
modum charus: publicã Poeticę & Oratorię in Viennensi Gymnasio
ducali stipendio accedente lectionẽ instituit: eamq; ipse orsus est, Lite-
ras inibi aliquot annis/summa laude professus/ Namq; in docendo
nescio an maioris gratię an diligentię fuerit/Letis & compositis in
enarando / in locis ad vetustatem pertinentibus extricandis/ diligẽ-
tissimus: vtriq; summam vultus autoritatem adiiciens: nec mordax
nec arrogans/neq; ex Gramaticis erratis/castigando & restituendo
multum sibi/vt hodie solent pleriq; vendicabat, sed summam glorię
in auditorum incrementõ, veriq; iudicio reponebat/ liberaliũ studiõq;
Astronomię & Phisicę cum primis studiosus/ (& vt vno omnia ver-
bo terminem) ad vnguẽ factus homo: Cui vtinã tanta in scribendo
felicitas fuisset/ quanta in docendo fuerat: minus enim in Celte ha-
berent amuli/ quod detrectarent: Gęographię/ & vetustatis noscẽdę
adeo studiosus fuit/ ut post multam lectionem/ Andrea Stiborio phi-
losopho, & Theologo comunis itineris socio assumpto/ iustam partẽ
Europę peragrauerit: post de Germanię situ libros orsus quos fato
intercipiente affectos quidẽ/ sed imaturos reliquit: Huius aliquando
Cęsarum aut Reipublicę literarumue grauiora negotia gerentis/in
profitendo vices gessit, Thomas Roscius Panno, vir eloquẽtissimus/
& liberaliũ studiõq; ac ipsius Poeticę scientissimus: & ob id donatus

a MAXIMILIANO Laurea Cuius extat laude & memoria dignū/
in eius busta scriptum Epigramma: hoc modo.

Quas Iouis ira ferox metuit contingere lauros

Fulmine/proh nimium mors truculenta rapis:

Attamen excelsę surgent de stipite frondes

Dulcius ac solito Celtica Musa canet.

Dum nisi corporeos potuisti soluere nexūs

Aeternum viuet carmine partus honos.

Ioannes Pierius Gracchus equestris ordinis vir / ac Caesaribus
Friderico & Maximiliano ob industriam morumq; integritatem / &
singularem prudentiam multos annos in hanc vsq; horam qua hæc
scripsi familiaris / hoc loco mihi ob summam variarum rerum eru-
ditionem / nominandus est, præter enim Philosophię studia / & ciuiliū
negotiorum peritiā / quibus se ab ineunte ætate / summo cū honore
non nisi in negocijs arduis / & ad principium suorum curas attinen-
tibus exercuit: tñ subcisiuis horis Poeticę ad quā eum natura pro-
uocauerat ope impedit, vt & Poeta euaserit, dignusq; sit vatis nomi-
ne / Extant libri Elegiarum eius tres / elegantię & doctrinę multifarię
quos ipse propediem in lucem dabit, ex quibus / an sincerum meum
iudicium fuerit, cum legent, posterī iudicabunt: ne plus cupiam fam-
liaritati / quę mihi cum hoc ingenuo viro aliquot iam annis fuit: q̃
veritati tribuisse videar, Nec Ioannem Stabium taceri fas est / qui / si
tantū carmini vacasset / quantum MAXIMILIANO Cæs. Hortāte,
historię deditus est / nomen certe in Poetica suū illustre & venerandū
fecisset: Prætereo multos / quorum mihi eruditio & facilitas in versi-
bus cum gratia effingēdis perspecta est, Et de industria quidem præ-
tereo: nam vt multorum appellatio copiam pareret / breuiter omnia
complecti instituenti: ita paucorum habita mētio / inuidiam si non
omnes nominauero: ex quibus tamen / vt tibi: frater: iudicium nostrū
postulanti satiffiat / spem multā suscitant, Laurentius Coruinus No-
uoforensis / vir doctus & summę in scribēdo diligentię: Petreius Aper
baechus: Mutiū Rufus Turingus, Caspar Vrsinus Nissenensis gręce
& latine eruditus: Vdalricus Huttenus Eques: & / qui sola mihi litte-
rarum consuetudine hætenus familiaris fuit, Eobanus Hefsus / qui
nisi me meus Genius fallit, posterorum diligentię / sue laudis vberem
materiam relinquent: addo his & Gundelium meum Boiū cuius
electa Indoles / nescio quid futuri in literis muneris præfagit, & Ru-
dolphum Agricola Rhetū conterraneū meū, cuius in omnibus his
studijs quę ad nostri ordinis professionē pertinet, indefessa diligētia
perstat / quos omnes nominatū iri apud posteros ex partis ingenio mo-
nimentis / non dubito. Alij alios nuncupabunt / vt quisq; plurimos

nouerit: mihi certe horum quos iam nunc recensui exploratissima eruditio est: Atq; hæc quidem Hactenus.

QUANTVM HONORIS GRAECIS ET
Latinis poetis impensum fuerit.
TITVLVS. VII.

POst artis originē comonstratā, & latinoꝝ Poetarum enarrationē factam/impensos Vatribus honores si gnate iunxero:nō ignorās, quā difficile sit hoc modo laudem moliri/huic professioni quę, quanq̃ vt fere reliquę omnes/semper Zoylos & mastigias habuit/hodie tamen plus equo lacessitur, absq; his maxime in quorum animis adhuc Barbaræ conspirationis inuidia feruescit/quę diu/a nobis præsertim/in latium literas vnde venerant/ abigere conata/luuantibus optimis principibus/quorum extat caput magnanimus MAXIMILIANVS Cæs.inuictus/ multis clarissimis vrbi bus suscepta, publicisq; stipendijs ornata est/vt quacunq; plebis seditione amoueri/inq; exilium mitti facile non possit. Homerum igitur quem Lucianus resonantissimum Poetarū appellauit: exterę Indorū gentes eius fama permoti adeo concupiuerunt/vt in eoz lingua tralatꝝ cottidie decāteretur:nec mirū quum in eo tantus lepor/tanta doctrina sit,a qua (vt Plutarchus autor est) omnes philosophie sectę principia sumperunt. Anaxagoras Clazomenius/dicere solitus fuit, Totam Homeri possim nil aliud esse nisi laudem virtutis / Id idem ex magni iudiciꝝ Poetarum estimatore/se audisse / noster Basilius memorat: Omnia scilicet illius Poete ad virtutem tendere / nisi quid interdum incidens sit: Arcefilas Academię princeps tantum Homero tribuit vt nunq; se in lectum receperit/quin aliquid legerit ex eo:cumq; iret lectum/in lucem se ire dicebat ad Amasium. Eundem amplissimo & memorando honore dignatus est Alexander Macedo/ Qui/ Autore Plinio.inter spolia Dariꝝ regis Persarum scrinio vnguentorum capto quod erat auro gemmisq; ac margaritis præciosum/varios eius vsus amicis demonstrantibus/qñ tedeat vnguenti bellatorem & militia fordidum/imo Hercule inquit librorum Homeri custodie detur / vt præciosissimum humani animi opus, q̃ maxime diuite opere seruet. Idem Alexander in Thebas moturus exercitum/Pindari vatis familię penatibusq; parci iussit: Cuius gratia & Lacedemonij in reliquā grāciam sequentes Thebis parcēdum esse,duxerunt. Virgilio Maroni/preter ea quę paulo supra retulimus / illud quoq; ex Alexandro Rom.imperatore decorum accessit/quod/ autore Aelio Lampridio

simulacrū suū in Iarario maximorū Heroū imaginibus iunxit: eiusq̃
poema nō min⁹ q̃ ille Homeri coluit. Euripides Tragicus Poeta Ar-
chelao Macedonū regi charissimus fuit: Gellius est autor Atheni-
enses ad Macedonas legatos misisse/ qui peterent: vt ossa in terram
illius patriam permetterent transferri/ eos autem maximo cōsensu ea
in re deneganda perstitisse/ q̃ videretur eam terram celebriorē fore/
quē tanti Poetę ossa tegetet. Nescio an maior laus maiusue autorita-
tis testimonium/ viuo sibi vnq̃ contingere potuerit: qui tanto in ho-
nore mortuus est habitus. Ex quo inculpata non nullis vatibus fidu-
cia accessit/ vt tam dignos se publico honore indicauerint q̃ digni
alijs videbant. Hic illud Accij: referēte Valerio: q̃ Iulio Casari Colle-
gium poetarum ingredienti nūq̃ assurrexit non quidem aut animi
insolentia: aut dignitatis obliuione, sed ob id magis: q̃ tali loco suę
eruditionis autoritas maximis Cęsarıs gestis potior foret: Apollo
Delphicus tanti Archilocum fecit: vt eius interfēctores arguerit: So-
phoclem Tragicum quem li. de Diuinat. 1. Cicero diuinum poetam
appellat: Liber pater obsidentibus mœnia Lacedæmonijs sepeliri
iussit Lysandro eorū duce in quiete sepius admonito vt delicias suas
humari pateretur: inquirente demum duce quis Athenis supremum
diem obiisset: non difficulter ex his quę deus significasset intellexit:
pacēq̃ funeri dedit: Autor est Plinius. Menāder a Regibus Aegypti
& Macedonię classe per legatos petitus: reglę fortunę literarū dul-
cedinem prætulit: Mefomedes Poeta Hadriano impe. charissimus &
amplissimis honoribus exornatus dicitur: Theodōsius iunior Cyr-
ium Poetam ob ingenij præstantiam, & præfectum fecit prætorij: & in
Patricię autoritatis altitudinem prouexit: quemadmodum antea
Aegypti præfectum Cornelium Gallum Augustus creauerat: Melan-
thus Vates Elegiarum scriptor Cimonis Atheniensij maximi ducis
& in re militari summę fortunę: per ingenij præstantiam/ familiarita-
tem obtinuit. Quid? Parthenium omittā: qui Bello Mythridatico a
Sylla captus, cum ingenium nouisset, manumissus est & summo in
honore ad vsq̃ Tiberij Cęs. tpa in vrbe versatus: cui consimile & de
Terentio scribunt: qui eum captum fuisse existimant: Claudianus
adeo dilectus. Pop. R. & principibus fuit vt in Eulogio eius sepulchro
publico consensu apposito: præter cęteras ingentes artes præglorio-
sissimum Poetarum agnouerint: hisq̃ maximis laudibus statuam ad
iungi voluerint / quę in foro Diui Traiani collocata est: Alexander
Seuerus qui Homerum poetarum Platonem appellare cōsuevit/ inf
Ceteros vates Serenum Ammonicum enixe coluit, Preteriri est opus
nonnulla quę ad rei propositę declarationem efficacius factura

essent/nam me ad alia decurrentis sili passimonia prouocat/in quibus tibi/cetera ad hanc rē pertinētia: vbi res permittet, explicabunt. Quid inquis Frater: quo mihi animo ferendi sunt: qui adeo Poeticē persequunt, vt totam eius praestantiā a ceterarū disciplinaz cultura, ceu solū focūdīs immixtū segetibus, eradicae cōtendūt. Certe tibi reliquisq; rēm totam iusta aestimatione ppendentibus, vt dolendū est, ita nō acerbo omnino animo ferendū: p̄sertim q̄ libera hominū iudicia, nō semper rationis bene discernētis / sed aut affectuū perturbationūq; animi potius, aut certe naturę inclinantis studiūq; & ppositę opinionis, aurā sequūtur. Nullā enī vnq; quātūvis vtilem & decorā artem adeo oibus probatā fuisse videre est vt eam emuli adoriri & cōcutere nō tentarint: quibus oīs obtrectationis ansa, aut ex doctrinē quā impugnant abusu, aut ex eorū qui eā professi sunt vitę erratis, tribuitur: quorū neutrū tanti in probi iudicis animo debet estimari, vt propterea illustribus doctrinis infestus esse pergat: quid enim tam sanctū, quid tam sincerū & solidū est, quod oberātis animi leuitate coīquinari & prophāari nō possit: Quę doctrina tam coelestis vnq; fuit, vt in humani pectusculi vacillātes tenebras demissa: nō aliquādo nostrę conditionis fragilitate, deflexa in abusum fuerit. Presto tibi est efficacissimū exemplū, fidelī nostrę traditio, quā iustissimis pceptis & scriptura sacrosancta firmatā/multi cęcutiētes heresum autores, per nefariū & periculi plenū abusum, in pertinacie quosdā Grīphos, & sentētiās longe a vero alienas induxerunt. Absit autē vt religio nostra per tam leuū ingenioz abusum vel culpe, vel minuta credatur. Quicūq; enī per censendo, rerum quę bonę sunt abusu ita capiunt, vt subinde eas cōtēnant & abiiciant/suę libidini q̄ veritati cōsultū esse malunt: nec facile quod eis bonū sit deprehēdent. Quod itaq; ad Poeticā attinet Frater: quo minus eam defenderes, posset forsitan impetuosus aliquis Zoylus efficere: certe quo minus ames, cogi nō potes: quanq̄ ego boni viri esse existimē cōstāter tutari & extollere, omnium honestarū artium cōmercia, & offam quādoq; amarulentā horū faucibus ingerere: qui plus equo reboātes, reprehēdēdo se doctiores videri volunt, q̄ p̄cipiēdo, quorū hodie per Herculem iustus numerus est: sed ad confessa descēdo. HOMERVS ille poeta sapiētissimus (ita enī Gellio vocatur) perstare adeo in suę laudis magnitudine non potuit: quin fuerit qui fronte perfrieta, rephendere atq; eleuare eius absolutissima poemata nō erubuērint. Xenophanes enī Colophōdijs phisicus: per animi insolentiā contra Hesiodū & Homerū scripta edidit, autore Laertio, ex quibus tñ discere sibi cōmodius fuisset q̄ delirare. Eundē & Zoylus Sophista quidā libris editis lacepsere ausus ē cūq; eos Ptolemeo Aegyptioz Tyrāno, spe decētis p̄mij cor̄reptis obtulisset

tulisset/nihilq; cōsequutus esset, non nullos misit qui suo nomine pe-
terent/quibus Ptolomeus: mirari se respondit/Zoylum egere/Home-
ro doctiorem/qui tamen tot annos defunctus / tot hominum milia
paceret ac deinde per occasionem hominē supplicio affecit: & meri-
to quidem/nam omnem temeritatē imprudens hęc audacia superat/
qua vel inuidia, vel confidentia quis motus, comunem cōlestiū inge-
niorum gloriam labefactare conatur. DEAMNICHVS quidā Euri-
pidi inter cętera probra obiecit/quod oris admodum insuauis esset:
quam maledicentiam paulo post/ cum eum Euripidi verberandum
Archelaus tradidisset/ virgarum acerbitate & plagarum molestia/
iustissimo talione rependit: vt libro Politicorū quinto Aristo. indicat.
VIRGILIVM maronem. C. Calgula portentosa immanitatis Impe-
Ro. carpere ausus est vt nullius ingenij minimaq; doctrine Poetam:
paulumq; abfuit (inquit Suetonius) quin eius & Titi Liuij scripta &
imagines ex omnibus Bibliothecis amouerit, Cogitauit etiam de Ho-
meri carminibus abolendis/ idem sibi licere asserens / quod Platonē
placuisse/ qui eum e ciuitate/ quam constituerat eiecerit: Contra illū
& Pero scripsit Virgiliomastix: & Carbilius Gramaticus / libro de
erroribus Virgilij cōscripto/ cui titulus Aeneidomastix fuit. Pręterea
nonnulli tantum Vatem partim furem imperitum: partim compila-
torem gręcorum dixerūt: quorū omnia scelestissima opera/ Fortuna
ipsa q̄si Vatum vindex posteritatis dono minime dignata est / Prę-
claris interim istis Vatribus omnium sæculorum eternitatē pollicita.
Videte te iam existimo Melchior/ vt agitati Musarū Antistites male-
uolę inuidia/ non omni ex parte securi esse potuerint: idq; non nisi
summa laude. Abiectissima enim habentur: quibus tantum aut splē-
doris aut vtilitatis magnitudinisue datū non est, vt inuidię mōrentis
venenatam rabiē prouocare queat: Summa petit liuor persant altis-
sima venti: Cumq; tria fere sint quę inuidia carent, paupertas/ infir-
mitas/ & mors: quicquid extra horū ordinē vel minime bonitatis cō-
scium sese paulo altius effert/ huic aduētare potest quę id egreferat
inuidia: Quam tu in animis nostrorū temporū literarum incrementa
iniquius ferentibus/ susq; deq; feres/ nec coges quempiā contendē-
do/ vt tecum sentiat, nunq; enim proficit in re quapiam coacta & in
aliud procliuus voluntas: Nec inuitari in excultę linguę amorē facile
possunt/ qui inibitam teneris annis scabredinē & illam ieiunā Bar-
bariem mordicus tenentes: toto corpore (vt aiunt) & omnibus vnguī-
culis implicant. Sed Platonē: ais: nobis obijciat/ qui Homerum e ci-
uitate eiecit/ vt ex Suetonij autoritate mihi paulo ante proposuisti:
Patere tibi frater, & Platonē obijci, & illud Persianū interim insinua
Non si quid turbida Roma eleuet accedas / examēq; improbum in

illa castiges trutina: nec te quęsiueris extra. Constat quidē Platonem
li. de republica secundo: non tam Homerū q̃ Hesiōdū Yates ab ea ci-
uitate quam formauit/efficiendos existimasse, q̃ licentius de Dijs q̃
deceret fabulati essent: id quod Augustinus & Eusebius annotarunt,
Verum cū Academicę Princeps de rebus fere omnibus ita disputarit/
vt inter multa nil assertum temere sed inductum probabilibus ratio-
nibus/lectoris iudicio olfaciendū more sectę suę reliquerit, multi q̃si
professione eiꝝ insciꝝ /a Platone constanter assertum esse autumant/
quod quandoq̃ sibi percensenti de rebus agendis tractādīsq̃ visum
est: Quis enī nescit Academicos ea probare solere quę recto veroq̃
maxime accedere videntur/nunq̃ tamē adeo pertinaciter quicq̃ cre-
dere aut assumere de cuius opposito aut alijs cognoscendī occasione
intercipiant, aut ipsi aliter quādoq̃ non iudicent: quod in Poeticā iu-
dicio satis ipse Plato ostendit: Qui in libro de summo bono Omnes
artes/siue diuinę siue humane sint in vnū Homeri poema: veluti
in proprium receptaculum confluxisse affirmat: Ecce mi frater: Dicā
ne mēdacem Platonem male memorem: qui sibi adeo dissentiat: nō
Heracle: sed Academicū dicam/ nihil temere affirmantē / qui alias in
Phedro de furoris Poetici prestantia grauissime disputans ait inter
cetera furorem Poeticum animū exagitare per cantilenas ad genus
hominum instruendū: Et in Repu. nihil: inquit: mentis intima vehemē-
tius intrare q̃ Poesim. Quin & M. Cato (vt Latinos Græcis iungā) q̃
Marco nobiliori succensuit: q̃ Ennium in prouinciam duceret: adeo
tandem mutato cōsilio hominē amplexus est: vt ex eo Græcas literas
etiānum senex didicerit: Caueant igitur isti deinceps/ qui puerili quo-
dam studio iudiciū deferentes/ideo maledicere & damnare audent
q̃ alij maledixisse & damnassee idem sibi videantur: nam multę pru-
dentię est/excipere diligenter quo quisq̃ animo & tempore hoc vel
illud senserit: Non me præterit: scriptores nonnullos: hanc Platonis de
semouendis ex ciuitate Poetis sentiētiā ita interpretatos esse/vt præ-
cipue summouendos censuerit eos qui more Tragico perturbatos
animos imitantur/aut Histrionica mollicie/corruptos lasciuie mores
representant: Quę res: vt olim in magno Theatraliū ludorū vsu fuit,
ita hodie in vniuersum extincta est: Comicos enim & Tragicos, tri-
clinij priuatis legere & frugis gratia perspicere ac docere malum,
q̃ publicis Theatris personarum agentū illecebris prouocari: Vbi
hodie theatra sunt: vbi Mimi: vbi Histriones Braccati: nisi quispiā/
eos ludos similes superioribus vellet, qui ad adulescētiē ī lingua La-
tina exercitiū instituti: & rarissime aguntur, & cum summa modestia
adeo decenter & pudice instituuntur vt & Catones & Lucretias oblec-
tent: Illam vero Poesim/quę laudes canat Deorum: patria instituta

describat: mores edoceat, probos viros extollat, improbos deprimat/
acceptam a Platone videri, qui adeo multis locis Poesim vt diuinam
extollit, esto non nullos Poetas vituperare visus fuerit. Quod si qui
sunt qui hæc interpretamenta vt curiosa & imbecilla irridere q̃ pro-
bare malunt: nihil cœcam pertinaciã moror: quin illud Persianum
adiungo/Pinge duos angues, pueri sacer est locus, extra meijte disce
do:& hoc Horatianũ. Ne me Crispini scrinia lippi compilasse putes,
verbum non amplius addã. Interim tamen in animo meo colligã, nō
adeo Platonis sensa oraculi loco habẽda esse, vt ei paris autoritatis
multos sentientes aliud obijcere non audeamus, in quorum numero
Basilius noster est, cuius de Homero sententiã paulo antea retulimus:
De Hieronymo & Augustino qui Poetas multis in locis incessere vi-
dentur, suo loco scribemus. Extant autem præterea contra Poetas
ad Bartholomeũ quendã Lendenariẽ. orationes duę: plenę indigna-
tionis & vehementię / quibus quisquis ille fuit qui edidit (nec enim
Hermolaũ Barbarum fuisse ex his quę subnotauimus intelliges) nul-
lum penitus aut eruditionis aut gratię aut autoritatis locum Poetis
in honestarum artium numero relinquere velle visus est. De quibus
quod meum sit iudicium petenti tibi haud quanq̃ difficile erit bre-
uibus explicare. Primum omniũ frater declamationes istas cuiusuis
velim potius q̃ Hermolai Barbari fuisse existimes. Quippe qui vir
doctissimus & præter frequentẽ in omnibus honestis artibus operã/
omnis humanioris eruditionis ac precipue Plinianę thesaurus veris-
sime existimatus, ac præterea in minus candidos Latinosq̃ scripto-
res tam vehemens adeoq̃ impacati animi fuerit, vt quadam ad IO-
annem Picum Mirandulanũ epistola earum lectionem tanq̃ barba-
ram & inspidam plenamq̃ sentibus abijciendam censuerit. Non eo
quidem vt eruditionem doctrinãq̃ illorum aspernaretur, sed quod
delicatisimi stomachi vir, in linguę mundicia exigenda semper fue-
rit/quã Poetices quidem fontibus magna ex parte hauſtam, induci
profecto non possum vt in eos ab illo tam seuerè districtam existi-
mem, Quod vt constantius credã accedunt & alia, nam orationũ
illarum stilus, si quis penitus paulo introspeciat, reliquis a Barbaro
conscriptis lucubrationibus tantũ abest vt respõdeat, vt si quis illum
exqua cum his collatione pensitet, reuera citius barbarũ dixerit, quã
ex Barbari officina depromptum, vt obmittam q̃ in hisce orationi-
bus permulta sint, quę adhibito attẽtiori iudicio, partim seipsa con-
fodiant, partim conuelli & improbari sine difficultate possint, cum
quæ ab ipso edita leguntur, tam sint sui vbiq̃ similia tam polita tam
magnifica, vt citius clauam Herculi, q̃ vbi ingenti vires intendit/Bar-
baro victoriam præcipias. Ceterum etsi alterius farinę esse illas ora-

tionem nunq̃ dubitauit. Eam tamen opinionem Ioannes Camers sum-
mę doctrinę vir & qui illarum rerum ob Italicam originem sectata-
q̃ ibi multis annis felicissime diuinarū humanarūq̃ literarum stu-
dia peritior sit, mihi confirmauit. Is Hermolaum quendā Veroneñ.
Episcopum illarum autorem nominauit. Quem equidem nec ipsum
iudicio, rectaq̃ animi sentētia ductum crediderim, sed aut declama-
torio in hanc potissimū arenam excursu hoc sibi certamen exercitię
gratia desumpsisse, aut quod est verisimilius Lendenariē. illius in-
modesta epistola prouocatū esse puto. Qua vt ex ipsis orationibus
est colligere/ ad Episcopum missa inmodicis vatū laudibus homini-
bilem mouit: ac ad scribendum calore quodam iuuenili redhibendi
tamē potius q̃ persuadendi gratia concitauit, cum ille Poetas adeo
extulerit, vt cum ipsa pene diuinitate mutua quadam quasi sangui-
nis communione coniungere, & autoritate ac doctrina/ principibus
nostre religionis uiris anteponeere videretur. Quod qui facit non solū
ignorantię accusandus est sed & impudentię, Poeticā certe ipse tam
iocundam tamq̃ gratiosam esse, in prima sermonis fronte fatetur,
vt ei ab adolescētia consuetudine / natura & voluntate adeo adhe-
rit, vt non nisi cum mœrore animiq̃ molestia ab huiusmodi delicio-
sissimis quasi parentis vberibus, quibus priorem illam etatem suam
educauerat, diuelli potuerit, a qua tñ re cū se deinceps in etate proue-
ctiori penitus abstinuisse credi velit, nescio pfecto an id magis verū
q̃ odiosum sit, vt plane aut duri prorsus ac misofocali sit ad eam/quę
honestā olim utiliq̃ oblectatio fuerit nunq̃ saltem subcisiuis tpi-
bus postliminio reuerti aut inofficiosi atq̃ ingrati dissimulare, quasi vero
pulchrū atq̃ magnificū viro sapiēti putetur. In lris quoq̃ quēadmo-
dum in moribus pceptū est, nullū prorsus oblectatiōi delictiq̃ locū
dare, Quid quod maiorē orationū suarū partem Hermolaus ille in
iurgatione Poetarū quā reprehensione eius studię absumpserit, dum
illos ob artis fere abusum, aut vitę leuitatē ac fortunę molestiā con-
demnare nititur. In qua oppugnādi ratione, quantū viriū in sit quāq̃
refutari facile possit paulo ante ostendimus. Et multa plāne sublata
Barbari in inuidia oppugnandi sui tela vel ex proprio peculio nobis
homo importune dicacitatis suppeditaret. Verū Poeticę quę citius
reprehenditur q̃ apprehenditur ipsa dignitas receptui canit, iubetq̃
candoris potius conscios solida victoria frui, q̃ pro vulgi opinione
simili cum aduersarijs contentione velitari.

DE MVLTIPlici GENERE POETARVM

& speciebus Poematis varijs.

TITVLVS. VIII.

 Oeticea, vt vna est/ vñq; musarū fātore/ & diuini furoris
 impetu/ a reliquis disciplinis discreta/ ita & ad formā fere
 aliarum artū: suis diducta membris partibusq; dinosciē
 Poematū enim quarū hęc artifex est multa genera sunt/ a
 quibus singulis/ singula Poetarū sunt nomina: inter quæ diuersitatē
 faciūt partim/ dictionis varietas: & alia atq; alia decori obseruatio
 Partim rerum scribendarum diuersitas: aliūq; atq; aliū metri vsus:
 per quæ omnia isti non vno officij genere vagari solent: vt paulo infe-
 rius attingemus. Hic Poematis species varias percurfuro / adnotari
 cum primis placuit/ vniuersum poematis corpus, ex Diomedis auto-
 ritate ita considerari posse, vt, vel Drāmaticum sit, vel Exigiticū, vñ
 Commune, Drāmaticū aut quod & actiūū dicitur, id dici in cuius
 nulla parte Poetę verbis locus datur: sed solæ personę introductę lo-
 quuntur vt in Comœdia, Tragedia, & id genus alijs, vt secundus &
 tertius Aeneidos Maronis si seorsum spectentur: Exigiticū vero esse,
 quod alias enarratiūū dicitur, in quo Poeta loquitur, nulla alia per-
 sona introducta/ vt in prioribus libris Georgicorum, in Lucretio: &
 cōsimilibus alijs: Cōmune vero in quos Poeta & Personę introductę
 loquūtur: Vt in Iliade & Odyfsea Homeri, & tota Maronis Aeneidę,
 Inq; Lyricis, alijsq; huiusmodi: quę ratio consideratiōis fere omnib;
 speciebus comunis est, Comœdię tñ & Tragœdię & Heroicę graui-
 tati plus propria. In prima ergo specie Heroicū numerat / hexame-
 tro compositū: vocabulis electis, & dictione graui/ Cuius apud Grę-
 cos Homerus/ apud latinos Virgilius/ ut dixi: Principes fuerunt, ab
 hoc Poetæ Heroici siue vt Aristoteles eos nominat Epici dicuntur: est
 enim Epos / auto. Diomede. Carmen hexametrum in quo diuinarū/
 heroicarum humanarūq; rerum comprehensio est, quod ipsum car-
 mini hexametro præcipue conuenit: quanq; etiā Epos, autore Acrone
 sit: cum priori versui maiori minor sequēs accinit, cōtinuo tenore pri-
 mi versus sensum terminans: Vt illud Horatiij. Ibis liburnis inter alta
 nauibus Amicę propugnacula, licet hoc ab eodē nō semper feruetur
 Terentiani quoq; tale est exemplum.

Tibia docta precor tandem mihi dicere versus
 Desine Mœnalias:
 Hunc doctum Archilochum tradunt genuisse magistri,
 Tu mihi Flacce sat es.
 Diffugere niues redeunt iam gramina campis/
 Arboribusq; comæ.

Gellius li. decimosextimo/ scribit Epos ab εἰς εἶν dici. i. sequi, Atilius
 fortunatianus, Elegiacum ob eam rem quoq; Epodicum dici posse
 iudicat, apud quē multa de huius carminis ratione scripta sunt, lectu

memoratuq; digna **HEROICVM** aut ab Heroibus præcipua carmi-
nis sui materia nomen accepisse non dubium est: heroes aut nomē ab
amore sortitos volunt nonnulli: q; Semidei omnes / ex amore deorum
in mulieres humanas: vel amore virorum erga deas sint geniti: vt ex
Anchise & Venere Aeneas, Ex Ioue & Alcmena Hercules: non me fu-
git alios alium nominis Etymon probare solere, quem de industria
prætereo: Et hæc quidem species: maxima dignitatis: artis: & gratiæ
præstantia ceteras præcellit: nec gloriosius aliubi poetice versari datū
est. **SECUNDÆ** speciei Lyricū est, natum ad laudem & voluptatē
Poema / cuius decem apud Græcos principes nominantur, Latini solū
habent Horatiū quem quis tuto sequatur / numeroꝝ in eo vsus perq;
varius est nec alia in parte maior diuersi carminis, aut iunctū, aut
eorum instituti, gratia: id quod Diomedes quoq; indicat / Decorū
autem eius ex materiæ proprietate Horatius ostendit his versibus
in Arte Poetica.

Musa dedit fidibus, Diuitos, puerosq; deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum.
Et luuenum curas, & libera vina referre.

Namq; ab armorū impetu & Heroū gestis bellicis abstinere, nec rem
quampiā grauem / quo modo / quoue ordine gesta sit prosequitur, sed
vt gestam miratur potius & laudat: amorū curis, & leuioribus mor-
taliū studijs addicta, Quod idem libro carminū primo ad Agrip-
pam ostendit / quum res ab hoc gestas maiores esse q; vt lyrica leui-
tate recte scribi possit sic ait inter cetera.

Quis Martem tunica tectum Adamantina
Digne scripserit: aut puluere Troico
Nigrum Mœrionem: aut ope Palladis

Titiden superis parem
Nos conuiuia nos prælia virginum
Secūs in iuuenes vnguibus acrium,
Cantamus vacui / siue quid vrimur

Non præter solitum leues.

Cantamus dixit Horatius q; musico concentui lyricorum carmina
maxime idonea sint: hincq; sortita nomen q; ad lyram cani possint /
Sunt hodie Harmoniæ lyricæ per celebres, neq; vnq; antea vt credo /
tam festiuo cantu pronunciare, quod Musicorū nostri temporis soler-
tia contigit: **LYRICIS**, Hymnographi & Melici iunguntur / qui deorū
laudes maiori quodam spiritu moliuntur: quales apud Græcos Or-
pheus & Hesiodus maxime: Apud nos Catullus qui Diane hymnum
eccecinat, & recentior Michael Marullus Constantinopolitanus libris
quatuor: mira eruditione / summaq; elegantia & gratia: felicissime

editis/vt iam sine dubio, doctor, iudicio, vetustis opponi possit, Quis enim, aut elegatius, aut ut recte dicam/plus Poetice. i. ornatus & de centius naturæ maiestatem exprimere: & fabularū physicis historiisq; mysterijs inuoluere potētius posset: Videre est (vt dicam quod sentio) Marulli poemate/diligenter iudicantibus, quæ Poeticæ vis, q̄s lepor, quod officium: quæ gratia: quāta varietas & quam dulce veri inuolucrum: & quā grata rerum naturæ studiosa obscuritas / atq; ut in summa dicā, q̄ excellens Poetici spiritus dignitas existat: qui rebꝯ lucidissimis ac prope diuinis, id lumen adijciat, quo lucidiora plusq; diuina videri non nisi sapientibus possint, Id quod & Prudentius Clemens: in religionis tractatione & veri dei nostri laude/ multa gratia consecutus est, in cuius tamen vniuersa Poesi, non sua quidem culpa: sed temporum, eruditionis magnitudo, latinitatis nitorē, quasi excusum loco suo, longe relinquit: nec est quod ea quis/vt prope stantia cōferat, Seuerinus certe Boetius cuius præter alia, Philosophiæ extat cōsulatus/si animū dicato hymnorum operi applicare maluisset q̄ soluto sermoni odas intermiscere, laudem suā (ut mihi videtur) amplissimā uel hoc scribendi genere facere potuisset, nā in eo & solertius studiū/ & gratus quidā maturi carminis odor emicat. GRECI Dithyrambi eos lyricis altius incedentibus adnumerasse ferūtur: quorum carmina in Dionysij laudem scribebantur: a quo & ipsis nomē datū est. Nam Bacchum Dithyrambū dixerunt q̄ Λιχφοβον. i. per geminas portas, hoc est Semeles vtero immaturus & Iouis fœmore plus tempestiuo partu egressus fuerit: quemadmodum Poetæ fabulati sunt, Horū vsus latinis non est. TERTIA SPECIES. Elegiacum habet, quod hexametro & pentametro adiuncto constat, nomine a miseria quæ græce ελεῖσ dicitur/obrento/Hinc illud Saphus apud Ovidium. Flendus amor meus est. Elegia flebile carmen, ubi. i. per synaliphen in. ei. resolutū est: primus enim huius carminis in luctu & miserijs deplorandis vsus fuit ille scilicet quem hodie quoq; seruamus: paulatim deinde in Amores & aliarum rerum argumenta collapsum est. Quod satis Horatius ostendit his versibus in Arte.

Versibus impariter iunctis querimonia primum

Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Hinc illud Ouidij. Blāda pharetratos Elegeia cantet amores. ab hoc Elegiaci nominati/Principes apud Græcos Callymachus & Philetas apud Latinos Tibullus/Propertius, Ouidius: SATYRA quartæ speciei tota nostra est inquit li. 10. Quintil. hexametro versu ductū carmen, maledicūq; & ad vicia mortaliū carpenda institutū / Censurā enim agit morū, cum virtutis laude & viciorum repudio: nomen a rerū quæ tractantur copia sortitum: Indignatione enim in vate ad carpen-

dum concepta, res quęq; vt primo incidit, describi, exponiq; videtur,
sententijs acris & seuera/verborū negligentior/ & præcipitis per in-
dignationē exordij. Eius principes post Varronē & Luciliū quorum
ōpera interciderūt. Iuuenalis Aquinas: qui sic orditur. Nempe ego au-
ditor tm̄ nuncq; ne reponam: vexatus toties rauci Theseide Codric:
quibus verbis concepta quasi intra præcordia indignationis vehemē-
tia ostenditur: Persius, qui sic. O curas hominū, o quantū est in rebus
inane, quo vnico versu iam tota satyra texta videbatur. Horatius/q;
callidus viciorum irrisor, mitius sic cœpit. Qui fit Mœcenas, vt nemo
quā sibi sortem seu ratio dederit/seu fors obiecerit, illa, contentus vi-
uat &c. Consimilis materię prisca græcorū comedia fuit aliquibus
Græca satyra dicta/in qua nulla hominū reuerentia seruata / nemi-
natim omniū errata rephensa sunt, autore Donato a qua q; nostrā
originē duxisse aiunt, doctis peccare videtur, Qui enim Græcis attri-
buunt omnia & auferunt maiestati Latinę/Inimici profecto Romanę
linguę putandi sunt, inquit Curius Ferrariensis, Id enim omniū genti-
um, quibus nota est virtutis præstātia, peculiare esse potest, vt sine ad-
iutorio aliunde petito/in viciorū enormitatē libere rapiātur, Nam &
nostrę linguę. i. Germanę/rythmis Satirę scribuntur, quales illę sunt
quas annis superioribus Sebastianus Brant Argentinensiu scriba/
in omne viciorū genus multa uehemētia, arte vero & decore nō sane
proculcatis, cōposuit quas deinde latinas fecit Iacobus Philomusus,
prescripto titulo Nauiculæ stultorū, vbique enim fluctuat remigsi vici-
osum Ithacensis Vlysei. COMOEDIA. speciei quintę, ciuilis fortunę
materiā sine vitę periculo complectitur, a quo Comici Poetę, & Cœe-
di histriones / Donatus ait Comoediā esse fabulā continentē affectū
ciuiliū ac priuatorum qua discitur quid sit in vita vtile quid contra-
uitandū, Quam Cicero eodem autore dixit, imitationē esse vitę/spe-
culum consuetudinis: & imaginem veritatis. Vt obiter eos retudam
qui Comoediarū lectiōē adeo respuunt, vt in eis præter mera venēa
nihil reliqui esse asserant, Ab hac/TRAGOEDIA/quā sextę speciei
tribuimus differt non tam materia q̄ figura dictionis in hac enī ver-
borum sublimitas & sententię grauitas spectari solent, in illa vero
omnia popularia & e media hominū consuetudine deprompta esse
oportet; Idcirco bene Horatius dixit, versibus exponi Tragicis res
Comica non vult, Tragediā aut ita definiunt, ut sit Heroicę fortunę
in aduersis cōprehensio, In hac ergo sublimes personę & exacta offi-
cia, in illa ciuiles et populi opinione ductę proponuntur, Cūq; in Cō-
œdia principia inquieta & perturbata esse soleāt, in Tragœdia om-
nia contrario modo se habent. Principiū enim lætū & iucundum est,
finis semper horrendo aliquo euentu amarulētus, Tragediam apud

Græcos illustrem fecit præ ceteris Euripides: vt Comœdiâ Menander
ex latinis Tragœdiâ Actius & Pacuuius, clarissimi grauitate senten-
tiarum verborûq; pondere vt inquit Quintilianus, Comœdiâ Teren-
tius & Plautus locupletarunt, hic vi comica maior, ille verborû propri-
etate clarior. auto. Donato & Seruio. Vterq; Græcos frequenter imi-
tatus: Reliqua ad horum poematû rationē pertinētia, apud Diome-
dem & Donatû copiose exposita leges: hoc non præteriero, vtramq;
fabulam Iambo, frequēter constare. BVCOLICVM poema septimę
speciei, humili caractere & sententiarû simplicitate constat, nil exqui-
sitû, aut paulo abstrusius retinēs, per hoc enim a decoro suo recede-
ret, Nec seruaret Rusticę simplicitatis officium: Nomē accepit a bo-
bus p̄cipuis in Agris animalibus, auto. Seruio qui de hoc permulta,
Diodorus est autor, Daphnim quendā Bucolico initiū fecisse, quod
ego, cum alij aliter sentiant, iniudicatû relinquo. Theocritus Græcis
hoc carmine laudē peperit: quē Virgilius imitatus est magna cū lau-
de, pluraq; enim transferendo meliora fecisse creditur. Cōmendatur
& Calphurnij & Nemesiani Eglogę, & e recētoribus aliorum, quos
hic p̄tereo/OCTAVO in loco Epigrāma, referendū duxi, a quo Epi-
grāmographi, & Epigrāmatarij Poetę dicunt: quod tamen carmi-
nis communionē multum cum ceteris speciebus comertij habet, de-
corum tamen habet reliquis minime cōmune, cōmendatq; in eo bre-
uitas, si modo nil habeat nimis intricatû, venustas festiua, & proprie-
tas, quę verbis p̄prijs & signatis paritur, præterea iocis liberioribus
ornari possunt, & sale atq; vrbānitate aspergi, & pluraq; per Ironiā
oportunā cœlare: Quo in genere valuerunt Catullus: Martialis, Au-
sonius: & nostra tempestate Marullus/Pontanus, & Augurellus qui
Iambicis frequēter vtitur sicut & Catullus & Martialis: In latinis enī
Iambicos non cōmode ab Epigrāmographis separare quis potest: cū
ijs mixtim ytantur. Græci vt inuenio seiūxerunt: Marullus existimat
Epigrāmatis culturā non dum adeo in latinis exactam esse vt Græcis
opponi possit, Gellius certe, Licinij & Catuli antiquorum Poetarum
epigrammata vt politissima & exactissima cōmendat, Id aduertē-
dum est Epigrāmata quasi liberi argumēti, circa res leuiusculas sum-
mo decore versari posse, vt fontis: horti, vallis: arbusci, statue: colossi,
Bellę, & id genus aliarū rerum descriptionē: Itaq; maxima erit parā-
dę glorię & frugis in hoc genere ratio, si elegantię, facilitatis, nitoris/
aliorumq; quę iam numerauimus cū primis studiosi fuerimus. ET
HAE Frater præcipuę Poematum species sunt: Quibus non ignoro
alia adnecti/quę, si recte perpēdemus cū superioribus vel sunt vicinę
vel cōmertii habent. Eę vero sunt Epithalamiū: quo nuptiarū festiui-
tas: indicij votisq; boni auspicij iunctis/ describitur. Monodia quę

vnus laudem amplectitur, Georgica qua terrę culturę præcepta traduntur, & Sylua, quo vocabulo carmen effusum repētino calore significatur, quod relegere & castigare per interualla solemus: quā rem quous Quintilianus lib. x. dare vicio videatur, q̄ sic scribēdo / stili velocitas, & caloris impetus iudiciū diligentiaq̄ intercipere videantur multum tamen verā laudis hoc scribendi genere Statius meruit, nec dubito diligentissime scripta & perpenſa fuisse, quæ in hoc repentini studij opere edidit. Et Quintilianū probo subitā in scribendo celeritatem damnantē, nec dissentionē hæc res parit: Aduerto enim Syluam vetustis, carmen appellatū argumentis varijs, stiliq̄ exuberante licentia deductū, quo miscellanea quasi materia tractaretur: hoc, nisi obesset longitudo certe in Epigrāmatibus partes secederet: verumq̄ esset Epigrāma. Ita & de Epithalamio iudico, Georgica vero & monodia, quia ad genus exigiticū pertinet: sicut & Lucretij de natura disputatio, quanq̄ materia non sit par ad Heroicū: tamen Carminis & verborum dispositione proxime accedere videtur.

NATVRA NE AN ARS POETAM FACIAT: TITVLVS. VIII.

ANXIE quæsitū est a multis natura ne an arte Poeta fieret: Id quod non temere queri & dubitari potuit, propter vtriusq̄ ab altero seiuncti efficaciam, in multis enim perfectum est quātum animū prouehat: quamq̄ agilem / & industriū reddat: nō adiuta doctrina naturæ potētia, Eregione vero multi adeo se artium vestigijs confisi, Minerua q̄si inuita præptos fecerē laborū assiduitate: vt naturā suā non emendasse diligentia: sed vicisse industria visi fuerint. Quid enim exercitij frequentia, studiorū anxietas & sollicitudo non obtineat & consequat̄: Exemplū est Demosthenes ille princeps orator, in quo (auto. li. i. de oratore Cicerone) tātum studiū fuisse tantusq̄ labor dicitur: vt primum impedimēta naturæ diligentia industriaq̄ superasset, quū ita Balbus effet: vt eius ipsius artis cui studeret, primā literā non posset dicere: perfecit meditando: vt nemo planius eo locutus putaretur. &c. & parum infra. Quinetiā inquit (vt memorię proditū est) coniectis in os calculis summa voce versus multos vno spiritu pronūciare consueſcebat, neq̄ is consistens in loco sed inambulans atq̄ ascensu ingrediens arduo, hæc Cicero. Quæ quantū frugis ex arte polliceant̄, & de qua infra scribēus, exercitatiōe cōiuncta: manifestū esse potest. Fuere igitur qui nasci Poetā dicerēt Democrito assensū, qui (vt Acron inquit) nasci dixit non fieri Poetas: & artē miserabilem esse quæ ingenij benignitate non esset suffulta. Vnde

est illud Horatij. Ingenium misera quia fortunatius arte Credit: &
excludit miseros Helicone poetas Democritus. &c. Cicero præceteris
naturæ permultū tribuit. In oratiōe enim pro Archia eius verba sunt
hæc. Atq; sic a summis eruditissimisque accepimus, ceterarū regū studia
& doctrina & arte ac præceptis constare. Poetā vero ipsa natura va-
lere & mentis viribus excitari: Idē in primo de Oratore dicente Cra-
so sic scribit. Sentio naturā primū atq; ingenium, ad dicendū vim af-
ferre maximā. &c. & paulo post. Nam animi atq; ingenij celeritatis
quidā motus esse debet, qui ad excogitandū acuti, & ad explicandū
ornandūq; sint vberes, & ad memoriā firmi atq; diuturni: Si quis est
qui hæc putet arte accipi posse id putat quod falsum est, præclare enī
res se habet, si hæc accendi atq; cōmoueri arte possunt: inferi quidē
& donari ab arte non possunt omnia: sunt enim illa dona naturæ. &c.
Quæ tamen si Cicero ad dicendi rationem aplicuit, eque tamen ad id
quod hic nobis propositum est comprobādū, efficacia sunt, Memini
ego me aliquando peripatetice hoc est obambulando, disseruisse de
hac questione, multa cum Rudolpho Agricola Rheto / homine mihi
perq; familiari & ob ingenij excellentiam cum primis commendato/
qui cum accepisset in qua ego hæresi essem / assentiens, hoc ad me nō
multa mora scriptum carmen dedit.

Carmina de cœlo veniunt, sacreque Poësis
Sensus ab astringeri mittitur arce poli.
Respuat humanas sordes veneranda Poetæ
Maestas, mentem spiritus intus agit.
Flammula diuini coalescit sacra furoris,
Afflatuq; ciet Enthea corda graui.
Hunc propter, miranda canunt & grandia Vates,
Terreni immemores corporeiq; status.
Orphea sic cecinisse ferunt, a nemine visum
Q; sene Moseo vepribus esse deum.
Hinc ego crediderim factum nec ab arte Poetam,
Hæc licet exactæ non nihil addat opis.
Astra iuuant potius mentis clementia uires,
Natura in Carmen ducimur & rapimur.
Ergo Poetarum genus hoc cœleste vocemus,
Carmina sunt cœli munera / Vatis opus.
Hos Plato diuinus medium terræq; poli
Inter cœlicolas, terrigenasq; locat.
Ut sint perfectum duo signatura Poetam,
Sydera, & humanæ (si datur) artis opus.
Semper enim hac mihi parte hæc veritas locum habere visa est, quæ

doctrinam naturę comitem faceret sine qua nec studij nec sudorum
impensę foenus habent, quacunq; arte quis gloriā querat, Quocirca
illud Horatianū dere pposita, recte iudicātib9 admodū pbari debet.

Natura fieret laudabile carmen, an arte /

Quasitum est, ego nec studium sine diuite vana,

Nec rude quid profit video ingenium, Alterius sic

Altera poscit opem res, & coniurat amice.

Metientibus utiq; atq; animo colligentibus, nihil Poeticę pulchrius
accedere posse q̃ vt quęq; quę scribuntur sponte nasci & profluere
videantur non potest arti tribui hoc, vt seorsum satis potens esse
videatur / ad ea pstantia quibus magna venustatis & elegātię pars
sita est: quoz originē naturę tribuere debemus, consumationē autem
arti, ita vt ex vtriusq; copulatione absoluta & sibi constans Poeticę
effigies efformetur. Quod tibi, vt intelligas, maximorum scriptorū
autoritatem secutus distinctius proponam:

QVANTA NATVRÆ IN OMNIVM

artium consumatione maiestas sit &

Potentia. TITVLVS. X.

N expetendis artibus, & doctrinis pstantioribus addis-
cendis, cum multa sint, quę spectari eligiq; debeāt, primū
omnium est vt summo studo experiamur quę nostrę vires
sint quoue prouocans intellectum & voluntatē natura nos
deducat: In tanto enim studioꝝ numero quantū mortaliū diuersitas
sequitur, uidere est hos solos veris laudibus & honoribus accumula-
ri, qui virium suarū rationem habētes, id tandē agunt, quod se agere
posse animaduertunt, nec iniquis per audaciā pōderibus pressi, id
admittunt vt vinci & decumbere summe impudentiæ sit: Ducē autē
huius sibi naturā constituunt cuius orsa facile frater deprehēdi pos-
sunt ex oblectatiōe, quę, mihi crede, sola animū irritat, voluntatemq;
inducit, Nec aliter mihi persuadeo, quin amplissimum quispiā ex ea
doctrina vel arte fructum si perrexerit accepturus sit ad quam se, ob-
lectatione animū titillante, natura prouocari sentit. Ea enim est quę
delectationem instituit: conamen accēdit, ingenium acuit, & quod ad
presens attinet furorem in carmine facile haurit, cuncta signate exe-
quitur, paruisq; artis aut imitationis opibus adiuta, ita se aliquando
ostentat / ita ingerit / vt artem abscere velle videatur / sine qua tamē /
vt dicemus / non satis efficax esse potest, Hanc solā Charites sequū-
tur / Eligit hanc uotis proles Cyllenia solam: nec facile Musarum
sacer chorus / atq; ille Vatum tutor crinitus Apollo / in eius animo
sedem

sedem capient, qui præcurrentis naturæ beneficio nō sit ita institutus
vt tantorum numinū dignus hospicio videatur. Quis ergo in omni
exercitatione, qua aut utilitas queritur aut gloria, priorē naturę locū
non tribuat: quę in singularū artium amorē singula ingenia gignere
& prouocare solet: semperq; frugem meditari/ quacūq; erumnarū
molestia tēpora sæuiant: Cuius indulgētia id quoq; discentiū animis
datur/vt & celeriter & sepe sine multo labore, quæ addiscēda insum-
psere intelligant/intellecta vero summa cū voluptate versent: pleraq;
etiā per imitationē meliora faciant: Nam nullū hodie ex iunioribus/
qui in suo doctrinę genere vetustis nitore atq; artificio opponi posse
videatur, non dicemus a natura adiutū, quę artem fidi nexus cōdercio
tū iuuat, tū ornet, & absoluat: Quā Quinti. li. z. sine doctrina multū
valere ait: Cuius verba, quia instituto nostro apprimē quadrant, pla-
cuit hoc loco reponi: vt tibi eo commodius ad manus essent: Ea sunt.
Scio quęri etiam, natura ne plus ad eloquentiā conferat, an doctrina,
quod ad propositum quidē nostri operis non pertinet, nec enim con-
sumātus Orator, nisi ex vtroq; fieri potest, plurimū tamen referre ar-
bitror quam esse quęstionem hoc in loco velimus, nam si parti vtrili-
bet omino alteram detrahas, natura etiam sine doctrina multū vale-
bit, Doctrina esse sine natura nō poterit. Sin ex pari cōcant, in medio
cribus quidem maius adhuc naturæ credā esse momentū: Consuma-
tos aut plus doctrinę debere q̃ naturę putabo: Sicut terrā nullā fer-
tilitatē habenti, nihil optimus Agricola profuerit, E terra vberi vtile
aliquid, etiā nullo colente nascetur, Et in solo fecundo plus cultor q̃
ipsa bonitas soli efficiet: Et si Praxiteles signū aliquod ex molari lapi-
de conatus esset exsculpere Parium marmor mallem rude: At si illud
artifex expolijs et plus in manibus fuisset q̃ in marmore. Deniq; na-
tura materię, ars doctrinę est: hæc fingit, illa fingit, nihil ars sine ma-
teria/ materię etiā sine arte precium est. Ars summa materia optima
melior est. Hęc diuinus & summi iudicij Rhetor Quintilianus: in qui-
bus signate admodū (ut horū tibi sim interpret) ingeniū cui deest na-
turę ad doctrinā aliquā amplexandā procliuitas sterili aruo compe-
rat, quod nihil vtcūq; cultū gignat, si vero quid gignat, nō nisi inspi-
dum, in maturūq; esse posse, quemadmodū & rudi atq; ignobili saxo
formatū opus, nunq; tantum aut venustatis aut gratię habebit, quin
Parium marmor vt e mōte depromptū est, nulla formatū effigie, gra-
tia & nobilitate præcellat: quod tamen si manus artificiosa exsculpi-
plus multo per huiusmodi artificii decoris adipiscitur, quod totum
arti tribuendū est, per quod Quintilia. illud asserit, in excellentibus &
consumatis adeo mereri artem vt naturam superet, In mediocribus
vero non, q̃ hi aut desidia aut studij intermissione, per artis exercitiū

ad fastigiū non peruenerit : nam si parīū marmor non Praxiteles .i. summi artificij formator : sed ignobilis aliquis sculptor enormis aut studiose minus effigiet, certe naturæ marmoris plus tribuetur q̃ opī. Itaq̃ significat Rhetor ille, in ingenijs quemadmodū in alijs naturā materiē administrare solere, in qua artiū maiestas magno decore id assequi possit, ad quod in singulis ordinata est, doctrinā aut artis instrumentū esse, per quod materia idonea mentis efformetur, ipsaq̃ ars reddatur auctior. Nec artē vllā sine materia esse posse, cū omnes doctrinæ siue ad animi culturā pertineant, siue ad operis vtilitatem ut scopon quendā, semper materiā sibi præfigant, ad quā omniū cogitationū aut operationū excursus tendat: ita scilicet ut materia esse sine arte possit/ars sine materia minime/Summā tamē artē, quia ex animi cōmendabili industria profisciscitur, magnæq̃ semper estimatiōis exhibet cōmoda eam tandē videri debere quā nulla materiei suæ nobilitas vincat: ut si ex auro Mineruā Phidias formasset artis solitæ familiaritate, hanc auri fulgore maioris estimaremus, nisi quid auaris aliter visum fuerit, quorū ubiq̃ cœcū est iudiciū. Caterum de artis præstantia mihi paulo amplius disserendū est.

QVANTA SIT ARTIS PRAESTANTIA ET
firmitas quāq̃ facile sit labi naturę confiden-
tibus, arte neglecta TITVLVS. XI.

Ars vera cuiusq̃ rei tum demū dici meretur, autore Cic. li. de Orato. primo : cum cognitis penitusq̃ perspectis & in vnum exitū spectantibus & nunq̃ fallentibus rebus continetur/Quę quidē pro rerū magnitudine aut paruitate copia aut penuria: obscuritate aut facilitate, natura semper mortaliū animos primū illiciente, difficilius aut facilius, abundantius aut parcius, tardius aut celerius absolvitur, multis adhuc ob reꝝ amplitudinē & obscuritatē ad fastigiū nondū perductis: Arrecto igitur animo: frater: primū contēplare, Intellectū humani gradus qui scdm Aristotelem nudus a cuiusq̃ hominis principio est, & ad sciendū naturaliter ob sui perfectionē inclinatus, excellentię & diuinitatis suę potentia ad meditandū cogitandumq̃ prouectum fuisse: Omnes enim (inquit Cicero) trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatē in qua excellere pulchrū putamus, labi autē & errare & nescire & decipi malū & turpe ducimus / Conantibus igitur passim his animis, quibus maior in fragili corpore, cogitādi & inueniēdi data fuit perspicacia (nam non omnibus vna & conformis veritatis inquirendæ vis est) summi paulatim conatus & indefessa per multiplices ob-

seruationes studia/præterea sibi concordē experiētiā, in veri paulo
 maiorem euidentia perueniunt: vnde præcepta postea sunt formata/
 & a singulariū conformi natura ars abstracta, quæ tradi & præcipi
 posset: quæ intellectus siue cogitaturus quicq; siue acturus q̄si fir-
 mo quodā tramite in eius materiæ tractatione de qua ars concepta
 esset, incederet: Quūq; & vitæ breuitas, & mentis nostræ utpote caligi-
 noso carcere consep̄tæ vires non omnē rerū impetū sustinentes non
 paterēt institutis aut potius inchoatis iam artibus sup̄mā manū
 adhiberi, absolutionē earū ætas ætati, sæculūq; sæculo præbuit, priori-
 bus semper ingenijs q̄ optime de posteris merētibus, cum eis labore
 possibili/aut viam inueniendi, aut occasionē addendi inuentis relin-
 querēt: Ita q; (vt quondā in cursu) qui vita iam abeunte fessus erat se-
 quenti Lampada tradidit: Igitur cum artes nonnullas nostra ætate ex-
 ortas / hoc modo vires sumpsisse & ad nitorē peruenisse videamus,
 quid nō credamus (id quod res habet) reliquarū omniū initia hoc
 modo pullulasse, præter eas quæ summi dei gratia speciali infusæ atq;
 inspiratæ sunt, quas a mortaliū conamine par est excipi: Ars excudē-
 dorum librorū hodie tam celebris tamq; consumata quā quis ve-
 rissime eruditionis & doctrinæ ministrā esse dixerit, ante annos sep-
 tuaginta nulla fuit, tam repente diuina credo prouidentia volente vt
 immortalitati animorū consuleretur ad inenarrabilem frugē peruenit/
 Primo tamen ab Germano quodam Magunciaco reperta rudis fu-
 it, primiq; codices incomptioribus caracteribus impressi/mox omni-
 bus exactius institutis mira celeritas in literis fundendis castigadis
 & componēdis adiecta est, quæ omnia adeo accreuere vt addi quicq;
 non posse videatur: Ceterarū artiū tardior successio fuit: nam & in
 arte formāda scientiā quandā esse/Cicero vult/ apud quē li. de Ora-
 tore primo Crassus sic ait. Nihil est enī qđ ad artē redigi possit, nisi
 ille prius qui illa tenet quorū artē instituere vult habeat illā scientiā,
 vt ex his rebus quarū ars nondū sit, artē efficere possit. &c. Quibus
 de artiū origine & conglutinatiōe disputationē sane pulchrā, nec ab
 ista nostra tractatione alienā subiunxit: quanq; illic de tota artis con-
 gerie p̄ oēs veritates collecta intelligat: cū alioqui etiā in membris &
 partibus, ars siue scientia sit eo modo exorta quo dixi: Scientiā aut
 hoc in loco ab arte nō secerno: POETICE ergo tractatio p̄ princi-
 piā diffusa nec statim absoluta fuit/Cuius p̄cepta/rationes/& regulas
 nō tam vates ipsi/quasi altioribus dediti, q̄ Grāmatici in pensandis
 & interpretandis Poematis exquisiuerunt/ horū enim diligētia factū
 est, vt ex Poëtice arcanis/quasi ex delubro quodā numinis pleno/su-
 diosis deprompta proponerētur/quæ ipsi vt mystica quēdā & secreta,
 non omnibus vulgauerint: Illius ergo ope/vt deinceps scribam/quasi

per rariores quasdā nec omnibus protritas semitas in Poeticę altitudinis vertices traducimur, adq; ista Parnasi iuga plena numinis & amenitatis ex quibus tanq; ex precelsa aliq; specula in subditas tāte p̄fessiōi artes vt in patētes late cāpos prospicere datur: Quę quidē prius a Grammaticis indicantur quorū cura Poete sunt: mox etiam cum latius iuerimus ab aliarū doctrināz autoribus traduntur vt viaticū / quo expeditius in tantę molis altitudinē conscendere possimus: Quapropter artis prima nobis cura esse debet, ne naturam suā verecundia & audēdi formidine labefactari velle videamur: Vt enim titubantibus in iuuenili corpore membris etas gradū ministrat: sic omnis naturę firmitas/omnis certitudo ab artis maturitate accedit cuius vis tāta est, vt Cicerone q̄q; autore ea limare & ornare possit/ quę suo pte ingenio & natura abiecta & sordida videntur, Neq; ignoro (idem inquit) & quę bona sunt fieri meliora posse doctrina & quę non optima/ aliquo modo acui tamē & corrigi posse. Conandū ergo vbiq; tibi est mi frater/ vt naturę pigmento minus fidens (quāq; seorsum facilitate sua mortaliū oculos non nunq; p̄stringit) artē semp̄ feruentissimo animo amplectaris/ sine qua errare & labi & nescire/ in promptu est: Vt aut̄ horū confidentia probari non potest, qui naturam arte nudam negligere magis q̄ extollere vident̄: ita certe vituperandi sunt qui aliquid inuita/ vt aiunt /Minerua vrgent potius q̄ agant: recte enim Horat. quum inquit. Tu nihil inuita dices faciesue Minerua: nihil enī minus decere potest vt Cicero primo de officijs libro scriptū reliquit, q̄ quod naturę aduersari videtur nostrę/ Nihil vero decorū magis eo qđ naturę nostrę maxime propriū & aequū est. Pręterea ex autoritate Quintiliani li. z. hi qui beneficio ingenij p̄stant naturę confidentes, & artē negligunt / habituri sunt negligentię suę multos per similes: paucos autē ingenij. At quoniā vtrūq; artem dico & naturā/exercitium perficit sine cuius adminiculo/vix stare potest vtriusq; ratio/de hoc ipso postulante materia/ anteq; ad alia digrediamur paucis mihi agendum est.

QVANTA SIT EXERCITII VIS IN OMNI RE TITVLVS. XII.

Exercitium/ quęcunq; aut a natura suscepimus / aut nobis ipsi per artū studia p̄stitimus: ita reficit/ firmat/ & absoluit/ vt marcescentē frigore terrā/ spirantes fauonij & verna ipsa temperies solet/ quū in nostra signa conscēdens Phœbus suo calore cuncta prouocat. Et Venerem inducit lētā & decus addit agellis. Nisi enim naturę quantūvis bonę vsus & exercitatio quā

artis ratio gubernetur accedat, haud magnum ex alterutro fructū expectabimus: Natura enim pullulās & subinde ad id quod intēdit cohortans/vsu carēs collabascit iniuria: vt surculus quē terra gignit obarescit, si aut loci molestia, aut aeris estu: nullo nutricāte fluore deseritur: Ars vero, quam, Teste Manilio: per vsum experientia genuit: nisi eius adiūento seruetur & expoliā cuius dono instituta est: perinde se habebit. vt affecta ex rudi aliquo robore statua in qua prima quādā membroꝝ lineamenta sine gratia & decore spectātur, Vt igit naturā ars firmat & illuminat, artē aut orditur & gratiosam facit natura: Ita utrāq; exercitiū illustrissimā & efficacissimā statuit: Quid enim naturę facilitas, vsu non deprompta: quid artis certitudo exercicio non expolita, & in apertū posita: Sterilem artē dixeris, quę nec se vsu perficit nec alijs suā prestantię frugē participē facit: Naturam aut effoetam cuius indicia per ociū nemo discernat: Quid ni igitur dicamus, hos q illaudatū ociū, per execrabile quandā desidiā elegerūt magna iniuria, & se publicāq; vtilitatē negligere: & naturę artiq; suscepta collata in se ornamenta non solū negligere, verum etiā contemnere q vsus utriq; non faciant copiā, sine quo tamen neutrā adeo potentem dixerimus, ut suapte opera in illustrem aliquē suę estimatiōis gradū conscendere queat. **TOTAM** aut exercitatiōis rationē/tribus præcipue partibus absolui, video placere passim Quintiliano: Lectiōne scilicet, scriptiōe & cogitatione/hæc priores duas ita complectit̃ vt lectiō & scriptiō sine cogitatione recte instituti nequeant: cogitatio aut quanq; ex his emanet, sæpe tamen seorsum & lecta quasi repastinare animo, & scribenda ordine electo digerere solet, Neq; vero rerū ordinē modo (inquit Quintil.) quod ipsum satis erat, intra se ipsam disponit sed verba etiā copulat: totāq; ita cōtexit orationē, vt ei nihil præter manum desit: quod aut de oratione Quintil. meminit, idem de carmine intelligi potest: De lectiōe & scribēdi ratioe suo loco dicemꝰ: Cogitatio & loci & temporis plurimū habet: nā legere aut scribere nec semper nec ubiq; possumus, Hæc (inqt Quintilianus) paucis admodū horis magnas etiā causas amplectitur. Hæc quoties intermissus est somnus, ipsis noctis tenebris adiuuatur: Hæc inter medios rerum actus aliquid inuenit vacuū: ociū non patitur. Itaq; bene studia nostra collocantibus, nullum tempus elabi potest, quo nobis aliq; exercicij genere fructus non accedat: In quā rem & illud rēdit Quintiliani, Studendū vero semper & ubiq; neq; enim fere tam nullus est dies occupatus, vt nihil lucratiue (vt Cicero ad Brutū facere tradit) opere ad scribendū aut legendū, aut dicendū rapi aliquo momento tēporis possit: Notū est a perpetua Apellis pictoris diligētia profectū Adagiū, Lineā ducere, quo omnī artū professores monent, vt nullū

adeo occupatū tempus esse sinant, quo vel exigua sue artis partē non attingant: Exemplo principis pictoris Apellis Cui autore Pli. ca. 10. li 35. alioqui perpetua cōsuetudo fuit, nuncq; tam occupatā diem agēdi vt non lineā ducēdo exerceret artē: non ignarus quantū exercitio ars absolutior debeat, CICERO certe, libro Epistolaz; familiarium nono quantū exercitatione profecerit, his ad Papi. Petum verbis indicat: Deinde illa ipsa si qua fuit facultas in me orationis nisi me ad has exercitationes retulissem exaruisset, &c. Eiusdē alibi sententia est Artē sine exercitationis assiduitate non multum iuuare: ID est in omnibus mortaliū negocijs compertū, vt repetitę per interualla actiones subinde facilitatē maiore conantibus offerant, quantoq; vehementius opā nauatur, tanto celerius & expeditius obtineri, & donari posse quod sua magnitudine animi nostri imbecillitatē vincere velle reluctando videbatur. Aristo. vsus potentiā animo colligens, non solum credidit verū etiam prodidit, rectius & euidentius operari posse eum qui sine arte experiētiā quę solo vsu constat, haberet/ q̄ qui artem sine experiētia: Quid igitur exercitiū est: Mater cōsuetudinis, pabulū naturę difficultatum lenimen: artii lima: ocij venenū: splendor animi, euidentię regula, celeritatis parens, verę laudis prima occasio, trepidę formidinis vnica medicina & (vt in summa dicā) primū omnis rectę actionis vestibulū, Ex quo solo tibi frater in omniū honestaz; disciplinarū cupiditate pręstari potest, quod desideras: citissime quidē si fauerit natura: arsq; iuuerit, tardius vero si natura te deferuerit, quanq; tibi hoc velim esse in animo quod paulo ante referebā, nihil cuiq; inuita Mineruā conandū, rarissimū enim hoc est vt exercitiij uis naturā molestiā vincat & excutiat: Malo vnumquęq; id sequi ad quod se natura duce videt institui, q̄ operā & oleū perdere: Sicut enim naturā & artē vt diximus, vsus poenuria elāguescere culpabile est, Ita nemo his maioris tēporis dispendiū facit qui ingentia sua per fiduciā quandā temere sibi nescio quid pollicentē ad id assequendū aut pręstandū agunt/urgent, & exstimulāt: quod aut renuit natura, aut artis intercipit inopia: quorum hodie non sunt pauci, similimi his qui contra flumina natatē solent: Videre est cotidie frater admodū multos, qui primis nondū literarum rudimentis rectē imbuti, neq; ordinem nec modum suis laboribus adhibentes sub ala (vt Horatiano vtat) fasciculū portant librorū vt Rusticus agnū, hincq; & inde cursitant, nullum penitus qui aliquid doceat neglecturi, Cūq; ad nullā rem minus q̄ ad ea studia que moliuntur eos natura genuerit: fit vt nec hilum proficiant: & saxum illud Sisyphiū perpetuo conamine & frustrabili opera circumuoluant/ & tamen omniū primi sunt, qui interim censere professores/ & fastidio sequi doctos si paulo diligentiores sint, audent: omnia vno

in haustu/ & momento vno; sibi infundi desiderantes: Cui rei præter
 crassam ignorantiam nullam causam dederis: nam noscentibus arte, hæc
 non committuntur: Quomodo autem dices: ille artem habeat, qui nondum
 didicit, aut ut adiscat primum intendit? In discendis artibus hercle &
 arte quadam qua ducaris est opus, quod vnum in hoc libro nostro conamur
 ut ea tibi in addiscenda Poetica sit ad manum. Utinam multis iactura
 temporis adeo cordi esset, ut id sequi mallent quod possent, quam urgere
 & conari quod nequeunt, rectius enim & ingenijs & ætatibus consule-
 res. Id autem ut ante dixi fiet si Heroscopum secuti fuerimus/ quod certe opti-
 mum factum est, si modo quis bene est natus. Nam grauiter a natura
 viciatum, ut Epilepticum quinquagenarium nemo medicus vtcumque erudi-
 tus & diligens restituet. In his autem omnibus gratiam Dei nostri, opti-
 Max. tanquam efficacem sapientie & doctrine, qua præstari insontibus
 lumen intellectus potest/ cum honorifica mentione & summa venera-
 tione (ut par est) excipimus.

DE EXTEMPORALITATE QUAM PARIT
 VSVS TITVLVS. XIII.

Ic, quoniam de exercitij utilitate facta est mentio, Extempora-
 litatis decorem subiungere est opus, ne Paritem suo fortu-
 contra pietatis officium priuare videamur: Hæc autem quamquam
 in Poetica nullam habet necessitatem, quia omnia summa ma-
 turitate pensanda castigandaque veniant: tamen si in quopiam impetra-
 ta emicat/ non tam commendari debet quam venerari, Est enim euidens lectio-
 nis, sili/ & cogitationis testis, & per hæc summæ diligentie & laboris
 indefessi argumentum: quod in omnium artium studiis cum primis proba-
 ri debet: Eam ob rem non incassum Quintilianus. li. 10. suarum institu-
 tionum Oratorem formans/ Maximum studiorum fructum & velut amplius
 quoddam præmiū dixit longi laboris/ ex tempore dicendi facultatem,
 quod eo modo quo dixi ad Poetas quoque referri potest: quorum dilige-
 tia eo celeritatis peruenire solet, ut quamuis non coacta, possit tam
 præstare etiam subito quod placeat, id quod Cicerone teste Antipater
 Sidonius & Licinius Archias præstiterunt, Nec alicui id graue nimis
 exercitibus putare debet, nec ut incredibile (quod simplices solent) abij-
 cere: Nam Eobani Hæsi (ut de his loquar qui mihi sunt noti) in car-
 mine extemporalitas exploratissima est: Viricus Huttenus Eques cum
 ex diuturna sua peregrinatione, quam instituerat e Moravia Viennam
 ad me & Aperbachum meum venisset, Philippo Gundelio Boio, tum
 vtriusque discipulo, versus perquam elegantes & materie institutæ aptis-
 simos obambulans sine omni difficultate pronunciauit: nec id quidem

In vno carminis genere, Elegiaco tamen celerius. Testis mihi est Col
limitius Mathematicus & medicus, vtriusq; summus amicus, cui desit
deranti, iam recessurus seque succingens, carmina per multa in eam
quam petierat sententiā sine mora dictauit: Quod certe minus mira-
tus fuisset nisi me prouocasset adoleſcētia, nam vix tū vigesimum
annū agebat. Quod si hoc in aliena linguā usu Germani possunt, quid
non queant in sua Italia quibus latine scribere, loquiq; non tam pro-
priū est quā genuinū. Hec vero extemporalitas, quāuis ab omnibus ex-
ercitationis partibus proficiſcitur cogitationi tamen debet plurimū
quē & ipsa sine memoriā perspicacia nūq; est: Extemporali enim faci-
litate præditū dicimus: qui sine difficultate & mora, concinne & orna-
te intra seipsum cogitādo, id colligit & componit quod uel loquatur
vel scribat subito, aut si hoc non fiat, integrum tamē memoria quasi
frequenti aliqua lectione adeptū retineat: Qualem Thomā nouimus
Slesū Musicum & Cantorē, in quo tanta cogitatiois vis & celeritas
est, vt non solum intra se concinnatos numeros longe cantilenā illico
exscribat, verū etiā ab alio cōpositos si bis terue cani audiat, ita om-
nium vocum excursus animo concipit, vt abiens digestim exscribat,
quod aliquando in integris (vt aiunt) officijs, paucis mutatis, egit. In
Caspere Ursino, quoq; Slesio doctissimo literarū homine, & summo
amico meo, ea est animi cogitantis diligentia, vt multa inter obambu-
landū animo concepta carmina pensatis diligentissime omnibus, tā-
dem domū rediens sine labore quasi ex pluteo quodā exscribat: Quā-
rem, & si ego quoq; prastiterim non semel, & prestare possem adhuc
non tamen adeo celeriter (quod ille solet) adeoq; saepe vt mihi ex ea/
laudem parare queam. Id certe dignū est notatu, non perinde ex Poe-
ta, ut Oratore postulari extemporalitatē debere: Nam huic (autore
Quintiliano) adeo est necessaria ut eam non consecutus ciuilibus offi-
cijs prudēter renūciat, seque ad scribēdi facultatē, aut alia opera poti-
us conuertat. Periculorū enim subiti impetus rerūq; in. R. P. uarietas, &
euentus insperati, solū eum Oratorē admittent, qui in horas parat-
possit de quauis tractatione sine difficultate disserere, ut in summa
etiam festinatione Patriā salutē tueri & propugnare uideatur. At in
Poeta, vt laudari debet ita parcius desiderari / ne quis subito calori
plus quā exacto iudicio tribuere videat. Nequaquā enim adeo est per-
naturā & exercitationē paratā facilitati confidendum aut indulgen-
dū potius: vt nobis blandiendo id eripiat & in publicū sistat, quod iu-
dicio adhibito, indubie pulchrius meliusq; dari potuerit: luuare
igitur diligentia debet extemporalitas non intercipere. Cumq; audi-
torum aut spectatorū frequētia maxime gaudeat, danda est opera ne
licentius se quā deceat ostendet, nec longius quā sit satis excurrat, semperq;
quod

quod edidit iudicij censura offerat: Nisi necessitas quæpiã, aliud mo-
 liatur: quæ tamen Poetæ nō facile stimulos iniicit, Nā partui maturo
 Nouem annos Horatius statuit, præterea cōstat Maronē in versu scri-
 bendo adeo attentū & diligentē fuisse, vt multis vno die scriptis pau-
 cissimos decemptos probarit, nec huic quidē diligentie tantū tribuit,
 vt seruandos aeneidos libros testamento iusserit, cum vt imaturos cre-
 mari voluisset, quēadmodū antea diximus. VITAE & longauitatis,
 capax est omne maturū & sua natum mediocritate: Fragile vero &
 caducum quicquid præcox & festinū extuberat: Qua de re. Euripi-
 des (auto. Valerio) non in seite, corā quo cū Alcestides Tragicus glo-
 riatuſſet, q̄ die vno versus centū p̄ facile scribere posset, ipse vero
 maximo impenso labore non vltra tres versus ducere potuisset, hoc:
 inquit: interest q̄ tui in triduū tantūmodo/ mei vero in omne tempus
 sufficient: Alterius enim (inquit Valerius) fœcundi cursuſ scripta inf̄
 primas memorię metas corruerunt: Alterius cunctāte stilo elucubra-
 tum opus per omne æui tempus plenis glorię velis feretur: OVIDIVS
 suā de se extēporalitātē testatus est, hoc versu. Quicquid conabar di-
 cere versus erat: Verum Quintiliano per hanc ingenio nimiū indul-
 sisse videtur. li. 10. Interim tñ frater, omni conatu ad hāc cōtendendū
 esse existimo: hoc enim modo, si per eā partū ruminādo recoquimus,
 continget, vt duplici splendoris ornamento nostra carmina, non mag-
 no labore donemus.

DE FVRORE POETICO: ET QVIO PER EVM
 INTELLIGENDVM. TITVLVS. XIII.

Acterum, quia hæcten⁹ de artis/exercicij, & naturę præstā-
 tia adeo constanter assertis/ aliquis contrauenire eo ipso
 posset, quod apud Platonem est in Ione vbi Socrates exi-
 stimat non arte aliqua / sed afflatu p̄tius diuino poetarū
 omnia præclara Poemata canere. Cursim nobis ad alia festinantibus
 de hoc ipso afflatu/ quē & furorē nominat Plato/ aliquid edisserendū
 est, ne aut artem abicere furoris diuinitas, aut furorem elidere artis
 euidentia vi deatur, quod quidē necessario contingeret si hæc putata
 diuersitas boni sensus interpretationē non acciperet, PRIMVM autē
 tibi frater Platonis sententiā exponā/ deinde vero reliqua propositæ
 rei congrua subiungam. Plato veritatis magnus inquisitor, in eo Dia-
 logo qui Phædrus seu de amore inscribitur, furorē Poeticū ait esse
 nil aliud q̄ occupationē a Musis emanantē quæ tenerā & intactam
 animam suscipiens illam suscitet atq; afflet, vnde per cantus aliamq;
 Poësim, infinita antiquoz gesta exornās posteros instruatur. Occupatio

autem auto. Marfilio eius interprete raptū animę, & conuerſionem
in Muſarū numina ſignificat. Qui igitur (inquit Plato) abſq; furore
Muſarū Poeticas ad fores accedit cōfidens arte quadā ſe bonū eua-
furum, inanis ipſe quidē atq; eius Poëſis, pre illa quę ex furore proce-
dit, qua quidē hæc quę ex prudentia procedit euaneſcit: Eo aut opus
eſt in primis vt per Muſicos tonos, quę torpent ſuſcitet, per Harmoni-
cam ſuauiatē, quę turbantur mulceat/ per diuerſorū deniq; conſonā-
tiam diſſonantē pellat diſcordiā, variasq; animi partes temperet vt
illuſtrata & correpta rationalis animę pars a ſuperis delapſa ad in-
fera, ab inferis ad ſuperna retrahat/ Hoc furore/ vt in lone ait Socr.
primum Poetæ cum ſcribunt afflātur ex horum aut lectione deinde
aliſ corripuntur diuini furoris mediante Poetæ lectione participes:
Cum autem duplicē alienationē poſuiſſet Plato, vnam ſcilicet quę ab
humanis morbis & vicio corporis conſurgit, quę quidē animo ad-
uenire ſolet ex eorū fragilitate quibus coniuncta eſt. Aliam aut quę
a deo aſſante ſeu infundente provenit, quę animo vt cōleſtis eſt ac-
cedit: Hunc in quattuor ſpecies diuiſit, vt ſit videlicet alienatio, ſiue
furor. Poeticus, Furor miſteriſ, furor vaticiniſ, & furor amoris / Qui
licet ſeorſum animis humanis aduenire queant, in Poetæ tamen ſolo
poſſunt coincidere ob quandā in multis, vltra Poeticā vim/ vaticiniſ
& miſteriſ participationē: Hinc illud eſt, quod Socrates in eodē lone/
Poetas nihil aliud eſſe dicit q̃ deorū interpretes, & diuina vi moueri
omnes, quę conſimilis ſit huic quę eſt in lapide Magnete atrahēte tan-
ta omniū admiratione ferrum, & raptim ad ſe & in ſe prouocāt: p
quam furorē intelligit Poeticū: Haſtenus Plato: Democritus ſuporē
nominat. Negauit enim (auto. Cicero. li. de diuinati. primo) ſine ſtu-
pore magnos eſſe poetas, Strabo li. Geographię primo. Inter omnes
artes quę ab humani ingeniſ excellentia proficiſcūt ſolam Poeticā
diuini furoris ope illuſtrē eſſe autumat: Naſo Pelignus libro de arte
amandi tertio, diuinum oſtendit/ his verſibus.

Vatibus Aoniſ faciles eſtote puellæ/

Numen ineſt illis Pierideſq; fauent.

Eſt deus in nobis ſunt & commercia cœli,

Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Idem li. Faſtorum ſexto ſic.

Facta canam ſed erunt, qui me ſinxiſſe loquentur

Nullaq; mortali numina viſa putent.

Eſt deus in nobis, agitante caleſcimus illo,

Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

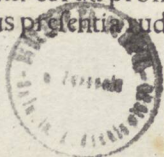
Fas mihi præcipue vultus vididiſſe deorum.

Vel quia ſum Vates: vel quia ſacra canam.

Ab hoc igitur furore, qui Vatem in grauissimam & pulcherrimarum rerum penetralia ducit, Poetę diuini dicti sunt vt in illo Virgil. Tale tuum carmen nobis diuine Poeta, Et ab Ennio sancti/vt in oratione pro Archia Cicero testatus est/vbi de hoc perpulchra. Hinc & insani Vates, hoc est diuino furore correpti, nec mente latius nuda sapiētes vt pleriq; omnes mortales solent/appellati sunt: vsu vocabuli dehinc in eos quoq; tralato, qui vehementis & perspicacis ac eruditi animi sunt. vt illud. Insano multū laudāda magistro: Quę res auto. Horatio a Democrito profecta est, q; Poetas peculiariē insanire dixit. Cicero Tusculana prima. Nullum vatem graue plenūq; carmen sine cœlesti aliquo mentis instinctu effundere putat: Nostri, hoc est recentiores, inter quos Mapheus Vuegius: q; de perseuerantia in religiōe libros edidit: diuinā mentis Poetę concitationē esse asserunt qua succensi magnūq; quasi precipites impetu rapiātur. Sunt enim (vt hic inquit) eorum ingenia diuini magis muneris, q; humanarū viriū, qui cū tot ligati restrictiq; sint vocum ac mensurę legibus, a tot vocati disce rendis rebus & disciplinis: haud facile illis esset omnia perpetuo felicq; stilo complecti, nisi adiuuante instiganteq; dei miro assensu ac spiraculo atq; domestico contubernio, calescēteq; diuini spiritus igne quodam, ac deflagrante magis incendio: eos idcirco etiā furore repleti & debacchāte quasi quopiā profluuiū spiritus circumactos futura sapius predicare manifestū est, Nam postq; dulcis illa flamma coaluit, mox vilescere humana, propria vero fieri & sapere diuina inci piunt, tum rapitur mens corporis sui quasi ergastuli oblita & agitur tanq; cœlo vaga & libera, fruiturq; delicijs eius profano vulgo incognitis, quas si nō gustu certo: at imagine saltem/ & odore quodā cuius suauitudo facile nunq; explicari potest attingit. Hactenus wegius Poeta & Theologus, qui quantū huic furori tribuendū sit satis indicat. Quocirca quāto illi in errore sint, qui liuidi & inepti, nec ad aliud apertius q; ad maledicendū geniti, furorem Poetę insaniā demonū esse aiunt. maximi Philosophi Platonis autoritate cōprobatur. Desinant illi deinceps & illud agnoscant Ciceronis li. de Orat. z. Neminē posse de ea re quā non nouit non turpissime dicere. Vetus. n. prouerbiū in censores ineptos emanatū, quo diciē. Sutor nō vltra crepidas: vtinā hoc illos terreret, qui per suę ignorantie crassissimā caliginem nil deprehendere lucis possunt. Platonis quidē tota de furore tractatio, diligenter iudicantibus ad istam naturę vim & diuinitatē quā ingenia Vatum ab geniturę exordio sortiunt deflecti potest/quā cœlestē esse maxime conuenit, cum e cœlis nobis veniat/quicqd enim cœlestium corporum influxu animis nostris boni tribuit id a deo esse credi par est cum & ipsa hęc in nos agentia astra a deo sint. Naturę autem ad

quampliam artem consequendam data inclinatio perspicaciaq; cum
animū mortali corpusculo septū e cœlis consequit̃, corpusq; ipm ita
disponit/vt animi subtilibus operationibus ex suę complexionis har
monia obediens sit/ Consimili se modo ad artes habet quas discat
vt aridus quispiā & idoneus fomes ad ignem suscipiendū/ cui si pro
pius flāmā admoueris eam & citissime suscipit & retinet fideliter/
miroq; augmento euestigio intendit & extollit. Ideirco quantū bene
nata ingenia breui tempore in susceptis artibus proficere soleant, vi
demus: quæ quanto se magis studio dediti doctrinis applicant tanto
plus accēduntur & in diuinay rerum penetralia quedā rapi induciq;
videntur/ Simile est in genitis ad Poeticam animis qui subito & sine
multo labore/naturę oblectatione prouocati & cœlitus suscepto nu
mine ducti in variay artiū vberem cognitionē perueniūt/& numeris
suauibus gestientes/singere profunde/& graciosē scribere incipiunt/
admirationē alijs vtpote diuina quadā vi adiuti iniicere solēt. Et quia
plerumq; quod exiguo tempore paratū & occultū tandē in lucē dat̃
& apparet/subitū esse iudicatur. Poetę quoq; subito prodire furore
prouocante per exigua tempora existimātur quē fieri indies maiore
arte tractata indubium est. Nam naturę perspicacia postq; sociā sibi
datam artem intelligit in omniū artiū tractatu mirāda est p̃cipue tñ
in Poetica, eaq; inuenit, quę & maiorib9 aliquādo industrię palmam
eripiant, & artem faciāt mire locupletem. Ex musarum igitur/vt vult
Plato dulcedine furor proficiscitur/ per quas ipse alias in Timeo spe
rarum cœlestiū vim & concentū intelligit, de quo nos alibi copiosius
SED DICES. Cur ergo aliaq; disciplinay impetus qui animos sape
cum summa laude corripiunt, cum ijdem sint a natura perfecti non
furoris nomine, vt in Poetis appellantur? Respondeo, Q. Plato vidēs
tres furoris esse species. Misteriū scilicet vaticiniū & amorē, quæ sine
euidenti diuinitatis præsentiā non constarēt. Adijcere his tertiū Poe
ticum quasi coactus est/cum tot artiū peritiā ac fere omnium rerum
scientiā sibi Vates tam breui tempore sine alicuius diuinitatis adiu
mento obtinere & intelligere nō posse viderent. Quod in alijs artib9
non contingit, fere enim intra suos se limites cōtinere solent: vt Medi
cina, Architectura, Iuris peritiā. &c. Poetā aut̃ opus est esse quodāmo
do omnia, vt omniū artium si non exactę cognitiones fidelia saltem
principia in eo appareant/ Vt enim turpe est pictori/ in certis tantū
picturę generibus promptum esse nec omnia sibi proposita effingere
posse, ita Poetę indecorę/ nescire quod suę artis consumatio postulat
Propterea hoc in Poetis pensitans & animaduertēs Plato per Socra
tem suum querentē Ionem poetay interpretem, in toto illo dialogo si
attente legatur, nihil agit aliud q̃ vt ostendat Poetis tot tantarumq;

artium congeriem sine diuino aliquo impetu tam breui humane vite
tempore accedere non posse: tametsi & hoc pro causa habeat quod multa
furentes canunt & illa quidem mirabilia, quę paulo post deferuescente
furore ipsi met non satis intelligant, quasi non ipsi pronunciauerint/
sed deus per eos ceu tubas clamauerit. Itē, quod non prudētissimi quique
& ab ineunte etate eruditissimi, optimi euasere Poetę. VERVM quia
Plato non nullos sine arte subito in rebus Poeticis mirādos produxisse
asserit, & Ionem, & Calcidem quendam Tynnicū huiusmodi indicat/
per quos aliosque simplices subito Poetas factos, Diuina prouidentia
hominū generi declarare voluerit/non hominū esse inuenta preclara
poemata sed cœlestia munera: Id/vt dixi/ad efficacissimę naturę vim
referendum intelligerem/qua fit/vt ostensam saltem sibi artem, mens
nata deglutiat & absorbeat continuo/clariora faciens quęcunque di-
dicerit: & eo quidē modo accipiendū quod de Hesiodo gręco, & Latino
Ennio apud scriptores est/quorū alterum cum patriū gregē ad He-
liconem obseruaret, a Musis ductum ad amēna iuga repēte Poetam
produxisse aiunt/in alterum translatam Homeri animam esse, cum in
bicipiti somniasset Parnasso. Constat enim hos multū vigilantē in stu-
dijs, rerumque cognitione posuisse, Quod si id solo furoris impetu He-
siodo paucisque alijs cōtingisset(id quod a vero non omnino abhorret)
non erit ars omnis propterea reſciēda expectandaque ista miraculi
fides quę in paucissimis locum habet. Sed arti interim per summam
exercitationē adhibenda opera: vt naturā etiam qua exstimulari nos
sentimus ad illius furoris raptum idoneā reddamus. Id quod Princ-
pes vates fecisse constat, Eam ob rem Horatius perque argute in arte
sua eos carpit, qui pertinacia male interpretationis Democriti sentē-
tiam (qui multo aliū furorē intellexit) imitati / spontēa quadā negli-
gentia & de industria sibi ascita illaudabili insania discurrerāt, exi-
stimantes se videri debere & esse posse bonos Poetas: magno, & risu
digno errore. Vnde inquit: Ipse docebo, vnde parētur opes, quid alat
formetque Poetā: Quid deceat: quid non: quo virtus: quo ferat error.
Scribendi recte sapere est & principium & fons: Rem tibi Socraticę
poterunt ostendere Chartę. &c. quo in loco aperte indicat multiplici
lectione, in philosophia præsertim ad vitę rationē pertinēte opus esse,
eque ea solidas opes vatribus parari posse. Vnde tandem furor veniat
qui repēte venisse ceteris videatur. HAEC ATQVE ALIA, consi-
deranti mihi fiduciā faciunt vt cōiectura asserere audeam. Furorem
istum etiam a Platone intellectū, quo ingenia mortaliū repēte illu-
strari in suo quodque doctrinę genere, possint gratiā esse spiritus para-
dicti, e sinu patris in hominum corda proficiscentem datorem lumi-
nis: intellectus & sciētię, cuius prouidentia iudicia Apostolorum pectora:

erudita sunt doctrina/ & fidei veritate. Qui & ipse gentilium animos
plerūq; non est dedignatus, Deus enim autore Augustino religioſos
quoq; in falsa religione miſeratus eſt, vt cap. 23. li. de Ciuitate dei de
cimoctauo de Sybillis oſtēdit quę præter alia teſte etiam li. 1. Laetatio
de Chriſti Saluatoris natiuitate: paſſione: deſcenſu ad inferos aliſq;
huiuſmodi euidentiffimis carminibus vaticinatę ſunt: quod per ſpi-
ritum ſanctum contigit, aſſantem & rapientē gentiliū muliercularū
animos in quibus inſignis virginitas fuerat, cuius donū (auto: diuo
Hieronymo. ca. 26. cōtra Iouinianū) diuinationo eſt. furor aut vaticini
teſte etiam Platone ſine diuino numine conſtare: vt dixi: nequit, ſicut
nec myſteriſ/ nec amoris: & tamen hunc in Sybillis quoq; poetieum
non inepte dixerimus: per hoc & Poetis nomen vatis acceſſit. Potuer-
runt vtiq; & Orpheus cum diuina perſcripſit, & Aratus aliq; ſinceri
Vates a ſancto ſpiritu iuuari, qui ſe, teſte Auguſtino ca. decioſeptimo
quarti de trinitate/ animis gentiliū immerſit eſtq; vaticinatus/ per
neſciētes id agens/ vt veritas vndiq; reſonaret, fidelibus in adiutoriū
impijs in teſtimonium, vbi teſte doctiſſimo Theologo Franciſco de
Mayronis Auguſtini autoritas eorum opiniones retundit, qui carmi-
na Sibyllarum & philoſophorū dicta quibus ea explicarunt quę ſunt
fidei chriſtiane, a dæmonibus reuelata fuiſſe dixerunt: Idē Franciſco
veritate octaua, decimoctauo de ciuitate Aug. ad finem/ de Sybillis
locutus hęc verba habet. Et ſic patet q; falſa eſt i. loꝝ opinio q; dicunt
q; omnes prophetię Sybillarum fuerint a ſpiritu malo: ſicut conten-
derunt coram me duo magni doctores ſemel. Si igitur hiſ cōtigit ſpi-
ritu ſancto moueri qui a fidei ſemita longe alieni fuerunt, quis neget
in omniū honeſtarū doctrinarū ſtudijs idē nobis fidei dono illumiatis
contingere: Q; ſi qui ſunt qui data gratis abutuntur gratia/ in ſua
perniciem laborant: idq; ipſum quod ipſis cum bonis comune eſt, ita
uſurpāt vt a bonis maxime diſſent. Cayphas propheta erat / & mal⁹
erat/ per quod inquit Auguſtinus in queſtionibus veteris teſtamenti,
oſtenditur ſpiritum ſanctum gratiarū datorē non perſonā ſequi digni
aut indigni: quod repetitū eſt. 1. q. 1. ca. dictum eſt. §. Hoc aut. Ibidē
eſt propoſito noſtro aptū admodū caput. Prophetauit Saul. Dignū
ſcitu & ob id huc adſcriptum. Prophetauit (inquit Auguſtinus) Saul
rex malus cum etiam ſanctū Dauid perſequeretur. Nō ergo ſe iactēt
qui forte ſine charitate habent ſanctum munus dei, ſed videāt qualē
rationem ſint habituri cum deo, qui ſanctis non ſanctē vtunt; Ex hiſ
erunt qui dicturi ſunt in Iudicio. Et nomine tuo prophetauimus, q; b⁹
non dicetur, mentimini/ ſed/ non noui vos. &c. Spiritum ergo prophe-
tię dicendi ſunt habuiſſe/ ſed non meritum. Hec Auguſtinus. Cuius
autoritas patefacere mihi videtur quantū peccent qui rem bonā in

abusum per animi maleuolentiā deflexam vilipendere & culpāre au-
 dent/quasi bona esse nequeant.id quod in Poeticę iudicio pleriq; ho-
 die nimis temere,ne dicā stulte agunt.Videant isti ne blasphemient,&
 sancto spiritui per quem nobis omne bonum desuper est/imponent.
 Hoc spiritu Poetę simul & Prophetę nomen Dauid adeptus est.Hoc
 spiritu Moses rapt⁹ cecinit,hoc Heremias/hoc alij vetustissimi Theo-
 logi,qui vna Poetę fuerunt vt inferius ostendemus.Hoc furore iuua-
 mur quotiescunq; extra humanę fragilitatis debilitatē eleuati, ea cō-
 templamur,& scribimus quę vel diuina sunt,vel rebus diuinis proxi-
 ma.Hoc,vt mali Poetę abutūtur/ita perfruunt boni.Qui si aliquādo
 sub numeris suis mysteria & vaticinia cōclant,nō est quod miremur
 cum diuini spiritus beneficio participes esse queant.Hinc & vates &
 prophetę quoq; dicti.Paulus Epimenidem Poetā prophetā dixit ad
 Titum.Vates autē a vi mentis dictus/quod vocabulum & Poetis &
 Prophetis cōmune est/vt quarto sentētiarū scribitur distinctione.zz.
 ad finem.Hęc eo libentius huc afferō/vt multorū pertinaciā suorum
 autorum testimonio confringā.Isto igitur numine freti/quāuis multi
 sine labore repente illustrati,multi vero per laborē/eo ipso in artibus
 sine multa difficultate discendis adiuti fuerint,vt in logicis sine prę-
 ceptore Augustino,in Gracis Ruffino suopte ingenio itellectis.Id qđ
 & gentilibus euenit/Diligentia tñ indefessa nostrę vires semper ita
 preparandę sunt/vt dulcissimū illud veri furoris numen / in agilis &
 parati animi penetralia prouocare videamur.Talem furorē ex sinu
 dei proficisci,qđqđ neget Hermolaus Lendenariensi nimis in oppug-
 nando infestus/& in vocabulo(sinus)interp̄tando nimis morosus ei⁹
 tamen totus illic excursus quid velit aut quas vires habeat,ex supra
 adductis iudicari potest.

Q. SOLITVDO POETARVM STVDIIS MAXIME
 OPORTVNA SIT. TITVLVS. XV.

Esriptis hactenus:frater:his partibus quę primę fere cū
 in omnium ingeniorum tum maxime Poeticę probatione
 locum sibi primū vendicant faciendus est mihi gradus ad
 Solitudinis commoda,vt ostendam Vatum animos nusq;
 cōmodius in rerum intuitū prouehi posse,qđ in seiuncto a Tartareo
 mortaliū tumultu diuerticulo:Quod ipsum & si multi añ me tracta-
 runt/nihil tamen quod in Poeticę aut amorem aut cognitionē te am-
 plius illicere posset/hoc tibi dicato libello intermitterēdū statui.Primū
 omnium ea solitudo quę Poetę facturo quisq; solatio esse possit/non
 in Agris tantū & conuallibus sed & in media vrbe potest institui tūc

maxime cum circa ea quę sunt externa/cuiusq; animus nō occupat9
neq; sollicitus/liberā sibi a perturbatiōibus quietē astruit: quod nisi
fiat solū esse non dabitur etiā amoenissimos ruris & montiū secessus
petenti: Nam suspensum molestis cogitationibus animum, nisi sese ipse
redimat/nulla vnq; amoenitas iuuabit: molestū autē intelligo / non tā
quod timeas agreq; feras/q; quod nimīū concupiscas: in utroq; enī
anxietas inest quę paratā mentis acumen plus q; dici possit/obtun-
dere & auertere solet: Iam vero si quis urbē deferere non potest & tñ
ut suis horis sit solus desiderat/ si animo se liberū facit/si triclinium/
quod paulo sit a plebeio strepitu remotū ingreditur, si bonorū codicū,
& scriptorum multa lectiōe familiariū/copia frui poterit: optabilem
iste sibi solitudinem apparare potest/ qua non minus q; ruri cogitet,
& effingat inq; illud dulcissimū Musarū & Apollinis colloquiū qđ
proletarijs & umbrā rerū sequentibus negociatoribus minime fami-
liare est, nec ignobilibus concessum/summa voluptate perueniat. In
qua studij ratione illud ociū locū habet, quod nō laudatū solum sed
prope diuinis rebus idoneū/si animi prestantiā contueamur/ omniū
negociorum amplitudinē exuperat: in eo enī liberę mētis sunt locata
diuerticula. VERVM, quia perq; difficile est urbem inhabitantē non
conueniri, distrahi: occupari: & destinati aliquando cogitationū la-
bores/non paruum quietis ocijq; tempus postulant maxime cū aut
acrius quid inueniendū aut attentius scribendū est / plus idoneam
Poetis esse eam solitudinem video fere omnibus placere, quę ab le-
uioribus mortaliū studijs seiuncta, ab urbe in agrū se confert: qui ut
Menander dixit virtutis ac vitę liberę optimus magister est & impro-
bos odienti/perq; dulcis sedes. Vbi cum sint multa quę membris &
corporis viribus melius comodēt ut est aurę integritas exercitiij occa-
sio/aquarum copia:nemorū oblectatio:esculentorū nō nimis exq̃sita
luxuriā/somnus securior/silentium altius: Animo quoq; ipsi melius
esse necesse est, qui per amplos & amēnos arborū prospectus perq;
istam vegetabilis naturę sedulitatē statī compluria demirari incipiēs
columq; ipsum suspiciens/repēdo & inambulando per virētium ar-
bustorum gratā caliginem:meditari incipiat/sensibusq; intra se col-
lectis/animum potissimū intēdere/illūq; nūc haurire furōrem quem
Hesiodus ī paternis aruis a Musis in vicina nemora ductus hausisse
putatur. Bñ igitur Horatius/cum li. epistolarū primo inquit. Mihi tā
nō regia Roma Sed vacuum Tybur placet aut imbelles Tarētum:&
alibi in eodem libro ad Mecēnatem scribens sic. Nec somnum plebis
laudo satur altiliū nec Ocīa diuitijs Arabū liberrima muto. Quo in
loco/quid vatē studiosum deceat pulchre indicauit. Ut enim ab illi-
herali & plebeio ocio/quo mens torpere solet abstinendum esse, ita

priori illi, de quo diximus ita inherēdū putat, vt vel amplissimarum diuitiarum splendorem illi non preferamus. Idem libro Epistolarum secundo ad Florum/ vrbānos strepitus vt importunos intentionibus studijs execrans, sic inquit.

Scriptorum chorus omnis amat nemus & fugit urbem,

Rite cliens Bacchi somno gaudentis & umbra.

Tu me inter strepitus nocturnos atq; diurnos,

Vis canere, & contacta sequi vestigia Vatum?

Ingenium sibi quod vacuas desumpsit Athenas

Et studijs annos septem dedit: infenuitq;

Libris, & curis, statua taciturnus exit,

Plerumq; & risu populum quatit: Hic ego rerum

Fluctibus in medijs & tempestatibus vrbis

Verba Lyre motura sonum connectere digner?

Et paulo supra dixerat.

Præter cætera Romæ me ne Poemata censes

Scribere posse inter tot curas, totq; labores?

Eam obrem verisimile est, Vates tã græcos q̃ latinos/ob illius oportune ingenijs solitudinis præstantiã, vberius ruris dona suis carminibus celebrasse nec aliunde, tot fontibus: tot amenissimis Tempe: tot montium in Græcia præsertim iugis/musis & poeticis numibus consecratis famam accessisse q̃ q̃ in his deambulantes Poetę, profundę contemplationū electissimū se obtinere secessum/ intra hæc ab hominum furore remota loca cognouerūt. Hinc illa Orphei iter syluestria dumeta & prærupta verticum saxa/ tam suavis & surdis etiam roboribus exauditus cantus. Hinc Euripidis in antro poemata meditātis duratura sæculis eruditio & grauitas. Nec dixerit quisq; nisi is temeritatis vellet accusari/ aliquod esse ingenij monumentū qđ animi solitarij non sapiat acumen. Q̃ si hoc reliquis studijs tribuimus, quanto magis dabimus Poeticę quę pregrandibus quassata momētis, maiorem indubie sibi libertatis & quietis occasionem vendicat Apud Ciceronem ab his qui de grauissimis rebus disputaturi sunt, villę seliguntur/ comendantur frondosę quercus, lene strepentes aque, dulces volucrum cantus, amœni agroꝝ secessus/ vt his etiã qui tum stabant arboribus/ & qui tum fluebant amnibus / vita quędam & eternitas parata sit per eos maxime, qui omnē ingenioꝝ suorum vim in solitudine effudisse visi sunt. Platonem quidem inter densa arbuta, & spatiosos agroꝝ saltus de his etiã rebus tractasse, quas in vsum hominū moliebatur/ certum est vt legibꝫ, vt R. P. institutis, & huiusmodi compluribꝫ. Ex solitudine enim redeuntibus q̃buscūq; diuinitas quędã comes esse videtur/ nullisq; pronior fides est q̃ quę solus & latēs q̃

A cum dijs locutus protuleris. Non frustra cū Aegeria in secessu colloquium simulauit Numa, Nō petijt importune Iouis antra. Gnosius Minos: nec Xamolxis quidem ex specu egrediens suis ingratus fuit/ cum illi nunq̃ dijs propiores crederentur/ q̃ cum essent soli. Adeo liberum diuinę mentis nostrę cum se ipso cōmerciū/ Solitudinis securitas tollit. In eo enim sola ijs vnica perspicacię & sedes est. De his autē mihi sermonem esse frater putato: qui sunt boni & generosi spiritus/ quicq̃ mentis ad lucem/ non ad tenebras pronę, Vt enim illis scripturis aliquid/ aut quod scribant cogitaturis/ nihil est solitudine potius ita lubricis in viciū/ & ignaris literarum nihil hac ipsa molestius cōtingere potest: Solitudo enim sine literis exiliū est: carcer est, eculus est, q̃ si literas adhuibueris/ patria est, libertas est, & vnica mentis delectatio: Vt Petrarcha scripsit, cōstans & ardens solitarię vitę preco: cuius iste quoq̃ versiculus est/ citatus in eius de solitudine li. z. Sylua placet Musis vrbs est/ inimica Poetis. Et quoniā in Petrarche mentionem incidimus/ non alienum erit propositę materię si amorē suum in Solitudinē tibi apertis descripserimus. EST in alpiū radicib⁹ provinciam Narbonensem spectantibus/ loco qui vulgo Vallis clausa dicitur, fons illmis aque/ nomine Sorgia/ qui miro suę naturę decore/ e specu quodam remotioris pręcipiti tanta vndarum copia redundat, vt statim plenus & iam sui potens animis esse / optimorū pisciū ferax incipiat: in Rodanum tandem post multos rupiū ambages elapsus: Ad huius originem Petrarcha a tate adhuc iuuenili, causam statuit, q̃ sibi ab omniū perturbationū castris exauctorato, tanq̃ militi veterano tranquillū oculi sedem faceret, vbi multis annis paruo predio qđ coemerat contentus, & Agricole sui laborū & mensę particeps vitā egit non frugalem tm̃ sed & sanctā, Scripsitq̃/ cum ab orando & contemplando ocium esset. Scipionis gesta poemate quod Africā nominauit: Bucolicū item carmen & epistolas complures, multo vero opus pulcherrimū ad Philippū Cavalicensem Episcopū de vita solitaria: in quo adeo quę mundi, quę studioꝝ sunt fragilitatis & ignorantia, contēnit adeo verum rectumq̃ tuetur / vt dubites hominē ne agnoscas, an quē homine maiore: tanta constantia est, tantus ardor, copia tanta: vt interim argumentorum & rationum fidem prętereamus. Frequens vero accessus incolarum est/ in cum locum quo sanctissimę vitę puritatem, foelici fato, terminauit, nec dubiū quin procedentib⁹ sæculis hęc suę solitudinis sedes plus indices relligiōis & estimationis sit habitura. Scripsit in hanc de Petrarcha sententiā Ioannes Bocacius, quasi iusta maxime merenti pręceptori soluturus. Viderē te iam existimo frater: quid cœlestes animi debeant montium secessibus: quantum fomenti, ingentijs studiosorū, ex illo tranquillę vitę ocio acce

dat: Nolim tamen quasi Pythagorici silentij seueritate praescribente
eū qui Poeta esse velit, semper delitescere/ & ab hominum coetu sicut
Mysantropon quēpiā aut Timona abstinere/ esto illud cōplures ege-
rint: Nam in mortaliū cōmertio nō tam est pulchrū discere q̄ docere,
idq̄ cōmune facere multis, quod priuata excuderit diligētia: q̄ modo
(vt Cicero li. officiorū primo scripsit) multi ex philosophis, cū eā vitā
partem delegissent, qu: in contemplatione & inquisitione veri versat/
suum ocium quasi ad mortaliū negocia conuerterunt, vt in Platone
cuius Academia q̄q̄ ab vrbe Atheniensī aberat magni tñ rerū gerē
darum fructus, ex illa in R. P. atticā ferebantur. Non queritur q̄ in
vrbe sit Horatius: sed q̄ eum ad scribendū in vrbe pro uocet Florus:
Ennio scripturo solitudo in Auentino fuit, ex rebus vero gestis quicq̄
cognituro, nihil fuit maximorū ciuiū cōercio & familiaritate potius.
Qz si qui fuere, aut sunt hodie/ quibus in summis negocijs aut animi
affecti perturbatiōib9/ carmina excidant laudē merentia: id ipsi in-
genij tribuent bonitati/ cuius vehemētia tanta sit, vt vrgentibus im-
pedimentis non suspendat, tanta constantia & securitas vt in media
etiam Negociorum molestia sola esse videatur. Id ipsum non possunt
non fateri/ melius habere quibus ocio scribere datum sit/ q̄ quibus
negocio. Pli. Cæcilius tanti fecit ruris secessus, vt venantibus etiam/
ad cogitandū multum loci preſto esse crediderit, Nosti hæc ex primo
li. Epistolarū/ verba eius ad Tacitum. Non est q̄ contempnas hoc studē
di genus: mirum est vt animus agitatione motuq̄ corporis excitetur.
Iam vndiq̄ sylue & solitudo ipsumq̄ illud silentiū quod venatiōi dat
magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde cum venerabere, lice-
bit autore me, vt panariū & lagunculā sic etiā pugillares feras: Expe-
rieris non Dianā magis mōtibus q̄ Mineruā inerrare. Hęc Tacitus.
A cuius tñ sentētia preceptor suus Fabius Quintilianus longe absuit
Hic enim lib. institu. suarum decimo inter alia q̄ de modo & scribēdi
ratione doctissime disputat: hæc verba habet. Deniq̄, vt semel quod
est potissimū dicam: secretū quod dictando petit/ atq̄ liberū arbi-
tris locū & q̄ altissimū silentiū scribētibus maxime conuenire nemo
dubitauerit. Non tñ protinus audiēdi sunt: qui credunt aptissima in
hoc nemora sylualq̄, q̄ illa coeli libertas locorumq̄ amenitas/ subli-
mem animū & beatiorē spiritum parent. Mihi certe iucundus hic
magis q̄ studioꝝ hortator videtur esse secessus, Nanq̄ illa ipsa quę
delectant, necesse est aduocēt ab intentione operis destinati, Neq̄ enī
se bona fide in multa simul intendere animus totū potest, & quocūq̄
respexit definit intueri quod propositū fuerat. Quare syluarū amœ-
nitas: præterlabentia flumina & inspirantes ramis arborū aure/ volu-
erumq̄ cantus/ & ipsa late circūspiciendi libertas ad se trahunt: vt

mihī remittere potius voluptas ista videatur cogitationē q̄ Intēdere
Hactenus Quintilianus, cuius sententia & Horatio refragari & no-
stris paulo ante asseritis cōtrauenire videtur. Sed memores Quintili-
anum Oratorem instituire/nō Poetam, dicimus vna Oratorem, qui
rerū vrbānarū administrationi semp̄ esse proximus debet, meditari
& scribere, maxime vero ediscere in solitudine vrbana cōmodius pos-
se, q̄ fortassis vllis in agris, tum q̄ eum ciuilibus negocijs interfesse ne-
cesse est: tum etiam: q̄ memorię in clauso aliquo priuatis parietibus
silentio, ad id hauriendum: quod statim presente contione effundat,
rectius consulitur. Impedit enim ediscēdi studium/quicquid pulchrū
aut amoenū sensibus offertur. Demosthenē igitur isti potius imitabū-
tur, qui (eod. Quintil. autore) se in locum ex quo nulla exaudiri vox
poterat, & ex quo nihil prospici posset, recumbebat: ne aliud agere,
mentem cogerent oculi. Imo etiam, vt equū bellicis vsibus aptū cum
tener est, ad tubarū clangorem exercēus, vt videlicet asuesfactus pro-
uocetur potius Martio canore/q̄ noui sonitus horrore absterreatur
ita sese futuri oratores ad summum populi strepitum asuesfactos/
in grauium contentionū certamina preparabunt: Cui simile & De-
mosthenē fecisse constat/qui littore quādoq̄ in quod se maximo cū
sono fluctus illideret/meditans: consuecebat concionū fremitus non
expauescere. Sed alia multo poetę sors est/alia studiorū suorum ratio
quem quidem non ea gratia in rus destinamus, vt sese libertate & a-
moenitate locorū oblectet, sed vt in naturę quasi quodā diuersorio in-
ambulans/meditationū altiorum quiete/sensibus etiam intra se col-
lectis/oportune delitescere queat: Ibiq̄ bona mora/& libero a foren-
sibus causis animo, partū qui vndiq̄ poliatur ematurare. Deniq̄ o-
ratoris cogitatio vbiq̄ est, sibi in media contione & frequēti hoīm
confessu laborare videt̄, cernitq̄ etiam absens/quos aut accuset aut
tueat̄, laudet aut vituperet, nec unq̄ si mō bonus est, Orator sine rei-
publicę memoria esse potest. Poetę conatus esto de hominum etiam
rebus gestis tractet, & calamo eorū effigiet studia/qui sibi ex rebus
ad R.P. incolumitatē attinentibus supremā gloriā peperere: nunq̄ tñ
hoc pulchrius agit q̄ cum solus est, nec adeo anxie vt magnā in mul-
titudine suā palmę gloriā statuatur: non ore/ non gestu/ nō fatigatione
laterum conspicuus: sed sui ipsius per ingenij monimenta fidus con-
solator/gratus virtutis pręco, vehemensq̄ viciorū explosor: & solitu-
dine nemorum dignus artifex/vbi moueri animos nostros in res di-
uinas vehementius/nostre quoq̄ religionis magni viri docuerunt: vt
Paulus & Antonius: Hieronymus & Chrysostomus: alijq̄ innumeri.
Ambrosius in libello quē de bono mortis inscripsit / Sape ait: solitu-
dines captamus, ne cuius sermo nostris auribus insusurret, & quasi
semita

quidam inherente cogitationi animā abducāt a vero atq; ab intentione reflectat. Refertur sunt Hieronymi Epistolę solitudinis laudibus Bernhardus/inter amicos solitus fuit dicere intellectu sacrarū scripturarum/se in syluis & agris meditando & orando accepisse: nec ullos alios habuisse præceptores præter quercus & fagos. Cyprianus in Epistola ad Donatū de Conuersione sua, solitudinis cōmoda perpulchre cōmēdat: Cornel. Taciti verba coronidis loco subiungā/ quę in eius libro de genere eloquētię non corruptę leguntur. Nemora: ait & luci & secretū ipsum quod. Aper inerepabat/ tantam mihi afferūt voluptatem/ vt inter præcipuos carminū fructus numerem: q̄ nec strepitu: nec sedēte ante hostiū litigatore, nec inter sordes & reorū lachrymas componantur: sed secedit animus in loca pura atq; innocentia: fruiturq; salibus sacris: hæc eloquētia primordia, hæc penetralia: hoc primum habitu cultuq; cōmoda mortalibus, & in illa casta & in nullis cōtacta vicij pectora influxit. &c. Nō ignoro frater: in huiusmodi rerū tractatione non semper cōuenire posse inter arbitros: cū suum cuiq; caput sit & sua sentētia, idcirco aliter ac ego estimē, sentiētibus illud Persianū adducam. Mille hominū species & reorū discolor vsus/ Velle suum cuiq; est nec voto vitū vno: mihi certe solitudo suis horis pēta, adeo probatur in studiosis: vt nihil magis.

DE GENERIBVS FABVLARVM ET ORIGINE

atq; inibi quantum fabulę profint.

TITVLVS. XVI.

Fabularum vsus, cū frequēs vatibus & percelebris existat, nec vllis alijs doctrinarum professoribus ea libertate qua Poetę luxuriare solent concessus, hoc loco mihi tractādus est frater: vt & in ea parte, a qua Poetę prima laus proficiscitur, & in qua potissima ignaris Vatumq; hostibus amuloteris lacessendi ansa posita est: nihil te, quod ad gratis tuę institutionem pertinere visum fuerit lateat. Initium aut ex Macrobij sentētia faciemus qui insignis sane scriptor & de clarissimarū rerū veritate non parū meritis/libro somnij primō, cum Fabulā a falsi professione ductā dixisset forte q̄ per eam res aliter narratur q̄/ vel gesta est, vel geriporuit, vel naturę veritas admittere videbāt. Omnem eam bipartiē, vt videlicet, aut voluptatis auribus conciliandę gratia, aut adhortationis in bonā frugē/reperta sit, prioris generis Comēdiam facit & consimilis argumenti fabulas quarum in numero amatorię sunt, ab Apuleio quoq; frequenter tractatā. Hoc totū fabulę genus e facerario suo: inquit: in nutricum cunas sapientię tractatus eliminat.

Genus aut harum fabularum quę legētis intellectum a d' quādam virtutis speciem hortantur, secundaria discretione duplex facit. In quibusdam enim argumentū ex ficto locatur, & per mendacia ipse relationis ordo contextitur: vt illę sunt Esopi fabulę elegantia fictionis illustres, At in alijs argumentum quidem fundatur veri soliditate, sed hęc ipsa veritas per composita quędam & ficta profertur, hanc non iam fabulam sed fabulosam potius narrationē vult vocari: vt Hesiodi & Orphei cęremoniarū sacra: quę de deorū progenie/actu ve narrantur. Huius diuisionis partem alteram, quę scilicet de falso concepta per falsum narratur, a philosophię libris alienam esse existimat. Alteram partē rursus subdividit. In quibusdā enim id genus/veritas argumento subest, solaq; fit narratio fabulosa, quę quidē aut per turpia & indigna numinibus ac monstro similima cōponitur: vt in Saturni fabula pudenda Cœlio patri rescindendis: quod genus totum: inquit: philosophi nescire malunt. Aut sacrarum rerum notio sub pio figmentorum velamine/ honestis & tēta rebus, & uestita nominib; enunciantur: hocq; solum figmenti genus est, quod cantio de diuinis rebus philosophantis admittit. Pulchre admodū & scite Macrobius in hoc presertim propositum vt ostenderet quę fabulandi ratio cum Poetis, etiam philosophis cōmunis esset: ne aut temere Plato & audaciꝯ Cicero in Reipublicę pręceptis fidem rerum sibi ex fabulis vendicare viderentur. Nos tñ totā tibi earum rationem proponentes, ita discerni in fabularū iudicio debere existimamus. Vt Fabulę omnes quę sincera scriptione/ nec lasciuię mollicie, aut rerum indignarum lectione leuitate conspurcata, qualicunq; lusu a Poetis traditę/ non iucundę solum & gratę auribus verum etiā frugiferę estimētur, siue argumenti sint falsi & sibi reluctātis, siue verisimilis. Nam si quę sunt quibus inesse solius oblectationis linimenta vident; hæ certe & vtiliterunt, ex eo qđ iucundę sunt/ sæpe enim perqđ frugifera ea est animi exultatio atq; hilaritas, quę ex rerum cum lepore scriptarum iucunditate percipitur. Omnes autē fabulę/ quę animi leuitate & libidine in obscenos luxus nimis putri per eum nōnullos abusus/ quę supra culpauimus, in carmine surrepunt, nec vtilēs nec iucundę putentur, iuuenili presertim etati, cuiꝯ est/ ea statim honestatis & morum initia sequi/ quibus vt iactis fundamentis/ magnarū virtutum magnitudo tuto superimponi queat. Quocirca multum mihi delirare videntur/ qui latinitatis in his, elegantięq; fructū exquiri posse, qui pro fit pueris arbitrantur: cum hęc aliundę honestissimis & locupletissimis argumentis suffarcinata pręfulgeat: nec eget quidem corrupti testis patrocini, quę tot maximis & candidissimis tutoribus vndiq; ascitis iuuatur & defenditur. Rudiculus est gemmę lucentis nitorem malle

in ære quopiã rudi, q̃ in auro spectare: cum illic sola splēdeat hic etiã
luce materię iuuetur. Propterea: mi frater Melchior, nec de Priapo Io
cos Iuliusq; leges: nec Pasiphaes mōstrosum amorē, & alia huiusmodi
vt sunt nimis quandoq; spurca, oberrantis apud Apuleiũ Asini furta
demiraberis: ob eã maxime causam q̃ ingenuis adulescentibus hæc
fugienda ex his quę dico intelligis/ q̃q; bonis tener animus imbuen
dus est, ne coalescētibus in iuuentute quę sunt leuia: prouectus ad ma
turitatē impetus coerceri, frenariq; nequeat. FRVCTVS AVTEM
fabularum decentiũ non idem, nec vnius gradus existit, vt enim non
æque aut exquisitę aut præstantes sunt fabulę, ita nec profunt æque.
Nam in his quę argumento ficto non verisimili constāt, vt Esopi Apo
logis sensus sunt, ad morũ & omnino vitę nostrę institutiōem mire cō
ferentes: huius generis fabella est de Cassita, pullos transferente, quā
significatur ne quid amicos expectemus quod per nos ipsos facere
possimus: perq; festiuita a Gellio libro suarū noctium sc̃do relata.
In verisimilibus aut̃ & ex medijs mortaliũ studijs depromptis argu
mentis, quibus Comedię Tragœdięq; constant: ex his quę supra dixi
mus parem fructum esse intelligi potest Nam autore Donato quid se
quendũ quid fugiendũ sit addiscimus. His accedunt quę rem veram
narratione ficta cōtinent, vt ex morte suscitati hominis apud Plato:
in lib. R. P. de rebus ad foelicitatem pertinentibus fabula, & ea quę
de virtutum præmijs deq; bonorū coelesti vita a Cicerone per Somni
antem Scipionem, explicata sunt. Vtriusq; generis fabulis Lucianus
clarissimus philosophus adeo frequēter vtitur: vt dubitē an Apologo
rum vsus a philosophorum libris alienus sit, vt Macrobius putauit.
ID CERTVM EST alius esse generis, & ad verā fabularū originem
propius accedere, quę verborū & elegantia inuolucro, res continēt &
sensus habent ad historiam, phisicam ue, aut Diuinarū rerum intellec
tum pertinentes cuiusmodi sunt ferē omnes quibus vsa est Vatũ ve
tustas. Vt fabula Phaetontis historica est: eo enim tempore quo ipse
in Aethiopia rex fuit, sole insuetum exarsuante/ magna terris incom
moda accessere. Autoribus Orosio & Eusebio: Fabulæ item Herculis
vt superatę Hydræ. Gerionis deuicti Caci oppressi: & alię huiusmodi
historicæ sunt. Phisice autem claudi Vulcani fabula in Lemnon de
iecti/ Iouis fabri. &c. Martis in Venerem amor. Tota de Cupidine &
Venere tractatio. Horarū ad cœli fores excubantiũ descriptio vt apud
Homerum libro Iliados quinto. Mentio de Chao. Nympharū omniũ
explicatio phisica est. Diuinarū vero rerum fabulę Orpheo & Hesio
do peculiariē fuere, deinde aut̃ & antiquis reliquis quos theologos
fuisse cōstat vt in sequētib9 aperiemus. Accidit aut̃ persæpe vt sensus
allegorici cōmoditas/ fabularū nō nullis figuris ita accedat, vt eũ de

industria intelligendum Poetę disposuisse videantur; quod si quādo
contingit/ opera impendēda est, vt hic sensus quē pre se verba ferūt/
priorem locum habeat/ secundo vero loco Allegoria statuatur quę p-
ter vtilitatem, tū magnę gratiæ est, cum ex verbis ad id alludentibus
emanare videtur: ne extortā potius aut interpretantis libidine induc
tam temere quis existimet/ quę res multum fidei & auctoritatis huic
sensui adimit. Vt obiter istorū inscitiam taxem: qui nescio quo cōmo-
ditatis studio, omnes Ouidij fabulas(vt ipsi dicunt) moralisant sen-
susq; adducunt mirum alienos, quos nec verba admittūt, nec ratio
fabulę patitur/ qui sibi maiorem multo famam parerent, si seorsum/
quid agendū quidue fugiendū foret perscriberent ad inuitam sentē-
tiam fabulis non coactis/ ne sibi nimium placere, potius q̃ prodesse
alijs viderentur. Videant isti Fulgentiū videant e recentioribus Boe-
catium, & cognoscent non esse in liberos sensuum egressus, idoneas
fabulas. Idem Macrobius ostendit. Idem Landinus Platonius Alle-
gorijs Maronianis summa eruditione & gratia, in dialogis Camal-
dulensium disputationū depromptis: Allegoriā pertinentē admittūt/
exempli gratia, Euridices fabula: Aeoli in ventos imperiū: Sybillę ad
inferos cum Aenea descensus. Aureus ramus, apud Virg. idq; genus
apud alios quoq; innumera in quibus omnibus interpretationis teme-
ritas admodum est odiosa: Ac nescio an solis philosophis/ aut his qui
omniū doctrinarum peritiā habent. concessa sit/ melius his certe aut
evidentius potest nemo. Quis enī aut pulchrius vnq; aut doctius rem
de Parcis veram quę Poetarū fabulis adeo exornata est, explicare po-
tuisset q̃ eam diuinus Plato in lib. de R. P. decimo explicuit: in quo
quidem alioqui permultę rerum Poeticarum obscuritates enodatę
passim eius opera perlustrantibus obuiā fiunt. Ioannes Picus Miran-
dulę dominus: mysticā fabulę & veram interpretationem, si mors
immatura tanti ingeniū conatus non intercepisset scripturus erat, in
qua vna re quantū studiosis literarū calamitatis accesserit iudicare
possunt quibus rei insumptę difficultas cognoscitur: potuisset ille q-
dem omniū optime cum nullum doctrinę esset genus quod ipse nō
intellexerit solum, sed & exornauerit: quod paucissimorū esse etiā isti
qui sunt multi asserunt. Nunc ad confessa redeo. SCIO, quosdā Poe-
tarum studia culpāre solere, quod rerum illustrium cognitiones q̃si
inuidia correpti planis verbis & aperta sententię expositione tra-
dere posteris noluerint sed ambagibus ea quę reliquos scire nollent/
de industria occultarint. Id quod ipsi minus crederent si de fabularū
origine paulo altius erudirentur: quas constat veritatem verborū &
figurarū/ amœno inuolucro/ non Vatum desidia aut animi leuitate
luxuriare cupientis sed honore potius & rerum reuerentia atq; est

inatione insinuasse, ne id quod suapte natura, aut diuinū, aut alioqui
subtile, longisq; laboribus ex naturę maiestate per humani animi fe-
dulitatem exquisitum esset: in rudes animos sine simplicitatis p̄textu
demissum, prophano potius errore coinquinaretur q̄ prodesset qd-
piam/pauci enim sunt mortaliū quibus seiuncta a sensibus veritas
grata esse queat: cū fere omnes sensibus innitamur vtpotē his, quorū
adiutorio nuda nostri intellectus ratio vel a vitę primordio imbuit̄.
Hinc in illo/ fabulis non solum gratiam sed & honorē accessisse putā-
dum est: quod res cognitu & perceptu admodū difficiles ea ratione
plebeijs animis proponunt, vt hi quasi per picturā quandam id reti-
neant, quod alioqui discere non poterant: quod idem & in rebus re-
ligionis nostrę picturę partes habēt, in quibus artifices mire luxuria-
re, & per colorū varietatē multa aliter q̄ ipsa habeat veritas aspectū
proponere solent, vt vestitos in coelis deos: barbatū in diuinis patrē
inauratis vestibus apostolos indutos: qui ab auri nitore longissime
abfuere. Virgines item & matronas, plusq; dici possit molliter orna-
tas: & huiusmodi compluria quę tñ catenus tendunt, vt vulgi oculos,
quibus rerum terrestriū estimatio gratiā facit, in rei veritatē & eui-
dentiam deducant: amoremq; iustissime diuinis debitum prouocēt:
& ex reliquijs, auro, argento, gēmisq; & odoribus, exornataꝝ sanc-
titate, suam mentem in fidei & virtutis emulationē corripiāt. Quod si
pictorum & sculptorū incredibilis & ad vsq; culpā luxurians libertas
nostris templis admittitur, habetq; immunitatem quacūq; licentia
quis pinxerit/ dumodo imago bona saltē parte rei respondeat: quā-
to magis: Dī boni: in recte iudicantium animis honestus & frugifer
bonarum fabularum vsus, locum libertatēq; obtinere debet: quarū
finis erat, rebus sacris ne omnino nudę spargerent̄ honorem facere
exornatis sensuum velamentis, simplicibus aut animis insensibilia p̄
ea quę sunt sensus prouirili patefacere aut si diuinitas vel difficultas
postulasset omnino occultare: cuius causa iam a me referetur. Nonne
hoc frater: in doctrina sua fecit Saluator noster: an nō omnia allego-
rijs: parabolis & exemplis a cōmūnibus mortaliū negocijs deprom-
ptis plena sunt: Cernamus diuinissime scientię traditionem Ioannis
in libro qui Apocalypsis hoc est reuelatio dicitur: quid est quod ex
cœlo ipso deriuatū imaginibus certis acceptū & exp̄sum non sit:
Legamus multorum prophetarū oracula, an quisq; est qui nō figuris
& imaginibus doceat: Deniq; totum vetus testamentū, typis & aliud
fere significantibus imaginibus refertum est: allegorijs aut & trans-
lationibus omnia in eodem plena. ID TANDEM, introspeciant fri-
uoli cauillatores & agnoscant an decentissime fictionum & fabularū
origini detrectādū sit: quę licet p̄ leuē abusum in obscœna, friuolacq;

non nulla collapsa videatur in multis, non tñ est q̄ propterea fabula-
rum rationem quis vt elumbem & diabolicam (vt istorū verbis vtār)
eliminet. Improbandi sunt qui bonis male vtuntur, Bonū quod vsum
sui semper optimū vellet, in eruditorū animis perpetuā laudis p̄conij-
particeps esse debet. Postremo non frustra Poetę (autore Macrobio)
nec vt oblectēt tantū se ad fabulosa cōuertunt. Sed q̄a sciunt inimicā
esse naturę adpertā nudāq; expositionē sui, q̄ sicut vulgaribus homi-
num sensibus, intellectu sui vario rerū tegmine operimētoq; subtrahit
ita a prudentibus arcana sua voluit fabulose tractari/ sic ipsa myste-
ria figurarum cuniculis operiuntur ne vel hęc adeptis nudam rerum
talium se natura p̄beāt: sed summatibus tñ viris sapientia inter-
prete/ veri arcani conscijs, cōtenti sint reliqui, ad venerationē figuris
defendētibus a vilitate secretū. Plato certe de diuinis rebus aut a scri-
bendo supersedit aut si quid scribendū instituit per enigmata scripsit
Pythagorę morem imitatus qui magna sine dubio ratione motus/ in
secretarū rerum traditione adeo diligēs fuit, vt suos etiam per quin-
quēnale silentium probaret an tacere possent nec nisi tā laboriosi tē-
poris difficultate cognitos admiserit. Idem comentaria quēdā pauca
quibus res quasdā secretiores diuinioreq; literis mandauit, Damā
filie ea lege concedidit moriturus/ vt nō nisi suę disciplinę seueritate
probatis patēfaceret. Scripsit hęc Bessarion libro refutationū primo
contra Platonis calumniatores: quem picus noster (iure aut nostrum
dixero, cuius lectione adeo oblecter) consecutus. Veterum sapien-
tium celebre institutum fuisse ait, vt res diuinas aut plane non scri-
berent, aut scriberent dissimulanter. Eamq; ob rem Plato ita inuo-
lucris enigmatū, fabularum velamine/ mathematicis imaginibus, &
subobscuris recedentiū sensuū iudicijs sua dogmata occultauit, vt &
ipse dixerit in epistolis neminē ex his quę scripserit suam sententiā de
diuinis aperte intellectu. Leges eius ad Dionysium Epistolā & intel-
liges quanti rerum diuinarū mysteria fecerit: in ea etenim circa medi-
um Ad Dionysium de diuinis querētem, hęc verba sunt, Marfilio in-
terprete. Dicēdum est igitur tibi nūc per enigmata quēdā, vt si quid
huic tabellę vel mari vel terra contingat/ qui eam legerit intelligere
nō valeat, Proinde vt ad nostra iterum perueniamus / cōstat Mosen
eius legis quam sibi dominus tribuit, sensum litteralem solum ex dei
p̄cepto populo cōmunicasse, Spirituale aut ex dei p̄cepto nō scri-
psisse, sed sapientibus solum qui erant. lxx. cōmunicasse quibus itidē
p̄ceptū fuit ne ea scriberent, sed successoribus suis viua voce trade-
rent: tū & illi alijs/ sic eodem ordine. Ex quo scientia Cabalę. i. recep-
tionis dicta est, quę de ore in os non, literarum monumentis sed vocis
erudientis doctrina mittebatur. Solus Esdras (vt ipse de se testatur).

gentis Iudaeæ captiuitate motus ne ordine intercepto hæc diuina tra-
ditio periret/literis mandādā decreuit, quæ tñ deinde nō nisi sapien-
tibus communicaretur. Quorsum hæc frater? Nisi vt intelligas adeo
uetustis diuinorū maiestātē occultatā quocūq; modo fuisse, vt ex me-
moræ thesauro deprōtā in volumina traduci noluerit. Leges aliquñ
Picum nostrū de hac re questione quinta Apologi, & intelliges fabu-
larum verā originē nō comēdabilē modo & rationis plenā fuisse, sed
etiā maioribus nostræ religionis patribus adeo in tradēdo vicinā
vt nihil magis. Audi Cristophori Landini sententiā, quam ipse de fa-
bularum ratione scriptā reliquit li. Camaldu. disputationū tertio in
hęc verba. Egregiū omnino (inquit) inuentū & cōtinuata deinceps se-
rie semper retentū vt non modo poetæ verū ceteri quoq; scriptores/
quicūq; rem aliquā maiorē literis mādaret, eam varijs figmentis/
varijs figuræ integumētis obseuerent. Putabant enim fore si nego-
cium difficilius redderēt: vt & quæ scripsissent/maiores essent digni-
tatem autoritatēq; habitura, & qui percepissent, quoniam non sine
labore atq; industria id assequerentur, ea pluris esse facturos/maio-
remq; inde voluptatē percepturos, si, quæ ipsi tenerēt/minime sibi cū
indoctis cōmunia essent. Hac igitur ratione, a sanctis sacriscq; rebus
profanos arcebāt/non inuidia moti sed vt aliquod inter solertē atq;
inertem discriminē appareret, cū nō idem ociosus quod studiosus asse-
queretur. Sic enī prēmia quæ doctis debētur solis illis proponeban-
tur, & ceteri ipsdē artibus si qñdo reliquis nō proficerēt niterentur/
summo opere accēdebātur. Difficultate enī & inopia rei / mortalium
ingenia acuitur. Vincitq; omnia labor improbus & duris vrgēs in
rebus egestas. Hactenus Landin9. Quæ licet supra adductis nō nihil
diuersa esse videātur: cōsona tñ, in magnarū rerū per figuras occulta-
tione, & maiorē sciēdi delectationē, & rerū ne nudę vulgarētur honorē
& dignitatē obseruatā fuisse indicāt. Abeāt illi igit in malā partē qui
Poetas mēdaciorū insimulāt, qui præter rerū corticē nihil vltra intel-
ligētes ex his quæ sensibus tñ obuia sunt iudiciū faciūt. Cū ad cog-
noscēdum magnas arduasq; res: iquit Vuegius: oporteat latētes cō-
lataq; eorū quæ dicunt ratiōes intro speculari pēsareq; vim omniū
castigato lōge ac perpēso examīe iudicij, ad quod penetrādum nulla
hebetis & crassi vulgi vis qñtūlibet magna & acris sufficere potest.
Hec de fabularum vtilitate & origine tibi frater satis facient iuueni,
in quibus recētorum testimonio eo libentius vsus sum quo mihi eui-
dētia esse videntur: multis fortassis id meū consiliū improbatu-
ris. Sed delicati mihi nimis, ne dicā morosi ingenij videntur, qui scrip-
tores quos legant annis potius quibus premuntur q̃ eruditione &
doctrina quibus perfulgent: estimare solent. Pli. certe nō eorū tātum

testimonijs inhiit/ qui paulo ante se fuere, sed etiam horum quibus
synchronus fere fuit. Nunc ad reliqua transeamus.

PRIMOS POETAS THEOLOGOS FVISSE

rerumq; ad naturam pertinentium studiosos.

TITVLVS. XVII.

Oetae vetusti in nulla re magis versati sunt / quam diuina
& naturæ arcana cōmuni cum philosophis labore scruta-
tati, ex utroq; carminibus suis vberem materiam, & quasi
thesauros quosdā preciosissimos, qui numeroq; & picture
venustati miro artificio subessent / cōquisiuerunt. Quæ res superiori
titulo indicata / hoc loco per exēpla digna fide / & grauib; probata
scriptoribus latius cōmonstrāda est. Primum omnīū Aristoteles cuius
tanta recentioribus nostre religionis autoritas est. Hesiodum aliosq;
Poetas qui deos cecinere, circa Theologiā versatos ait li. Meteoror;
secūdo. Idem in præfatōe Methaphisicor; siue illa potius Theophras-
ti est / Philomitē. i. fabularum amatorem aliqualem philosophum
esse / q; fabula ex miris constituatur, nihil aut plus mirum est, eo qd
vel ad deos vel naturæ arcanum pertinet. Idem li. primo / vetustorum
de rerum principijs varias sentētijs relatione complexus / fabularū
sensus cum antiqua Theologia quadrare ostēdit, de Oceano & The-
tide / scribens quos generationis parentes multi esse voluerint. Præ-
terea & Hesiodum primū de Chaos edisseruisse, cuius hos citat ver-
sus / Ante Chāos: post hoc facta est latissima tellus, Quiq; alijs decus
est diuis: deus ipse Cupido. Quem tandem carminibus suis Annaxa-
goras imitatus dixerit amorē ex deo genitum / hoc versu. Cunctorū
ille deum primū produxit amorem. Alibi quoq; in eodem libro He-
siodum / antiquā & popularem estimationē secutū, terram: ait: primā
corporum factā esse. Quo in loco licet Auerrois Aristo. interpres He-
siodum potius in legibus ferendis virum famigeratum q; in philoso-
phiæ præstandæ studijs fuisse dicat, Bene tñ interpretātibus, & huma-
nius q; ille fortasse fecerat introspectantibus, videre licet, philosophiæ
hos sanctissimos vates cū primis fuisse studiosos, eaq; calluisse quæ
nec protrita nec sane vulgaria fuerūt. EVSEBIVS, illustris scriptor
& adeo nostris acceptus / vt vbi ipse bene sentiat ibi nemo sensisse me-
lius videatur; in lib. Euangelicæ preparationis tertio: multa secreta
& vere mystica poetas suis fabulis comprehendisse scriptū reliq;
Apud quem cap. septimo libri decimi quarti / magna Orphæi & Arati
præconia sunt. Carminibus vtriusq; de deo optimo max. eiusq; infi-
nita potentia / citatis & adscriptis. IOANNES Gerson, clarissimus
Theologus

Theologus, in Poetica vero & bonarum litterarum studiis summa cum
oblectatione versatus / in lectione super Marcum secunda, Apud Gen
tiles: inquit: Poeta pro Prophetis & vatribus atq; Theologis habebā
tur, & Poetes eorū, sicut metaphoricās locutiones, veritatē continētes
occultas tamē attentabāt. &c. Constat enim Orpheum præter ea quæ
de naturæ secretis suis numeris imiscuit, multa de Deo: multa de An
gellis: multa de incorporeis mentibus: multa de animis humanis de
scripsisse, Præterea & vnum deum esse, vt supra diximus: eundemq;
vbiq; nec vllis locis aut temporibus circūscribi, Omnia agere / & ser
uare omnia: in omnibus operari / idq; omne quod agit, per id quod
ipse est agere, ac seipsum primū deinde cætera intelligere. Quis neget
hunc Vatem diuino munere veꝛæ, Perspexisse animo, mūdiq; interna
secutū, Nouisse æternū: frater: summa arce Tonantē. Qui solido rerū
dispensat fata tenore (vt obiter etiā numeris vtar) Nam si secundum
Apostolum, Omne veꝛæ a quocūq; dicitur a spiritu sancto est: quan
to magis a spiritu sancto illud erit verum / quod sue inuestigationis
acumine ad vsq; veritatem quæ est circa diuina conscendit. Quanq;
sunt multi, qui hunc contēendū existiment, in quorū numero Laertis
est: Orpheos tamen plures fuisse cōstat, vt omnino iudicio inter ipsos
& discrimine opus esse videatur, anteq; aut contemnat quispiam aut
culpet. Strabo li. Geographiæ primo Poeticā primā quandā philoso
phiam fuisse testatur / quæ nos ab ineunte ætate ad viuendū rationem
adducit, quæ mores, quæ affectiones edoceat, quæ res gerendas cum
iucunditate præcipiat. &c. Quod Horat. li. Epistolæ primo in Home
ro indicauit, cum dixit, ad Lolliū. Qui quid sit pulchrum / quid turpe
quid vtile, quid non, Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit.
Et cur hoc credat multis versibus prosequitur. Duo nostrorum tem
porum græce & latine eruditissimi scriptores, Angelus Politianus
& Antonius Codrus, cōstantissime tuentur, nullam philosophiæ partē
esse quæ Homero cognita nō fuerit, idq; ostendūt multipliciter, apud
vtrumq; enim huius Diuini Vatis memoria dignæ laudes extant. Bes
saron Cardinalis li. confutationū tertio. Homerum ait, siue benefi
cio naturæ, siue a Mose propheta edoctum, lapsum luciferi, quē Athā
appellabat suo poemate manifeste complexū fuisse. Q. si primū con
ceditur / diuino muneri tribuendū est, Si secundum, Theologū fuisse
nemo negauerit: quem Aegyptiorū disciplinā in carmine occultasse
suo, multa fidei scriptores indicarunt. Quis vero nescit Linum The
banum Solis & Lunæ cursus, animalūq; ac fructuum generationes
poematis suis tractasse / ac prima statim carminū serie, cuncta simul
nata dixisse. Habeo autore frater: qui asserit vetustissimos Poetas,
quos & philosophos nominat. de prima reꝛ materia idem quod in

genesi Mosen sensisse. Quod si concepta materia breuitas pateret / nec ineptam Echasin me vſurpaſſe dicerent æmuli. Oſtenderem tibi / adeo inter antiquos philoſophos & antiquos Poetas ſtudioſorum ſocietate quadã cõueniſſe, vt & Poetę philoſophi viſi fuerint, qđ haſtenus monſtravi, & philoſophi ipſi Poetę: hoc ſolo diſcrimine, qđ illi, vt decebat / rem intellectuã fabulę inuolucris plus occultarunt. Hi aut̃ philoſophię precepta verſu tradentes veri inquisitionẽ apertius tractarunt. Quin & de deo, quę ſcripſerunt, planiora apertioraq; voluerũt: qđ iſti oſtendũt Parmenidis verſus / quos de Deo, ente primo, finito, & totiꝝ nature principio, ſcriptos: Beſſarion latinis fecit hoc modo.

Ingenitum quando eſt ſit & immortale neceſſe,

Vnigenum: immotum: immenſum: ſine fine: perenne:

Quod nec erat: nec erit: totum nunc eſſe fatendum eſt:

Vnum: continuum: nam quem eius dixeris ortum:

Aut quo tandem: aut vnde: non ex non ente putandum eſt:

Nec dici ore poteſt noſtra nec mente reuolui

Quod nihil eſt. Nam quid poſt, ipſum fecit oriri

Aut prius: entis enim non ſunt primordia primi,

Nuncq; ergo, aut ſemper de quo nunc dicimus ens eſt.

Ex nihiloq; nihil fieri ſententia perſtat,

Ergo ortus nullus, nec erit poſt ſæcula finis.

Quos ego parmenidis eſſe dubitaſſem, niſi a tam preſtanti tanq; erudito vtriuſq; linguę viro / teſtimoniũ ſui autoris ſortiti eſſent. Sunt eq; dem plena intellectus & veritatis & Chriſtiani hominis ſententię / q̃p ethnice ambiguitati ſimiliora. Quemadmodũ & eiꝝdem illi ab eodem Beſſ. tralati verſiculi.

Immotum, validis iniecta in finibus areet

Vincula, principijq; expers, finiſq; futuri,

Hinc etenim longe finis, ortuſq; recedunt:

Vera fides hæc eſt, nec hoc qui credit aberrat.

Huius pulchrã & veriſſimã ſententiã de primi entis natura quod omnia in ſe complecteretur, Ariſtoteles reprehendit in Phisicis: dubiũ quidem an iuſte / nam longe aliter ac ipſe voluit, primũ illud ens / qđ Meliſſus infinitum, Parme. infinitũ aliquãdo, frequẽtius tamẽ finitũ poſuit, contẽplati ſunt Diuine videlicet altitudini animis ſuis propiores, q̃p Phisicis opinionibus Ariſtoteles. Cuius tñ autoritas in noſtro rum Theologor; diſceptationes adeo irrepiſit / vt ſingula eiꝝ verba ſingulorũ oraculoꝝ loco habeantur: cum teſte Beſſarione / doctores eccleſiæ. i. religionis noſtrę propugnacula, Ariſtotelis autoritate, aut nuncq;, aut raro admodũ vſi ſint. Verum vt eo reuertar, vnde digreſſus ſum. Nullum piaculum comiſerit, qui vetuſtiſſimos philoſophos

Poetas fuisse defendet, vt & eregiſſe Poetę omnes philoſophi fuerūt.
Hiſq; de Deo, deq; diuinis rebus, & ad naturę maiestatem pertinenti
bus questionibus cōmunē fuiſſe ingenij, exercitiij & doctriņę arcem.

POETICAM SACRARVM LITTERARVM

ſeueritati nō obefſe, & inibi, q̄ temere iſti age
re videantur, qui eam, vt caſſam, & reli
gioni diſſonam contemnunt.

TITVLVS. XVIII.

REVellenda mihi hoc in loco quorundā pertinacia eſt, ſa
crarum litterarū ſtudijs nihil Poetica magis vehemētiusq;
obefſe exiſtimantiū: quod quidem & ſi bona parte prius
fecerim, hic tamen id agam vt non ſolum retundā pro vi
rili quę obijciunt, ſed etiā inuidiā iſtis & ſtomachum moueam, repo
nendo qui ſuę ſunt ſectę ſcriptores longe aliter ſentiētes, vt hoc modo
par pari referatur, quod eos mordeat. Primum omnīū Auguſtinum
nobis obijciunt: qui paſſim hanc artē improbās eam modo ſpecta
culum turpitudinis/modo vanitatū licentiā nominat. Poſt hūc autē
Hieronymum: cuius in Epiſtola quadam de oratione & lectione, hæc
verba ſunt. Demonū itaq; cibis eſt carmina Poetarū: ſeculariū ſapiē
tia, rhetoricorū pompa verborū. Hęc ſua homines ſuauiſſe dele: rant
& dum aures dulci modulatione currentia capiunt, animum quoq;
penetrant & pectoris interna deuincunt. Hactenus Hieronymus. Pre
terea nihil aiunt plus a religionis incolumitate alienum eſſe debere/
q̄ Deorū multorū aſſertionē quibus tot vana, totq; plena laſciuię &
ſpurcicię attribuantur. His ego propono Aurelij Prudentij Poema: &
Honorij Fortunati Hymnos: preterea in his (quod maximum puto)
comunem eccleſiæ Chriſtianę conſenſum qui apud me pluris eſt, q̄
vel Auguſtini vel Hieronymi autoritas, cum illi cohęrere teneat / his
vero minime niſi inquantū illa voluerit. Videtis ne aduerſarij: an de
indulſia cōniueris & apertis oculis eſtis luſcitioſi: Eccleſię grauissi
mam eſtimationē ita Prudentiū ita Honorij alioſq; amplexum eſſe
vt in publicis ad deū noſtrū precibus inq; ritu temporū cęremoniā
rumq; ſeruando, nihil habeat eorū dulciſſimis verſibus potius: exem
plis alijs non eſt opus/ fuere enim ante me viri doctiſſimi / qui obſti
naciā veſtram caſtigantes id oſtenderunt: quod ego aſſero. Prete
rea cum Nonnus Vates gręcus Euangelium Ioannis verſu exámetro
deſcripſiſſet, putauit idem decentiſſime apud latinos fieri, Iuuenus
Hiſpanus: cuius poema Chriſti doctriņam ambiſt: quid Sedulium
memorem: qui dei miracula: quid Aratorem qui Apoſtolorū hitoriā

carmine texuit: adeo Christianissimis vris grato, adeo, accepto, vti
Romę in Fano Diui Petri iubente Pontifice/pronunciatū aliquot or-
dinē diebus/summo applausu ab multitudine auditū astantē fuerit.
At inquitis fortassis, hos Poetas fuisse/longe a fabularū leuitate &
obscenitate materię alienos, hoc est plarie Christianos: quod si mihi
datis, habeo vos: conceditis enim Poeticā sacrarū litterarum & reli-
gionis puritati nō aduersari, id quod ego hoc in loco molior. Si vero
hos fuisse Poetas negatis, nescitis quid sit Poetica, fidemq; vestram
in hac contentione minuitis. Cui enim minus credi debet, q̃ id percē-
senti & iudicanti quod male ignorat: caute igitur ne in alieno, quod
aiunt, foro litigare uideamini, ne ue hoc Græcorū adagiū torquea-
tur i temeritatem uestram, Quam quisq; nouit artem in hac se exer-
ceat/quam secutus Horatius ad Villiciū suum inquit Quā scit uterq;
libens concedo exerceat artem. Notum est istud Apellis ex ca. 10 lib-
ri. 35. Plinij quod in prouerbijs vsum descēdit. Sutor non ultra crepi-
das, quo monemur ne falcē in messem alienā imittamus, ne ue quod
ignoramus/probemus audacius/aut improbemus. Iuxta enim mihi
videtur se habere, an quis quod ignorat, laudet, an vituperet. AT
GENTILIVM. dicitis: Poeticā retundimus vt viciosam: esto: in hoc
tamen me non vicistis/nam secundū vos non sequitur. Poetica genti-
lium mala est, igitur Poetica est mala: Scire tamen vellem cur retun-
deretis: an quod nugis & verborū illecebris scatet: Si nugę sunt ad
vitę institutionē facientes Dico non reluctari religioni sed maxime
conuenire, si turpes & obscenę/quaes abusus peperit. Ato, ne genti-
libus quidem/aut decoras aut commodas fuisse. Verū propterea
Poësim reſciendā: stultum est dicere. Si vero aut historiam occultāt/
aut Mysticū aliquod quod ad Diuina pertineat: quis neget/ vtilis
esse nugas: quibus Eusebius: Lactan. Hierony. Augustinus: alijsq; no-
stri tam frequenter vtantur. Tuetur me Eusebij autoritas: qui multa
secreta & mystica in Gentiliū fabulis comprehensa fuisse ait. Quod
ad verborū lenociniū & elegantia attinet Legite Baptista Mantuani
Christiana (vt dicitis) poemata & perpendite an nō fabularū vetusta-
rum vsum frequētissimū habeat: an non de Maria virgine: de Cata-
rina: Apollonia, Agatha: deq; alijs Heroidibus nostris: cōpte & poe-
tice scripserit: legite Strozę ferrariensis ad Diuā virginem carmina:
legite Francisci Pici Hymnos / quid non fabulis aspersum est: quid
non historijs asertum: proinde si non elegantes, & nitidos fatemini/
quid sit elegantia, ignoratis. Fulgentius episcopus fuit hoc est in repu-
blica Christiana magistratus: & tamen mythologicum scripsit: quo
fabularum vetustarum interiores sensus eruit: in quibus ingentē esse
doctrinę & veritatis fructū mihi psuadeo. CAETERVM (ait vestrū

aliquis) Indignū Christiani hominis est conditione, veritatē ex gentili-
bus discere malle, q̄ ex deo, cui nobis Euāgelica doctrina ad manū
est. Quid enim (inquit Hieronymus) cū Psalterio Horatius : cū Euā-
gelij Maro, cum Apostolo Cicero : Si ita vultis, repono ego in hæc
verba. Quid vobis vsq̄ ad canos cum Aristotele : in cuius logicis phit
siciq̄ omnem etatē teritis : parte etiā nobiliorū operū suorū neglecta/
nam Animalū historia paucissimis ad manū est q̄ latinissime & ele-
gantissime eam Gaza transtulit. Ethica & Politica eo negligentius a
vobis legunt̄ / q̄ omnia Poetarū testimonijs confertissima sunt. Verū
quia hæc quoq̄ legitis cur non ex Euangelio potius q̄ ex Aristotele
Audite quid de Aristotele Hieronymus sentiat . In eo ipso loco e quo
prior contra me locus depromptus est. Secularem ibi sapientiam cō-
temnens Mihi aut̄ (inquit) curę non quid Aristoteles sed quid Paulus
doceat, Ornat enim doctrinā dei qui ea quæ conditioni suę apta sunt
facit & econuerso confundit illam cui conditio sua displicet : hæc Hie-
ronymus : quæ tam cōtrauenire his videtur, qui nimium aut fidei aut
studij impendunt Aristoteli / q̄ mihi ea que contra Poetas supra ad-
ducta sunt ex eodē. Bene (inquis) Hierony. scribit, verum nos artibus
ab Aristotele consumatis, in eū finē vtimur / vt quę nostra sunt / cōfir-
mare potentius & explicare facilius euidentiusq̄ possimus. Bene est/
si ita est, nec opera mihi illa male locari videtur, quę tanti viri moni-
mentis cognoscendis impenditur. Repono tñ quod pro me quoq̄ fa-
ciat, Christianū hominē Poetę studiosum / totū hoc conari, vt ex-
ternarum opinionū indicijs factus locupletior / eo vberius quę nostra
sunt amet / admittatq̄, totūq̄ id quod inde transferre tanq̄ ex mino
diligenter plantato agro poterit, in nostrę religionis ornamentum &
incrementum adducere . Quod fecisse tam circa Poetas q̄ philoso-
phos lectionē Doctores nostros etiā si negarent ipsi / cōuinci possunt.
Quid ergo in quo cōuenimus aut quod tandē discensionis remediū
erit : Nempe hoc q̄ cōmendari debet omnis ista studiosę sedulitas
qua passim per fideles & infideles, vetustos & recētiore varia lectio-
ne proficiētes / vndiq̄ sibi colligunt & coagminant / quod ad finali-
ter institutę religioni & fidei decorē / & incrementum facere potest /
sedulitatē apum imitati qui nulla arbuscula contempta succū vndiq̄
pro fauo intra aluearia cōstituendo conglomerant. Si vero a primor-
dio cognitę artū Poetica diuinis rebus cum primis idonea fuit, nō
apud Gentes modo quæ meminimus : sed & apud Hebreos q̄ veri
dei habuere noticiam. Cur non & hodie eam agnoscamus quę sacrę
scripturę minime aduersetur : De Dauide & Mose diximus. De Iob
archetypo patientię Hieronymus in prologo primo super Iob scribit,
q̄ Hexametris versibus / spondeo & dactilo constantibus / maiori pte

sut operis vsus sit/ad quod constantius cōfirmandū subiungit in hec
verba. Q. si cui videtur incredulum metra scilicet esse apud Hebre-
os & in morem nostri Flacci, Græciq; Pindari & Alei & Sappho, vel
Psalterium: vel lamentationes Hieremię vel omnia ferme scripturaz
cantica cōprehendi: Legat Philonem: Iosephū: Origenē: Cæsariensem
Eusebium/ & eorū testimonio me verum dicere cōprobabit, hactenus
Hieronymus. Audite aduersarij & intelligite / q̄ studiose ostendat
Hieronymus Hebreos Poetas fuisse, qui carminū varietate græcis &
latinis opponi queant: & erubescite paulisper / q̄ adeo temere ne dicā
inepte, a sacraz litteraz feueritate poeticam rescitis / cuius facilitas
& gratia ab his electa fuit/per quos spiritus sanctus erat locuturus.
Q. si mihi ob ea quę scribo & assero molesti esse pergitis Hieronymū
appello. Si cōtrariū sentire vultis Hierony. in his locis quos cōtra me
paulo ante proposuistis: videbimini tantum rerum nostrę religionis
Heroem accusare velle aut inconstātię / aut quod peius est mendacię:
quod a viro bono tam debet alienū esse, vt nihil magis. Cur nō inter-
pretari mature / repugnantia scriptorum loca q̄ temere incelsere
malim: Quid vero aliud Augustinus & Hieronymus: cum poetice in-
fessi esse videtur/ pręferunt: nisi vt in huius doctrinę illecebris, adeo
trahi obturariq; desiderio neminē deceat / quin semper animum ad
ea redhibeat/ quā & fructū vberiorē & quietē beatiorē pollicentē:
qualia sunt quę fides nostra amplectitur. Inq; eo non tam Poetis q̄
philosophis molesti sunt si nimīū his aurē prebeamus vacuam, cum
multo nobis euidentiora per Apostolum perq; Euāgelistas / ad verū
fœlicitatis obtinendū finem restent. Quod si qui essent/ qui psalterio
renunciantes Horatio fiderēt, & cum Euangelij veritas exosculanda
esset Maronē manibus voluerent/ aut tm̄ fidei Ciceroni tribuerent/
quātū Paulo, hi nō iniuria nequā essent sacrilegi & prophanatores.
preterea ne illi quidē probari possunt/ qui fabularū scenicarū lectione
voluptatis potius gratia capiuntur/ q̄ vtilitatis quę in studijs querē-
da præcipue videtur: cum voluptatis gratia lecta Poetarū figmenta
prohibita sint, vt in cap. Ideo. dis. 37. decreti annotatum est, Patribus
nostris alioqui poetaz lectionem ne in sacerdote quidem resciscitib9:
vt in ca. Turbat acumen/ ex Beda: & ca. Qui de mensa/ ex Hierony.
dis. 37. clare ostenditur. Addo his q̄ ex Clementis pape sententia/ sa-
cularium peritiā consecrari vt necessariū existimatū est: dumodo ad
assertionem veri dogmatis conferatur/ vt vbi vera didicerit/ falsa &
simulata declinet. Fatemini ne vos victos amusetoteri: an vltius imo-
bili pertinacia perstatis: Date operā, per deum immortalē/ vt pugne
saltem gratia quę vobis cū Poetis agenda est, gentiliū litteras igno-
rare nō videamini / vt quibus ipsi rationibus innitant & quo tandē

ista pertinere possint quæ asserunt/habeatis in promptu. Raro cum
hoste prospere dimicamus si quo armorum genere vtatur, nescimus.
Nec vestro clamori vlla potest autoritas esse, nisi rem agere non te-
mere/non iniuria / sed intelligentia & iudicio alij de vobis sciant. Sit
vobis exemplum Diuus Augustinus/qui gentium superstitionem/ &
viciatæ religionis errores innumeros oppugnaturus, Primū omniū/
quid Poetæ: quid Historici: & philosophi gentiles sentirent / & quibꝫ
tandem fundamentis inniterentur, laboriosissima lectione comperit:
tum demum istam Diaboli ciuitatē/machinis ad huiusmodi obsidio-
nem prudenter paratis/æquare solo/ & opprimere funditus/asertæ
christiane fidei victoria incepit: Cuius inestimati opus / cū in bonorū
viros præsentia/dum in Patriam Viennā venissem, sine litterarū fre-
quenti lectione intelli nequaquā posse dixissem. Quidam sacerdos
Barbasculus/qui sibi tñ scire aliquid præ ceteris videbat / subridens
esto inquit sine Poetis non intelligatur/minus tñ ad religionē pertinet
quæ in isto libro perscripsit: cunctq; ego aliud sibi multis verbis persua-
dere conatus essem. Nil inquit: accepto nisi syllogistice probaueris
tum ego hominis obstinacia correptus, prouocāte me iuuenili calore:
cepi formare Axiomata & Syllogismos: vbi ille animaduertit, me
logicis quoq; impendisse operam: vt sese pugne subtraheret / nescio
inquit in quo modo aut qua figura tui sint Syllogismi, atq; euestigio
abiit. Idem alio in loco cum de lingua latina incidisset mentio, Haud
dubito inquit: quin Aristotelis libri posteriorū/translati sint grauiore
latinitate quā ullus Poeta latinus scriptus. Admitto hoc(aiebam) sed
non dubiū esse quin in eleganti, ea aut cōmendari nequaquā posse / q̃
ex obducta eis Barbarie grauitatē sortirentur / semperq; salebrosæ &
obortæ locutioni planā & facili præferri / tum ille statim quasi mala-
bile extumescēs: multi sunt inquit: qui cum parum in Poetica sciunt/
videri volunt esse boni magistri/ & tñ vix sciunt in quo predicamēto
sit magister: ego me lacesi animaduertens, qui paulo ante Viennæ
Pannoniæ in liberalibus studiis insignia (vt aiunt) magisterij suscep-
eram. Pape dico q̃ difficile est hæc & similia discutere: an nō in quali-
tate censetis esse: quesitum ille, in qua specie. Respondi in prima esse q̃
esset habitus vel dispositio (his aut verbis vti me tñ maxie opus erat
vt Balbus Balbum intelligeret / vtq; me aliquid in suis studiis opere
locasse audiret) bene dicis inquit: tñ demū vt fieri solet, verbis verba
prouocātibus deuenimus in diuersitatē habitū & discrimen quicq;
habitū intellectuāliū, quumq; aliquid de secundis intētionibus casu
interrogassem / vnde cōsurgeret aut quale haberet in intellectu esse:
ait ille sibi ex frequentī docto. Subtilis lectiōe/de multo difficilioribus
omnia & prouta & vulgaria esse: statim reponēs quid de cōmuni

entis exceptu Viennenses teneret. Respondi ego nil aliud quam vniuersum
esse ad substantiam & accides, ratione autem Analogi qua Thomista per
seueraret abijci, & cum nominalibus ceteris, & Scoto nobis per belle con
uenire, nec aliam frequentius Viennae publice super ea re legi, quam Anto
nium Andreae cuius haec prima esset questio primi Metaphysice/
Nescio (inquit) quis ille sit Andreæ, puto esse recentem glosatorem, ego
vnum habeo ex antiquis scotistis, quo nemo in sententiæ magistralis
commentum fecit, Cum quassissem nomen, Stephanum nominat Brulise
rum, qui mihi plus ait: satis facit, quam aliquis reces. Nunquam putassem
vos tam bonum artificem esse, & me amice apprehendens tandem tanquam
scrutinij hominem peniteret, nunquam inquit: in vobis ista quæsiuissem, me
deinceps semper veneratus, quod non solum humanista, sed etiam artista essem.
Sed o miseradam multorum cecitate, eos artium liberalium exactam peritiā
habere estimantium, qui vix prima logicæ rudimenta, aut liminares al
quot philosophicæ quæstionulas attigerit. REDEO ad confessa, Christopho
rus meus Crassus, homo perfacetus, & in præpente respondendo terius
admodum & falsus, contemptum sui semel me audiente perpulchre re
pendit. Reprehendebat eum acerbè sacerdos iuuenis, at argutus quod fa
bulis nimium addictus esset, inter quæ alia Christophore ait: vide ne va
pules quod tantopere Poetas legis: an non vidisti cap. legimus dist.
37. decreti: quod Hieronymum asserit ab angelo castigatum verberibus
quod Ciceronem legisset, legi inquit Christophor. sed scire vellem an le
gissetis vos eregione cap. Præter hoc. dist. 32. Decreti: Cum ille sibi
dubium esse diceret an legerit, saltim inquit cap. Episcopum. non nescitis
de clerico venatore / aut cap. An putatis dist. 86. decreti. tum ille ve
nationis studiosissimus rubore suffusus: frustra inquit me taxas: nam
ego dum Rome fui, Pontificem aliquando Maximum extreme venatum uidi
Et ego (inquit Christoph.) non uidi quidem sed legi, Damasum Papam,
quem adeo ueneratus est Hierony. clarissimum poetam fuisse. Post hæc
ad me conuersus nescio inquit. utrum maius piaculum sit: Canes alere
ut volupteris / ante Poetas legere ut proficias: cum hoc egerint claris
simi ecclesiæ doctores, Illud ex maioribus nemo. Vtrumque: alo: suo usur
patum tempore his quibus licet peropportunit est, Hominemque paulo
in uerba prouocatore iubeo tacere, Multorum animos in rei litterariæ
iudicio, persimiles esse asserens Plutarchi antiquis, qui ferula etiam fer
rea percussi nostra uerba conari negligunt. CAETERVM ut ad insti
tutam rem propius descendam, me, ut propositum defenderem, non eorum
tantum exempla prouocauerunt qui sacrarum litterarum aliquando pi
cissimi fuerunt: sed istorum etiam incitant studia, qui sunt in humanis,
& exoptabili mihi familiaritate iuncti, Theologi clari, nec litterarum
periti minus. Inter quos omnium est primus Ioannes ille CAMERUS

Picentinus

Picentinus, vir certe multę eruditionis, & præter sacrarę literarum summā peritiā, lectiōis in omnibus bonis scriptoribus indefesse, Primus omnium qui exactissimi iudicii sectam Ioannis Scoti in Vienneſi Gymnaſio, ceu ludū quendā, in quo multi cum fruge decertarent, aperuit. Cuius opera & diligentissima tradiōe quod ad manusietiorum literarę & philosophię rationē attinet, nisi me profecisse dicerem, plane ingratus essem. Is mihi aliquando quęrenti quod suum esset de Poetis iudicium, non aliud respondit, quam homines fuisse, & esse hodie, si qui essent, multisq; in quibus/ artis, naturę, & exercitationis, mira quędā vestigia apparerēt. **AMBROSIVS Saltzer Panno,** doctissimus & veterum regę inquisitione diligētissimus **Theologus,** & per hoc, summa mihi: quanq; alius professionis homini, familiaritate cōiunctus, ita literarę & Poeticę studiosus est, vt in perpetuis illis studijs suis, Ethnica externaq; nostris, quę sacra merito dicuntur, diligentissima iudicij ratione cōiungat, hoc nimirum & eos egisse animaduertens, quorę traditionibus nostra fides illustrata est. **MAVRICIVS HYBERNICVS** (vt & hunc nominē) in Gymnaſio Patauino Venetię, philosophię & sacrarę litterarę publicus professor, mihi Venetijs anno ab hinc octauo Patauū, doctoz hominum visendoz gratia, profecto, cum in eius tandē, quod maxie optaueram, humanitatis plenū cōtuberniū inductus essem, fieretq; inter nos longior de rebus varijs sermo, quando literarę & Poeticę mentio incidit, adeo copiose diserteq; cum literarę omnium, tum Poeticę in primis, studia cōmēdabat, vt ex eo tempore nunq; huius me amor deseruerit, est is/ vt audio/ in Hybernia episcopus nō tam summa eruditione, q; vitę integritate conspicuus. Verum quid hos enu-mero, si **ERASMI** mihi **ROTERODAMI** testimoniū tam locuples ad manum esse potest: Cuius opera, cum literis diu literatiscq; cōsultum esset, lūthuc felici gradu peruentū est, vt pro summa sua ī sacris literis eruditione, ea indefatigatus emittat, quę religiosoz moribus eruditioni & omnino probitati profutura sint. Tum & eos nobis diuinarum rerum scriptores, mille erroribus demptis, demum in lucē & nitorem restituat, qui sine Poetarę, gręcorę & latinorę/ tum & Historiarum & penitiorum artium cognitione, iuuari sanariq; nequaq; poterant. Imo, qui per eorum imperitiā quorę somno admissa & ad- aucta barbaries fuit, in mendarum, errorę & suppositioz operum captiuitatem, siue potius seruitutem incidere coacti sunt, dubium an vnq; alias melius valuerint, ac hodie valebūt, Erasmica virgula per- censi, e cuius emunctissimo ingenio, nescio quid viuū spiransq; emanare solet. Addo his **IACOBVM VIMPHELINGVM,** virum religionis amantē, qui nostris externa semper multa cum laude iunxit/

Addo IOANNEM CAPNIONEM Phorcensem, cum multarū regū
tum maxime sacrarū literarum peritum, & tanq̃ habeat tria corda,
trium linguarū gratia præditum. Mihi certe prouide circūspicienti,
& conferenti non nulla, dum Poeticę originem, vsum, finesq̃ cōside-
ro, hoc asserendū probandumq̃ mihi omnino videtur, Sine Theo-
logiæ hoc est rerum diuinarū diligenti inquisitione, non multum splē-
doris habiturā Poeticā, eam præsertim quam vir Christianus, imo/
eruditus, cum laude insumat. Tantū abest, vt his aurem prebeam
neq̃ tertijs neq̃ quartis (vt aiunt) Megarensibus, qui Poeticā vt ini-
micam religiōi abijciunt, in horum etenim animis, adeo plena inui-
dię pertinacia, veri iudiciū intercipit, vt nec quid nostri scribant, de
dijs, nec quid vetusti, quauē origine crediderint esse deos, aut scrip-
serint/scire fideliter concupiscant.

DE DIIS GENTILIVM NON NIHIL, ET INIBI
quid de dijs Poetæ vetusti iudicasse videantur
TITVLVS. XVIII.

QVOD si eorum, vt volūt: monimēta reijciēda essent, quę
deorum priscorū numen asserunt, aut multā de dijs Eth-
nicis mentionē faciunt, quod Poetarū præcipuum studiū
esse illi obijciunt, Nunq̃ aut Ciceronē Hieronymus, aut
M. Varronem Augustinus, tam diligenter legissent. De Dijs enim
illi niter Latinos copiosissime scripserunt. At Augustinus omnem ve-
tustę religionis, apud Romanos, rationē adeo vigilanter excussit, vt
illos antiquitatum scriptores nulla in parte diligentius legisse vide-
atur. Verum eo (dicunt illi) sine, vt quantū illi, a veri dei cognitione
deuiauerint ostenderet, refutaretq̃ quicquid a nostræ, hoc est veræ
fidei pietate abhorreret. Cur non dij boni, & vos eius gratia poetarū
libris animum impenditis, vt eo locupletiores in Dijs damnandis.
Augustino/Lactantio/Tertulliano/Prudentio/reliquisq̃ qui in hoc
sudarunt cliu, testes esse, Imo vt intelligere eos & hostiū vestrorum
arma/castraq̃ in victorię gloriā explorare possitis. Porro Lactan-
tius, cum Poetas legit, plerōsq̃ ait summo ingenio viros, attigisse ve-
ritatem, ac pene tenuisse/ hoc tamen lapsos esse / q̃ in fucata prauis
opinionibus cōsuetudine rapti, deos alios esse opinati sunt, & ea quę
in vsum hominis Deus fecit / tanq̃ sensu prædita essent pro dijs ha-
benda colendaq̃ crediderunt. MIHI certe, vt referam quod sentio,
cōmiseratione potius q̃ aut odio aut maledicentia prosequendi illi
videntur, qui ante gratię tempora, atq̃ illū diuinę lucis exortū/ per
quam vera mundo salutis yla indicata est / in errore multitudinis

Deorum volutati sunt. Gentibus enim quibus per naturę adminicu-
la, sine gratię dono, ad rerum diuinę cognitionē gradus fuit, nihil
erat promptius q̄ cadere & errare. Id enim efficiebant, & animi in
diuina obtuli caligo, & insumpti studiū magnitudo. Deum enim eti-
am his qui eura verum solumq̄ esse sciunt, animo concipere & con-
templari difficile est, ne dicam impossibile, vt Plato aiebat. Quin po-
tius illud mirū esse debet, ex antiquis philosophis & Poetis, plerosq̄
ad veri dei cognitionē tam prope accessisse, vt inde argumentū esse
queat, animum humanū in dei noticiā procliuē semper fuisse, tunc
autem primum profecisse, cum id quod suapte natura non admodū
potuit/iuuante gratię dono consecutus est. Quocirca mihi nimis te-
mere (vt in plariscq̄) Lactantius firmianus, optimā illā vetustorum
scriptorum, & vt tempora ferebant, veri studiosissimā multitudinē/
verbis potius q̄ rationibus lacessere atq̄ insectari videtur, tanq̄ aut
noluerint plane illi, aut saltē potuerint de deo vno & vero q̄ optime
sentire, de quo ne ipse quidem videns, credensq̄ bene vbiq̄ sensit.
Mihi haud omnino mirabile videtur, Deorum multoz existimati-
onem, vulgaribus et imperitis animis inhesisse. Consecremur animo
tempora conferamus historias, & ipsum mortaliū diuersis atatibz
tam multiforme studiū. Aegyptij qui tamē prę ceteris sapere debe-
bant, adeo a dei natura defecerūt, vt feles Crocodilos, ibides aliaq̄
id genus animalia diuino honore dignarentur. Quis/tua sententia/
Lactanti cāciōr est? Aegyptius ne qui seras, an Gręcus aut Latinus
qui Saturnū aut Iouem colit/etiā vt hominē? In homine enim diuini-
tatis altior gradus & cōleste quoddam/quod venerari quis merito
potest/quid istud? Animus inquam/quem a deo proficiscentem cō-
munis sapientia confitetur. In feris pręter vsum quod ames/non in-
telligo. Ideoq̄ ex his aliquid Deorum perennitati misceri summa in-
fania est. Nisi totam quis naturā Deum esse asserit, quod mihi hoc
in loco/ne tentandū quidem est, nedū disputandum. Referamus de
Mose dei ministro, & viuę vocis eius Pręcone, Hic cum solus ascen-
disset ad dominum/pauloq̄ longius in monte moratus esset, plebē
filiūm Iſrahel / in Vituli conflatilis adorationem intentos / duce
Aaron reperit, cantusq̄ & Choros aspexit. Qz si hoc populo qui dei
mandatis regebatur, cōtingere potuit/quid non his contigisset/quī
nullo duce/nullo magistro/ paucissimos veri studiosos quos potuis-
sent sequi habuerūt, eosq̄ ipsos adeo in plariscq̄ diuersos / vt iudicio
opus esset, cui quis potissimū accederet. Multi enim Philosophorū
cum Deos statuissent, audire coacti sunt qui eos negarēt. Quid Dia-
goras senserit, constat. Epicurus autē deos statuens, hac eos sollicitu-
dine quasi pius carere dixit, qua mortalia curarent. Moses in verę

religionis præceptione cum ea ad populum Israel deferret, quæ sibi ore
Dei demandabantur / esset quæ alioqui vir sanctissimus & consumma-
tissimus tantum a plâbis suæ peruicaciâ, ne quid erroris moliretur/
abhorruit, vt curuatus pronusque in terram, deum orauerit vt secum
ad instruendum populum proficisceretur. Verba eius Exodi tricesimo
quarto cap. hæc sunt. Si inueni gratiâ in conspectu tuo domine, obse-
ro vt gradiaris nobiscum / populus enim duræ cervicis est / vt aufe-
ras iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas. &c. E quibus
patet veri perceptione cum in cæteris rebus difficilem esse / tum ma-
xime in religione quæ diuinæ rerum explicatione sibi vendicat / ea
aut, vt longe omnium difficillima est tractatu / ita omnium maxime a
vulgarium animorum capacitate aliena. Vt haud inepte ob eam rem
vetustissimi Theologi, quæ secreta & supra vulgi captum sublimia
erant, figuris cælasse & simplici scriptura communicasse videantur
Quod ex Pici aliorumque sententiâ, superius adnotauimus. Pauca igitur
hoc loco de dijs & quid de eis iudicasse Poetæ videantur scripturus
hisdem vestigijs insistam quibus ex Scauolæ & Varronis traditione
lib. quarto & sexto de ciuitate Augustinus. Constat enim hos Deos
naturales / fabulosos / & ciuiles ex toto illo Deorum numero statuisse /
de quorum origine perlibenter tecum mi frater, comunico / non quæ quicquid
comperi habeam / aut id verissimum asserere possim, sed quæ legenti
mihi de Dijs vetustatis varia opinio in animum venit, quæ tamen non
inepte accedit his quæ scripsere plerique, coniectura tamen potius quæ
vlla euidente ratione ducitur. PRIMVM OMNIVM: Cum constet
varias gentes in locis varijs vero ignorato Deo / religionem sibi & cere-
monias olim statuisse / quarum causam nemo in vniuersum Poetis
tribuet / cum apud plurimos Poetarum nomen ignotum fuerit, persuadeo
mihi nil aliud / quæ quæ naturæ nostræ, quæ quantū ad animum atti-
net cælestis est, innatū ad colendum superius se desiderium ab hominis
statim constitutione accesserit / Nam & Cicero libro de natura Deo-
rum secundo Omnibus ait re innatū esse & in animo quasi in scul-
ptum / esse deos. Nec mirum id quidē si vt quæque ad originis suæ natu-
ram tendunt, ita & humanus animus etiâ ex natura sua quicquid ha-
beat quod eum ad rerum cælestium & diuinæ cognitionem prouocet.
Si igitur primis constituti mundi sæculis, in lege naturæ quæ omnibus
cōmunis est, optima vitæ ratio posita fuit : & de Deo aut his quæ ad
cultum dei attinerent, nondum lex data fuit, ad usque tempora Mosis
facile erat humanum animum / solius naturæ dictamine ductum in his
bonis quæ sensibus obuersabanē, statim diuinitatis rationem locare,
vt in stellis, elementis, alijsque huiusmodi, quibus vis ingens & ab ho-
minis arbitrio longe amota, inesse videretur / simul aut ea præterire

& negligere, quæ Hebræis non nisi per legem, nobis aut per gratiam
& dei præsentiam manifestata sunt, quo tempore / auto. Hieronymo (si
modo Hieronymus est) in Epistola ad Demetriadem, Ab Adam vsq;
ad Moſen fuerunt / quos sancte vixisse & placuisse Deo scriptura cõ
memorat, qui errorũ & superstitionũ tenebris, non dediti, uig̃ verita
tis per naturæ rectius obsequiũ propius accesserunt. Post legem aut
datam / si ea solis Iudæis patefacta est, quid esse Gentilibus poterat
tam peculiare q̃ labi: nam priorũ errata in multis (vt sepe fit) accu
mulabat posteritatis curiositas. Legem aut Iudæis datam solis q̃ q̃
non ausim affirmare / legi tamen eos qui & accepti sunt ecclesiæ &
illustribus Theologis probati, qui quod dico aperte asserunt, quo
rum quod equidem sciam, potissimus est Nicolaus de Lyra, præstan
tis ingenij interpres, qui super decimoseptimo capite Mathæi scribit
primum. Gentiles legem & prophetas ignorasse, & alibi super quin
to cap. quarti Regũ inquit. Naamã fuisse cõuersum ad Iudaismum
quia non fuerit circũciscus, nec ex consequenti ad legem Mosaicam
obligatus Sed credidit Deum qui colebatur a filijs Iſrahel, esse verẽ
Deum & ab omnibus colẽdum. Quod & multi gentiles fecerunt / &
sine legis Mosaicę obseruãtia saluati fuerunt, quia ad ipsam non te
nebantur. Hæc fere Lyre verba sunt, quibus nõ gentiles sed circum
cisos ad legem Mosaicam obligatos fuisse ait. Ad quod & Pauli ver
ba ad Romanos secundo cap. accedere videntur cum inquit. Cum
enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt fa
ciunt, eiusmodi legem non habentibus ipsi sibi sunt lex, qui ostendũt
opus legis scriptũ in cordibus suis, testimoniũ reddente illis consciẽ
tia ipsorũ. Tali igit̃ lege naturę esto apud Gentiles multi fuerint, qui
potuerunt saluari vt & Iob saluus factus est / cũ Iudæus non esset Eu
sebio autore li. 7. Euangel. præpar. & hodie saluari non nulli eos au
tumant, qui fidem nostram tm̃ non sua negligentia ignorantes, secũ
dum naturę præscriptũ degunt, aut alio absq; fidei euidentia, credu
litate dono a deo confirmantur, tamen per mortaliũ multitudinem
quæ semp ad malũ pronior est, multi interim errores in Dñs colẽdis
emerſerunt. Ita tamẽ vt non omnino quis abiicere statim queat. Nã
cum id quod reuera summũ erat / diligenti scrutinio indagare non
potuissent / proximo gradu ad ea quæ / sensui obuia fuerunt cõuer
si / huic primę bonitatis rationẽ tribuerunt, quod suis vsibus cũ pri
mis cõmodum esset, aut in sua natura præstantissimum uidebatur.
Itaq; contingit, vt qui creatore cõprehendere per vitæ conditionẽ non
potuerũt, in creatura quid Diuinũ putarint: per quod ne seipsos qui
dem plane cognouisse videntur, cũ Iudicij errore: quod longe a gra
dus sui nobilitate aberat: tanq; sublimius & diuinius sunt venerat̃.

Quid ergo ais: applaudis ne his hominū nugis? & cōmuni mortaliū cecitati accedis: Absit. Sed video tamen hominē suo pte ingenio ad Deum cognoscendū prouocari: sine vero gratia non plane vt cognoscat: consequi. PRAETEREA deorū originem/ quē ex naturā maiestate deducta est/ his potius / qui per admirationē (vt humanū est ingeniū) prosequi animo res ceperunt q̄ his qui quod alij tradiderunt subiungere nūeris: tribuem⁹. Nihil enī tunc hīj qui sapiētes videbant, gratio habebāt, quā res diuinas carmibus subdere. Q̄ si simul & Poetę fuerunt & philosophi qui in illam Deorū aleam inciderunt: deos illos, vt naturę studiosi bona parte excogitasse / vt numerorū amātes descripsisse vident: Ita vt maius erratū philosophię/ minus vero Poetię tribuas. ADDO quod minus mihi inter antiquissimos homines qui veritatis studiosi fuerunt/ aberrasse vident qui deos plures fecere q̄ qui nullos / qualē Diagoram: Theodorū, Euemerū Egīatam, & Callimachū, paucosq; alios fuisse nouimus. Nihil enim Diuinum asserere/ & his etiā illudere quę sollicita & nescia sui mortalitas, sibi vt cunq; quasi lētabunda/ olim colenda pręscripsit/ dumodo malus quis nesciat quod pręferēdo veneretur, certe summę impietatis erat, Eamq; ob rem, non soleo mirari, q̄ Diagoras/ Philosophus & Poeta ab Atheniensibus: autore Suida: pulsus est & interfectori talentum promissum, Stupidus enim & sacrilegus videri potuit/ qui cōmuni gentium consensui deos negando/ refragabatur. Prothagoras quoq; cum librū suum sic orsus esset. De dijs: neq; vt sint neq; vt non sint habeo dicere. &c. ab Atheniē. vrbe pulsus, atq; agro est exterminatus/ autore Cicerone li. de natura deorū primo, libriq; eius in concione combusti/ quamobrē Cotta apud Ciceronē ibidem omnes eas gentes immanitate efferatas existimat, apud quas nulla deorū suspitio fuerit. Illi autē qui deos fecerunt, qui venerati sunt, qui iura/ qui leges/ q̄ fas & nefas quasi Dijs iudicibus tractarunt/ qui peccantes timuerunt/ bene agentes sperarunt/ etiā casso affectu & in summo errore/ magna mihi colendi dei indicia prębuisse videntur. Quę nobis Christus deus verus & verus homo/ cum de se / tum Patre suo & spiritu sancto tandem exhibuit. Q̄ si ante nos nemo religionem tractasset, nemo diuos fecisset, posset multis verę fidei nostre ratio non tam temerarie tradita/ q̄ admissa leuiter videri/ propterea q̄ nullis añ nos in deo colendo / non bene sentire dico, sed ne errare quidem cōtigerit/ quasi nunc nouum penitus & inauditū Christiani molirentur. Legem igitur: ais: illa vetustas & religionē nostram errando confirmat? Non confirmat: sed eam facit quę seorsum etiā considerata nequa q̄ temere admissa videri debeat. Cur non potius legem antiquitas secuta est? Quid ē si

ignorauit. Cur non & gentibus eam Deus participē fecit/ vt discul-
sis tenebris ratio veritatis in promptu fuisset: Quid si fecit: Verum
nihil ego in hac re/ vtpote quę aliq̃ sit iudicij affirmādo: eam sen-
tentiam quęrenti relinquo, quā Diuus Ambrosius libro de omniū
gentiū vocatione primo/ capite quinto reddidit: vbi exponens: Cur
prioribus sæculis dimissæ sint omnes gentes ingredi vias suas: vno
tm̃ Israel excepto & ad cognitionem veritatis electo: & quare deus
vni homini det gratiam: alteri aut̃ non, inter cætera sic scribit. Horū
mysteriōz iudiciorumq̃ causas pius & doctus magister (Paulum in-
telligens) maluit ad altitudinem diuitiarum sapientiæ dei scientiæq̃
suspendere q̃ iustissimę veritatis & misericordissimę bonitatis sub-
tractum ab humana cognitione secretū temeraria inquisitione dis-
cutere: nihil omittens de his quę non oportet ignorari, nihil contrec-
tans de his quę non licet sciri. Multa enim sunt in dispositione operū
quorum causis latentibus soli monstrantur effectus, vt cum pateat
quid gerit̃ nō pateat cur geratur, negotio in mediū deducto, & in oc-
cultum ratione subducta vt in eadem re & de inscrutabilibus præ-
sumptio comprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Hactenus
sanctissimus ecclesię præses Ambrosius: NATVRAB aut̃ (vt eo re-
uertar vnde digressus sum) per partes suas maiestas in nullo credo
primos mortales plus mouit/ q̃ cœlo/ & lucentiū stellaz in progres-
su regressuq̃ oriendi & occidendi vicissitudine, tum & præcipua illa
luce Solis/ qui vitam quandā terris indere, præterea totum illud qđ
oculi nostri capiunt illustrare / annūq̃ accessu & recessu suo varia
re omnibus videbatur. Lunæ vero per has mirabiles redditi & sub-
tracti luminis mutatiōes: per hos statos ad Solem quem etiā Plini-
us mūdi totius animū esse ac planius mentem ait: accessus & ab eo
recessus cum iam plena luceret, iam mediā: sæpe nusq̃ visa: ac de-
mum iterum quasi renouata apparens, quis nō mirari: & omnium
maxime suspicere potuerit: nō scribo hęc temere: lege Eusebiū cap.
sexto primi preparatiōis Euangelicę & multa inuenies ad hanc meā
sententiam accedentia. Hinc illud est: qđ probatissimi scriptores/ in-
ter quos est Iosephus: Astroz studia: & illam motuū cœlestium scien-
tiam vetustissimā esse/ & a primis statim mortalibus tentatam affir-
mant. Quandoquidem nil erat quod natura ductū humanū ingeni-
um magis admirari sensus fidelitate potuisset. Inde factos esse deos
& creditos mihi facile persuadeo. Saturnū: Iouem: Martem: Mercu-
rium: Apollinem: Venerem: Proserpinam: tunc maxime cum per illi
us artis incrementa: stellis nomina data essent: & tanta syderum in
nos potestas per eos qui longa ea obseruatione didicerant: morta-
libus patefacta est/ & quia celesti nomenclatura, reges Principesq̃

alii admodum gaudent, factū esse puto / vt vetustissimorū apud Græcos præsertim non pauci his nominibus quæ stellarū deorumue prius fuerant / aut propter potentiā aut naturæ morumue assimilationem: siue assentionis potissimū gratia / quæ taliū arguta inuentrix est / appellari apud illos cœperint. Præterea & meruisse multos syderum nomina Plinyus aperte cap. 7. lib. 2. naturalis historiæ indicat cum ait. Nomina deorū & quæ supra syderum retuli ex hominū nata sunt meritis: Iouem quidē aut Mercuriū aliter vē alios inter se vocari & esse cœlestis nomenclaturæ quis non interpretatione naturæ fateatur? Nos certe hodie Martis nomine donamus qui paulo vehementiores sunt & in vulnera cedescq; plus æquo proclives, Sicut & Mercurij qui vafri: versuti: & instabilis propositi iam illud ordiunt / iam aliud: Ioues mitiores, Veneres plus gratiosos; Saturnos autem qui tardj sunt rigidiq; / dicim⁹. Hinc & illa tam multiplex Deorum genealogia inualuit. Quod vero de cœlestibus ludico id ipsum & de Elementis existimari posse puto / quorū vis ampla & latū imperiū cum in nulla parte nostræ potestatis esse videre, magnitudinē quoq; & secreta quadā vi / qua adeo nitunt, mortaliū animos cōmouente in Deorum numerum recepta sunt / vt ignis Vestæ: tellus Cybeles: aqua Neptunni: aer Iunonis nomine vt numen cultus sit. Quid q; & fulgura & aeris crepitus multa q; huiusmodi quæ natura proueniunt ea esse putarunt / quib⁹ aut ira Iouis quem cœlo etiā vetustas statuit / aut futuri aliqui euentus qui ad pacem bellaue pertinerent / interpretari possent. Imo & ex animalīū quæ ærea essent plusq; vicina cœlo quasi Deorū consilijs quādoq; euolantes interesse possent, cantu: volatu: pastuq; futura inuestigarent. IN TERRA certe / quæ sedes erat errantium ex varia naturæ rerū quarum occultæ quædam essent rationes: variarū numinū reuerentia prosiluit / nec hoc quidē mirum. Quid enim est aliud quicquid in natura illustre est / q; artificis illius qui mundum statuit: vestigiū: cui illi inhiantes cū ultra nō possent: errore circumuenti / in creatura eum statuerūt qui creauerat: in opere eum qui operatus erat. Quod ipsum / vt ante dicebam / ab his primū emanasse putauerim / qui primum philosophādo rerū naturam rimati sunt. Philosophos enim atq; eos etiā recentiores in Deorū inuestigatiōe dissensisse / libro de natura deorū primo multis indicat Cicero: e quorū numero esse potuerunt qui Poetæ dicerent. Illud non laboro / vt Poetæ mihi in Deorū superstitione ab omni errore eripiantur: sed vt ostendam quæ fuerit non tam ipsis q; omni vetustati occasio, quæ in istam eam caliginē impegit, præterea vt verisimile fiat: eorū quæ ad Deos pertinent: magnam partem ad Physicem referri etiā a nobis rectissime posse: multa q; videri in his & naturæ

& priscę sapientię myſteria : ſi quis modo non inſolens nec pertinax
omnia boni conſulit. At Plato/ais/prifcorę de Dijs fabulas & myſti-
cas earum interpretationes contempſit: Eſto. Nam & hoc Eufebius
in fine Secundi Euangel. preparationis memorię prodidit, Varium
tamen varijs in locis de hac re Platonem eſſe quis neſcit: Nam He-
ſiodi Cōmenta, nonnullaq; Homeri ſigmenta reſcienda putauit / q;
turpiuſcula videant narratu, q; bella Deorę impia cōtineāt. Quid
ſi aliud Heſiodus intelligens: veritatē obſcurioribus figurę imagi-
nibus occultuit, quā non facile ſit, a quouis erui, quemadmodū Py-
thagorā quē Plato eſt diligenter ſecutus: multa adeo ænigmatice cō-
plexum eſſe conſtat/ vt ne hodie quidem ſatis cognita ſint: niſi diui-
nator q; eſſe mauult: q; interpreter. Nam & dijs enigma dicauit/ q;
huiuſmodi fuit. Datis duabus figuris: adiſcere tertiā his diuerſam:
quę alteri æqualis ſit: alteri ſimilis. Quod: autore Plutarcho: in Thi-
meo Plato explicuit per hoc: quod tria mundi pricipia fecit. Deum,
materiam/ & idēam: Materiā conſuſam & incompoſitam. Idēam ex
emplarium pulcherri imā. Deum optimā cauſā: / qui cōdito mundo
ſemper eum ita ſeruat, vt materię ſit equalis: vtpote inquā totam ſe
diffundat. Idē aut ſimilis / vtpote in quo omnis creaturę ſpecies re-
ſplendeſcāt, hoc explicuit, quod probicumate Pithagoras intellexit.
Hoc itaq; obſcure ſcribendi genere/ in his præſertim quę ad diuina
pertinuerūt, ſi frequentiffime uſi ſunt veteres, cur idem Heſiodo nō
relinquemus: Ad do his, q; libro de natura Deorę primo Cicero: Ze-
nonem ait, cū Heſiodi Theogoniā, id eſt, geniturā Deorę interpreta-
tollere omnino uſitatas præceptaſq; cognitioes deorę: neq; enim: Io-
uem: nec Iunonem: neq; Veſtam: neq; quemq; qui ita appellatur/ in
deorum habet numero/ ſed rebus inanimatis atq; mutis, per quan-
dam ſignificationē: hęc docet tributa nomia. Quib; Zeno admodū
multa vel ex Heſiodo ad naturę partes referri debere: quę de dijs
perſcripſiſſet, admonuit. Quin & Plato hęc obſcura non reſcit/ ſicut
ſuperioribus indicauimus: vbi de Moſaica ſcriptura, cuius tot non
idem ſentiētes interpretes ſunt, mentionē faciebamus. QUID PLV-
RA: Omnis vetuſtas dijs colendis addicta, cauſam indubie cur cole-
ret habuiſſe videtur, difficile enim eſt creditu illos animos, tot arti-
um/ tot inuentorum illuſtrium alioqui autores/ temere ad colendum
adorandumue aliquid correptos fuiſſe. Alioqui ratio non erit/ cur
non calceos crepidæſue ſuas: quas humi terebant: potius q; quod a
priuato uſu longius aberat: deorę nomine dignati fuerint. Bene ergo
Deos coluerunt: Abſit vt aſſeram: nam erraſſe qui non videt: Hoc
vellem videri tibi, non temere & quaſi Coruos ſecuti, in Deorę illos
obſeruantiā incidiſſe: VENERIS quidē nomine illā yim terre inſitā

que omnia propagat humi nascentia: & quod ad arborū herbarūque attinet naturā: statis mensibus fulcit, a veteribus significatā: non dubito: & aliam ob eam rem dictam/que aliat cuncta. Quam Lucretius de natura rerū scripturus inuocauit cum dixit. Aeneadum genitrix hominum Diuumque potestas Alma Venus. Horatius in veris descriptione: huius Veneris utpote communis genitricis memor est: cum inquit. Iam Cytherea Venus ducit choros: imminente luna, lunetaque nymphis Gratie decentes. Recte gratias & nymphas Veneri iungēs/quid enim amoenius est verna serenitate: quid cōmuni cœli terreque quasi renouatione plus gratiosum? Hanc Aphroditē & ut nos dicimus Spumigenam ex phisicis intelligimus: que priscoꝝ multi aquam rerum principiū esse precipuū existimarunt: Sine aqua enim hoc est, humore vegetari nihil recte potest, & venire omnia cum pululant per humore cernimus: ut veris naturā humidā esse ea gratia maxime ille industrius naturæ Plastes voluerit: Hæc Venus in oīa que crescunt, queque gignunt dispersa, alioꝝ numinū nomina in partibus admittit: ut in vitū cultura Bacchum: in frumenti germinatione Cererem. In arboribus frugiferis Pomonā: Sylvestribus Faunum & Panā quem Seruiana interpretatio: ad totius naturę typum retulit: Nympharū nomine Venerē comitantū, omne id accipimus: quod terræ immixtum eius iuuat comunē in propagando fertilitatē, qualia sunt: humores amniū: fontium: riuorū: Fontium quidem fluminum que Napeæ: Montium Oreades. Nam & in montibus frequēs humoris copia est. Arborū Dryades queque vna perstant & vna intereunt Hamadriades dicte. Pre ceteris aut adiutus cœlo: aere: situ & forma locus: munera cū primis fertilitatis sortitur a Veneris matris comite intimo qui Genius dicitur. Multa similia sunt, ut Veneris cū Marte adulterium. Est enim ut dixi Venus procreationis vis/ que Nymphis comitata: cum Martem hoc est calorem temperatiore inuenit/ plus voluptatur & Vulcanū hoc est ignem: unde oīs caloris videtur origo esse: minus amat: immodicus enim calor aut absumit vehementius aut resoluit quod ad geniturā attinebat/ obque id ipsum uegetationi non cōmodat. Nec aliud eius in Solem odium est: que hic ubi feruentior est Sol, sterilitatē inducit Martemque vinculis nexū Vulcani. i. igni captiuū reddit: quod his locis maxime contingit ubi Solis via est: hoc est sub tropicis & circa ubi æstus ardentissimi sunt. Hæc inquis frater: ex his apertius cognoscere est, qui naturalis philosophia nobis prescribere documenta, ut opus non sit aurū quasi Gryphibus eripere, adeo obscura & enigmatica ut videē, inuolucra dissoluēdo. Bene dicis. Nam ex alijs hæc discere te ut Poetas intelligas conuenit, ut deinde ex eisdē maiora eo maiori cum voluptate discas

quæ non sunt cōmunibus sophorū sermonibus exposita. Nec illa qui
dem aliter a Vatribus scribi debebāt. Tolle a Poeta: picturā & Sche
mata: & vel Theologū cernes: vel Phisicum/ historicū/ aut si ad vo
luptatem aliquid scripsit: omnino nomine poetę priuas. Nam vt Mu
sicum mutum reddis: si fistulā Cytharamue demis: aut fauces quo
minus canat occludis: ita non esse poeta poterit: cuiusq; illa suavis/
amœna & a seculorū origine donata: rerum per inuolucra circum
scriptio denegabitur. Ad Deos redeo. Vulcanum vetustas clau
dum exprimere voluit/ quia flamma circa seipsum ventulū suscitans
semper claudicat: hoc est: curua est: vt & Seruius apud Maronē lib.
Aeneidos octauo docuit. Ex Ioue aut. i. ab æthere conceptū/ & a lu
none. i. aere deiectum in Lemnon phisicum est. Nam exhalationes ui
siderum in aerem attractę dum circumstante frigore stringuntur/ &
compressi incendunt ita deproperat contrariorū impulsu suscitatus
impetus, vt circū incendat plerūq; & adurat quod tactū est. Id quod
in Lemno frequēter accidere apud fide dignos scriptores extat. Ve
nus aut cum gratias habet iunctas: omnis nitoris & pulchritudinis
fit dea: habetq; Natū Cupidinem: eo q̄ omnem venustatē/ naturā/
desiderium & oblectatio sequitur/ quę duo amorē statuunt, tam ho
nestum/ q̄ eum qui lasciuus est/ & quia per sepe iudiciū falsitate decipi
mur: aliter de re aliqua opinando q̄ veritas habeat: recte cecus cu
pido a Poetis pingit. Quō aut, autore Porphiriōe: omniū elegantię
mater Venus credita est: doctissime eam Horatius ode. 3. i. libri pri
mi carminū Mercurio facundię deo attribuit: vt parum comis elo
quentia futura sit nisi Venerē: hoc est elegantiam & venustatem sa
piat. Idem: in arte: Venerē aperte pro gratia & venustate posuit cum
dixit. Ordinis hęc virtus erit & Venus. Transeo similia compluria/
quorum interpretatio longe est operę maioris q̄ vt hoc in loco exhi
beri debeat. Illa vt fere confessa adducere volui, quibus intelligeres
Deorū nomina non penitus apud priscos inania/ aut a veritate aliē
na fuisse. Non sum aut nescius Eusebiū in cap. tertio quinti li. his qui
deorum noīa/ aut ad vires hominis/ aut naturę proprietatē referāt
non nihil refragari: cui equidē in sua sentētia esse permitto dummodō
aliud mihi persuaferim: nam legens vidensq; in Latinis negare non
possum. Ipse quomō Gręcos acceperit: nescio. Nec in re peccasse mihi
vetusti vidētur: sed in modo potius atq; abusu rei ex naturę arcano
tralatę, nam nihil oberat: imo proderat: naturā & partes eius coelū
& elementa dico/ ea q; quę ex his proueniunt: suspicere atq; admira
ri. In Deorū aut numerū referre quę tam illustria: tam potentia/ &
sempiterna stabilitate mansura videbant/ error erat/ & talis quidē
vt ante retuli: quem incauti difficulter cauerent. Nos rectius qui per

creaturæ artificium creatorem, & per ea quæ visibilia sunt, ad inuisi-
bilibus perferuationem animo conscendimus, id quod apud Græcos la-
tinorumque multi melioribus astris nati, aut ueritatis plus studiosi, con-
secuti sunt. Propterea Aristoteles: cum tam insignem fabricam intuitus
esset, & plane contingere non posse animaduerneret, quin omnia hæc ab
aliquo immenso artifice penderent, eorum obstinaciam & cecitatem mira-
tus est, qui Deos esse non admitterent (intellexit autem alios Deos ab his
quos communis superstitio assererat.) Si enim essent inquit, qui sub
terra semper habitauissent, bonis & illustribus domiciliis, quæ essent
ornata signis & picturis: instructaque rebus his omnibus, quibus abun-
dant hi qui beati putantur: nec tamen exissent unquam super terram: ac-
cepissent autem fama & auditione, quoddam numen & vim: Deinde ali-
quo tempore: patefactis terræ faucibus ex illis abditis sedibus eua-
dere in hæc loca quæ nos incolimus atque exire potuissent, cum repente
terram & maria cœlumque uidissent: nubium magnitudinem ventorumque
vim cognouissent: aspexissentque solem, eiusque tum magnitudinem pul-
chritudinemque: tum etiam efficientiam cognouissent, quod is dies efficeret
toto cœlo luce diffusa: cum autem terras nox occupasset, tum totum cœ-
lum cernerent astris distinctum & ornatum, Lunæ luminum varietatem tum
crescentis tum senescentis eorum omnium ortus & occasus atque in omni
æternitate ratos innumerabilesque cursus, quæ cum viderent, profecto
& esse Deos, & hæc tanta opera Deorum esse arbitrarentur. Hæc Ari-
stotilem affirmasse scribit de eo libro de natura deorum secundo Cice-
ro. DE MIRACVLIS AVTEM quæ tam multa & magna illis quoque
seculis contigerunt, non puto dubitari posse: quin ea magnum Diis
colendis, adiumentum præstiterint / est enim suapte natura genus hu-
manum in earum rerum admirationem procliuè admodum, quarum causarum non
statim intelligunt: ut nullius iudicij vulgus sæpe id miretur: utpote
causa ignorata: quod a sapientibus negligit. Eunus Syrus: autore
Liuii. bello Seruili cum furore fanatico se inuadi simularet / & Syriæ
deque caeremonias iactaret: miraculum edidit / ignem ore efflando quum eum
prius intra buccas addita stuppa occultasset: id quod hodie quoque
in ludicris est, Ea re consecutus tamen ut primum tria milia seruorum onus
recusantium quasi in libertatem vocarit, mox fama crescente: sexaginta
milia in exercitu habuerit, quod si his seruili versutia excogitatis præ-
stigijs in tot hominum milia Eunus potuit / quid alia longe maiora in
alios potuisse putamus? Actius Nauis Augur qui: ut libro primo
scribit Liuius: contemnente auguria Tarquinio cum ceterum Noua-
cula contra omnium opinionem secuisset, fidem indubie fecit & diis, &
augurum collegio cui Diis fauere viderent, Tucia Vestalis quando
Deam Vestam præcata: in illegam pudicitie indicium cribro aquam ex Tyberi
hausit,

hauſit, facile miraculo cōſecuta eſt vt Veſtā deam eſſe firmitus crede-
rent q̄ prius vnq̄. Adeo olim diuino conſenſu mortaliū animis illu-
ſit dēmonum libido/adeo abduxit a veri Iudicio. Quod Auguſtinus
quoq; cap. 26. libri de ciuitate quarti:cōſtanter aſſerit: quū inquit:
Quis non videat qui ſanum ſapit ſubditos homines malignis dēmo-
nibus, e quor; dominatione non liberat niſi gratia dei per IES VM
Chriſtum dominum noſtrū, vi compulſos eſſe exhibere talibus Dijs
quę recto conſilio poterant turpia iudicari: &c. Quid alia referamē
quo facilior ad ſuſpicandū illa ætas fuit, eo minoribus meta plerūq;
eſt. Inter magna tamen reponi & ea poſſunt, quæ Strabo lib. octauo
de Aſculapio cōmemorat, eo qui in Peloponeſo ad Epidaurū ad eam
habuit cuius templo paſſim tabellæ ſuſpenſæ fuerunt, in quibus cu-
rator; morbor; genera inſcripta cernebantur: idem & Coſ & Tri-
ca celebre fuiſſe aſſerit. Quid & quod idem Aſculapius ſerpētis
forma Romanā nauim ingreſſus & in Latium veſtus Tyberinā in-
ſulam occupauit, quis tam cupidū vrinandi Dēmonē nō rideat; qui
tamen vt putatū eſt, ingentem Peſtilentiam autore li. primo Valerio
ſedauit. Ingens miraculū & hoc haud ſane temere viſum eſt, q̄ eſt Peſ-
ſimūte adueſta deorum mater Cybele: ab inſonte criminis virgine
Claudia trahi voluit: cum reliquis omnibus conatib9, autore Liuiō,
reſtiſſet. Præterea ſudare ſimulachra: lachrymata eſſe / locū mu-
taſſe: quæ Liuius & Iulius Obſequens: memorię prodiderunt, haud
dubie inter magna mirac; numerabant, vt interim ea nihil memo-
rem: quę gentiū paſſim multitudo vidit. ADDO his oracula, Ham-
monis i Cyrenaica, Dodonei Iouis in Epiro: i Peloponeſo Olympici.
Apollinis vero i Lycia/ Patarei. In Phocide Pythij. In Ionia Branchi-
dæ, ad Colophonem Clarij. In Aeolide Cyllæi: Sminthij: Grinæi. In
Troade Lycij: Tymbræi: Gergithij. Quibus omnib9 diuinus hecnoſ
per miracula tributus eſt, q̄ q̄ vere de his dicatur quod pſalmo. 95.
ſcriptum eſt, Oēs dij gentiū Dæmonia. Addo his præſtigias & ſarci-
nandi compertiſſimā potentiā, quibus apud maiores multi non in
inſaniā ſolum aut morbos, ſed & in varij generis animalia, exiſtima-
ti ſunt, permutari, tanta (vt Auguſtinus inquit) ludificatio Dēmonū
fuit: quæ quantum etiam Auguſtino viuente inter homines fidei ha-
buerit, lege cap. 18. lib. de ciuitate decimo octauo. Addo & ſomnia
in quibus Deor; quoq; fauor fuiſſe creditus eſt / atq; vtinam non
hodie tm̄ ipsis fidei adhibere quantū ipſa vetuſtas adhibuit/ eorū
interpretes libet̄ audimus: & nobis metiſſis plerumq; neſcio quid
boni & mali præcinimus: quin & ad ſomnia multi referimus quicqd
euenit, quod indicatū antea per ea nobis dormiētibus exiſtimamus,
maiori forſan peccato q̄ illi maiores: quod vero contempto falſum

de industria sequimur. Quamper somnū apparuisse pleraque san-
ctissimis religionis nostrae viris legimus: Id quod fieri posse de rerū
futararū intelligentia etiam Platonici affirmant: Miraculosa tū cum
gentium opinionibus visa essent: rem falsorū deorū iuuerunt. Quale
illud fuit Latini rustici Romani: sepe somnio admoniti/ cuius memi-
nit August. cap. 26. li. quarti. & li. 1. Valerius. EX QVO Igitur
omnia plena miraculis in illa erroris atate fuerunt, Non improbo
horum sententiā, qui hodie non temere miraculis adherescunt, cum
prestigijs possit effici quod vulgus dum causam ignorat mirat: cla-
rissimo doctore Gersone id comprimis adprobare, qui in libello de
Carthusiensium ordine, affirmat miracula a quibus solis sanctitatis
probatio sumat multū apud nos suspecta esse, quod cum malis sint cō-
munia Nam & Iudas signa fecit, & cū ceteris Apostolis potestatem
ei sciendi Dæmonia suscepit. Multa (inquit idem) quæ non Christianæ
fidei sed Magicæ artis ostentamenta sunt a simplicibus quasi mira-
cula acceptantur, nil mirum ergo priscos deceptos fuisse, si hodie se-
duci multos & falli contingit. PRAETEREA QUID ILLUD: quod
multi Deorū opinionem fidem: licet in re bona, fraude tamē compara-
uerunt: ut apud Romanos Numa Pompilius: qui ut maius religioni
pondus adijceret: a multitudine digressus cum Aegeria se Nympha
loqui cōmentus est. Idem Xamolxis apud Getas, In Creta Iuppiter/
Spartæ Lycurgus: in Attica Trophonius: autore libro. 16. Strabo-
ne/ fecisse cōmemorant. POSTREMO animaduerto beneficentiam
inter mortales, in multis aut supra adductis/ vilitatē aut damnum,
mortem aut salutem: decorē aut turpitudinē, quæ inde homini acce-
dere possit: innumeræ Deorū multitudini causam prebuisse. Nosti ad-
agationem. Homo homini deus: Nouisti illud Maronianū. Namque erit
ille mihi semper Deus. Quæ dicta sunt nempe eo fine, quod benefacere
& cōmodare alijs proximum esse cuidam diuinitati visum est. Hinc
illud. C. Plinij cap. septimo libri secundū. Deus est mortali iuuare mor-
talem/ & hæc ad æternam gloriā via: hac procures iere Romani/ hac
nūc (inquit) coelesti passu cum liberis suis vadit maximus æui rector
Vespasianus Augustus fessis rebus subueniens, hic est vetustissimus
referēdi bñmerētibz gratiā mos/ ut tales nūinibz ascribāt. Hactenū
Pli. Hoc passu Reguli Romani in deorū numery cōtenderunt, & post/
Cæsares boni & mali. Boni quidē per virtutē quæ subditis eos com-
mendasset, sicut Augustus, cui viuo diuinos honores exhibitos fuisse
constat. Mali vero/ quod timebantur, deorū nomenclatura mitigati sunt
a saluantibus: sic Domitianus Teste Sueto. dominus deus appella-
tus est/ cum portentose nequitie esset/ malis enī Principibus tribue-
re per sepe mortalium formido eos honores cogitur, quibus ne boni

quidem digni sunt. Nam vt Plinius in Panegyri ad Traianū inquit.
Ingeniosior est ad excogitandū dissimulatio veritate, seruitus liber-
tate, metus amore. Scimus nihil esse ad blandiendū promptius aīo
timido: qui id etiam quod odit obseruare solet, & quod cōtemnit, ne
noceat venerari. Sicut in lib. de Dēmonibus Michael Psellus de Eu-
chetis scriptū reliquit. Qui patrem deum & duos eius filios esse exi-
stimantes cum patri / supermundana tribuissent, ita mundana filiis
distribuerunt vt cōlestia iunior / subcōlestia senior occuparet. Eorū
Igitur iuniorem tantū: tanq̃ cum qui melior i prouinciē dominare cō-
colebant / seniorē vero interim non spernebant, sola illa causa ne ma-
lesceret. Hoc modo vel ex impijs Deos factos, stultę mortalitatis
consensu quis miretur, aut quis tandem veros deos esse sibi persua-
debit, quos vacillantē vulgi pręconia cōelo inscripserūt. Hoc modo
Cretensis Iuppiter Deus factus est, nam & callidissimus fuit et ditis-
simus, quoz vtrūq; ad corrūpendos mortaliū animos seorsum satis
efficax erat. Proinde videmus hodie: diuinis / hoc est maximis ho-
nores, his hominibus multo magis a vulgo prestari, qui fortunę pha-
leris emicant: q̃ qui virtutis ornamentis. Nec adeo in plebe de viro
quem colat frequens questio est / an integer & constans sit quā illa /
an diues / an largitor / vnde illud est / q̃ amplissimo fortunę luxu prę-
textum vicium, frequentiora suffragia / q̃ secura paupertate munita
virtus meretur. PER HAEC TAMEN / fatendum est, & virtutem
apud priscos / melioribus cognitā dignā diuina veneratione visam
esse, maxime si multis profuisset, & talis erat quę nō hominis solum
viribus / sed deoz assensu magna videret: qualis ea fuit quę in Her-
cule per tot pericula semper illustri victorijs extitit / nam siue vera
sint / siue ficta quę de Hercule feruntur illuc certe tendebant, vt diui-
nus honos rez tam insigniter gestarū amplitudinē merito sequeretur.
Deus itaq; factus & cōelo donatus est Hercules: de quo tñ (vt Cice-
ro scribit li. 3. de natura deoz) Actius vetustus Poeta, hanc quasi cō-
munem stulticiam intelligens / dubitauit quo pacto ille cui in monte
Oethę illatę lampades fuerunt: in domū eternā Patris ex illo ardo-
re peruenerit. Quem & Homerus conueniri apud inferos facit ab
Vlyse sicut ceteros qui excesserant vita. QVIS NESCIT: vt nihil
pręteream: excellentibus artibus tantū venerationis tributū, vt his q̃
eas aut inuenissent aut auxissent, diuini honores decerneretur, sicut
Belo Nini patri, qui & Iuppiter dictus est templū statuerunt Babilo-
nij ob syderalis sciētę inuentionem. Pli. autore li. 6. vbi de Babilone.
Berofo item Chaldeo Astrologo Atheniē: publico Gymnasio, ob di-
uinas prędictiones statuam inaurata lingua posuerunt. Hippocrati
medico ob pestilentīā prędictā eosdē quos Herculi honores grętia

decreuit, sicut idem li. 7. scriptū reliquit. Strabo li. 8. asserit a Spar-
tanis Lycurgo sacellum extructū fuisse & annua sacrificia peracta.
POSTREMO quod ad eorū rationē pertinet quæ hominibus vtilia
aut damnoſa eſſe viſa ſunt, multum admirari ſepe ſoleo / q̄ eo leui-
tatis potuerunt homines peruenire: vt bruta & inanima: deorū ho-
noribus dignarent, quod ægyptijs tranſlatitiū fuit: qui lupos: feles:
Crocodilos: ibides: Bouesq̄ in deorū delubra admiferunt. Preterea:
teſte Plinio: alliū: cepa: braſſicā & raphanū, venerati: vt plane videri
debeant: omnem præcellentem vtilitatē diuinis honoribus coluiſſe.
Quod ægyptios feciſſe eo ſoleo vehementius admirari / quo propio-
res traditioni diuinę legis fuerunt, & magiſtrū Moſen eiſdem inter
pretem coram audierunt, vt monſtri loco habendū ſit, errare eos, q̄
ſapere tanto dūctore maluiſſe. Scribit Strabo Ethnicus homo, libro
geographiæ ſextodecimo, docuiſſe Moſen / quemadmodū Aegyptij
non recte ſentirēt, qui feraſq̄ ac pecorū imagines deo tribuerent, Idq̄
eſſe deum quod cælum: mundū & totā naturā cōtineret / cuius ima-
ginem effigiare nemo poſſet: &c. Ille hæc dicēs (inquit. Strabo) bonis
ſane nō paucis hoc pſuaſit. Quibus verbis nimirū ſignificat maiorē
partem malorū / diuinę legi rebellem fuiſſe: refero hæc: mi. frater: vt
intelligas q̄ pronū in errores ſit genus humanū. In Cyrenaica regi-
one contra muſcarū multitudinē quę illic peſtilens eſſe ſolet Achorē
muſcaſq̄ deū inuocare cōſueuerunt: cui q̄ primū litatū fuit / interſiſſe
muſcas ſcribit Pli. cap. 28. libri decimi. Eandē perneciē auerſuri Pe-
loponenſes in Olympiacis certaminibus, cum Myodem tauro imola-
to inuocaſſent, nubes muſcaſq̄ quę illic denſiſſime perſtrepūt, extra
territoriū abire ſibi perſuaſerunt. Hęc indubie fiebant, ne muſcarū /
numina nocerent. Vt hoc loco quantū præ timore ad deos aſſeren-
dos vetuſtas mota fuerit, notū eſſe queat: Hinc Romę illud Febris
Fanum in palatio: hinc Orbōq̄ ad eđem Lariū ara, & malę fortunę
in Exquilijſ de quibus Pli. hinc inter decoris & cōmoditatis orna-
menta Dij ſunt Pudicitia / Concordia / Mens / Spes / Honor / Clemen-
tia / ac fere per ſingulos animorū affectus / ſingula numina / vt & fur-
torum & ſcelerū propicios ſibi pleriq̄ deos ſtatuerint. **HAEC EST**
frater: oīm Deorū Gentiliū ſentina: hæc illa ingens maietas videlicet
in quā cōſentire Poetarū vetuſtorū leſtores a multis credunt: quaſi
vero non tota illa vetuſtas oberraſſet / & erraſſe eam, non vel medi-
ocriter eruditus intelligere poſſet. Mali (aiunt) Chriſtiani ſunt Poetæ
qui de dijs Gentiliū cottidie legunt. Nemo igit̃ peior Auguſtino / qui
omnē / vt ante dixi / falſorū deorū rationē excuſſit. Idem Lactantius /
Tertullianus / Prudentius / fecerunt, quos vt male de fide deq̄ religi-
one meritos ſecundū illoſq̄ ſententiā abſciemus. Fulgentius vero

penitus audiendus non est, qui in libello quē Mythologicū inscripsit
vetustas maxime de dijs fabulas, aut ad Phisicā aut ad Historiam
acutissima interpretatione refert. Proch quanta iniuria. Hos enim
non intelligunt nisi qui Gentiliū libros cottidie reuoluunt. Eam ob
rem libere assero/eum quisquis est, qui in Gentiliū legendis libris/
non magis fide nostra suffultus est, q̄ vt moueri se & abduci a fide,
prisceorū erratis fateatur, non solum malum Christianum, sed Poe-
tam etiā stupidū & insulsum esse, si modo Poetę se nomine iactarit.
Multo mihi est suspectior crebra in non nullis poetarū libris obscœ-
nitas: qua ne: qui legūt raperent magis formidare q̄ q̄ deorū nugis
animus fidei gratia imbutus acquiescat. Deorū suspitio in sacris
litteris, vtpote vnum deum indicatibus nunq̄ legentibus formidata
est. At libido & in Venerem proclue desideriu, ne in iuuenilibus ani-
mis ex scriptura sacra inualesceret, frugalissimi viri olim diligenter
prouiderunt, consēj & in illis esse quod immaturā etatē accenderet.
Si dubitas: Hieronymū legito. Qui in prologo interpretationis sup
Canticorū cantica scribit: apud Hebreos neminē ante maturā etatē
ad eius libri lectiōē admissum fuisse, ne scilicet in animo suo pte in-
genio ad molliciem prono lra plus q̄ spiritus operaret. Idcirco va-
tes Christiani recentiores, quū ad Gentilitatis imitationē Numina
illa exotica inuocant, nil prorsus me offendūt: nam/ si modo sani sunt
amoenis verboꝝ inuolucris semper q̄ abditū est indicant. Quando
aut lasciuunt, & lubricę verboꝝ molliciei nil pręter iocos & vneres
inest, ibi multo ego magis suspicari soleo venenū q̄ si/ vel Iouem pri-
scum vel Apollinē aut Musas inuocassēt/ his etenim occulta veritas/
Illis aut ad lasciuendū p̄sens fomentum inest, Mallem ergo puero
Marulli donare hymnos/ quocunq̄ modo legeret, q̄ Pontani eride-
cassyllabos, vt de recentioribus dicā. In illis hymnis vtpote ab exae-
tissimo iudicio profectis/ multa fruges inest: si saltem eos sensus ex-
cerpimus/ quos ipse sagacibus animis intelligendos reliquit. In Pon-
tani vero Phalecis p̄ter verba et sales ipsumq̄ leporē nihil reliqui est
quod iuueni cōmodet. Hoc non pręterierim q̄ Galeottus Narnien-
sis homo doctissimus, verū in his quę ad religionē attinent, mihi
nō nihil suspectus: ca. primo eius libri quem de incognitis vulgo in-
scripsit, & Plinij & Augustini cęcitātē se mirari ait, q̄ in Deorū prisce-
rum tam pertinaci refutatiōe non animaduertent naturę partes/
quę ex diuina potentia profluxerint & solius dei vestigium essent/ a
multis deorum nomine intellectas fuisse, qua quidem sententia sua,
quantum ad Plinium attinet non refragor/ nam & hic immatius q̄
vlli alij opinatus est, q̄ & nulli inferorū dijs curā permisit, & anios
nostros mortales esse apte affirmauit. In Augustino aut alijsq̄ suorū

temporū viris id maxime quod egerunt approbo, non quod adeo illa
hodie quæ Gentilibus obijcerūt, nos iuuent: quis enim erratum nō
agnoscit vetustatis: Sed potius quod tempore quo fides propagari cō-
pit maior in hominibus obstinacia erat quam ante unquā. Extirpari
igitur noxia magno labore decebat: vt salubria rationis haberent
locum. Nam quos Deos maiores, ex Phisicis alijsque quas retuli, cau-
sis statuerant iuniores ita deos esse asseuerarunt, vt nec alios credi-
derint: nec quæ suorum deorum origo foret cognouerint. Hoc modo, sicut
bene inuentis vulgus iners temere nōnunquam abutitur, ita Deorum originē
quæ a primis illis non sine causa suscepta videbatur, postera multi-
tudo multiformi superstitione pessumdedit. Minime tamen putandi sunt
(quod Galeottus videtur asserere) non errasse: qui naturę opus quod
eunquē vt deū venerati sunt, licet illis maior causa fuerit colendi, quā
his qui leuius licentiusque oberrarunt. Illud mihi semper maioris
pertinacię quā prudentię visum est, quod multi hinc primū qui sapere
se ante alios existimant id ipsum ægerrime ferunt: si deos quispiam
dicat numero multitudinis vt dii te immortales incolumen velint/ aut
Dij vestrā fidē. Item: Si Dij me cœlestes iuuerint/ hisque similibus: ve-
teris linguę venustatē imitatus. Cum ipsos etiā homines deos esse
permittant/ dumodo eum deū nominemus qui diuina potestate sibi
participe facta id agit egitur, quod alioqui solius dei erat, quemad-
modum apostoli dum mortuos suscitauerunt. Hinc illud Psalmo. 81.
Dixi vobis dii estis / vbi Nicolaus de Lyra quem illi maxie probāt,
Executores: inquit: Diuinę iusticię deos esse. Frequētius tamen illud esse
debet vt deum immortalē potius quā deos dicas, quanquā ne alteri quidem
obest si ita protuleris vt sanctos & acceptos deo intelligas: id quod
ego cum scribo semper in animo habeo. DE POETIS itaque, vt faciā
finem breuiter sic statuo: vt si athei fuissent & a vulgi pietate alieni
impij videri haud iniuria potuerint, quod alijs probata numina ipsi
cōtempserint, quod Diagorę alijsque supra nominatis euenit. Ex quo
verisimile videtur, multos in animo verum tenuisse, & dissimulasse
tamen, nec vlla scriptura prodidisse. Si vero cōmunes deos vt veros
coluerunt, suntque preconij profecuti, in cōmuni fuerunt erroris alea/
quod ego magis comiseratidē prosequor quā villo odio. Interim de dei
misericordia nihil diffido per quā & illorum temporis viri iusti, qui
eum vnicum cognouerūt/ esto legem non habuerint saluari potue-
runt, aut scriptura hebreorum informati, vt de Orpheo qui adeo cui-
denter de vero deo scripsit Eusebius suspicatur/ lib. præpar. Evan. 13.
Aut per Prophetiam siue occultā inspirationē adiuti, quod de vete-
ribus Philosophis bonis/ in expositione Symboli Athanasij credere
se affirmat Alexander de Hales/ multifarię eruditionis Monachus/

adeo nostris acceptus, vt scriptis suis refragari piaculum sit. Multo
aut̃ græcorū legem nouisse ex eo credi par est, q̃ autore Eusebio lib.
p̃par. Euang. 13. cap. vero septimo constat / ante Alexandrum &
persarum imperiū quinq̃ Moyse libros in græcam linguā: q̃uis non
cōmode tralatos fuisse, quod ante indicauimus. Tum & inspirati-
one gratiaq̃ sua: plurimū potuisse etiā in Gentibus, Sibyllę indicant
quas per spiritū sanctū vaticinatas ex Augustino supra adduximus.
Si qui igitur sapientū animi altius in veri cognitionē euecti/de deo/
deq̃ rebus diuinis acutius veriusq̃ senserūt, melius esse existimarūt
cum veritate libere sentire, q̃ vulgi errores amouēdo, aliud docēdo
discrimin subire. Videbant enim periculosissimū esse religionē quā
longa firmasset consuetudo, longusq̃ vsus pietatis pretextu stabi-
lisset, noua deorū cultura inducta eliminare. Inter quos cum vnus
Socrates constantissimi animi philosophus, de Atheniensium dijs
aliter sensisset q̃ multitudinis tolleraret opinio/Deos diuinaq̃ con-
tempnisset iudicatus, cunctam in carcere bibere coactus/veri amore
vitam fati reddidit. Poetæ vero Romani/Pontificio Iure, & statutis
sacerdotum cęremonijs religionē/ si lacessissent, aut quemadmo-
dum hominum malos mōres proscidissent/in exilium indubie re-
legati aut supplicio affecti fuissent. Plato eiiciendos Poetas putauit
q̃ de dijs inania multa scripsissent, imo si non scripsissent, aut deos re-
spuissent citius vrbe eiecti, pœnas dedissent. Scimus quos metus
habeat, quæ damna, si quis in re etiam iniqua/ immodestius a mul-
titudine dissentiat. Vt videri possint multa Poetæ de Ioue deq̃ dijs
ceteris in vulgi & principū gratiā quæ año ipsi nō probarint, scrip-
sisse cum multorū p̃cipuū studiū esset populo vt placerent quas fe-
cissent fabulas. Quanta aut̃ in diluēdis religionū falsarū erratis dif-
ficultas sit/indicio sunt apostoli nostri, & fidei Martyres/ qui a ma-
gistro suo IESV Christo moniti, magno se odio multis futuros ob ve-
ritatis assercionē cognouerūt, quin & spiritu veritatis qui ipsis e cor-
dis missus est, corroborati, cum in eam expeditionē se succinxissent/
vt vera fide mortales ibuerent, per tot carceres, tormēta & sua vul-
nera, tot atrocissime sumptas mortes, in rebelles animos religionē
veram agre per principia propagarunt. Quid multa? Scimus Sal-
uatorē nostrū ab incredulis occisum. VOLVI hęc ad te: frater: pau-
lo vberius scribere: vt intelligeres q̃ tenuibus iniciis deorū multitu-
do niteretur, vt eo minus vetustos scriptores legens deorū gentiliū
vili numero: cui nullus īgenus animus accedit, premereris. Ita vero
quæ scripsi velim accipias, vt nihil asserere me, quemadmodū p̃fē-
tus sum/ sed verisimilia tantū si non penitus vera, tui gratia scribere
voluisse tibi persuadeas. Hoc enī modo qui fidei dono p̃ditus es/

tanq̃ ex præalta aliqua specula, in vetustorū errorū humi iacentes
nebulas despicias/ & gratias ages Deo optimo maximo cuius arca
na sunt consilia q̃ in hanc tentationē non inducū ecclesiā Christiā
nā militem esse & Christi vulnera profiteri te voluerit. Præterea his
meis lectis non difficile illis respondebis, qui oīa de diis Poetis quasi
errorum maximis autoribus tribuere solent: Quum om̃pē vetustatē
errasse vel ex hoc constare possit, q̃ ne hodie quidē, in illa gratia &
euidētia verę salutis omnes nobiscū sentiant/ vt miserandum sit, ne
dicam lachrimabile: minorē partē mortalīū in vera fide mereri, & in
medio nostrū eos esse qui ab ecclesia scientes volentesq̃ descuerint.
Vt tibi maiori odio dignus videat̃: hic ne qui verum ignorans spe
cie verj decipitur: an qui cum verū sibi præscriptū est & enucleatum
eo relicto de industria falsum viciosumq̃ sequitur: Atrocius certe
plectitur qui comisit quod lege prohibitū esse sciuit, minus vero/ q̃
legem ignorās quod contra eam esset admisit. Vtinam tantū contra
Thurcas & Sarracenos: contra Scythas & Tartaros illi clamarent
quantū contra gentiles Poetas minus male merentes insurgunt, me
lius fortassis fidei incolumitas habitura esset, Quis Poeta Mahu
metum indigetavit: & sectam eius quis vates carminis præconio di
spersit: Si quis Gæorgii Trapezuntii clarissimi peripatetici sententiā
probat, is affirmabit e Platonica philosophia, Mahumeti sectā ema
nasse. Quis sciens aut spiritū sanctū negavit, aut Christum filiū dei
esse, aut MARIAM virginem abnuī: At illa committentes, & in
ter nos ambulant securi & circū nos siti, perpetuis incursionibus sa
cro sanctam ecclesiam infestare non desinunt, nostris interim armis
in mutua viscera conuersis, vt & nos, nescio quomodo, non auctores
esse fidei sed vastatores futuri, videri non iniuria possimus. Hic cla
more opus esset, amufoteri, in hos hostes vestræ indignationis tela
dirigite, & publicæ commoditati consulētis.

AN IDEO HIERONYMVS AB ANGELO PERCVS
sus sit q̃ Ciceronem legit. TITVLVS. XX.

N Hieronymus ab Angelo ad tribunal Dei percussus fū
rit, propterea q̃ Ciceronis nimis studiosus esset, hoc sane
loco quia aliud sit de Cicerone, aliud de Poetica inuestiga
re, non mouissem, nisi cōmunis insultantiū literis temeritas, illo sine
discrimine quasi probro, tam in Ciceronianos q̃ Maronianos fre
quenter yteretur. Nec ignoro ante me plerosq̃ & in primis Lauren
tium Vallam de re latina meritisimū scriptorē, hanc rem tractasse
Quam tñ eo libentius repeto, quo magis illi obicere idem & quasi
Herculeam

Heretudeam quandam clauā ostentare, nobis qui literas amamus/
assolent. Verba sunt Rabani, repetita in capitt. legimus in distin. 37.
Decreti Canonici: legimus (inquit) de beato Hieronymo q̄ cū libros
legeret Ciceronis ab Angelo est correptus, eo q̄ vir Christianus Pa-
ganorum figmentis intenderet. &c. Hęc cū legissem aliquando, cōpi
in Hieronymo vbi nam hoc scriptū esset, exquirere, & inueni aptissi-
me in epistola ad Eustochiū de virginitate seruanda adscriptum, vbi
multis tota somnij series refertur. Quæ quidē Hieronymi esse vel ob-
id dubitari nō potest, q̄ libro inueētiuaq; in Hieronymū / secundo/
ad Apronianū suū, nominatim Hieronymi esse Rufinus testatus est:
ait enim / Libellum quendā de conseruāda virginitate Romę positus
scripsit. &c. quo in loco nauo periurij damnat Hieronymū, q̄ sacula-
res se libros amplius non lecturū sponddisset, nec seruauerit pro-
missa, vt omnino dubitari nequeat quin de seipso hęc Hieronymus
quę ab Rabano asserta sunt / scripserit. Verū multo aliud sensisse po-
stea de eo ipso somnio / ac fere dixerim reuocasse Hieronymū quod
ante scripserat, suis verbis doceri potest, quę sunt in epistola ad Pa-
machiū & Marcellam / sententijs elegantiaq; confertissima / qua se
ab his quę obiecerat Rufinus / constantissime purgat. In ea inter cę-
tera sic habet. Nunc aut nouū impudentiæ genus obijcit mihi som-
nium meum. &c. & paulo infra. Sed tñ qui somniū criminat audiat
prophetarū voces / somnijs non esse credendū / quia nec adulterium
somnia ducit me ad Tartarū, nec corona martyrij me in coelū leuat:
quoties vidi me esse mortuū & in sepulchro positum / quoties volare
super terras & montes ac maria natatu aeris transfretare. Cogat
ergo me non viuere & pennas habere / quia vagis imaginibus mens
sepe delusa est: Quanti in somnis diuites, apertis oculis repente men-
dici sunt / sicientes flumina bibunt / & experrecti siccis faucibus ex-
æstuant. Tu aut a me æstuans somnij exigis sponsionē / hęc Hierony-
mus, quæ, indicante materia, longe post scripta esse constat. Quibus
somniaq; fidē omnino eleuat, seq; temere & impudice ab Rufino su-
gillari ostendit / q̄ somno factā sponsionem non seruasse se culpabi-
le ei videretur. Nec mirum nam quę somno polliceri nobis videmur
ea haud dubie vigilātibus libera sunt, alioqui persepe et æs pendere
& fidem seruare his qui nusq̄ in vita essent, cogeremur: sepe enim cū
his somno agimus quos ante nunq̄ vidimus. Quāuis aut in eodem
loco, & hoc ipso Ruffinū retundat Hierony. q̄ memorię tenacitate/
eorum quæ iuuenis in Ethnicis scriptoribus edidicisset bona parte
reminisci se ait. Illud tñ interim manifestū est, q̄ somniaq; fidem ele-
uat, nec esse piaculū indicat, si vel senex Ciceronis sit studiosus. Hoc
si ita est, malō Hieronymū sequi somnium suū interpretantem / q̄

alieno cuius iam iudicio fidem temere adhibere. Caterum si hoc ad-
uersarijs damus: vt percussus sit: Quo flagro tandem hos castigatū
iri iusto dei iudicio putamus, qui vsq; ad canos, spinosis Dialectices
gryppis & nulla fere parte vtilibus ætatem conterunt: qui se scire tū
maxime existimant cum in sola veri caligine versati / ne vestibulum
quidem sapientiæ & eruditionis attigerunt, dum de turbulento riuo
q̃ de purissimo fonte bibere malunt. Qui scholasticarū questionum
immesitate sepulti, se putant esse sacrarū peritos literarū, cum nec in
Augustino quicq̃, nec Hieronymo: Ambrosio: Hilario: Leone: Cypri-
ano: Chrysostomo: Tertulliano: Beda: Rabano: ceterisq; ecclesiæ nræ
Præsidibus quicq̃ profecerint, a quorū fulgore velut a Sole nostrarū
oculi / studia ipsorū abhorrēt, ob hanc rem (vt puto) vnica, q̃ illi san-
ctissimi viri, & insignia religiōis nostrę lumina in omni ætate precio-
sas illas (vt Valla ait) gemmas, auro argentoq; eloquētię vestierunt.
Hi sunt in quos Hieronymus ad Damasum de filio prodigo scribēs
his verbis exandescit, None vobis videt in vanitate sensus & obscu-
ritate mentis ingredi, qui diebus ac noctibus in Dialectica arte tor-
quetur, qui phisicus perscrutator oculos trans cœlos leuat, & ultra
profundum terrarū & abyssi quodam inani demergit. &c. Quod si
secularium scriptorū lectio Christiano incōmodat, non dubitare de-
bemus quin penas daturi simus de omnib; artib; liberalibus, quas
ex gentiliū traditione / quorū industria multū ipsis & ornamentis &
incrementis accessit, semper addiscimus: tū & de Platone & de Aristotile,
qui tū apud nostros, nescio cuius cōsensu, quasi cōmuni cū sacris
litteris contubernio vtunt. Quod si illis cur nō alijs? Nempe haud usq̃
in his operibus quæ extant adeo euidenter Aristoteles, de animorū
nostrorū æternitate: de virtutū in beatorū sedibus præmio: de falsorū
deorū confutatione disseruit ac Cicero fecit, in quo legenti fruges /
non ex elegantia solum linguæ suæ / sed & ex temporū ratione: ex vir-
tutum laude, viciorū repulsa, & bonorū morū cōmendatione, magna
cum vsura statuit. Quod vero de Cicerone dico / hoc idem de Poetis
ceterisq; gentilibus intelligo, in quorū libros hi qui fidei gratia im-
buti sunt tanq̃ in Castra quædam hostilia non quidē vt transfugæ /
sed tanq̃ exploratores transire, citra culpā possunt, vt hoc mō, qua
in re maxima hostiū potentia sita sit intelligant, & gloriosam victo-
riam facilius consequant. At quid his opus est? dicitis, cum sapere
& saluū esse, per dei præcepta & Christi doctrinā, cuiq; in promptu
sit, Scimus ita esse, & fatemur: imo congratulamur simplicitati, quæ
hoc modo salutis particeps est. Nec vobis / si ita vultis / ad salutē vel
Scoto opus est vel Thoma, aut quopiā alio ī quo maius subtilitatis
q̃ pietatis studiū appareat: sed fideli potius diuinarū præcepti dūm

intellectu: Verum in tutelā ecclesię / in cōsiliōꝝ salubriū providentiā,
& cōmunem omniū male de religiōe nostra sententiū refutationem
multiplici scripturaz lectione & varijs temporū historijs opus esse/
haud dubie affirmatis: id quod paulo infra euidentius aperiemus:
Hinc econtra (inquit Rabanus) legitur q̄ Moyſes & Daniēl omni sci
entia Aegyptioꝝ & Chaldeoꝝ eruditi fuerint, quod inter ceteros
Iosephus asserit. Legitur quoq; p̄cepisse dñm filijs Israhel vt spo
liarent Aegyptios auro & argēto, vt si, vel aurū sapientiæ vel argen
tum eloquentię apud Poetas inueniremus in vsum salutiferę erudi
tionis vertamus. Hęc ex Rabano: Quibus cōmodissime accedunt q̄
ex venerabili Beda / repetita sunt in cap. Turbat acumē: dist. xxxvj.
Decreti. Q. si in Leuitico etiā primicias mellis. i. dulcedinē humanę
eloquentię dño iubemur offerre / nusq; eam quod ad linguā latinā
attinet, vberius q̄ ex gentiliū scriptoꝝ hoc est Ciceronis: Cēsaris: Sa
lustij: Liuij: Plinioꝝ: Suetonij: Quintiliani (vt Poetas omittā) moni
mentis hauriemus: quos legere christianissimum quemq; oportune
posse asserimus, dumodo ita legat vt gentilitatis errores detestetur
& vtilia quę in eis inuenit ad vsum sacrę eruditionis deuote con
uertat. Hinc referente Beda constat Diuū Gregorium Episcopum
quendam reprehendisse / non ea quidē gratia q̄ sēculares literas di
dicerit, sed potius quod contra officij sui rationē, pro Euangelica le
ctione ea quę Grāmatica erant, populo exponere solitus fuerit. Qua
les haud vllam laudē mereri, supra affirmauimus. Huius me miseret
q̄ nostratium non sane pauci, in ea etiamnum pertinacia durant / vt
existiment quasi de religiōe suspectū esse qui paulo diligentius veterę
libros euoluit: & si eloquentiæ in quopiā insignia apparent, non de
finant eum tanq̄ infami nomine Poetam, aut (vt suo verbo vtar) hu
manistam appellare, dum ipsi interim longius ab humāitate absint,
q̄ Hypanis Veneto distat ab Eridano mirū est tantā esse vetustatis
consuetudinē vt etiā cōfessa plerisq; vicia placeāt. Hieronymus certe
a linguę elegantia Prophetas laudat, vt Esaiam in Prologo Esaię, Et
Hieremiā prophetā stili rusticitate notatū diligentissimē purgat, tanq̄
& in illo situm sit ex quo bona pars gratię Prophetis accedat Pau
lum etiam cum alijs omnibus prestare, tum maxie eloquentia Valla
vere existimauit, hoc addens q̄ qui eleganter loqui nesciat, & cogita
tiones suas līs mandet in Theologia p̄sertim, eum impudētissimū
esse, P̄terea veteres (ait) illi Theologi vident mihi, velut apes quę
dam in longinqua etiā pascua volitantes dulcissima mella / cerasq;
miro artificio condidisse. Recentes vero formicis similimi, quę e pro
ximo sublata furto grana, in latibulis suis abscondūt, vt ego (quod
ad me attinet) non modo malim apis q̄ formica esse sed etiam sub

rege apium militare, q̃ formicarum exercitum ducere. Quę probatum iri bonę mentis iuuenibus (nam senes desperandi sunt) confidimus. Hactenus ille.

ILLVSTRIVM RERV M SCRIPTORES TESTI-
monijs sententijsq; Poetarum frequenter
vfos efse. TITVLVS. XXI.

N animo est/ vt instituto meo fiat satis, Poetarę sententiis testimonijsq; illustrium rerum scriptores frequenter vfos fuisse ostendere, vt, si aliis minus, certe hac in parte, contra emulos, dignitatem suam Poetica tueri queat, Damnari etenim sine insigni culpa non potest, quod adeo viris Diuinarę rerum & humanarum studiosis probatur. Nullo vero magis quod scriptum est probas, quam si eius testimonio innitaris: hoc enim quāta eius in te fides sit, iudicat. Quod si non veteres tm̃, sed etiā iuniores & nostros maxime Poeticę autoritati fidē dedisse indicauero, gratiā fortasse consequar studiosorę/ tuamq; in primis frater: qui illud me aliquando audiente frequenter es miratus. Cur Poetarę scripta Dæmonum cibum efse Hieronymus dixerit, tanq̃ illa omnia a verarę scripturarum, imo a sacrarę literarum sanctitate procul aliena efse deberent. Quintilianus, exactissimi iudicii autor, libro suarę institutionū quinto, vbi de exemplis / sic scribit. Iam sentētiis quidem Poetarę non orationes modo sunt refertę sed libri etiā Philosophorū, qui, quanq̃ inferiora oīa p̃ceptis suis ac literis credunt, repetere tm̃ autoritatem a plurimis versibus nō fastidierunt: hactenus ille. Hinc, vt alios præteream, apud Platonē & Aristotelem/ Principes philosophos, præter hoc quod vtrūq; de Poetica scripsisse constat, creberrimus testimoniorum ex Poetis vsus est / nec ab re quidē, nam vt Bessarion asserit li. confutationū tertio, Poetas nihil omino dixisse recte quod vel Plato vel Aristoteles digne acciperēt, nemo dixerit mente sanus. Plato quanti Poetarę monita fecerit/ testatus est haud dubie in Dialogo qui Lysis siue de amicitia inscribitur: vbi, interprete Antonio Cordero hæc verba sunt: Sed iter quod ingressi sumus videē mihi oportere ire scđm adminicula Poetarę: Hi namq; nobis tanq̃ patres sapientię sunt & duces. Ecce Poetas Philosophię tanq̃ patres appellat Plato: tantū abest vt Poetas eum in vniuersum abiecisse q̃s affirmare possit: nam & Trapezuntius in eius operis qđ de Platonis & Aristotelis comparatione scripsit, libro secundo. Platonem tanq̃ Poeticis figmentis nimis innixū sugillat, Valer. Max. lib. octauo sub mortui Platonis capite, Sophronis poema inuentum efse scripsit, non ea

causa puto subditū a tanto philosopho q̄ somno eo facilius sopiret,
vt volunt multi, sed q̄ bonā etiā studioꝝ partem huius mīmis impen-
deret. DE ARISTOTELE vix attinet dicere, etenim q̄ studiosus
Homeri fuerit, sex libri satis attestant quos eum de Homericis am-
biguitatibus scripsisse constat. Illud assero, in libris decem Ethicorū,
Homeri versus ab eo non minus sexies passim citari / vt de Hesiodo
Euripide: Alexandride & Eueno alijsq̄ quorū ibidem testimonia pas-
sim inserit, nihil memorē: Quod opus, quoniā cottidie in eorum ma-
nibus est, qui poetarū se inimicos profitentur, miror nihil proficere:
puto causam esse q̄ minime omnium ea intelligant quę diuinus ille
Philosophus a poetis est mutuatus: in quorū tñ numero est illud ex
Methaphisicis eiusdem / istis vulgarissimū: Entia male disponi nolūt
vnus ergo princeps: quē locū ex Homero depromptū esse notissimū
est, & Belsarion docet: Verba sunt Vlyxis Iliados sc̄do, quę Caspar
Vrsinus Silesius gr̄ce & latine admodū callens: me hortāte sic trās-
tulit. Non bona multorū ditio, rex vnus & vnus Sit princeps, cui sum-
ma dedit Saturnia proles Sceptra: potestatemq̄ vt cunctis imperet
vnus. Addit Codrus Vrceus acutissimi ingenij & plurimę lectionis
grāmaticus. Aristotelis dogma / quo vnum esse mouēs oīa & ipsum
immobile affirmat ex Homero sumptū esse / hic enim Iliados libro
octauo louē inducit, adeo fortē se p̄dicantē vt si catena aurea e cœlo
pendente ligatus esset, ab omnibus Dijs deabusq̄ cœlo trahi non pos-
set, Contra vero ipse deos deasq̄ omnis eadē cathena ligatos facile
in terras ac maria detraheret. Addo his principibꝯ philosophis vnū
Arcefilam, qui tantū Homero tribuit, vt nunq̄ iuerit in lectū quin
ex eo aliquid prius legerit, sed & in lucē ad amasium se ire dicebat.
IVRECONSVLTI Romani vetustiores, ita Poetarū locos iduxerūt
vt aliquid ex ipsis testimonijs & autoritatis, decretis suis accedere vo-
luerint: quod hodie in libris illis elegantissimis digestorū apparet/
quibus ab Homero petita testimonia frequenter inseruntur, Sicut. l.
prima. ff. de contrahenda empt. vbi Vlpianus asserit, Sabinū & Pro-
culum emptionē in rerū permutatiōe quoq̄ esse, Homeri testimonio
probasse. Pręterea in. l. aut facta. ff. de poenis / quę verbis Claudij cō-
stat vbi de fortuitis casibus apud Grecos exilio punitis scribit, Ho-
meri quem pręcipuū poetarū appellat testimonio vtitur. Item in. l.
prima. ff. de mortis causa donatiōibus. Marcellus Homeri exemplo
vltus est. Martianus aut. ff. de legatis tertio / in. l. legatis / vbi fues pe-
corum appellatione contineri ait. Homeri testimonio vltus est. Item in
l. legata. ff. de supellectile legata, cum Pauli verbis ostendit mensas/
cuiuscunq̄ materię similiter & candelabra supellectilis nomine cō-
prehēdi. Homeri autoritate de mensa Vlyssis penelope donata vltus

est. Rursus in. l. Si vxor ad. l. Iul. de adulteris/ Scribit Vlpianus, Sex-
tum Cecilium iuriconsultum in lege ad oīa matrimonia pertinente
fuisse vsum Homeri auctoritate pro se. Itē in. l. qui venenū. ff. de verb.
significatiōe, Caius ostendens venenū, salubre intelligi pharmacū
& noxium, auctoritate Homeri quē summū Græcorū Poetā appellat
vitur. Deniq; Imperator Iustinianus, in epistola illa quæ prohemij
loco libris digestorū appositā est ad finem Homerū patrē virtutis no-
minat. Ad legem aut Aquiliā institut. citat Homerus. Item de emp-
tione & venditione. ¶ Item precium: eiusdē versus citantur, confor-
mes his qui. ff. adducti sunt. In quibus tñ græci versus triuialib9 co-
dicibus defunt, hodie opera Guilelmi Budæi & Andreæ Alzati, doc-
tissimorū hominū/ restituti: Quin & Maronis testimonio, ad ostendē-
dum cenotaphiū locū esse religiosum, in. l. intantū. ff. de rerū diuis.
Martianus innititur. Quo in loco Acursius suo more, vtpote literarū
censor, insigniter delirat: Poetarū auctoritatē absciciendā esse existimās,
propterea q. l. sequente scriptū est. Sed diui fratres contra rescripse-
runt. Quasi non potius Martiani sententiæ Vlpianus aduersetur q̃
Virgilius. Hic enim vel iustus, testis citatus est. Ille vltro aliud Diuos
fratres asseruisse profert, rectius igitur Martiānū falli q̃ Virgiliū
Acursius dixisset: quanq̃ ne hoc quidē recte, nam quid per cenota-
phium in prædicta. l. intelligendū sit Acursius nesciuit: homo aliqui
magni ingenij, & minime malus, verum qui nec Poetas vnq̃: vt belle
Budeus ait: nec oratores legerit. DE MEDICIS, vix est quod scribā
nam hæc professio peculiaris illustribus poetis fuit/ vt non minus ve-
re q̃ elegāter dictum sit. Vatribus & Medicis vnus Apollo fauet. Ea
re contigisse mihi existimo, vt post insumpta aliquando iuris noscen-
di studia, quibus perpulchre proficere me sentiebam, proposito muta-
to, ad Medicinæ scriptores animū applicuerim, non quidē qd̃ minor
apud Medicos Barbaries esse mihi videret, qui necessitate quadā
per tot variarū linguarū vītata in morbis vocabula barbari esse co-
guntur: sed ea gratia potius, q̃ res ad naturā pertinentiū studijs ab-
ineunte etate oblectatus, nusq̃ ea vberius q̃ apud medicos eruditos
tractari tandē animaduerti, præterea q̃ ad Poeticam, quam semper
exosculatus sum, potentis naturæ peritiā plus q̃ ancipitis consi-
liorum doctrinā rationē valiturā intelligebā, Medicus esse q̃ iuris
peritus malui. Constat Homerū medicinā perealluisse. Virgilius
vero numerorū Latij princeps, autore Donato, tantā operam Medi-
cinæ & Mathematicæ inpendit, vt alios doctrinā peritiāq̃ harū artium
facile superauerit. Itaq; maius est, clarissimos vates, optimos Medi-
cos fuisse, q̃ si quis a claris medicis, clarorū poetarū testimonia pe-
tita fuisse dicat. Sunt aut & herbarū vires & multarū rerum naturæ

perquisitiones versibus tam græcis q̄ latinis perscriptę Nec in legi-
bus scribendis a poeticis numeris legillatores abstinerunt. Nam
quas leges Athenensibus Solon dedit, eas Hexametro versu scrip-
tas fuisse constat. AD THEOLOGOS transeo, non veteres illos q̄
poetę fuerunt, sed nostros, qui gentiliū poetarū sententijs oblectati/
frequentes ex poematis locos in rerum ad religionē pertinentiū tra-
ctatione citarunt: non ea gratia, vt existimo q̄ viriū minus, aut dei,
aut Ecclesię pręcepta seorsum posita habere viderent, quis enim hoc
animi compos dixerit? Sed quod ethnicorū consensus ad veritatem
nobis pręscriptā accedens, locupletiorē eam facere hoc quidē modo
soleat, vt in vulgariū maxime animis firmitus hęreat: vt si, Colendos
esse parentes cuipiā ex dei pręcepto proposuero, & subiicio adeo cō-
sonum naturali hominis mansuetudini hoc pręceptū esse, vt genti-
les etiā & increduli ab eo haud quāq̄ disceserint Pythagora docē-
te scđm deos, parentes honorandos esse: & Aeneam pietatis nomen
in se ea potissimū causa transfuisse q̄ e medijs flammis parentem
Anchisem humeris suis portauerit: ex Maronis sententia li. anei. se-
cundo, Consequor certe/vt maior fides pręcepto detur, externarum
scripturarū accedente consensu, q̄ si imperito homini seorsum exhi-
buero, Pręterea si hoc Maronis cito. In primis venerare deos, indico
id maxime omniū seruandū esse a nostris, vt Deum verum in primis
ament & omnibus preferant. Turpe enim est hominē Christianum
cui gratia data, & indubia pręscripta felicitas est/id/sibi pręceptum
negligere/quod ante gratię tempora/homo Ethnicus & in media er-
rorum caligine sepultus, obseruandum esse cognouerit. Hoc modo
Hierony. multa in Moyse & prophetarū voluminibz, quādā de genti-
liū libris assumpta fuisse scribit: Hoc modo potuit Paulus gentiliū
poetarū versiculos suis inserere, vt in plerisq̄ ostēderet, nō nouū neq̄
inauditū esse quod iuberet, sed ab his etiā similia pręscripta fuisse/
quos maxime sequerentur. Pręterea animaduerto Hierony. & Au-
gustinum adeo studiosos aliquando poetarum fuisse, vt scribendo/
in poetarum carmina vix causa habita, nec sententia aliqua iuuan-
te/persepe incidāt. Quale illud Hieronymi ad Rusticum monachū,
quem ad frequens exercitiū & labores iuges adhortans, sic inquit
inter cętera. Areolę æquo limite diuidāt, in quibus cū olerū iactata
fuerint semina, vel plantę per ordinē positę a quę ducant irriguę/hic
pulcherrimorū versuū spectator assistas. Ecce super cillo cliuosi tra-
mitis vndam. Elicit illa cadens, rautū per leuia murmur Saxa ciet:
scatebrisq̄ arenia temperat arua. &c. versus sunt Maronis libro ge-
orgicorū primo. Augustinus aut li. de ciuitate dei decimo octauo sic.
Magi sunt qui vulgo malefici ob facinorū magnitudinē nuncupant.

Hi sunt qui permissa Dei elementa coneuertunt, turbant mentes hominum minus confidentium de deo/ac sine villo veneni haustu/violentia tamen interimunt: vt Lucanus. Mens hausti nulla sanie polluta veneni incantata perit. &c. versus Lucani est ex lib. vi. vbi Excantata emendati codices habent/non Incantata/refero hæc eo libentius/quod vterque locus a Gratiano in decret. Canonicis repetitur. Hic. xxvi. q. vi. cap. Nec mirum. Ille autem de consecra. dist. v. cap. Nunquam. Vt hi etiam qui ad riuos semper, ad fontes nunquam labra admouent, quod assero intelligere queant. Vere igitur, libro de doctrina Christiana secundo Augustinus Si qua: inquit: vera dixerunt Philosophi & Pagani ab eis sunt tanquam ab iniustis possessoribus in usum nostrum vendicanda: Citare enim gentiles non est (vt indocti putant) sacram scripturam adulerare, sed dei verbum confirmare & adiuuare animas/vt Bernhardinus de Buis ait, multa enim/illa multis odiosa vetustas quæ amplexemur, cum in vicia, tum pro virtute tradidit. Quid de lingue vetustate aut latine dicam aut græcæ/a qua quicquid vetustatis mortem sapit Idolatria: voluptate: errore: aut libidine/ vel præcedendum vel radendum esse & totam eam in puriorem usum veritatis transferendam Hieronymus in epistola ad magnum oratorem virbis Romæ scriptum reliquit. PRAETEREA, quod supra quoque attigi, alia causa est quæ mouere nostros debet, ne temere poetarum aut philosophorum gentiliū sententias citari a plerisque existiment. Nam si persuadere quicquam/vel aduersariis volumus vel his qui seorsum non satis iudicij habent/videndum est in primis non quid nos tuto sequi videamur, sed quæ media esse possint, per quæ ille qui dissentit & reluctatur, in eam sententiam quæ nostra est flecti atque induci queat, nam ridicula illa dissendi est ratio/in qua qui disserit offam quasi crudam ingerens, sine modo & statim quod extulit, ratum haberi contendit, aliorum animos suæ pertinaciæ immodestia cometiens, quod genus sunt vt Hieronymi verbis utar/quoque verba in pugnis & syllogismi in calcibus existunt, quorum insolens contentio absterere potiusquam illicere morosam oberrantium peruicaciam persæpe solet: Est autem aliud vi compellere, aliud libere suadere. Efferrare solet iumentum qui paulo impetuosius verberibus adactum trahit, qui vero aut voce mulcet aut manu, ingentem saepe taurum exiguo adligatum funiculo quo libuerit ducit. Eam ob rem M. Cicero/& F. Quintilianus scribunt: in genere deliberandi / primum esse/vt quibus consilium daturi simus circumspiciamus/aliam enim sapientibus/aliam stultioribus fidei faciendam, media statuimus: sapientes enim/fas:iustum:& honestum concitat. Vulgaribus autem vicioque consuetis animis/sæpe laudanda voluptas & eorum vicioque quibus maxime oblectantur spes præscribenda est, vt si non virtutis amore/saltem

saltem vicij desiderio/quod stultis pro virtute est, correpti, id agant
quod maxime volumus: Quod sanctissimi aliqui viri, & religionis
nostre primarij tutores, animaduertentes / cognouerunt haud alia
ratione in illa cum gentilitate pugna se victores facilius euasuros,
aut humaniter quod vellent repugnantibus persuasuros citius / quā
si ipsorum doctrinis penitus perlustratis, omnis erroris initia, cau-
sasq; intelligerent, vt hoc modo meliori armatura præcincti simul &
errata firmiter rationibus retunderent & si quæ bene dixissent
ea in suum vsum conuertendo / proprio (vt aiunt) illos gladio confo-
derent. Quam quidem rem ita semper tractasse videntur, vt per ini-
tia multo magis conati fuerint ostendere, quid in se mali falsa ipsorum
religio, quæ quid boni nostra fides contineret. Erat enim dissuadendo
prius eradicanda prauitas opinionum / vt fidei veritas paulatim emol-
litis animis eo firmiter adheresceret, quo quidem modo spiritu sancto
iuuante scripturarum suarum fidelitate consecuti sunt, quod ab initio ap-
ostolorum miraculorum magnitudine / doctrinam Christi gentibus communicando,
obtinuerunt. Hinc autore Hieronymo in Epistola ad mag. Orat. Cy-
prianus vir eloquentia pollens & martyrio / reprehensus est, quod aduer-
sus Demetriadem scribens / testimonijs usus sit prophetarum & Apo-
stolorum quæ ille ficta & cõmenticia esse dicebat, & non potius phi-
losophorum ac Poetarum / quorum autoritati vt Ethnicus contra ire non
potuerit. Discuntur itaque saculares literæ / non vt sequi eas sit necesse,
verum vt iudicent atque conuincant, vt Hieronymus ait super Pauli epistolam
ad Titum: quo modo / si quispiam aduersus mathematicos velit scri-
bere / imperitus Matheseos, risui pateat, & aduersus philosophos di-
sputet, si ignorat dogma philosophorum. &c. quæ omnia repetita sunt
dist. xxxvij. Decreti cap. qui de mensa. Inde est quod Methodius Euse-
bius & Apollinaris / qui Celso & Porphyrio religioni nostræ repugnā-
tibus fortissime responderunt / adeo gentiliū omnia scriptionis gene-
ra euolutasse deprehensi sunt, vt se Hieronymus in ea re ipsorum cõpa-
ratione imperitissimum esse dicere non erubescat, qui idem, Iosephus
inquit: antiquitatem approbans Iudaici populi duos libros scripsit
contra Apionem Alexandrinum grammaticum / & tanta secularium literarum
profert testimonia vt mihi miraculum subeat quomodo vir Hebraus
& ab infantia sacris literis eruditus cunctam grecorum Bibliothecam
euoluerit: Lege Hieronymi ad magnū Oratorem epistolam / & intelliges
omnes istos accrescentis ecclesie patronos adeo philosophorum &
Poetarum doctrinis atque sententijs suos refarsisse libros vt nescias quid
in illis primū admirari debeas an eruditionem sæculi an scientiam scrip-
turarum. Hoc Hieronymus dixit / Cuius tamen diuina illa & refertissima
doctrinæ & pietatis in religione nostra monumenta: adeo vetustatis

non elegantiam solum, verum etiam sententias / tam e philosophorum q̃
Poetarum scholis de promptas / vbiq̃ indicant & preſerunt, vt legen-
ti mihi fidem fecerit, tum primū res ſacras cōſtanter tractare aliquē
poſſe, cū prophanas ad vnguē excuſſerit. Tantum abeſt vt Dēmo-
num cibum poetarū ſcripta putarit. Namq̃ vt ab hoſte ſaucius mi-
les diſcit quid ſibi potiſſimū cauendū ſit / ita Deo ſacratuſ animuſ
tum primū cōmuni ſaluti recte cōſulet, quum qua in parte maxime
gentiliū immanitas noceat / expertuſ eſt. Quam ridiculuſ Auguſtinuſ
fuiſſet, ſi contra gentileſ ſcripturuſ non priuſ oēs poetas & histori-
coſ euoluſſet: Eufebiuſ gręcuſ Euangelicam præparationē orſuruſ
oēs omniū gentiū cęremoniaſ edidicit. Ignotuſ enim reprehendere,
aut plebei eſt ingenio diſſidentis, aut omnino ſtulti: Seneca noſter /
parciſſimuſ temporis eſtimator / & nullā ſuiſ niſi fruſtuoliſſimam
lectionem permittent lib. ad Lucil. epistoſaruſ primo / multa Poetaſ
dixiſſe ſcribit, quę Philoſophiſ aut dicenda erant / aut dicta ſunt /
quę vtiliter legi & adduci cōmode queant. Citatq̃ ex Publīj mimis
hunc Senariū. Alienū eſt omne quicquid optando venit: quo negat
fortuita in noſtro habenda eſſe: Quod ſic Luciliuſ expreſſerat. Non
eſt tuuſ fortuna quod fecit tuuſ: & iterū meliuſ hoc ſenario. Dari
bonuſ quod potuit, auferri poteſt. Quorum cum ſit e philoſophia
manāſ veritaſ: quuſ vſuſ damnabit: etiā ſi ſint mimi: Nam vt boni
fructuſ præciū habent quocūq̃ in agro creſcant, ita publico fauore
digna ipſa veritaſ eſt quicūq̃ eiſ ſit autor / maxime ſi comunitè
aſſertis adiūmēto eſſe poteſt. Epicuruſ in multis noxię doctriņę phi-
loſophuſ fuit. Ex eo tñ ſe profeciſſe ait Seneca indies magiſ: dum
quaſi inter ſpinaſ obambulando, ſalubriū herbaruſ floreſ decerpiſit.
Vellem ego multoꝝ hodie pertinaciā emolliri / & in meliora cōſilia
induci animoſ: vt & illi tandē meliora ſecuti, maiorū noſtroruſ veſti-
giſ inniterentur potiuſ / q̃ errorem aſſerendo degenerarent: Scio
multoſ eſſe qui manſuetioribuſ ſtudiſ ob hoc ſolū infeſti ſunt / q̃ in
eiſ nihil profecerunt: cumq̃ pleroſq̃ regia via incedere & ad optiaſ
quaſq̃ arteſ contendere videant / ipſi cōmuni ſaluti inimici, inuidia
marceſcere malunt / q̃ hiſ videri qui bene introductiſ acquieſcant:
Interim ſummo impetu & inſolentiā quaſi Ariſtarchea virgula oīa
cenſentēſ, impudentiſſiā fronte audent de hiſ etiā quę nuncq̃ didice-
runt ſtatuerē. Quibuſ hoc lucri eſt, q̃ ſimiliſ farineſ plebeioſ animoſ
quaſi oraculo quodā / pertrahunt quo volunt: Vt ſi quando maloſ
eſſe Chriſtianoſ illi poetaſ dixerint / & Nacca quiſpiam verna / aut
pannucia Baucis id audiat / continuo credat / aliſ ſuadeat / tueatur.
Hiſ ego ſuaderem (quod Hierony. ait) ne veſcenti in dente, ipſi eden-
tuli inuiderent, & oculoſ Capreaꝝ ne talpę ipſi contemnerent. Nam

si nil aliud homini Christiano ex gentiliū scriptorū lectione cōmodi
 accedit/hoc certe maxime & vnicū quod petamus emerget, vt sese
 delectet conscientia, gaudeatq; mens se in veritatis luce versari: qđ
 est (vt Lactan. ait) animi pabulū incredibili voluptate psumum. Vez
 qđ ista refero surdis auribz, & desperatis, Veterē ramū facilius est
 frangere qđ flectere. Tecum agam mi frater, cui persuasum esse de-
 bet, tantā apud vetustissimos, Poetarū autoritatē fuisse, vt Athenien-
 sibus & Megareis de Salamine insula contendentibus, Solon vnico
 versiculo pronūciato quē a se fictū Homeri esse affirmauerat, Athe-
 nienſibus, ludicū decreto, eam restituerit, autoribus Quintiliano li-
 bro quinto vbi de exemplis: & in vita Solonis Plutarcho. Homeri
 versus ex secundo Ilyados hic est. Bis senis Salamine Ajax cū nau-
 bus ibat. Cui hunc cōmenticiū Solon subtexuit. Cecropidum quo
 castra loco posuere phalanges, ex quo Iudices cum belli etiā Troiani
 tpe Salaminios atheniensium castra secutos fuisse intelligerent, fide
 ipsi/Homeri solo noīe facta. Salaminā Atheniensibz adiudicarunt.

DE MVSI: ET EARVM NOMINIBVS QVID
 intellectum. TITVLVS. XXII.

Commodum est, vt inter cetera de Musis, quā peculiaria
 olim Vatum numina fuerunt, tibi aliquid scribam, non qđ
 nesciam apud multos de his quā memoratu digna sint,
 & legenti faciant satis, prodita esse pleraq; , sed qđ occurrere in hac
 quoq; parte, breui informatione sitibundo ingenii tui desiderio, dig-
 num duxi, ut hac tanq; rudimentaria traditione institutus/amplio-
 ra apud alios citra molestiam legeres. Musaz nomen a cantu grāci
 instituerunt, quod ars de canendi ratione tractans Musica appella-
 ta/indicat. Quāq; Plato diuinus/in Dialogo qui Cratylus, siue de
 recta nominū ratione inscribitur. Musaz & Musicz nomē a μῦσος
 quod inquirere significat, deduci affirmat. Pharnutus & Sudas a
 μῦσος quod est inquisitionis: quoniam ipse inquirendo sint cau-
 sae totius disciplinē. Eusebius a μῦσος quod apud grācos significat
 honesta doctrina instituo. Ex quo satis patet, scriptorū diuersimode
 nomen interpretantiū, aliquos musas absq; allegoria aliqua, secun-
 dum vulgatiōrē nominis Etymon, ad cantū sonoritatēq; , non nul-
 los vero Hesiodum imitantes, ad animū potius humanū allegorico
 sensu, aut coelestiū orbiū rationē cōmodiore interpretatiōe retulisse
 Hinc Varro alterā secutus opinionē, tres Musas fecit, autore Seruio
 unam quē ex aqua motu nascitur, nam & hoc corpus, licet non sine
 aere hydraulici organis sonoritatē efficit. Alteram quā isto aere

sonum efficit: Tertia quę voce mera consistit. Quam sententiā Augu-
stinus secutus li. de doctri. Christi. 2. cap. 17. facile: inquit: erat ani-
ma duertere omnem sonum qui materies cantilenarū est, triformem
esse natura. Aut em̄ editur voce, sicut est eorū qui faucibus sine instru-
mento canūt. Aut flatu, sicut tubarū & tibiaarū, aut pulsu sicut in Cy-
tharis & Tympanis, & quibusdā alijs quę percutiēdo sonora sunt.
Quibus verbis indicat, quod verum est, omnē sonoritatē, quocunq;
corpore fiat, sine aere effici nō posse: in quod ip̄m fere Varronis ver-
ba incidunt. Censorinus quoq; in libello de die Natali ad eandem
sententiā Musas ait olim tres ideo existimatas fuisse, q̄ organū Mu-
sicum quondā tres intentiones habuerit, grauem videlicet, mediā &
acutam: quarū coitu plenior harmonia consurgit. Multi aut̄ eodem
respicientes septem Musas ad Heptacordi rationē fecerūt: alijq; alio
numero, prout quisq; rem animo cōcepit, statuerūt. MIHI certē, ut in
plerisq; ueterū scriptis remotiores sensus acceptissimi sunt, ita magis
illis accedo, qui Musas illas vatum, & illustriū ingeniorū Deas, aut
ad animū aut cōli naturā retulerūt. Inde enim omniū artiū insignia
dependēt, & quicquid vbiq; amœnitatis in bonis & extra vulgi cō-
ceptū positis studijs accedit, ex illis est. QVOD si qui essent, qui De-
as esse & pro Deabus coli more stultę gentilitatis/existimarent, eos
prorsus abijcerem, & cū Augustino sentirem, qui lib. de doct. Chri-
stiana secūdo, nouē Musas ex loue & memoria natas, ob errores gē-
tilium superstitionū reiecit. Mihi nō est dubiū Hesiodum doctissimū
& venerandę vetustatis Vatem, de Musis nouem nō sensisse aliud q̄
sentiunt hodie multi, nec ad naturam sonorū tantū, vt Varro, sed ad
animū etiā humanū vim earum retulisse, quod versus sui in Genea-
logia Deorum multis in locis indicant, velut hi sunt, quos ip̄e de se
protulit.

Illę utiq; Hesiodum sub dio Helicone capellas
Pascentem, pulchra docuerunt Carmina voce
Atq; mihi tali Diuę sunt voce profatę.
Musę Olympiades, natę louis ægida habentis/
Pastores in agris qui pernoctare soletis,
Scimus mentiri, mentitaq; vera docere,
Cum volumus vera in nugas conuerrere scimus:
Hęc doctę a magno Natę loue, uerba, sorores.
Inde mihi ramo lauri frondente dedere
Sceptrum, & diuinam fudere in pectora vocem
Vt quę olim fuerint, quę sint futura referrem,
Iusseruntq; genus diuum laudare perenne/
Meq; volunt primum atq; iterum sibi dicere versum. &c.

Haecenus Hesiodus, metaphraste Richardo Bartholino, doctissimo
 Poeta, cuius emendatissimo carmine latina nuper facta tota Genealo-
 gia penes me est. Quid igit Hesiodus: an solos sonos intelligit, & non
 magis animi ad canendū ea quę gesta sunt quęq; geri possūt, ē cœlo
 datam perspicaciā: quid enim aliud intellexerit, nō video, cū inquit,
 Diuinā fudere in pēctora vocem. Proinde nemo credat ab viuīs pu-
 ellis correptū Hesiodum, & ad Hippocrenē ductum Poetam factū
 esse, cum ne hoc ipse quidem de se Hesiodus indicet. Quid ergo ex
 verbōꝝ amoenis inuolueris longe vero viciniorē sensum eliciendum
 esse existimo. Nam & Aristoteles/autore Codro, vbi nā Musæ essent
 interrogatus, nō in Parnaso, nec in Helicone, sed vbi nam: ΕΥ ΤΧ ΤΟ
 ΦΙΛΟΤΕΟΝΩΝ 40 ΧΧΙΘ .i. in laborū studioſis animis versari affir-
 mauit. Vnde illud Statij Poete/Pierius menti calor incidit. Calorem
 uehementiamq; mentis & quasi raptum quendam ad scribendū nu-
 merose, Musis tribuentis, sine quāꝝ prompto fauore, furor poeticus
 de quo diximus ante/ accipi uix potest. Pausanias illustris sane scrip-
 tor, in animū humanū intentus, ternario totam studioꝝ & scriptiōis
 rationē haud male cōplexus, tres Musas fecit, primā ΜΕΛΕΤΗΥ:
 quod nos meditationē dicimus. Secundā ΜΥΝΗΥ .i. memoriā.
 Tertiā ΧΥΧΙΛΗΥ hoc est cantilenā. In Poetica enim prima cogitatio
 desideratur, quę inuentionē & dispositionē rei de qua scripturus sis,
 complectitur. Memoria uero, ut inuentōꝝ & dispositōꝝ series, quasi
 idā quędam in animo residens non dilabatur, & Cantilenę submi-
 nistratur quicquid illud est quod cogitatio peperit, quod ergo in O-
 ratore pronūciatio dicī, hoc in Poeta cantilenā aptius dixeris, hic
 enim in publicū prodit, statim quę in animo sunt elocuturus, hic etiā
 sibi canit, carminis lege & numerorum angustia magis astrictus.
 FVLGEN' tius in libro mythologiæ quē ad Catū Carthaginēsem
 scripsit, cum ostēdisset, Anaximādrum Lampſacenū, aliosq; nōnul-
 los, Musarū nouem originem, ad nouem organa: quibus vox huma-
 na formā, retulisse. Nos vero (inquit) nouem Musas doctrinę & sci-
 entię dicimus modos. Per Clio autem primā: cogitationē quærendę
 scientię intelligit: nam ΚΛΕΘ' gloria est, cuius amore pleriq; omnes
 correpti, cogitare nō desinimus quō modo ad eam perueniamus: &
 nullus scientiā quærīt nisi in qua famę protēlet dignitatem. Hanc hi-
 storis, ppter ea pręfecerunt, q; rerum insigniter gestarū vnicus finis.
 gloria aliquādo credita est. Vnde etiā illud Valerij Flacci lib. Argo-
 nauticon primo. Tu sola animos mentemq; peruris, Gloria. &c.
 Enterpe id significat, quod nos latine benē delectās dicimꝰ, q; primū
 sit, scientiam quērere/ secūdum sit in eo delectari quod quī ras, ΕΥ-
 ΤΕΛΕΤΗΘ enī apud Gręcos iucundū designat, propter voluptatē quę

ab audientibus ex honesti eruditione percipitur, ut Lilius ait Ziral-
dus, qui & ipse de Musis nō inconcinnū libellum cōscripsit. Huic dis-
ciplinarum inuentionē pleriq; tribuerūt. Nam sine continenti animi
oblectatione, nihil altum aut subtile excogitatur, Melpomene uero
quasi μελετην ποιημεν, i. meditationem faciens permanere, vt
primū sit velle, secūdū desiderare quod uelis, tertiū insitare meditan-
do ad id quod desideras: huic Tragœdię tribuunt, vt alijs alia poe-
tica decora. Ad primas enim duas inuentio refertur, reliquis uero
(ita sentio) res inuentæ ac primo cognitæ tribuuntur, horum etiam
qui ad Tragœdias scribendas animū applicant singularis eruditio
& ingeniū summū esse debet: quibus Melpomenen vt suum numen
tribui sane intelligētibus non potest non probari. Thalia uero idē est
quod capacitas θαλον enim veteres omne germinans dixerūt, siue
απο του θαλλειν, i. a virescendo. Vt enim uiroris germina sunt
capacia, ita animus ad accipiendū promptus & intelligendū facilis,
proximo gradu ad uberem memoriā tendit. Polymniam fulgentius
quasi πολλυνημην interpretatur, hoc est multā memoriā facien-
tem: quia hæc post capacitatē necessaria sit, ea etenim quę excogita-
mus discimusue, tum primum recte florescunt, cum recentī memoria
tenentur, sicut arescere & mori uidemus, quęcunq; ex animo nobis
nulla sollicitudine cogitationis firmata, distuunt. Erato quasi ερω
μοιον, hoc est simile inueniens, quia post scientiā & memoriā iustū
est vt aliquod simile & de suo inueniat: multi uero ab ερω quod est
amo ducunt, quod a priori interpretatione non discedit. Nam licet
oblectatio ab amore non multum absit, tamen rectius amor quidā
rerum quas didicimus tum nobis oboritur, quū easdem multiplici
vsu & certa scientia in memoriā, tanq̃ thesaurū aliquē recondimus.
Vnde cōtingere potest q̃ ad eorū cognitionem, quorū nobis euidens
scientia est, similia depromere frequenter possimus: Terpsicore in-
terpretatur. Instructionē delectans, est enim χορευα tripudium: cho-
rea: quæ sine dispositione esse nequit, τετραω aut delecto. Nam post
inuentionē oportet te etiam (inquit Placiades) discernere ac diudi-
care quid inueneris: quib9 uerbis Fulgentius indicat. Iudiciū aliud
ab inuentione esse, & inuentioni recte subiungi, in qua sententia fue-
runt non nulli, quos libro tertio Quintilianus, ubi de partibus Rhe-
toricæ scribit/reprehendit his uerbis. Ego porro ne inuenisse quidē
credo eum, qui non iudicauit, nec enim contraria: communia: stulta:
inuenisse dicitur quisq;: sed non uitasse. Volui hoc annotare ut in q̃
sentētia Quintil. esset intelligeres. Vrania αρω του ουρανω hoc
est a cœlo. Post diiudicationē enim est eligendum quid sequaris. Eli-
gere aut utile, caducumq; despuere, cœleste ingeniū est, cui Astrono-

mia datur, quæ e coelo est nata/ hoc enim veteres mirati primâ circa
ipm scientiâ fecerunt. Ultima Calliope καλλιόπη τῆς καλλίας οὐρας
hoc est a bona voce defleat/ hac iuuantem quæ intus fideliter con-
cepta sunt/ depromi atq; proferri cum gratia & suauitate possunt.
Id quod in oratore absoluit actio cui primas scdas & tertias dare
Demosthenes solebat. In poetica uero rerum & verborum vberima
copia & continuus scribendi usus de quo locis suis dicam. Inter mu-
sas igitur hic ordo erit, vt prima prestet, doctrinâ uelle. Secunda in
eo quod velis oblectari. Tertia instare huic quod delectat. Quarta
capere posse id cui institeris. Quinta memorari quod capis. Sexta:
Inuenire tuopte ingenio huic simile quod memineris. Septima, iudi-
care quod inueneris. Octaua, eligere de quo iudicaris. Nona bene
proferre quod elegeris. Hæc fere ex Fulgentij episcopi sententiâ ad-
duimus libentius quo vir ille Christianarum rerum præses & pro-
pugnator/ sincerius de Musis oia interpretatus est/ longe illorum per-
tinaciâ inculans/ qui non satis esse estimantes q; Musarum penitus sint
ignari/ & vt proverbio dicitur χμὸν βί̃ eas etiam quas castas esse
gentilitas confessa est, meretriculas nominât quasi lupas uoraces/
cum ipsi potius lupi sint uoraces/ & errorem quidẽ suum Bohetij au-
toritate tuentur, qui philosophiam introducit, Musas scenicas mere-
trículas adpellantem/ quasi musarum dignitatẽ hoc tanq; amaro pro-
bro eleuet. Non intelligentes Bohetium in toto illo opere suo/ nulla par-
te eruditiorẽ elegantioremq; esse/ q; in numeris & illo musarum dono,
carmine. Q; si de Musis adeo perperam sensit/ vt illi uolunt, mirum
est ne dicã ridiculũ, cur ita versus suis laboribus inferuerit, vt demi-
omnino sine totius operis iactura nequeant. Sic estimo/ si amittere
in Bohetio alterutrũ, carmen dico aut profam orationẽ impetu quo
piam cogeremur idq; in arbitriũ incideret meum: Mallẽ certe pro-
fam aboleri q; carmẽ, in hoc enim fortasse multos uicerit/ in illa aut
pares cõplures sine multo labore habere eum posse/ quis nõ videt?
Quid ergo? cur Musẽ meretriculã? Nempe q; ab Elegis exorsus es-
set/ quibus amores a latinis poetis frequentissime perscripti sunt/
Musas alio se proposito iuuãtes, meretriculas Scenicis philosophia
dixit, quod quæ in Scenam. i. theatrum uenirent poemata, effrenem
amorem frequenter complecterentur, & quia hæc vulgares animos
maxime mouent, ab illiciendi vi quæ prope omnibus numeris inest/
meretriculas vocauit Bohetius: quibus quanto plus gratiæ venerisq;
inest, tanto prouocant intentos vehementius. Præterea q; senectutis
ingrauescentis grummas queri cepit, cum oia in hoc scribendi genere
doloris/ & perturbationũ plena sint, tales Musas infructuosas affec-
tuum spinis/ rationis fructum enecare recte dixit, non q; nihil solenẽ

rebus a diuersis fractum animum cum ipse dicat Gloria foelicis olim
 viridisq; iuuentæ Solantur mœsti nunc mea fata senis. Verum po-
 tius q; ubi solandi officiū philosophia insumpserit, musis leuioribus
 cum pudore, quo reuereri se animi reginā indicēt, abeundū sit: qui-
 bus maius studiū est parandæ voluptatis, q̃ veritatis vestigandæ/
 eamq; obrem Syrenas eas vsq; in exitiū dulces dixit. Quod multi,
 qui præter voluptatē verborū / & figurarū lenocinia, nihil studio suo
 reliqui consequentes, reuera periclitantur. Quid: q; ait philosophia.
 Meisq; eum musis curandū sanandūq; relinquit. An alia Philoso-
 phia; alię poetices musę sunt: Ridiculū est credere, eum hoc quod
 philosophia præcipit Poetica bona parte insinuet sibi, non frustra
 Horatius dixit Rem tibi Socraticę poterūt ostendere charta. Quid
 ergo: quod deinceps indicabimus / scdm diuersas poematū species
 maiorem in animis scribentiū minorēq; impetū videri / Musasq; non
 omnib; oīa præstare, nec in oībus paris, aut perspicacię aut laboris
 Quę igit naturā ambiunt, res diuinas depromūt / salubria mortali-
 bus p̃cepta p̃scribūt / virtutē cōmendāt, vicia execrant, nulla leuita-
 te, nec seurrilibus iocis contaminatæ / hæ tandem exissimandę sunt,
 quas merito suas philosophia dicere possit, cum ab eius latere nusq;
 recedant, & quęcunq; illa præcipit, auidissimis auribus haurientes
 omnia numeris suis gratiora acceptioraq; faciant: has castissimas
 & nulla vatum lasciuientiū libidine prostitutas puellas. Fulgentius
 alibi amœnissimo verborū inuolucro, hoc quidē modo inuitauit.

Thespiades, Hippocrene
 Qua spumanti gurgite
 Irrorat loquaciū nimbi
 Tinctas haustu Musico.
 Ferte gradum properantes
 De viretis collum,
 Vbi guttas florulentæ
 Mane rorant purpuræ.
 Humor algens quem serenis
 Astra sudant noctibus,
 Verborum canistra plenis
 Referate flosculis.
 Quicquid per vireta, Tempe
 Raptat vnda profluens/
 Dulce satis & concinnum carmen / dignumq; sane memoria / quod
 nemo recte itelligit nisi q; Musas eo modo agnoscet quo dixi / quoq;
 Fulgentius intellexit, apud quem non nulla præter ea quę allata sunt
 digna scitu / in operis sui principio continentur / vtinam tam aperte

Hinnientis & recurſu
 Quam produxit vngula.
 Quicquid Aſcreus veterna
 Rupe paſtor cecinit/
 Quicquid ex Atlantis Gazis
 Veſtra promunt horrea.
 Quod cecinit paſtorali
 Maro ſylua mantue
 Quod Mœconius ranarum
 Cachinauit proelio.
 Parrhaſia candicanti
 Dentelyra concrepet,
 Ad meum vetuſta carmen
 Sæcla nuper conſuant.

& latine

& latine, q̄ fideliter & docte scripto. Sed quis temporibus obstat?
TRANSEO nunc ad eos/ qui musarū nomina per cœlestes orbes di-
stribuerunt/haud quāq̄/vt mihi videtur/vana ratione. Nam ex ve-
tustioribus Philosophis multi quibus summa eruditio & singularis
in exquirenda veritate diligentia fuit, cœlestiū orbium circumagita-
tioni, & istis sphaerarū ambagibus, Musicas Pthongos & distantiarū
proportione factas harmonias, quæ omnē mundanā musicam exu-
perarent, attribuerunt. Quod p̄ter Aristot. lib. 2. de Cœlo & mundo
rationes id licet quoq̄ ip̄obēt, q̄ ibi son⁹ suavis esse nequeat vbi aer
non sit, in cœlo vero aerē nō esse, cui sit cōsequens/ vt ne sonus quidē
vllus illic esse queat / tamen vt de numeris harmonijsq̄ animā sc̄dm
Platonicos constituentibus aliter intelligimus, quā de his sonis qui
sensui obuij sunt, Ita de cœlorū orbibus deq̄ ea musica, saluis etiam
his quæ scribit Plato, multo aliter intelligere quis potest, q̄ vt in sen-
sus pronus, intellectum statim rei deferat. Nam in orbiū illorū coitu
inestimabile compositionis artificium esse & in sempiterna illa vicis-
situdine oīa suo tenore/suoq̄ tempore fieri/nemo hactenus nō vidit
vt in tali tamq̄ stabili contrariorū etiā motuū concordia & infimorū
cum supremis adeo pulchro moderamine, musicum quippiā inesse
non temere q̄s dicere possit: fit enim & in Musica ex magis minusq̄
q̄ distantibus, vnum quoddam, quod numeris inclusum, vox in har-
moniam sensui perceptibilem educit: Macrobius Musas esse (ait)
quasi mundi cantū etiam rustici sciunt, qui eas camēnas quasi cane-
nas a canendo dixerunt. Hinc Hesiodus (inquit) octauam Musam
vraniam vocat, quia post septem vagas quæ subiectæ sunt, octa-
ua stellifera sphaera superposita / proprio nomine cœlum vocatur.
Martianus certeli. 2. vbi accincentes Philologiæ musas inducit. Vra-
niam primā facit. Octaua enim sphaera/ob stellarū fixarū multitudi-
nem, quæ circū circa sita sese oībus, serenis noctibus exhibent/ani-
mos nostros plus cōmouet & in cœlestiū rerum admirationē magis
corripit: Eam ob rem idem Capella lib. primo Vranien introducit
Musarū præcipuam Psyche prenitens speculū offerentem, quod inter
donaria, eius adytis Sophia defixerat, quo se recognoscens etiam
originem vellet exquirere: Psyche enim nil est aliud q̄ anima, cui vra-
nie hoc est cœlum/& in primis stelligerum / speculū offert stellis mi-
cantissimum in quo peritia astroꝝ & motuū ratio intellectu com-
prehensa continetur: quod Sophiæ merito acceptum refertur. Hæc
enim vt in ceteris natu- & partibus studio suo ac sollicita perquisitiōe
illustis videtur / ita longe in cœlo & illo orbium discurrentiū arca-
no noscēdo occupatissima est, q̄ hæc vniuersa pars, origini nostrarū
animarū proxima: diuinitate quadā ac etiā gternitate insignis, mentē

nostram omnium maxime, in rerum diuinarum amorem, sursumque origi-
nis cognitionem allicere potest. Hoc igitur speculum vranie dedit/
quo se Psyche recognoscens, etiam originem quandoque vellet exquirere:
Nam & alias/coelum intuentibus originis suae memoria facilius in-
cidit. Ad quod illud Ouidij accedit. Os homini sublime dedit/coe-
lumque videre iussit & erectos ad sidera tollere vultus. Volui haec obi-
ter, minus fortasse instituto accedentia, ideo referre quod in omnibus fere
Martiani codicibus non Vranie legitur: sed Anie refragantibus ve-
tustis exemplaribus. Si quibus tamen Anie placet possunt illi se defen-
dere, Ioannis Dubratij sententia/viri sane docti/qui in commentarijs
illis eruditione plenis quos nuper in Philologiae nuptias scriptos edi-
dit/Anie legi posse existimat. MVLTII Platonicoque, musarum nomina
ita Sphaeris tribuunt / vt non tam ad sonum de quo diximus quam ad
vim errantium influxumque respexerint. Aiunt enim furor poeticum/
cui ex summo Ioue per caelos descensus sit in vatium pectora / non nisi
his gradibus descendere: vt Iuppiter intelligatur Apollinem rapere:
hunc autem illuminare Musas: ita vt Musae leues tandem & insuperabi-
les Vatum animas exagitant. Vates autem inspirati/ interpretes suos
inspirare creduntur: his vero auditores suos. Ab alijs autem Musis alie
atque aliae animae rapiuntur/ eo quod autore ipso in Timaeo Platone/ alijs
sphaeris sideribusque alie attributae sunt animae, Calliope igitur Musa
vox est, ex omnibus resultans sphaerarum vocibus. Vrania coeli stelliferi/
nomen ab excellentia nacta: Polymnia Saturni propter memoriam
rerum antiquarum quam Saturnus exhibet / & siccam frigidamque com-
plexiorem: Terpsichore Iuppiter, salutifer enim est Choro hominum.
Clio Martis / propter gloriae cupiditatem: Melpomene solis nam is
totius mundi temperatio est, Erato Veneris, propter amorem/ Euterpe
Mercurij, propter honestam in grauius rebus delectationem. Thalia
Lunae/ propter viriditatem, eius humore rebus exhibitam. Postremo
Appollinem Solis esse animam: Lyras vero eius/ Solis corpus, Nervos
quatuor significare quatuor motus eius: qui sunt: Annuus: Mensu-
rus: Diurnus: Obliquus: Quatuor vero voces, sunt quatuor signorum
Zodiaci per quae Sol meat tripliciter: Ex quibus quatuor inde tem-
pora producuntur. Haec Musae / si Aristotele quoque teste/ ita mundo
circumferunt, vt totam virtutem suam in eum eiusque partes diffundant,
quos in humanos animos ex corporum saltem dispositione quibus in-
cluduntur, imperium habere negare ausit: cum insuper potissimum no-
stroque Theologorum non abnuant/ ipsique cum primis quem ego sagacissi-
mi ingenij fuisse iudico. Ioannes Scorus in. q. 3. distinctionis decimae
quartae Secunda sententiarum. Nec facile vnicus mihi obstitit Augu-
stinus qui cap. 17. lib. 2. super Genesim eidem constanter refragatur.
Hanc ergo de Musis sententiam non grauate admitto. Primum enim quod

in poeta spectat, vt ante idicauit ingenium est, cui, si Musæ fauerit, haud
magno labore doctrina gratiaque obediens esse poterit: Si minus/aut
labore vincenda est animi tarditas, quā vix, vt cunctique proficiat, gratia
sequitur, aut ab incepto desistendum est. VETUSTIORES igitur grande
aliquid scripturi/ cum viribus diffident / vtpote mortales & nil supra
captum humanæ inbecillitatis temere aggrediētes/ Musas inuocabāt,
vt aut animū amoris rei memoria facerēt alacriorem/ aut cœli vim
illā, quæ ostendit e cœlo manare, precibus deflecterēt, per quā furor pro-
ximo gradu inspiratur/ siue/ quod magis credo / vt a vetustissimis
Vatibus ceptum morem inuocandæ Musarum nequaquam, mysterijs
intellectis præterirent: Ego vero vir Christianus, cum Musas inuoco
verè Poeticæ colores & pigmenta sequor, quibus demptis quam gra-
tiam poetica sit habitura in religione nostra nō video. Ita vero inuo-
cantes nulli damnāt/ nisi qui ignauissimi sunt & obtuso animo: Lu-
dunt enim hodie & vetustæ poetices ornamenta seruant qui hoc fa-
ciunt/ interim belle intelligentes omnem gratiam a Deo vero esse/ &
intercessionē pro nobis apud eundem sanctorum merita facere. Asse-
rentes tamen interim in malignam animam quasi nullis musis expo-
litam, scientiam ex dei gratia non intrare, quod haud longe absimi-
le est ab eo quod Plato dixit/ furorē sine musis haud facile locum habe-
re. Soerates sanctissimus Philosophus apud Platonem in Phædro lo-
cuturus de re leuicula, quasi humaniter iocans musas inuocat. Quin
& latini scriptores Ethnici tanquam intelligerent Musas deas, aut vera
numina non esse, sepe neglectis ipsis de industria inuocationem alio
conuerterunt. Nam Lucanus Neronem sibi nūminis loco in primo
Pharsalidos statuit: & Valer. Flaccus li. Argonauticon primo: Do-
mitianum implorato Phœbo subiunctū, Musarum loco inuocauit. Vir-
gilius aliquanto modestius eū in ope Georgico liberum & cererem
hoc est (autore Macrobio) Solem & Lunam: multum in re proposita
valitura numina inuocasset, Augustū (de quo ante scripserat. Namque
erit ille mihi semper deus) suo honore tanquam terrestrē ingeniorum Apol-
linem, dignatus est. Hactenus de Musis, quas Poetarum esse præcipue
existio / propterea quod numero hi cantumque vtunt, pauloque aīo liberiores
per rerum naturę seriē, hominumque studia, consilia, & res gestas, calamo nu-
meros ducēte, euolant. Non sum nescius multa li. 6. a Diod. multa ab
alijs de Musis præscripta esse, quę de industria prætereo, satis enim me ha-
ctenus superque satis rei amplitudo morata est. Quod si cognominū earum
varietatē scire, aut certe, quā didiceris rememorari cupis/ Zyraldū
lege qui omnia ex Syponcini ope de lingua latina sustulit. Cur vero fon-
tibus, montiumque recessibus Musę oblectent, supra satis a nobis in titu-
lo quem de solitudine inscripsimus exposita sunt.

DE APOLLINE ET BACCHO: ATQVE INIBI

cur in eorum tutela Poetæ esse credantur.

TITVLVS. XXIII.

Imitt modo quod de Apolline & Baccho refertur a scriptoribus, vt præcipua sint Poetarū numina/vt ob eos ipsos sola aut Lauro aut hedera coronentur, mysterio & secretiore sensu carere haud quāquā putauerim. De Apolline qui idem Sol & Phœbus est ante indicauimus: hic de vtroque paulo vberius aliquid in medium proferemus. In tutelam Apollinis venisse poetas ea gratia putandum est. Quod is Deus vetustissimis/diuitationis & sapientiae autor est creditus. Præterea & Musarū ducem, & Musicæ præcipuum auctorē esse dixerunt. hinc illud est ad eundem Horatii libro carm. quarto. Doctor argute fidicen Thalig Phœbe. &c. Q. si Musarum vis Apollini paret eiusque nutu Vatum animi diuerso quidem modo corripuntur. Quis miretur huius potestati se subdidisse Poetas, in cuius manu sunt coelestes illæ puellæ, quibus ducibus quantū ad naturam attinet tam humani animi, quā influentiæ cœli, omnium artium humanitus inuentarū dignitas pendet. Nullū enī penes me: vt dixi: dubiū est, quin ingentia illa corpora quæ singula singulis orbibus affixa, septenarij numeri mysteriū absoluunt, ab illius artificis, qui cœlo terræque præsidet, æterno ingenio non parum virtutis / non in ea solum quæ in natura cottidie proueniunt sed in animos quoque nostros, obtinuerit. Hallucinarj mihi quoque illi videntur / & velut noctuarum oculi cœlum non sustinere, qui has moles, toties terræ magnitudinem excedētes, præter lucē nihil habere reliqui quod ex creatore suo, infinita largitatis prouidentia susceperint: existimāt: Si igitur ad cœlos respicimus musarū concentus Phœbo. i. Sole regitur: Nam clarissimis astronomis autoribus / reliquorū Planetarū motus & vicissitudines ad Solem tanquā motuum omnium regulam referuntur. Ad quem etiam oīs temporū varietas/vt præcipuum dispensatorem attinet. Hinc non tam eleganter quā vere a Plinio. Siderum ipsorū. cœlique rector/regimenque ac numē naturę/dictus est. Quod Ianus Hungheretus Quinque ecclesiarum in Pannonia Episcopus, in Panegyri ad Guarinum Veronensem his versibus elegantissime protulit.

Immensus nil Sole gerit præstantius orbis,
Sol louis est oculus, mens mundi, lucis origo:
Rerum temperies, cor cœli, spiritus æthra,
Astrorum dominus: menfor reuolubilis æui,
Sensilium sensus, viuendum vita, propago
Nascentum, largitor opum, largitor honorum,

Telluris pariter coniunx facundus. &c.

Ex quibus omnibus id quod superiori titulo ex Platonicoꝝ sententia retulimus/euidentiā accipit:Phœbum autē a Ioue rapi, hoc ipsum est a quo nos ne in religione quidem nostra discedimus,concedentes vim cœlo tributam Iouis.i. Dei numine rapi & durare, quia vero Sol & lumine prestat & vi Phœbum ante alios rapuisse eum & reliquorum syderū moderatorē statuissē credi par est, bene igitur Maro/ In medio residens complectitur omnia Phœbus. Hinc Horatius Iocum vt principē Musarū agnoscens, vim omnem Poetices ei tribuit/ li. carm. quarto his verbis. Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem Carminis, nomēq; dedit Poetę. &c. Vetusti autē cum rerum mundanarum administrationem e cœlo potissimū proficisci animaduertērent/viderunt animos nostros non tam ad Poeticā q̃ aliarū illustriū artium studia cœli inclinatione corripī, Poetis tñ & Apollinis impetum & musarū fauorem præ ceteris ea causa tribuerunt/ q̃ huic artī semper quasi prerogatiua quadam, & furor datus est (vt supra docuimus)& diuinitas: atq; hinc frequentī acclamatione Poetę & diuini & Vates nominati sunt. Nam & Sibyllarū vaticinia/ & vetustissima gentium oracula, numeris ab his qui reddiderunt sunt edita: Socrates certe apud Platonem in Ioue Poetas maxime omnium diuino afflatu iuuari/ ex eo existimant, q̃ omnibus artibus & scientiis ita se insinuent, vt omnes didicissē videantur, didicissē autē humano studio impossibile quodammodo sit, cum vel vnicā bonā parte percipere, ipsi difficilissimū videatur. Non ergo arte humana sed diuina quadam infusione proferre existimat. Apollinē igitur: autore Macrobio, *μυσαργετον* quasi ducem & principem orbīū ceterorum nominatū, cui quoniam sacra est laurus, in Parnasso (vt libro decimoquinto Plinius ait) spectatissima, quam profanis vsibus pollui apud vetustos fas non erat, laurea corona Vates insignes esse voluerunt, quam Horatius ode secunda quarti libri. Coronam Apollinarem nominat/quæ olim carmine decertantibus in victoriæ præmiū dabatur. Qui mos Romanis principibus multis retro sæculis celebris fuit. Nero enim hac in re dignus laude Cæsar, non alios tantum in literis illustres coronandos esse duxit/ sed se etiam ipsum exercuit/orationisq; & carminis latini coronam consensu omnīū & quidem honestissimorū qui secum de ea re cōtenderunt, accepit. De re cōsimili in Hisconio Frentanorū oppido repertum est aliquando saxo inculptum vetus & elegans epigramma his verbis. L. Valerio Pudenti. L. F. hic cum esset annorū. xxiij. Romę certamię sacro Iouis Capitolini, lustro sexto, claritate igeni coronatus est inter poetas Latinos, omnibus sententijs ludicum. Huic plebs vniuersa municipum

Hisceniensium statu / re collato. &c. Hic mos hodie quoq̃ durat /
quem Franciscus Philephus vir doctissimus / & Musis quoq̃ dum
in vita fuit, charus, libro de liberorū educatione tertio, vna cum om-
nibus omnium professionū insignibus / quibus hodie per literarū
Gymnasia prope summa autoritas dignitasq̃ tribuitur / constantis-
sime rejicit & condemnat / rem esse nouam ac pessimā existimans /
utpote qua sepe multis perfectē in aliqua doctrina eruditionis testi-
monium accedat, qui eam ne summis quidem digitis attigerunt:
qua re, non artib⁹ solum quas ostentant, sed viris etiam eruditis qui
peruigili studio & summis laboribus in eis desudarunt, iniuriā fieri
non negarim. Interim tamen gloria & honore, suisq̃ muneribus dig-
nos esse qui merentur, quis moleste ferat? Me quoq̃ Anno Christi.
M.D.XI.III. quarto Idus Martias / cum annum agerem ætatis vice-
simum octauū / vt nosti. Imp. Cæs. MAXIMILIANVS. P.P. in oppido
Linzio superioris Austriæ / cū me illuc vocasset Laurentius Saurer /
sue maiestatis per inferiorem Austriā præfectus, vir de me plurimū
meritis: Corona e buxo texta (nam laurus non suppetebat) quæ &
ipsa montes amat, & vt Plin. scribit: nec cariem nec vetustatem sentit:
in magna procerum oīs generis præsentia adornauit, cum Ioannem
Philippum Sertoriū Mutinensem insignem hominē, ense aureo distri-
cto militē auratū fecisset. Hic me illa augustissima facies principis
& mitis atq̃ intentus orationi meæ animus, adeo cōmouit, vt inter
dicendum quasi ab Apolline quodam et Musis raptus mihi viderer
nec vero nesciebam, nil animo tribuere oblata munera, nec doctiorē
meliorēue facere: si q̃s bonus eruditusq̃ alioqui nō esset / est siquidē
ea præmioꝝ natura vt virtutem indicent tñ / non præsent. Vix tamē
dixerim quē me spes omniū bonarū artium ex ea hora inuaserit, qua
tanti principis sacratissimas totq̃ victoriarū conscias manus tem-
poribus meis sustinui, quando me in genua prouolutum illud terræ
numen / quod tot Principes, tot populi venerantur manu cōprehen-
sum, a terra leuauit, annuloq̃ micante gemma insigni, sinistram prius
exornans, Poetam vniuersa adstantiū multitudine acclamante nun-
cupauit. Cuius nominis amplitudinē & si mihi nūq̃ aut fiducia, aut
vana ostentatione tribuerim, admisi tamen, & Poetā me vocari pas-
sus sum / non q̃ is essem, ad quē pertinere tot illustriū regū peritiā,
hoc tibi decreto libello toties testabor. Verum vt post studia mea
quantulacūq̃ & istud in Poetica bonisq̃ artibus Tyrocinium, quo
me exercui. Posteris etiā testatū esse voluerim, quantū famę meę &
honori tantus princeps accedere voluerit, si modo ipse mihi non es-
sem defuturus. Quod si hodie adeo multi sunt qui, post vnā aut
alterā grecā aut latinā, lætam historiam / post Poetas latinos

ea potissimū parte qua leuissimi & salacissimi sunt, lectos & memor-
ria mandatos, Apollinea se dignos laurea iudicāt, imo bona parte
adeo/ quasi ex integro sapiant, superbiunt, vt Cēsareā auctoritatem
tanq̃ futilem rejiciant, & ex Mercurio lyram: Apolline cytharam: a
Musis vero in Parnasso textam Corollam expectent, Quis in me sal-
tem modestus & sincerus estimator Poetę nomen agrę admittet?
Nam pręter hoc quod nulla vnq̃ me alicuius artis ostēratio tenuit/
nulla φιλῶντιᾱ inflauit / neglecto omniū qui recētius de Poetica
& carmine scripserunt, more hoc libello tibi imprimis frater, & per
te cęteris pro virili mea/ quantum se poetices professio expanderet
quibus limitibus clauderetur/ vtcumq̃ breui manu ductione osten-
dere proposui, quo meo consilio spero, & Poeticam apud nostros ha-
bituram melius, & maioris modestię futuros eos, qui dum texendi
carminis legem & syllabarū rationem didicerunt, leues & incompō-
siti de industria vita & moribus, quasi furore aſtati videri debeant/
Poetę nomen iactant: Coronamq̃ illam Apollinarem, vbiubi euene-
rit certatim excipiunt: de quibꝫ alijsq̃ id genus solo lingue ſuco ob-
uelatis ingenijs, alio in loco quantum sese decipiant fideliter perscri-
bam: Nunc ad id qđ paulo ante deferebā, redeundū est. BACCHO
Poetarū patrociniū tributū esse existimo, quod vnus & idem est cū
Apolline, quod Macrobius primo lib. Saturnalium Aristotelis, alio-
rumq̃ euidentibus testimonijs comprobāt, siue q̃ vis quędam boni
furoris vino inest, cuius inuentionē & culturā vetustī Baccho tribu-
erunt vt Diodorus scripsit lib. bibliothecę quinto. Porphirio quoq̃
Horatianus interpres: ait: Gręcos asseruisse vim sapientię mortali-
bus vino adhiberi. Ego asserere ausim vini vsum modestum, ingeniū
acuere cum alijs omnibus tum maxime Musicis: inest enim explora-
ta huic liquori in numeros potentia/ & sunt qui sine vino nihil acute
nihil cum gratia possint: tantum abest vt omnibus id conducāt, qđ
olim Cēsari, qui postridie habiturus orationē, adeo se a vino absti-
nuit. Noui ego virum moribus eruditione & vitę integritate sanctis-
simum, & in rebus ad religionem pertinentibus, tāta gratia orato-
rem, vt dubitem an unq̃ pręcellentiore audierim: is quoties de rebꝫ
acutioribus ad populum locuturus esset, defecati vini modestā sibi
portionem adferri iussit/ asserens hac ratione, & animū sibi intendi
& linguam iuuari, deniq̃ omnē laterum laborē in hac tam dura pro-
uincia alleviari. Pli. certe decimi quarti libri ca. vltimo quod contra
ebrietatem scripsit. Duos liquores esse asserit humanis corporibus
gratissimos, intus vini: foris olei: qđ aut corpus iuuat, & q̃ in corpe
sunt, spiritus subtiliat, id animo cōmodare quis neget: Hinc illa nō
abijcienda prorsus Cratini opinio / vini vsum Poetis ita tribuentis

vt absq; eo poemata æternitatem mereri posse negauerit: Eius ad
Mecenas lib. epistolaz primo sic Horat. meminit: Prisco si credis
Mœcenas docte Cratino, Nulla durare diu nec viuere carmina pos-
sunt, Quę scribuntur aque potioribus. &c. Et paulo infra. Laudibus
arguitur vini vinofus Homerus: Ennius ipse pater nunq; mihi potus
ad arma Profuit dicenda. &c. Quo in loco tamen si ebrietatē vitio
dat: famā tñ de tan. is viris, vinolētig vagā fuisse indicat/ vt omnino
verisimile sit/ vini saltem illos modesto vñ amantes fuisse: Ebrietas
enim non solū non poetā, sed ne hominē quidē esse quenq; sinit. Idem
Horatius ode. xxv. tertij carminū: Raptū animi Baccho tribuit his
versibus Quo me Bacche rapis, tui plenū: quę nemora & quos agar
in specus Velox mente noua: quibus Antris egregij Cęsarıs audiar
Aeternū meditans decus Stellis inferere & concilio Iouis. Hinc Ma-
crobius lib. i. Satur. apud Lygıreos in Thracia adytū fuisse libero
consecratū scribit, vnde non nisi mero sumpto oracula reddebantur.
Eregione vero ad Clariū Apollinē in Asia. aqua e quadā lacuna hau-
sta, vates faciebat: eodē autore: quod & Pl. z. libro / & Pomponius
lib. primo adnotarūt: vt obiter eorū animos qui abstemiij sunt, a spe
non deiciā: Inter quos est Adrianus meus wolf hardus Transsylua-
nus: magni ingenij & multę lectiōis homo: quē a Baccho nescio quo
parentū demerito destitutū/ Musę fontū amantes pari & doctrina
& animi vehementia donarunt. ADDO his q; Bacchus & ipse deus
Musicus est/ nam autore Diodoro lib. i. dictus est secum in Castris
satyros habuisse ad cantū & animi remissionē aptos. Idem libro
quinto scribit tradidisse veterę plerosq; Musas virgines cum eo pro-
fectas fuisse apprime eruditas/ quibus cū propter cantus suauitatē
tum quia doctę saltare bonisq; artibus eruditę erant, deus ille oble-
tatus fuerit. Hoc idē alibi & de Olyride narrat Horat. quoq; deci-
manona ode secundi carminū/ canentē & Musas erudientē facit his
versibus. Bacchū in remotis carmina rupibus, Vidi docentē credite
posteri Nymphasq; discantis, & aures Capripedū Satyrorū acutas.
Quę verba nec plano sensu, nec omnino fabulę loco accipi debēt ab
eruditis p̄sertim: quorū est fabulaz abiecto cortice penitiorē intel-
lectum eruere. Magna enī poetica pars, allegoricis Mysticisq; inuo-
lucris circūsepra, si discutitur, aut naturę ambit maiestātē, aut e reę
humanaz varietate aliquid insinuat quod aut vicia infectetur/ aut
virtutē extollat. Quod cū semel in doctoz hoīum p̄sentia/ cū forte
sermo de Poetis ortus esset, meo more retulissem. Continuo crāsū
ridens Vulpeninus vnus/ quē noīare nolo, q centū vates curto cen-
tusse licetur: Nescis (inquit) Vadiane quanto ea in re quicunq; fa-
bulas amplectimini, errori sitis obnoxij. Nam p̄ter hoc quod ego

modo facile fidem do illis allegoricis expositionibus. Augustinus
 noster libro secundo de doctrina Christiana, iuber abijci/ quęcunq;
 ex poetis ad sensus naturales aut Theologicos referuntur, Cui ego
 teneo, dicebā, quę refers & legi aliquando. At qui in eadem pagina
 nisi fallor, duo rejiciuntur ab Augustino, quę vos sacrę literę in-
 terpres mirum vsurpatis: Cum quęnam essent ille interrogasset.
 Primum est, inquit, Q. sophisticę argumentationes in sacra scriptu-
 ra cauendę sunt: Alterum q. logicis p̄ceptis deductę conclusiones/
 non solum in veris sed etiam in falsis sententijs ratiotinant. Cur ita/
 vtriq; animos vestros immergitis, si vtrumq; ita Augustinus impro-
 bat: qui quantum allegorijs tribuerit in multis eius eruditissimis
 operibus videre licet. Atqui longe alias sacrę literę personant: in-
 quit: Bene est ergo aio: sat habeo si quis mihi permiserit, allegoria-
 rum, & mysterioꝝ tantū esse loci in sacris literis, vt ea reiecta mag-
 na pars religionis tollatur, vt saltem hac parte id acutum & subtile
 nec omnibus ingenijs obuiū, quo Poetę sapiunt, non omnino laude
 careat. Simile hic de Musis, Phœbo: Baccho, alijsq; innumeris assero
 quoz; figmenta qui in vniuersum fabulosa esse audet dicere me lu-
 dice causam amittet. Nam quod ad Musas attinet, si ad cœlum, or-
 biumq; cœntum referamus, sicut referri posse, prioribus dixi Haud
 obscurum erit vel ex Plinio, vetustos in summo etiā cœli silentio, ra-
 tione compositionis, inter mundi partes concentum statuissē, Pytha-
 goras enim, ut ille li. z. nat. histo. scribit: distantiam a terra ad Lu-
 nam tonum dixit, sicq; ascendēdo vsq; ad signiferum colligit ex or-
 bum distantis Diapason, hoc est huius diuini concentus vniuersita-
 tem Hęc minus attinentia, vt hoc loco retulerim, p̄tinacia fecit mul-
 torum qui nisi q. sibi videri nihil putant recte dici. Redeo ad Bacchū
 cui hederam autore Diodoro, gręci consecrarunt. Hinc & ex ea, va-
 ribus coronę datę sunt: ea causa (inquit Probus grammaticus) q.
 existimabatur liber esse cum Musis: Cur vero sacra Baccho sit hede-
 ra/ Festus Pompeius/ & li. Fasto. iij. Ouidius rettulerunt.

DE GRAMMATICÆ PRAESTANTIA ET EIVS
 discendę ratione. TITVLVS. XXIII.

Atis superq; ac prope dixerim abunde nimis / tui gratia
 frater: ea superioribus delibasse videri volumus, quę cō-
 munes frequenter circa Poeticā questionēs studiosis mo-
 uere solent. Nunc ad ea properandum est, quę Poeticę
 quasi corpus effigiare & vitā reddere vident. Prioribus enim ad-
 dicere animum hi quoq; possunt, qui Poetas non amant: his quę

dicturi sumus nemo incumbet felicius, quā qui amat. Est enim amor
omniū studioꝝ fomes, qui ex ingenio profectus, oblectationem/hęc
vero oīs sudoris: omniū vigiliāz incredibilem tolerantia parit: per
quam animus (modo Musæ nō defint) quo voluerit peruenit. Artiū
igitur hanc amplissimam professionē sequētium cum prima gram-
matica sit, ne aut ordinem neglexisse, aut quę monenda saltē essent/
pręterita nobis viderentur, primum de ea paucula in mediū afferre
placuit. GRAMMATICAE (vt lib. primo Quintilianus refert) duę
partes finitę sunt, quāz altera loquendi rationē, altera enarrationē
auctorum complectitur. Illam Methodicę / hanc historice vocat:
Methodice in latina lingua pręceptis regulisq; & electissimorū scrip-
torum autoritate definita, cum ceterarū disciplinarū omniū funda-
menta iacit, tum adeo est in his quę ad Poeticam attinent efficax vt
dum diligenti scrutinio, literarū/syllabarū/vocum/ & ipsius oratiōis
vim proprietatemq; cōsiderat: ad carmē scribendū progredi ausa,
reliquarū artiū vim magnitudinēq; sepe simulet/idq; maxie, cū cupi-
da laudis, bacillo se imitationis sustinet. Hinc plerorūq; (atq; vti nō
nimis multos) hodie poeticam iactare, & ostentare carminis gratiā
videmus, qui sola Methodice, neq; hac tota quidem fulti, dum quę
legerunt alibi, pictorū more vt Leonem imitantes, omniū aliarū artiū
ieiuni vacuiq; existunt. Huius igitur vt quęq; minima sunt & rudi-
mentis proxima ita primū addisci debent vt firmiter hereant, mox
dictionū origines, formulę, vsus, significatus inquirendi & vna ea-
rundem structura & compositio summo exercitio insumēda, vt non
solum, cum libuerit, aut electissimis vocabulis vti, aut ad mediocria
descēdere, aut cottidiano sermoni proxima in promptu habere pos-
simus, sed iudicium etiam facere sonoritatis & elegantię: & quę lenia:
quę aspera: quę hiulca: quę apte coeuntia. Item quę fordida: dura:
peregrina: inusitata: nouata: prisca: obsoleta: primūq; oīm quę Poe-
tica magis sint/non difficulter percipere quis possit. His statim Sche-
mata, hoc est figurę, & dictionū seorsum, & contextę orationis, iun-
gendę sunt: vix etenim dici potest, quantū in his intellectus per om-
nem Poetarū lectionem studiosis emergat. Hęc vero oīa, quanq; per
initia ita addisci haud quaquā possunt, vt per omnē reliquā etatem
bonam studioꝝ partē non occupent, a bonis tñ autoribus hisq; non
multis accipi vellē: nam & fastidiū parit multitudo, & fontes qui-
dam mihi esse videntur Grāmaticorū/ quorū haustus citius meliusq;
satiat, q̃ si e riuo bibas: Pręterea tutum omnino & a formidine alie-
num exercitiū fit, quod electorū scriptorū pręceptis nititur: Post iacta
igitur illa in te fundamenta frater, per quę ad grammaticos etiam
eruditiores tenerę iuuentuti viam facimus, Priscianus in manus su-

mendus est, quem vt Principem grammaticum video iure oēs sequi.
lungendus huic Valla: Diomedes: Donatus: Asper: Probus: Quinti-
lianus: Sergius: Et quē doctrinę merito inter prisicos quis recte nu-
meret/Erasmus Roterodamus, in his libris quos de verborū & rerū
copia adeo perscripsit concinne, vt nihil desit: nihil redandet, vt pla-
ne illud copię cornu omnis nitoris & elegantię flosculis plenum inde
effulgeat. Interim multū referre existimo, quibus rudimentis ad hos
pellegendos iuuenes ducantur, Sunt qui a perditissimis Idiotis ini-
tia summant, atatis nostrę fœlicitatem non agnoscetes, castialibus
(vt ipsi nominant) & temporalibus mera barbarie tēeros animos
aggravantes, vt obeęcent & priuent acumine. Quos ego molestissi-
mos pēdagogos ea pœna dignos iudico, qua paderastę plectuntur:
nam multo illi/vtpote qui animorum sint corruptores, plus noxiū
exiſtunt: Liberet hoc loco deſlere me pueritię meę sub tam insulſo
hominum genere tot grummas, tot inflictas ob reiectā barbariē pla-
gas, quam didiciſſe vſq; in decimum septimum ætatis meę annum
summę doctrinę loco fuit. Verum hoc in loco, malo quod alię sequan-
tur preſcribere, quam lugendo detegere quid ego pceptorū impe-
ritia fuerim ſecutus. Inter magnos latinę linguę autores Perottus est
quem probo: cui Sulpitium inter recentiores & Mancinellum addo.
Quod ad scribendi carminis rationem attinet, alios ſuo loco nomi-
nabo: In illis fideliter haurienda principia ſunt: & tempore, vt mihi
videtur, non nimis breui: tamenſi ſciam apud exteros & Italos cum
primis, ſtatim poſt tenuia grāmaticę fundamenta iacta ad Cicero-
nis & Maronis interpretationem contendere, qua quidē re non parę
proſciunt, q̃ genuina ipſis latina lingua e maternis ſtatim vberibus
fugatur. Noſtra tñ ingenia hoc eſt Ciſalpina, alio cœlo nata, & me-
dia educata barbarie, longiorē operā in tradendis ſibi linguarū rü-
dimentis expoſulant: Tantum enim abeſt, vt ſine annis dociles ſim9
vt peſſimi oīm indicij eſſe videatur ſi p̃cociſ quis ingenij ætatem
induſtria vincat: licet igitur longius pueros eſſe nobis / quibus du-
rius cœlum eſt, cū apud alios quoq; nimis feſtine accelerata peritia,
raro duret. Noui multos e noſtris qui dum aliorū more ſtatim quaſi
ablactatū puerū, & primas vix regulas edoctum in illuſtriū ſcripto-
rum lectionem magna ſpe p̃cipitis eruditōis, impegiſſent, primo
ſtatim ſtudioꝝ veſtibulo diffidentes animos in deſperationē & per-
petuum literarū odiū abiecerunt: Nam nec parentū eloquentia pue-
ris (vt oſi Gracchiſ Cornelia mater) apud nos vſlo modo ſubuenit/
nec a nutricibus noſtris ineptiſſime garrientibus, quicquam ſpe-
rari poteſt, quod linguę cōmodet Latine, In quibus tñ Quintilianus
magna morum & eloquentiæ, momenta ſita eſſe ſcribit. Multi vero

dum vſu pertinaciori latine loqui,puellos docuerunt, quaſi hoc vno
oīa ſint complexi,præcepta deferunt, quos ego puberes factos / cum
paulo ſe altius attollente animo, amplioribus ſeſe ſtudijs addicerēt/
mirum immodū oīm laboꝝ vtpote qui ſolū loqui aſſueuiſſent im-
patientes fieri, non ſemel animaduerti. Quocirca quantū ad noſtros
attinet, mallem aduleſcentē per initia ſtudioꝝ, infantē, quam linguę
conſuſum, longū ſine præceptis effutire, illo enim quod manſurū ſit
paritur, hoc præter temporariū quendā fucum quid habeat, non
video: Equidē ſic exiſtimo/ ſi latina lingua ſolo vſu (vt multi putant)
conſumata eſſe poſſet, nuncꝑ adeo præceptoꝝ grāmaticę rationem/
viri eloquētiſſimi inqꝫ ipſa elegantię parente Roma educati habuiſ-
ſent, quoꝝ in numero Cicero: Plinius: & Quintilianus, vt alios præ-
teream, deprehendunt. NEC VERO illi mihi non poſſunt vel ma-
xime probari, qui grāmatica paulo fidelius iſtitutos iuuenes, ſenſim
latinis hiſqꝫ bonis ſcriptoribus adhibent vt Vergilio: Terentio: Ci-
ceroni: eaꝫ potiſſimū parte qua percupidus elegantię/ nec obſcuri-
tas offendit/ nec adducit obſcœnitas: quod quidē in Vergilio diligēs
præceptor ſine multo labore cōſequi poteſt, dummodo nuſqꝫ nimīū
ſapiat, & altiores ſenſus diſſimulet. In Terentio vero & Cicerone nō
plane, in illo enim plęraꝫ obſcœna, in hoc obſcura multa ſunt: quæ
iudicio eius qui docturus eſt cauētur. Quod autē de hiſ ſcribo idē
de alijs illuſtribus ſcriptoribus accipi cupio. Quanqꝫ vellem vegeti
animi & firmatę etatis iuuenes Poetis cū primis inniti, hiſqꝫ maxie
quoꝝ optimi & cum etate tum doctriina probati interpretes ſunt in
hiſ enim magnę frugis lectio eſt, qꝫ ſimul & præcepta continent eaꝫ
ipſa præſentibus exemplis adiungunt: & vocum vires proprietatęꝫ
rimati, oratiōis etiā nitorē, & ſchemata ſolent quaſi digito indicare.
Tales ſunt apud Vergil. & Teren. Probus: Seruius & Donatus: illu-
ſtres grāmatici: apud Horatiū: Acron & Porphirio: apud Statium
Laſtantius Placidus: Quibus hodie recentioribus / addo Ianum
Parrhaſium vere eruditū hominē: & Philippum Beroaldū diligen-
tiſſimū interpretē: tum & Antoniū Fannenſem illū qui in Ouidij fa-
ſtos ſcripſit, & Danielē Galetanum Cremonenſem/ qui Senecę Tra-
gœdias expoſuit. Ex Germanis vero Sebaſtianum Murrhonem
Colmarienſem, & animę meę dimidiū Iacobū Spiegel Seleftenſem/
quē in hoc ſcriptionis genere pleriqꝫ aliquando minime ceſſuꝫ eſſe
mihi perſuadeo. Mancinellum ſi quis addendum ſuperioribus exi-
ſtimat haud magnopere cōtenderim/ eſt enī diligētię & fidei plenus.
Multos hic referre doctiſſimos viros, niſi adeo de induſtria vel ob-
ſcūri eſſent vt (quod maxime interpretis obest officio) intelligi nol-
lent vel adeo ad faſtidium vberes, vt præparergis quibꝫ margines
bonorum

bonorum nec semper difficultium scriptorū aggrauant, vix ipse autor
 respiret: qui non tam sensus reddere conantur q̄ minutissima quęq;
 vocabula ita excutere, vt nūq̄ quicq̄ sit reperire quod illuc non sit
 allatum, indignissimaz quoq; lectu schedarum nonnunq̄ excussores:
 Hos quia friuola cuiusdam ostentationis potius, q̄ autoris quę ex-
 ponunt habere rationem videntur, minus officio suo satisfacere exi-
 stimo: Nam quę cōmunia sunt, nisi ad sensum faciant autoris, breui-
 ter indicari potius debebant q̄ iterari tanto tedio: p̄sertim quod
 Festum hodie Pomp. Nonnium Marcellum: Marcum Varronem/ &
 delicias latinę linguę Nicol. Perottum in tanta optimorū librorū co-
 pia, nulla molestia legere possumus. PRAETEREA ea quoq; studia
 inter grāmatica refero, q̄ miscellaneis scriptoribus & Cyclicā quan-
 dam exhibentibus impendunt quos tu frater post tam fidelia iacta
 fundamenta, & parte etiā Poetices delibata, ita leges vt quibus de
 rebus scripserit nulla te in parte lateat. Hi sunt inter vetustiores Gel-
 lius & Macrobius e recentioribus Angelus Politianus summi iudi-
 cis & exquisitę diligentię scriptor: Philippus Beroaldus: Domitius
 Calderin⁹: Petrus Crinit⁹: Baptista Aegnatius: Anto. Codrus: Geor-
 gius Merula, & q̄ cōtra eum scripserūt, Cornelius Vitellius & Galeot-
 tus Narniē: Lauren. item Abstemi⁹, longe q̄ oīm doctissimus Her-
 molaus Barbarus q̄ locorū ad grāmaticen attinētū rationē multis
 in locis diligentissime obseruauit: Huc statuo Lau. Vallę in Poggiū.
 Raudensem aliosq; Inuectiuas, nam & in his est quod legi cū primis
 debeat. Addo & Guilhelmum Budeum Parisiensem, qui nuper in Pan-
 dectas annotationes, deq; partibus assis plena ingenij & diligentię
 opera edidit, Andreā Alzati Bononiēsem: Baptista Pius Bononi-
 ensis: ita a te legetur, vt sensum potius q̄ verba haurias. Est equidē
 multę lectionis & haud quāq; vulgaris doctrinę interpres, verum
 (quod tanti viri pace dixerim) toto stilo suo horridus & asper nec
 ulli imitandus. Dum hęc scribebam alij non succurrerunt. Horū vero
 numero si premeris, hoc te cōsole, q̄ nec simul nec breui legi omnes
 necesse est, vtpote quorū aliqui etiā p̄termitti possunt/ talibus autē
 Grāmaticis, non adulescentiā solum, sed oīs vitę nostrę subciuias ho-
 ras impartiri possum⁹. Vt quisq; tñ citius eos legerit, ita maior sibi
 ad ampliora prosequenda statuet occasio, nam & multaz artiū stu-
 dia, Poetica sibi, tanq̄ ppria vendicat de q̄bus paulo inferius pro
 virili differemus. Illud hoc loco non p̄terierim, Grāmaticā gręcā la-
 tine, p̄ fidelia saltem rudimēta omīo annectendā esse, qđ si Doctoz
 penuria primis annis, latinis eam līs iungere non possumus: certe
 alio tempore enitēdū est, ne penitus eius ignari esse videamur. Verum
 de Gręcis mihi alio in loco sermo erit.

RHETORICAM PROPE MAGIS POETAE QVAM

Oratori necessariam esse, & inibi de eius cum Dial-
lectica comercio. TITVLVS. XXV.

Am Rhetoricę cognitiōem Poetę prope magis necessariā
esse q̃ oratori, ex eo constare debet, q̃ & prima eloquen-
tię exordia Poeticę debentur, vt de Homero Quintilian9
indicat: & oratorē non vnq̃ ita ponere, opus habet Poeta, vt dum
legit quispiam / coram loquētem cernere atq̃ audire videat, Vnica
enim actione dempta, quā tñ verbis indit, vt in as aut marmor statu-
arius vultū solet, nihil est artis quod eruditi Vates, dum loquentes
personas inducunt preterire soleant, quod si quis lector personā effi-
giet, vocemq̃ & vultum cum corporis motu debito verbis adhibeat
Oratorem aget ab illo qui in forum aut senatū iturus est nihil differ-
rentē nisi quod numeris strictior, verborūq̃ illo & figuratę vsu liber-
rior paulo videri potest. Tales eminet apud Homę Nestor & Vly-
ses: apud Maronem Aeneas: Ilioneus: Latinus: Turnus: apud Luca-
num qui in orationū cōtextu supra modū eruditus est. Cęsar. Pom-
peius. Cicero: alijq̃ apud alios innumeri. Quin videmus arte loqui
& decore pro loco: tempore: re: persona: proposito: affectu: quicquid
hominū deorumue apud poetas loquitur: quibus tanta eius artis
amplitudo est, vt vltra comunes & p̃scriptos Oratoribus terminos
necesse habeant de omni re aut persona arte scribere posse. Et in re-
rum quidem descriptiōe: naturā obseruare q̃ maxime, illamq̃ nulli
magis q̃ Poetę propriā Hipotyposim & graphicam exp̃sionem,
quasi oīm in corpore aliquo liniamentorū / vbiq̃ custodire, q̃ tacen-
tem eum pictorē efficiat, sicut Poetam Plutar. nominauit: In personis
aut siue verę sint siue fictę / obseruata *πρεσβυτερων φωνη* / ordinis /
generis / originis / sexus / officij / affectuū / desideriorū / ciuiq̃ negotij
cum primis cui personam iter esse facimus, rationē habere: Ex quo
illud tandem ornamentū Poematis emanare solet / quod Cicero lib.
de offic. primo decorę ait, cum id quod quaq̃ persona dignum est, &
fit & dicitur. Quod quidem mihi toti huic partiū digestioni subesse
videtur / quā Quintilianus & Acron Oeconomīā nominant / virtu-
tem quę in decore rerum quid personę cuiq̃ cōueniret obseruat, qd
in sensibus laudandū, quid in verbis, vbi copīa probabilis, vbi mo-
dus: Quam Vitruuius libro de Architec. primo p̃pter equatā parti-
um dispositionē similitudine quadā inter Architecturę species enu-
merauit: Quę quidē si seorsum quoquo mō addisci sine dicēdi p̃re-
ceptis posset, quod impossibile est factū, Orationū tñ gratia, quę
summa arte non vno in genere dicēdi scriptę personis passim apud

Poetas tribuuntur, Rhetoricę cognitio præteriri haud quāq̃ posset. Cum enim tria sint dicēdi genera circa quę tanq̃ materiā ars dicendi versatur, nullum horū est quod poetę excludant, quanq̃ frequentissime deliberatiuum & demonstratiuum/iudiciale rarius incidat, propterea quod consilia mortaliū resq̃ gestas quib⁹ aut gloria aut infamia debeatur, frequentius illi, q̃ iudicioꝝ molestiam tractare solent. Iudicialis aut̃ Coniecturalis & Iuridicialis constitutiones cōmodius locum habent, q̃ legitima quę in scripti interpretatione/ & definitiōe verborū versata, foro magis relinquitur. In Coniecturali igitur, si quo loco incideret cum factum intenditur, quod tñ is qui fecisse dicitur negat: hi loci quib⁹ ad euentiā facti coniecturis ex arte sumptis pergitur comodissime vsurpanē. Qualia sunt argumenta verisimilia, quę id quod plerūq̃ ita fiat indicant, vt adulescentiam procliuiorē ad libidinē esse/ si quis ex ætate inducat: aut quę Cicero in partitionibus proprię notę appellat quę nunq̃ aliter fiunt certumq̃ declarant, vt fumus ignem: Ex verisimilibus aut̃ cōiecturę sumunt̃ a personis in quib⁹ spectetur, natura: robur: ætas: sexus, Ab animis, quemadmodum affecti sint: virtutibus: vicij: artibus: inertijs: aut quemadmodū cōmoueri potuerint: cupiditate an metu, voluptate an molestia/ atq̃ hæc quidē in natura. In fortuna vero a genere quandoq̃ coniecturę deriuant̃, ab amicis: liberis: propinquis: affinis: ab opibus: honoribus: potestatibus: alijsq̃ huiusmodi: A natura locorū: an maritimi/ an a mari remoti: plani: montosi: culti: inculti: celebres: deserti: opaci: apri: vasti: obscuri: cōsecrati: profani. A temporibus: in quibus præterita presentia & futura cernunt̃ ducunturq̃ coniecturę a partibus/ vere: æstate: autumnō: hieme: nocte: die: hora: præterea tempore sacrificij: diei festi: nuptiarū: tum ab his quoq̃ quę a facti quod intendimus vestigijs sumuntur, vt a telo cruento: sanguine: clamore: titubatione: coloris permutatione: oratiōis inconstantia: tremore: & similibus: quorū omniū ex Rhetoricis præceptis obseruatio promptū ad suspitionē augendā scriptorem facit, quocunq̃ in loco ea est opus. E regione vero locos quibus suspiciones & coniecturę infirmantur, huic tribui ex arte solent qui se purgat & factum negat: Huiusmodi status exempla frequenter ex Poetarū fabulis Rhetores transferunt, velut hoc apud Ciceronem est ex Aiace Sophoclis: Ajax in sylua postq̃ rescuit, quę per infantiā cōmisisset/ pudore simul & desperatiōe correptus gladio incubuit: Vlyses qui ex eo quod aduersarius suus fuit in petitione armorum Achyllis, inimicus videri poterat, casu interuenit vbi occisum conspicatur, conuersione motus corpe gladiū cruentū educit, Teucer Aiace frater interuenit vbi occisum fratrem & fratris inimicum cum gladio

eruentato uidet, Vlysem capitis arcesit. Hic quoniam Vlyssēs fa-
ctum negat, Status coniecturæ est/quæ a Poeta in causam educi, qd
vetuerit: Velut ab Ouidio libro decimoquarto methamor. contro-
uersia de Achyllis armis vtri debeantur, Vlysi ne an Aiaci, perpul-
chre introducta est, decoro personarū decentissime obseruato, quo
in loco Raphael Regius, duplicem constitutionē cōiecturalem facit,
propterea q̄ quæritur vter horū præstantior sit, cum præstantissimo
oraculi iussu Achyllis arma deberentur. Mihi ad genus deliberati-
uum totus excursus pertinere videtur, nam ad Senatū rectius quā
ad iudicem refertur. Principū enim græcorū erat cognoscere quis vir
tute & meritis præstantissimus foret, & duobus propositis Aiace &
Vlysse vtri rectius darentur arma deliberare, vti oraculo fieret satis:
nec obstat controuersia eorū qui petunt dum in ea reuera nec inten-
tio sit nec depulsio quæ ad constitutionē coniecturæ in iudiciali ma-
teria requiruntur. Petunt enim arma Aiæ & Vlysses: Aiæ tñ info-
lentius quasi intenturus quicq̄ Vlysi quod industria poetæ factum
est Aiaci plus virium q̄ eloquentiæ tribuentis. In Vlysse vero capta-
tio beneuolentiæ spectatur: honestaq̄ petitio & sui ipsius vt decebat,
artificiosa laus, quod genus in deliberationem incidere frequenter
potest: cum & pars eius incidat / vt Scipione petente vt patri & pa-
truo in Hispania succedat, Senatus deliberat possit ne id fieri nec ne
venitq̄ in consulationē soluat ne legibus Scipionē vt eum liceat ante
tempus consulem fieri, Præterea controuersia iudiciū non semper sta-
tuit Nam cum constitutionū ratio per oīa dicendi genera locum ha-
beat, vt lib. 3. Quintilianus docet/ necesse est & controuersiam locū
habere: Omnis enim status/ controuersiæ occasionē in se continet. Vt
in deliberatiuo: consultante. S. vtrum potius Carthago tollenda an
relinquēda videatur, Cato tollendam autumat / Nasica relinquēdā,
& in hoc quidem grauem controuersiam fuisse quis ignorat: Melior
est ergo vt consulationē statuisse Nasonem illic dicamus q̄ iudiciū/
& in illa statum esse cōiecturæ qui est deliberatiuo prope peculiaris.
Coniecturæ enim constitutio indicante lib. 3. Quintiliano trium tem-
porum esse potest/ præteriti/ vt cum de facto questio est, quæ in iudi-
cium cadit/ præsentis/ cum queritur an fiat aut sit quicq̄: futuri, cū
questio est, an aliquid futurum sit aut euenire possit quæ duo genera
in deliberationē incidunt, vt si quærat an Classe Carthago capi pos-
sit: & quis dicat non posse, multis tñ dubitantibus: incidit coniectu-
ræ status in deliberationē. Quod si quis diceret apud Ouidium lo-
co prædicto, coniecturam esse iudicij/ sic statuens, vt Vlysse arma oc-
cupante Ajax dicat: hæc arma iudices mea sunt/ Vlysses neget: que-
stio oriæ an sua sint: hic coniectura esset de præsentī: fortasse iudicialis,

Verum tunc contentiosa potius expostulatio foret q̄ petitio siue per-
suasio quod poeta non intendit. At quorsum hæc tam multa: Dicam
de Iuridicali/ quæ cum duplex sit Ciceroni, absoluta & assumptiua
huius loci frequētius: illius rarius oportune vsurpanē. Sæpius enim
id contingit, vt qui ob factum arcessitur dum id non negat, extrahis
se defensionibus tueatur, vt si quis Horatiū reponat victorē ab Al-
banis redeuntem, coram Tullio parricidij accusatū, q̄ sororē conse-
cerit/ Horatius factum non neget, sed iure factum esse defendat, q̄
hosti magis fauens & suā & patrię salutē contra pietatē, soror ægro
animo tulerit. Hic status Iuridicalis assumptiuus est, eius partis quę
translationi tribuitur criminis: ostendit enim se sororis peccato coa-
ctum id fecisse, Simili modo assumi defensio potest a purgatione, cū
aliquid fecisse nos consulto negamus, quā in fortunā imprudentiā:
& necessitatē Cicero diuidit, præterea a remotione criminis: & ex cō-
paratione cum offendimus in periculoꝝ necessitate minus nos dam-
num consulto admisisse, cum cauere in vniuersum non potuisset, tum
& deprecatio quæ in Iudiciū venire cōmode non potest, a poemate
minime aliena est. In qua/ scđm artē eius cui ignosci volumus bene-
ficia referuntur, referē, si qua est nobilitas, spes futuri consilij, ratio
alioqui probatæ vitæ: & similia. IN statu vero Iuridicali absoluto
in quo factum seorsum vt iustum æquūq̄ defenditur, a partibus iu-
ris argumenta deriuantur. Hæ vero sunt. Natura: lex: consuetudo: iu-
dicatum: æquum & bonum: pactum: quas Cicero explicat libro ad
Heremiū secūdo. In his aut oībus & loci argumentorū: & testimonia
incidunt: Locī: vt a partiū enumeratiōe: a genere: a similitudine: con-
trario: antecedentibus: consequentibus: ab efficientibꝯ causis: a cō-
paratione: quos oēs in Topicis Cicero explicat: Testimonia diuina:
vt oracula apud priscos: auspicia: vaticinationes, & sacerdotū aru-
spicum: coniectorumq̄ responsa fuerūt: Humana vero: vt scripta:
pacta: promissa: iurata: quę sita: quę Oratori magis quam poetæ ad
manum sunt: quorū Cicero in Partitionibꝯ ad filium meminit. Non
minus argumentorū tractatio ad Poetam pertinebit, nam dum Ci-
cero (si modo non est alius) lib. ad Heren. secūdo in explicatione par-
tium argumentorū exempla vicioꝝ, ab Ennio, Pacuuiō, alijsq̄ mutu-
atus est, quid aliud q̄ artem dicēdi in poeta desiderat: qua qui sunt
vsi, autoritate sua locupletissimi Rhetoribus testes fieri solent. De de-
liberatiuo cuius finis utilitas est, & Demonstratiuo quod circa lau-
dem & vituperationē versatur nō attinet hic dicere, norunt oēs, tuq̄
cum primis/ etiamnum iuuenis, q̄ frequentē ea apud Poetas locum
habeant horum igitur oēs loci executiendi sunt, summusq̄ vsus pa-
randus promptæ memorię, vt si scripturi nihil simus, legere saltem

eodem modo aliorum scripta, & cognoscere artem possumus: Quandoquidem, si est Grammatici omnia haec in Poeta/ quae interpretari rimari & exquirere/ quis ad eum pertinere idem non videat qui in se Poetae nomen admittit. Illud non praeteriero partes artis quae sunt. Inuentio: dispositio: elocutio: memoria: pronuntiatio, non plane eo modo ad Poetam, sicut Oratorem pertinere. In oratore enim nisi haec coniunctae sint aliquid arti gratique detrahetur: in Poeta non ita, Trium enim partium (quod ad se attinet) praecipua cura habet ut videlicet commode inueniat, recte disponat, tum demum & signata rebus verba/ & idoneam argumento orationem superinducat. Reliquas quae sunt memoria & pronuntiatio, negligit, quae in oratore fere primas habent, naturalis enim memoriae firmitas, & illud actionis decore/ quod multis plerumque natura donat: dum vero verborum vbertas aliqua in parte linguae promptitudini non desit, artem supra quam credi par sit ostentare assolent, magisque quod volunt oratione consequi, quam illi etiam doctissimi summique iudicii viri quos memoria & pronuntiatio deficiit. Verum poeta, qui ut sic dicam, mutus orator est, intraque animi orationem statuit non ore sed calamo exitura: prioribus tribus contentus est: inde Horatius in arte sua/ non aliud magis laborat, quam ut apertum faciat quantum dispositioni & Elocutioni Poetica debeat/ ubi inuentionis necessitate per id indicat, quod disponere haud quam apte potest/ qui exquisito iudicio non prius inuenit. Superioribus autem tribus, duo addere videtur meo iudicio in hac arte optima, quorum alterum imitatio est/ nobis infra titulo destinato commendanda: propter quam ab eo dictum est. Vos exemplaria graeca, nocturna versate manu versate diurna. &c. Alter lima & aliorum de nostris iudicium: cuius gratia dixit. Scripseris in Metis descendat iudicis aures/ & patris/ & nostras nonnumquam prematur in annum. &c. Reliquas tamen partes qui Poeta esse vult non contemnet, venit enim usus, ut in personae observatione quam loqui facimus, ita actio eidem tribuatur ut gestu vultuque (ut dixi) expressis non audire solum eam sed videre coramque loquitur videamus. Tale est (ut e multis vnum adducam) apud Ouium, lib. 13. Metamorph. a principio ubi Aiacem loquentem facit: his verbis. Utque erat impatiens ira, Sygeia toruo/ Littora prospexit/ clausumque in littore vultu, Intendensque manus, Agimus prohi Iuppiter inquit ante rates causam, & mecum conferre Ulysses: Quibus versibus, propter sensum verborum, quaedam etiam actio eminet/ sicut & in illis ibidem de Ulyse, donec Laertius Heros astitit atque oculos paulum tellure moratos, Sustulit ad proceres, expectatoque resoluit Ora sono, neque obest facundis gratia dictis. &c. His verbis Ulysem prudentem & animi nullo affectu perturbati virum stetit paulisper, & grauius locutusque

ab humo cogitabundos oculos sustulisse, hincq; loqui cepisse Poeta
doctissim⁹ indicat, decoro omnino actionis obseruato. Habes pau-
cis Rhetoricæ rationē, quā quidē ita consequeris si post libros Cice-
ad Heremi. quatuor / quos me profitente magna vt puto fruge au-
diisti, eos etiā leges qui de inuentione & partitione inscribuntur: vix
dici potest, quantus omnibus his fructus insit, ad reliqua quę maio-
ra acutioraq; apud Ciceronē & Quintilianū eloquentiæ lumina ex-
tant/te anni perducent. Nam vt legisse aliquando oīa/summā vtili-
tatem habet ita repēte & sine ordine (quod multorū studium est) si-
mul oīa euolutare/summū dispendiū affert. In primis te ad eorū li-
broꝝ lectiōē adhortor quos de verboꝝ & reꝝ copia scripsit Eras-
mus Roterodamus, vir magn⁹ in linguis græca latinaq; copiā nec
minus summi⁹ eruditionis, qui miram vbertatē incredibili breuitate
complexus est. RHETORICAE Dialectica ita cōfinis est, vt sine hac
illa esse nequeat. Ideo eam Aristoteles primo Rhetoricorū respōdere
logicę ait & eū ea conuerſi. Zeno quoq; stoicus, vt Cic. in oratore feri-
bit manu demonstrare solebat quid inter has artes interesset. Nam
cum compresserat digitos, pugniūq; fecerat, Dialecticā aiebat huius
modi esse/cū autē diduxerat & manū dillatauerat palmę illius simi-
lem eloquentiā esse dicebat. Illā qui hodie contemnunt & vt frivola
causamq; coargunt/mirum est qđ sint stultitię suę asseriores, quod
quidem ostendere licet, non mea sed Ciceronis autoritate, qui in li-
bro qui Brutus, siue de claris oratorib⁹ inscribitur / eo in loco vbi
suorum studiꝝ cursum Bruto recitat, sic ait. At vero ego hoc tem-
pore omni noctes & dies in omniū doctrināq; meditatiōē versabar,
Eram cum stoico Diodoro/qui cū habitauisset apud me, cūq; vixis-
set nuper est domi meę mortuus, a quo cū in alijs rebus tum studio-
sissime in Dialectica exercebar / quę quasi contracta & astricta elo-
quentia putanda est/sine qua etiā tu Brute iudicauiſti, te illam iu-
stam eloquentiam, quā Dialecticam dilatatā esse putant / consequi
non posse. Hęc Cicero. qui alibi in eodē libro vbi de Scæuola loquit⁹,
de eadem sic habet. Sic enim incipit Brute existimo iuris Ciuilis mag-
num vsum, & apud Scæuolā & apud multos fuisse, artē in hoc vno,
quod nūc effecisset iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artē,
qđ doceret rem vniuersam tribuere in partes / latentē explicare defi-
niendo, obscuram explanare interpretando/ambiguā primū videre
deinde distinguere, postremo habere regulā/ qua vera & falsa iudi-
carentur, & quæ/quibus propositis/essent / quęq; non essent conse-
quentia. Hic enim attulit hanc artē oīm artū maximā / quasi lucem
ad ea quę confuse ab alijs / aut respondebant / aut agebantur. &c.
Idem in Oratore sic habet. Esse igitur perfectę eloquentis puto non

eam solum facultatē habere quæ sit eius propria/fuse/lateq; dicēdū
sed etiā vicinā eius atq; finitimā Dialecticorū scientiā asumere. &c.
& paulo infra. Volo igit̃ (inquit) huic summo oēm quæ ad dicendum
trahi posset loquendī rationē esse notam, quæ quidē res duplicē ha-
buit docendī viam. Nam & ipse Aristoteles tradidit præcepta pluri-
ma discendi, & postea qui Dialectici dicunt spinosiora multa pe-
pererunt. Ergo eum censeo qui eloquentiæ laude ducat/non esse ea-
rum rerum omnino rudē sed vel illa antiqua, vel hac Chrysippi di-
sciplina institutus/nouerit primū vim, naturā, genera, verborū & sim-
plicium & cōpositorū, deinde quot modis quicq; dicat, qua ratione
verum falsumue sit iudicet/quid efficiatur e quoq; quod cuiq; con-
sequens sit/quodq; contrariū/cunq; ambigue multa dicatur quo-
modo quicq; eorū diuidi explanariq; oporteat. Hæc tenēda sunt ora-
tori, sæpe enim occurrunt/sed quia sua sponte squallidiora sunt ad-
hibendus erit in his explicandis quidam orationis nitor. Hactenus
Cicero, tantū Dialecticæ studijs permittens, vt in spinosiorib; quoq;
scriptoribus plarq; ignorari nolit. Nostri vero, quibus adeo tener
stomachus est, vt nil plane nisi Saccaro aut melle illitum deglutiant
barbariem/quo minus Dialectici sint causari solent/vni scotus ni-
mis est acutus/alij nimis remissus Thomas, pleriq; hunc totū gregē
nauseantes fugiunt. Si hos non vultis/legite saltem aut Laurentium
Vallam/q; publicus barbariei hostis fuit/aut Georgiū Trapezun-
tium/sive mauultis Georgiū Vallā placentinū. Verum hos intelli-
gere vel latinissimos aliquanto maior labor erit/ q̃ si proletarios le-
geretis. Mallem ea vobis digna lectione viderent̃ quæ in Dialectica
scripsit insignis variarū doctrinarū interpretes Bohetius, hic mihi
verbis paulo purior, traditiōe aut longe alijs fidelior semp vsus est/
quanc̃ neminē e ceteris cōtempserī. Nam in ea sentētia & fui semp
& hodie sum, Arist. vtcunq; tralatū, in his quæ ad Dialecticē, Phi-
sicen, Metaphisicēq; pertinet, sine diligēti Barbarorū interpretū lecti-
one intelligi ab hoīne latino in vniuersum haud quāq; posse, de quo
alibi cū de Encyclopēdia mihi sermo erit copiosius edisserā. QVIA
vero hoc Dialecticę studium, temporis esse debet præscripti, non per-
petui adhibendus omnino modus est, inq; his præsertim quæ recen-
tiorum temporum causa curiositas introduxit. Qualia sunt inania
nimis propterea q̃ nimis subtilia/imo nimis anxia/vt si dicas Sortē
differre ab homine, & aliud a vero esse verum. Item Parysius & Ro-
mæ venditur panis / quæ attingere dum licet non inutile est, verum
prospiciendum ne panem istum nimis longo tempore vendamus/vt
dum solidę Dialecticæ sensa inquirere videri volumus/ in pane tam
diu vendendo Pistorēs potius quam logicos agere merito videamur
bonamq;

bonamq; etatem in vilibus scrupulis deterere, in quibus (multorum more) senescere malle quam aliubi proficere, dumodo adeo incerta nostræ vitæ meta sit, extremæ dementiæ est.

QVID INTER ORATOREM ET POETAM INTERSIT:

& inibi de orationis pedestris & carminis discrimine.

TITVLVS. XXVI.

Nter Oratorem & Poetã, quid intersit, tametsi ex his quæ ante attulimus bona pte discerni potest, tñ hoc loco, quoniam res est scitu non indigna, vberius de eodem referemus Ciceronis autoritati cum primis innixi. Cuius hæc sunt in Oratore verba. Nam etiam Poetę questionē attulerunt, quo ipsi differēt ab Oratoribus: Numero maxime videbatur, antea & versu, nunc apud Oratores iam ipse numerus increbuit: Quicquid est enim qđ sub aurium mensuram aliquam cadit etiam si abest a versu (nam id quidem orationis est vicium) numerus vocatur, qui græce *ῥυθμός* dicitur. Itaq; video visum esse non nullis Platonis & Democriti locutionem & si absit a versu, tñ q; incitatus feratur, & clarissimis verborum luminibus vtatur, potius poema putandum / q̃ Comicorum Poetarum, apud quos, nisi q; versiculi sunt nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nec tñ id est Poetę maximū, & si est eo laudabilior q; virtutes Oratoris persequitur cum versu sit astrictior. Ego aut̃ & si quorundam grandis & ornata vox est Poetę, tñ in ea, cum licentiam statuo maiorem esse q̃ nobis faciendorū iungendorumq; verborum, tum etiam non nulloꝝ voluptati vocibus magis q̃ rebus inferuiunt. Nec vero si quid est vnum inter eos simile (id aut̃ est iudicium, electioq; verborū) propterea ceterarū rerum dissimilitudo intelligi non potest. Hęc Cicero. Ex cuius verbis colligim⁹ poetę & oratori multa cōmunia esse, & paris prope studiū, in multis aut̃ distare, quod hic numero liberiori, hic strictiori & in versum redacto vtitur, quodq; ad elocutionem attinet, multo maior est Poetæ vocum figurarumq; libertas, q̃ Oratori, in quo tracta quedam & fluens oratio expetitur, & quanq; iudiciū electioq; verborū vtriusq; sit, vt Cicero ait: non tñ conformem esse omnino credere debemus. Nam in iudicio quod Quintilianus ab inuentiōe & dispositiōe non remouet alia poetam alia Oratorē decent, quod idem & in Elocutiōe est: siue verba inspicimus, siue verborū tractationem, id quod alibi in eodem libro ostendit, cum inquit. Sed in vtroq; (materiã intelligens & tractationem) frequentiores sunt & liberiores Poetæ / nam & transferunt verba cum crebrius, tum etiã audacius & priscis libentius vtuntur,

& liberius nouis, quod idem fit in numeris, in quibus quasi necessi-
tati parere cogunt, sed tñ hæc nec nimis esse diuersa neq; ylo modo
coniuncta intelligi licet. &c. Hinc & Antonius apud Cic. lib. de Ora-
tore secundo, se ait in querēdis eloquētiæ viribus/ Poetas tanq̃ alia
quadam lingua locutus non attingere. Intelligimus igit̃ distare Poe-
tam ab Oratore, non eo quidem modo, vt se mutuo non amare aut
amplecti possint, aut alter minus p̃ alterꝝ p̃ficere: Sed vt inter diuer-
sę conditionis homines, amicitiam sępe mirificam intercedere vide-
mus, ita per multarꝝ rerum comercium summa his familiaritas esse
potest, modo neuter sui officiꝝ sit immemor. Quin vnum eundemq;
Poetā esse & oratorē, quid vetat? quanq̃ illud mihi magnę cum pri-
mis gratiæ esse videatur: Nam suauiter, aperte, & copiose, nec vllis/
aut temere ascitis vocabulis, aut paulo audacius factis coram mul-
titudine dicere / cum res postulat: Cum vero carmen scribēdum est/
aut texenda numeris historia/ stilum vertere & quasi aliam induere
faciem, vsu exercitiōq; tam diuerso scriptionis genere facto/ id mihi
sanē difficilimum esse videtur. Cæterum eo hodie beatitudinis per-
tuenimus vt Poeta statim, si dijs placet, se Oratorē nomet, & Orator
si numeros saltem teneat carminis Poeta videri haberiq; velit, rem
prestare illi magnam / si ita est, quod iactant: si non, vereor hercule,
ne in se Hybridas potius q̃ poetas risum prouocent: Vtrumq; mihi
prestitisse mira fœlicitate semper visus est Antonius Sabellicus cui
Angelum addo Politianum: Franciscum Philesum si quis iungit ni-
hil cōtenderim, verum (vt quod sentio dicam) hic doctissimus vir, in
carmine mihi p̃sepe nimis orator fuisse videtur vsuq; verborꝝ pau-
lo molliori, & copiā nimis redundante, haud quanq̃ illud insinuas-
se poeticum, quod animo facilius cōprehēdi q̃ verbis explicari potest.
Vetusti certe Poetę & Oratores, quasi suam sortem agnoscentes, al-
terutrum secuti sunt, hinc Vergiliꝝ: Ouidiꝝ: Tibulli: Lucani: cœlo dig-
na Poemata extant, quid eorꝝ soluta oratione scriptū extet, equidem
nescio: Simile in oratoribus est, cui tñ poetarꝝ lēctionē cōducere, ma-
ximis viris visum est: adducam de hac re Quintiliani verba, lib. de
cimo vbi de copia verborꝝ scribit/ hæc. Plurimum dicit Oratori con-
ferre Theophrastus lēctionē Poetarꝝ: multiq; eius iudiciū sequuntur
neq; īmerito. Nanq; ab his & in rebus spiritus: & in verbis sublimi-
tas, & in affectibꝝ motus oꝝs, & in personis decor petitur: p̃cipueq;
velut attrita quotidiano actu forensi ingenia optime reꝝ taliū blan-
dicia reparantur. Ideoq; in hac lēctione Cicero requiescendū putat.
Meminerimus tñ non per oīa Poetas esse oratoribus sequendos, nec
libertate verborꝝ, nec licentia figurarꝝ, genus ostentationi compara-
tum, & p̃ter id/ quod solam petit voluptatē, & eam fingendo non

falsa modo, sed etiam quedā incredibilia sectatur. Patrocinio quoque aliquo iuari, quod alligati ad certam pedum necessitatē non semper uti proprijs possint, sed repulsi a recta via, necessario ad eloquendi quædam diuerticula confugiant, nec mutare quædā modo verba, sed extendere: corripere: conuertere: diuidere cogantur. Hæc Quintilianus qui Ciceronis autoritatē suæ coniunxit: nam & hic libro de Oratore primo. Legendi (inquit) sunt Poetæ, cognoscenda historia / omnium bonarum artium scriptores ac Doctores, & legendi, & peruolutandi. Illud non præterierim inter omnia scriptiōis genera, Oratorē & Poetam extrema quodāmodo tenere, medios autē esse Philosophos: Sophistas: Historicos, quos nec Oratores plane quispiam dixerit, nec Poetis assimiles, quandoquidē ut illi suam habent propriam phrasim, ita & his dictionis est modus, e quo tamen vtrinque tanquam e medio flumine haurire liceat & transferre quod commodet: Philosophorum oratio Oratori est propior. Historicorum vero Poetæ vicinior, intermediū, Sophistarū tenet, Philosophorum (ut Cicero ait in Oratore) mollis est & umbratilis nec sententijs nec verbis instructa popularibus nec iuncta numeris, sed soluta liberius nihil iratum habet / nihil inuidum / nihil atrox, nihil admirabile / nihil astutum / casta / verecunda / virgo incorrupta quodammodo. Itaque sermo potius quam oratio dicitur. Historia Poeticæ finitima est in qua & narratur ornate / & regio sæpe aut pugna describitur interponuntur etiā conciones & hortationes, ut Cicero ait, verum quod contorta & acris oratio est, ab oratore distat. Idcirco Quintilianus libro decimo Historia ait: quanquam orationē quodā molli iocūdoque succo alere potest, est tamen proxima Poetis & quodammodo carmen solutum est, & scribuntur ad narrandū / non ad probandum, totumque opus non ad intuitum rei pugnamque præsentē, sed ad memoriā posteritatis & ingenij famam componitur, Ideoque & verbis liberioribus & remotioribus figuris narrandi tediū euitat. Huic oratoriam inesse hoc indicat quod autore Cicerone lib. de Orat. secundo apud Græcos eloquentissimi homines remoti a causis forensibus cum ad cæteras res illustres, tum ad scribendum historias maxime se applicauerunt. Sophistarum dictio, flores quidem eos quos in causa adhibere Orator solet, omnes persequitur: verum in hoc sibi cum philosopho conuenit, quod propositum est, placare animos potius quam perturbare, in hoc cum Poeta, quod apertius delectat / quam concinnas magis quam probabiles sententias exquirat / quam fabulas intexit uerbaque apertius transfert eaque ita disponit ut pictores uarietate colorum / ut scribit Cicero. Ex his quæ hæcenus retulimus patet / non solum inter Poetam & Oratorem interesse, sed in alijs quoque quod deceat, alia atque alia verborum ut sic dicam effigie custodiendū esse / uideri: alius enim verborum

excursus philosophum: alius Sophistam: alius historicum decebit/
quorū interim neminem aut Oratorem aut Poetam proprie dixeris
ILLVD tñ quod Poetam ab omni oratione soluta euidenter seiun-
git videtur esse numerus: id enim inter solutam & metricam oratio-
nem interest/ quod hæc numeris constat: illa numerorū lege neglecta
latius diffluit quæ & pedestris dicitur non q̄ pedibus constet sed qđ
dignitate inferior sublimitati carminis cedere soleat, nec sum nesci-
us & in Oratore numeros/ pedumq̄ in ipsa oratione obseruatidē
spectari solere: non latinis tantū/ sed & grecis quibus maius in omni
suauitate exquirenda studium fuit. Apud hos de syllabis & pedib⁹
ad orationis locos varios attinentibus: Aristoteles: Theophrastus:
Theodectes: Hieronymus Peripateticus: Ephorusq̄ indicante Cice-
rone scripserunt: Thrasimachus ante inuenit: Isocrates post eum in
eo genere scientius uersatus est. Ipse Cicero numeris orationē aseri-
ctam esse debere, ait, ita tñ ne versum faciant, cuius uel pars/ etiam si
casu incidat uiciosa est, numeros autem Oratorios a Poeticis haud
quaq̄ differre/ licet in oratiōe numerus ad inueniendū difficilior sit
q̄ in versu/ est etenim minus angustus/ vnde & versuū illi qui pedum
usu liberiores sunt, orationi solutæ magis sunt affines: cuius nume-
ros aures/ quarum est superbissimū iudiciū diiudicare solent: nec
esse satis existimat Cicero verba electa & ornata orationē suscipere
nisi eadem dum connectuntur/ numero expoliantur. Verum ut cæte-
ris in rebus necessitatis inuenta antiquiora sunt q̄ voluptatis, ita &
in hac re accidit/ vt multis sæculis ante oratio nuda ac rudis ad so-
los animorū sensus exprimendos fuerit reperta q̄ ratio numerorum
causa delectationis aurium/ excogitata. Scriberem de his plura nisi
non attineret nam de Poetica mihi sermo esse debet. Si legere quicq̄
libet reperies pleraque disertissime disputata apud eundē in libro
qui Orator inscribitur/ quē secutus Trapezuntius multa in Rhetor-
ica sua ad fastidium usq̄ persequitur. Ipse (si meum iudiciū deside-
ras) Poetam eatenus ab Oratore seiungo / vt vtrumq̄ vtrum bonū
dixerim, hunc dicendi / illum scribendi peritum, quanq̄ huic quoq̄
in scribendo non potest non esse summa sollicitudo / finis tñ suus (vt
Quinti. ait) in bene dicēdo est. Poeta numeris angustior est, verbis li-
berior/ quæ sibi licentia ob versus difficultatem donatur. Orator nu-
mero liberior, quippe quo solam verborū concinitatē polit adeo a li-
centia abest / vt nullo prorsus eam loco causari possit. Ideoq̄ nihil
hunc nisi concessum apertum elegansq̄ decebit, Poeta naturæ est imi-
tator, ruris magis q̄ strepitus mortalium amans / Orator nisi in ci-
uitate sit/ nihil habet quod agat reliqui/ nisi officium deserturus est
Bene ergo hunc silentij comitem / illum multitudinis magistrum &

propterea ciuitatis oraculum dixeris. In Poeta solius saepe volupta-
tis studium est/eoq; ipso mortalibus non ingrato. Orator prater as-
citam verbis dulcedinem, rerumq; dignitatē suapte natura suauitū
auditu, in seria omne studium suum ordinat, quibus ioci salesq; non
nisi loco & tempore, deniq; summa modestia permittuntur. Huic in
foro: senatu: & concione palma est. Illi hæc quidem non ignota, longe
tū contemnuntur. Nihil orator plus contendit q̄ probari multitudi-
ni quæ sentit. Poeta, nisi quod ad Theatrum attinet, in quo humili-
or Poeticæ pars locum habet, nihil multitudine magis odit. Ille in re
publica & ciuiliū negociorū administratione ingens: Hic in vniuer-
sum tantus vt eum vel natura debeat admirari. Quod si quis pacē:
si humanitatem, iusticiam/aliaq; id genus quibus hominū in terris
salus constat animo concipit, longe erit orator Poeta præstantior. Si
vim ingenij, artis vetustatem magnitudinemq; perpendimus fuerit
fortasse Orator Poetæ fere par. In illo tū diuino munere, quo oīa po-
nere & effigiare poeta solet Oratore longe est p̄stantior. IN SVMA
in vtroq; rerum ferme omniū eruditio exigenda est, in vtroq; salu-
bria præcepta grauesq; sententiæ existunt, verum in hoc Poetæ maior
fœlicitas, quod quæ præcipit, locū habent quasi oraculi, suntq; mul-
to gratiora quæ quali ex penetrati & arcano animi iudicio progre-
diuntur, q̄ quæ vocis vultusq; constantia coram multitudine orator
approbat: deniq; si se respiciant mutuo, poeta oratorē amabit, Ora-
tor poetam etiam venerabitur, ex hoc enim ille nascitur. Q. si in vno
quopiam pectusculo horum ars gratiaq; concalluerit, quod difficil-
limum esse supra retuli, nihil huic deerit quo minus deorū hominūq;
fauore dignus sit. Seorsum vero, cum vtriq; magna adsint cœli mu-
nera. In oratorē ingenium & eloquentia. In Poetis etiam diuinitas
spectari solet: qua supra humanā naturā positi/mediū quendā inter
deos & homines cursum tenere crediti sunt. Dīs simul & hominib;
grati, vt non tam eleganter q̄ vere Codrus dixerit. Sunt hominū
Vates sunt ornamenta deorū: Sunt Vates summis proxia cura deis.

DE IVDICIO TITVLVS. XXVII.

Vdiciū animi est, quid quaq; in re, ordine/oratione
deceat congruatue non grauate discernētis: de eo lo-
qui hoc in loco possumus eo cōmodius q̄ proximo ti-
tulo de imitatione sumus dicturi: ad quam nisi nos iu-
dicio aut nostro aut aliorū quorū eruditio perspecta
sit, aplicauerimus, nihil discernendo / non tam quæ probe perscripta
q̄ quæ viciosa sunt amplectemur. Quancūq; vt in ceteris omnibus ar-

ut huius, ita & in Poetica, a nulla parte, officioque iudicium segregare quis possit. In primis tamen multum interest quem eligas / cui partes concedas ducis praeiungique magistri. Primum exactissimus dicendi praeceptor Quintilianus libro suarum institutionum sexto. Iudicium existimat, ne a sententijs quidem aut verbis saltem singulis separari posse, nec magis arte tradi quam gustum & odorem, quae solius naturae sunt: nec a consilio multum distare iudicium / nisi quod hoc ostendentibus se rebus adhibetur / consilium latentibus, aut omnino nondum repertis, aut dubijs: & iudicium frequentissime certum est, Consilium vero est ratio alte petita & plerumque plura perpendens & comparans. Hoc ipsum quicquid est / certe praeceptis contineri aut demonstrari non potest, euolat enim super haec omnia, & omni traditione est acutius: liberum plerumque, sepe vero adeo confidens sibi ut audaculum & coramque sunt praecepta negligens esse videatur, verum dum hoc audet / ita instituit, ut haud rectius quisque pro tempore / loco / persona / aut re secundum praeceptorum observationem fecerit. In hoc omnis decoris sita est ratio: huius solius est quid bene, quid male admissum sit discernere, propterea Quintilianus iudicium nulla re magis dirigi posse indicat / quam praeceptorum observatione quid sequendum cauendumque sit docentium, ex his enim reuera pariter / utque haec facilia sunt capta, utpote quae tradi exhiberi queant, ita illud remotius, non nisi firmato omnibus praeceptis animo, iugique lectione, & multarum rerum inquisitione exercitum, obuium esse solet. Primum, hoc ipsum monere solet, ne quid quod vires abnuunt aggrediamur: hoc enim modo spe minores, infusum onus nunquam eo perferemus quo animus tendebat: hinc illud est Horatianum. Sumite materiam vestris qui scribitis aequam Viribus & versate diu quid ferre recusent, quid valeant humeri. &c. Nunquam enim cum laude id efficiemus cui vires nostrae non respondent. Praecipiam igitur (inquit Quintilianus) ne quod effici non potest aggrediamur, ut contraria vitemus & communia / nequid in eloquendo corruptum obscurumque sit. &c. Equidem / ut sentio / iudicio id primum ac prope vnicum debetur, ut per ipsum quid nos possimus aut debeamus: quod alij fecerint, aut debuerint facere, & duobus propositis vter melius: decentiusque, inter plures vero quis optime, decentissimeque egerit, discernamus. Id ipsum cum non nisi eruditorum esse queat / cauendum est tibi mi frater: ne quid tuo prope ingenio statuas, quod maturi praecceptoris aestimatio non prius excusserit. Nam cum multa iuuentutis vitia sunt, tum illud omnium maxime odiosum & noxium est, in bonarum doctrinarum studiis, doctiorum abiectio consilio, iuuenili fiducia prouocante, sibi ipsi legem statuere / ac per se sapere velle, quae multiplex lectio & eruditio paulo vegetior nondum absoluit. Qui hoc faciunt /

fateantur necesse est, nescire se / discant ne an dediscant / probe vero
agunt qui ad prudentum & eruditorū sententiā, oīa studia sua diri-
gunt, Multi hodie grandes nati / verum haud plane eruditi, suis in-
hiantes ingenijs / omnia iudicant / censent omnia, vt facilius aut Ari-
starchum quis tulerit, aut Momū, qui nisi quod ipsi faciunt nihil re-
ctum putant aliorū eruditionis iniquissimi aestimatores : qui iudicij
nomen in ore circumferre assueti, quid iudiciū sit aut vnde emanet /
re ipsa nesciunt / ignorantes & id q̄ multū aliquando iudicij sincer-
tati, varietate ingeniorū, studiorū oblectatione / temporūq; ratione de-
trahi solet. Nam id bonum decensq; iudicare quod tibi placet inge-
niorū & genuinæ oblectationi plus accedit, non inscitig tantum / sed
insanig est, vt enim optimū ille in causis forensibus iudicem agit, qui
nec dono nec precibus seductus, nec affectu aliquo plus æquo flexus
iusticiæ rationē constanti animo perpendit, ita (quod ad studia & ar-
tes pertinet) optimū ille iudiciū prestabit / qui non ingeniū aut de-
lectationem, sed doctrinā sequitur / perquiriq; quid res / quid vsus /
quid præcepta velint, non quid animus: Natura enim cōparatum est
vt plerumq; in illo animi nostri conquiescant / quod boni rectiq; præ-
se ferens imaginē / ab utroq; tñ longe abest. Inter hos sunt multi / qui
dum vnum probant reliqua improbāt omnia / pari errore insignes,
nam vt pertinacis animi est, id eligere probare ue potius quod pla-
cet q̄ qd̄ decet, ita supbi: in bonorū numero vno asserto, reliqua post
habere & damnare. Quid de his dicam quos obruit *ΦΥΛΑΧΤΙΣ* :
quod in his iudiciū esse potest: qui tñ, vt ipsi putant, omnium rectis-
sime cum de aliorū rebus, tum de suis maxime iudicant / hi seipsos ve-
nerantur / sibi sunt dii, suaq; vt diuina exosculantur / externæ limæ im-
patientissimi. Quid iactantiā quam gloriæ parit cupiditas / iacturæ
afferre iudicio estimamus : quid fauorē: quid odium: quid deniq;
alia plēraq; quibus profanos quoq; iudices seduci corrumpiq; sci-
mus. Sunt hodie (vellem non nimis multos) qui cum doctrina & inge-
nio non possunt / ostentatiōis & superbiæ fūco / eruditi nomen aucu-
pantur / sicut fere protritū & vulgare esse video, Superbia ignoran-
tiam calare / & ostentatione simulare doctrinā: hos dum inauratos:
dum sericatos vulgus videt / pro doctissimis habet, cunq; vultu in ru-
gas complicato / quasi in Ttophonij antro (vt aiunt) vaticinati sint /
disserunt iudicantq; / in oracula abeunt, quicquid vili audiente stu-
diorum plebecula retulerint. His præcipuū ignorantig remedium est,
rarius cū his qui animos ex verbis captāt loqui: aut ita loqui vel cū
doctissimis / vt gestu verbisq; omnibus se superiores significant, ali-
quando etiam / multis audientibus, obiurgent aut si quid munusculi
contulerunt / exprobrent. Inter hæc nullum aliud studiū viget / nisi / vt

lingua paulo plus valeant, utq; annulis catenulisq; aliquātulus verborum lepor adsit/quem si consequuntur se esse beatulos existimant. Ne vero rebus verba careant, dant operam ut multos citent ex melioribus/ iuuat Aristot. nominare: Plinium: Ciceronem: aliosq; quos ut in promptu habeant / multoꝝ codicum titulos memorantur & si qui sunt magis recepti, dant operā ut saltem libroꝝ capita non ignorent. Ad hæc doctiores inuitant/ conducūt/ amplexant, non ut proficiant, sed ut audacius sese popello ostentent, cui persuasum esse volunt se doctiores ideo esse quod edibus suis docti obuersantur. Proinde pauperculos qui paulo sunt loquaciores/ sibi faciunt esu/ vestituq; additissimos, ut dum in triuijs, compitisq; studiij loco vagantur, non laudent / extollātq; eos a quibꝰ nutriunt/ quantq; hi perseppe, ut Terentianus ille gnato/ dum placere etiam alijs volunt/ impen- se illis maledicant qualesq; sint ingenue fateantur. In illos quis neget illud Persianū cadere. Scis comitē horridulū trita donare lacerna? Quod si quis eius farine palpo de vno aut altero ea mihi referret quæ solet popello adijceretq; hæc verba. Et verum/ inquit/ amat, dicerem ego hercle secunda conscientia. Mentit, cum sibi caluo pinguis aqua- liculus propenso sesquipede extet. At quorsum hæc? nisi ut ostendam hoc genus hominum dubium plus ne ignominie bonis artibus/an dispendii afferre, multos enim seduci corrumpiq; horꝝ ver- futijs contingit/plures vero e doctioribus si non pari niteant fortuna cuticula, contemni atq; abijci, nam quod ad eos attinet qui faciunt/ merito sit quicquid sit/ cum ipsi sue sibi stultitiæ penas infligant intus & in cute fucatę simiæ & tm̃ Thyrsigeri qui tm̃ Bacchi videri vellent. Quoꝝ iudictum cum sit falsum, ne dicam stultum abijciendum est. Idq; expetendum, quod prestat qui didicit. Quandoquidē sicut ingenio studio & sudore doctrina constat / ita iudicium verum non auro: non serico: non fastu aliquo fortunę: sed illis ipsis principijs quibus consumata doctrina nititur, mortalibꝰ prestari tibi frater persuadere debebis.

DE IMITATIONE: QVANTVM PROSIT: ET
quatenus ea vtendum. TITVLVS. XXVIII.

mitationi/ ad quam exactissimo iudicio opus esse diximus: tantum tribuit Quintilianus: ut dicat dubitari non posse: quin artis pars magna ea contineat: hæc certe artium illustriorꝝ quasi fœcturas nobis exhibet: in quibus preceptorum lineamenta perinde atq; in filijs parentū: cōspicere liceat. Nam artium traditio: cum sit seorsum dura admodum & molesta:

idque

idque in iuuentute cum primis, quam vel in minimis rebus, suspitio
quædam magnitudinis defatigare consuevit. Si eos discētibz præ-
figimus, qui id quod præceptis continet cum gloria præstiterūt, con-
tingere solet, vt ex alijs editis operibus, mutiq; (vt aiunt) præcepto-
ribz spem capiant, fieri posse quod præcipitur, cumq; in studijs ad
eloquentiã attinentibus, quemadmodũ in picturæ opere, grandis in
primis labor sit quo aliquid absoluitur spectandũ, lucundissimũ
vero & amœnissimũ, quod veluti pictura quædã scđm artẽ factũ est,
Fit, vt paulo iuniores/ dum eius quod ars præstitit pulchritudine ca-
piuntur, laborem etiamnum incognitũ, vltro subeãt, operãq; impen-
dant, vt si non primis conatibus (quod nemo vnq; potuit) eo saltem
tempore quod sibi longissimũ præscribunt, horz similes fiant quos
imitantur, quæ prima mihi virtus esse videt in eo spectanda/ qui ani-
mum ad imitandũ applicuerit. Iam prope nullos reperiãs qui se imi-
tando proficere non fateant, artis est eligere quẽ optimũ & studijs
quẽ sequeris maxime idoneũ iudicaris, eumq; ita legendo relegen-
doq; amplectari, ita imprimere animo, & vt sic dicã deuorare, vt nul-
lum in eo verbũ sit, quod te ignorare existimes, eoq; modo sit vt q̃si
furore illo platonico de quo supra diximus ex autore quẽ adeo vol-
uimus in nos transfuso / palyngenesia quadam transformari vide-
mur. Hoc modo in Enniũ Homeri animã infusam fuisse crediderim,
hoc studio Cicero Terentiũ. Xenophontẽ Scipio, inter nostros vero
Tertullianum Cyprianus, alijsq; alios fortasse non solo imitãdi anio
prosequuti sunt. Quanq; sine imitatione multos eloquentes fuisse li-
z. de or. Cicero scribit, qui suapte natura, quod voluerũt sine cuiusq;
similitudine consequuti sunt. Verum vt arduum est, non habere
quos sequaris / ita certe summe industrię ne dicam felicitatis est eos
sequi quos tempoz dono sis ad id quod velis, cum laude prestan-
dum nactus. De modo vero imitandi, animaduerto non plane con-
uenire inter eruditos, pleriq; velut apũ morem probant, obseruandi
excerpendiq; ex pluribus quod iudicio adhibito optimũ esse videat,
qua in sententiã ipsum quoq; Quintilianũ esse in libro eius decimo/
deprehēdi. Qui, ne hoc quidẽ suaferim (ait) vni se alicui proprie quẽ
per oĩa sequatur addicere, longe oĩum perfectissimus grecoz De-
mosthenes, aliquid tñ aliquo in loco melius alijs plurima ille, sed non
qui maxime imitãdus aut solus imitãdus sit. &c. & paulo infra/ plu-
rium bona (inquit) ponamus ante oculos vt aliud ex alio h̃reat. &c.
Quod ipsum etsi ipse non abiiciam, ex tanti præsertim doctoris tan-
to promptuario profectũ, tñ (vt sapius idem dicam) per eos iuuetu-
tis annos quos multiplex lectio distrahere queat/ vnum optimũq;
illum doctorz iudicio, tibi amplexadũ esse existimo; q̃q; de optimis

inter omnes conueniat, stultissimū equidē est/ ad imitandū non opti-
ma quęq; proponere, vt ad Voconii epistolę primo Plī. scribit. In
eo aut̃ quem elegeris ita cōsistendū esse duco, vt non oīsa solum, qđ
pleriq; solent/ oīa summis tñ labris attingentes: sed sanguinē etiam
ipsū imitari velle videaris quod in libro qui Brutus inscribit Cice-
ro monuit. Pręterea oīa ea quę apud alios legis, in illum eū adiu-
menti loco cōferre, & quasi plantaria in id arbuscū transferre, quod
maxime tibi excolendū insumpseris, nec magni esse piaculi credide-
rim, etiam vitia sequi & specie boni in nobili autore falli: quomodo
enim in primis studijs oīa rite dispiciet cui verum vix dum nisi bre-
uio ductore cognoscere datur: qđ si imprudentia vel ignorantia, aut
eorum qui docere possent penuria, viciosi sumus, emēdabit plęraq;
vegetior atas: iudiciū maturius: & illa oīm optima facultas, quę sese
ipsam legendo scribendoq; cottidie emendat, qđq; optimum foret
nunq; labi, cęterum si hoc in Homero tanti ingenij vate: si in Marone
(vt principes nominē) caueri non potuit, quis sibi errare ea in atate
turpe ducat, quę veri vix compos est. Istos tñ felices esse fateamur
necesse est, qui statim/ quid quoue modo agendū: scribendū: dicen-
dum sit d. iudicare possunt. Secundo vero eos loco statuamus, qui
eum suo pte ingenio minus possunt, bene monētib; parent/ & quod
illis bonum videretur multa spē sequi solent. Ipse Cicero vir in absolu-
ta eloquentia tantus, vt eius nomen non iam Ciceronis sed eloquen-
tię nomen habeat, in eo ad Brutum libro qui Orator inscribit, inge-
nue falsus est, se in multis vidisse quidem quid deceret/ verū minus
quandoq; afsecutū conatū tñ vt in orationibus suis si non perfectio
eius quod fieri debuerit at conatus tñ atq; adumbratio quadā ap-
pareret. Qđ si Romę facundia princeps, atq; vnicum prope mira-
culum/ quod in se alijsq; vidit consequi calamo non semper potuisse
se ait, quid alijs non cōcedamus quicq; atate etiamnum iuuenili au-
dentibus? Verum quod dixi iudicij magna habenda est ratio, dūq;
ipsi cognoscere non possumus, ex alijs citra pudorē quę deceant/ in-
quirendum est. Id non pręterierim, in imitatione bonā quidem illam
esse spem qua nos his quos imitamur similes fore confidimus
namq; hec si nō primo certe proximo nos loco statuet, nam omnino
simile fieri ei, cui maxime esse similis velles difficillimū est, ne dicam
impossibile, maxime si ad elocutionē respectū habeamus, quę pro
ingenior; diuersitate, aliam se atq; aliam exhibet, vt sane mirari lice-
at nullos esse duos, qui stilo sic conueniant, vt frequenter legentibus
multis in locis discerni non possint: sed quemuis scriptorē, etiam si
multa habeat cum cęteris cōmunia, priuata tñ & quasi sui ingenij
natura profecta pigmēta quadam notis alioqui & multor; vsui ex-

positis verbis superinducat. Itaq; audio apud græcos Homërum & Demosthenem, apud latinos vero video Virgiliũ & Ciceronẽ secutos multos, cõsecutũ neminem quod eo dico audacius qđ his viris/ doctissimorũ consensu, in sua cuiq; lingua palma data est, sed demus tñ hoc, vt pro ingeniorũ varietate sint hodie qui illos aut vicerũt, aut possint vincere/ vetustate & autoritate tantorũ viroꝝ seclusa, quem admodum homines quandoq; audiui peritissimos litterarũ, qui aĩo in eam inclinarũt sententiã, vt crederẽt Angelum Politianũ, in scrip- tione epistolarũ expolita & amœna breuitate sua, longiusculũ illum & solutiorẽ Ciceronis in scribendis litteris excursũ/longe antecel- lere/quod idem de Plinio Cecilio sed modestius aserebãt/ facile tñ est videre quantũ phrasi hĩj a Cicerone distent/ qđ sit alia quasi cõ- textorũ verborũ facies, alius candor, alia lux, vnde vero? Difficile est ratione docere & vincere verbis: vt obiter versum Lucretij vsurpem: Sunt hodie (in quorũ ego sentẽtia nunq; fui) qui, si modo auderent/ palam dicerẽt/ iam vero quia non audent secũm musitant, Lucanũ plus artis suis indidisse carminibus qđ Maronẽ, minusq; imitatum plus profecisse: qđ ille ad apertã Homeri imitationẽ locũ quasi cõ- munem trãstauerit/ hic in Ciuiiliũ belloꝝ materia tanq; priuatũ propriũq; deduxerit: quod qui dicunt/ vtcũq; sibi placeant fate- antur necesse est aliam esse in Lucano scriptionis faciem, aliã in Ma- rone, vt etiam (vt illi putant) victor eius quẽ vincit, phrasin in manũ redigere quacũq; imitationẽ non potuerit. Laurentius Valla magni in lingua latina iudicij, inter oẽs illustres eius linguẽ scriptores Cice- ronem & Quintilianũ vt duo elegãtiẽ lumina admiratus est, multisq; in locis adeo nutare animo videtur/ vt dubitet vtrum alteri antefe- rat. At quantũ quod ad elocutionẽ attinet, a Cicerone Quintilianus absit, vel parũ eruditis dinoscere licet, non quidẽ quod latine minũ aut ornatẽ Quintilianus scripserit hoc enim dicere piaculũ esset: sed qđ alia incedat ex iisdẽm pœne p̃ceptis via Cicero, alia Quintilia- nus. Pũ o esse in literis hoc idẽ quod i picturis: musicisq; numeris apparet/ in quibus ex eorũdẽ p̃ceptorũ traditione profecta insti- tutio aliud semper aliudq; prout eorũ est qui didicere animi natura, exhibere solet. Quo fit, vt inter tot claros musicos qui hodie celebres sunt, nullus vnus aliq; adsimilis sed priuata semper quasi nota insig- nis existat, qua ab alio discerni queat. Eam ob rem vt Pli. li. nat. hist. septimo/ mirari se ostendit in tot milibus hominũ nullas duas indi- feretas effigies existere: ita ego vel maxime miror, nullos esse duos inter tot illustres latinẽ linguẽ scriptores qui in conformi etiã argu- mento adeo sint adsimiles vt non vel plurimũ distẽt: nec vero vocabu- lorum vsum ordinẽq; aut numerũ solum respicio, quẽ tñ ipsa non

nihil ad istam elocutionis de qua referimus, veritatē faciunt: sed filiū
sermōis qui vt in re alius est, ita & alius ex animo fuit adeo plerūq;
signate & proprie / vt non nitorē solum elegantiaq; eius qui scripsit,
sed mores etiam & prope vitæ suę rationē ex ipso caractere depre-
hendere nos posse arbitremur. In illa igitur dissimilitudine Poetarū
maxime optimū sequi cōueniet, aut inter illustres multos ingenium
experiri, quo maxie oblectemur, inq; eorū q; similes esse videant, col-
latione tanq; purpura (vt aiunt) ad purpurā adhibita acute discer-
nere. Quod ad ingeniū attinet, certum est natura comite nos melius
proficere. Verum vtcunq; illa se habeat delectēda mihi quocunq;
labore videtur vt quę optima sunt sequi malit, q̃ quę sunt optimis
proxima: fieri enim potest, vt dum illa non consequit̃, inter hæc quę
minus excellunt locum obtineat cum laude. Quanq; haud ignoro in-
genia nostra in scriptorū amorem, vt in hominū amicitiam, inclinari.
Quandoquidē sicut studioꝝ cōformitas, & occulta cōsonatis nature
scriptores assolēt / in quorū labore, ingenia nostris similia videmur
agnoscere: hoc aut̃ modo nō solum voluptas quę studioꝝ comes esse
debet augetur, verum etiā firmatur spes quod in eum inciderimus,
qui id totū senserit presteritq; quod nos desiderabamus. Eam ob-
rem nihil contenderim, si qui suos duces non primo ex ordine, sed e
splendido tñ elegerint, q̃q; primos mallet. Ceterum indulgere q̃s
ingenio citra culpā potest dummodo falso iudicio non seducatur, qđ
multos puto decipere, quibus in bonis scriptoribus gratum est etiā
vicia sequi, cum tñ illud Horatiū non ignorent. Decipit exemplar vi-
cijs imitabile. Id quoq; mihi in imitando apprimē obesse videtur in-
genijs si, cum cum quē exprimere velint nō statim adquare possit,
aut non totum consequutos se existiment, statim tanq; id factū diffi-
cilimum sit, desperēt, studiumq; abijciant. Prima equidē sequētem si
ea consequi non potest, honestum est in secundis tertijs quę consistē-
re, vt Cicero ait in oratore, Nec vero plerosq; grecorū ita laus Home-
ri deterruit, vt post eum nihil scripserint, & inter latinos multi Maro-
nem secuti, etiā si non consecuti sunt, in cōmendabili se tñ doctrinæ
laudisq; gradu statuerūt, velut inter multos Statius vates doctus &
copiosus, qui ne cōferri quidem suum poema Maroniano voluit: &
decus tñ se nomenq; consecuturum haud temere sperauit, cum in vi-
timi libri fine / Thebaiden suam ailoquens, sic ait.

Viue precor, nec tu diuinam Aeneida tenta,
Sed longe sequere & vestigia semper adora,
Mox tibi si quis adhuc pretendit nubila liuor,
Occidet, & meriti post me referentur honores.

Preterea vt ridiculū est, malle lippū esse q̄ videre clarius, si acutissi-
 mam oculorū acie consequi non possis, ita certe degeneris mihi esse
 animi videtur suam sortem non tollerare, alius vero dignitati inuide-
 re, cumq; primus esse nequeas, nolle inter secundos numerari, bene
 inquit primo epistolaz Horatius. Non possis oculo quantum con-
 tendere Linceus: Non tñ idcirco cōtemnas lippus inungi. Quanq̄ in
 poetica (quod & ante monui) viriū ingenijq; rationē vellem vel sum-
 mam haberi: tenuibus enim & plus q̄ possint attentantib; non per-
 inde vt in plerisq; artibus alijs, gloria restat. Sed oportet aut bonum
 Poetam esse, aut nullum, nec tam quid ipse qui scribit velit / q̄ quid
 sinceri de se animi iudicent obseruari, quod illi negligunt, qui simi-
 litudinem in se pessimi cuiusq; & corruptissimi concupientes dein-
 dustria insaniunt. Postremo si qui forent quos tot illustriū scriptorū
 edita ingenij monumenta quo minus imitando ad nouaz rerum edi-
 tionem contenderent, absterrent, meminisse debent, nulli e recenti-
 oribus adeo viam maiorum diligentia preclusam esse quin magna
 gloria spes vniuscuiusq; industrie supersit quod abunde libro deci-
 mo docuit Quintilianus. Nec vero eo semper imitandū esse sine pu-
 tauerim vt repente noua inauditaq; promamus, quis enī hoc queat
 sed vt stilo per exercitationem apparato literis mandare pro poste-
 ritate possimus / quicquid nobis ars / ætas / studiūq; dignum memo-
 ria sugesserit. Insuper videmus noua edi cotidie humano animo cū
 pro sua magnitudine, tum rerum innumera multitudine: nunq̄ a co-
 gitationis acumine deficiente.

IVDICIVM IN LATINIS POETIS: ET QVI primum legendi. TITVLVS. XXVIII.

Lacet quoniā de imitatione dixi pluraq; vt de latinis Poe-
 tis iudiciū statuam, non aliorū omnino / sed meum, quanq̄
 ea in re vt doctissimos quosq; libēter accipio, ita & ab his
 qui perscripserunt multa fideliter dissentire nolim, & est ea quoq;
 illustriorum Poetarū prerogatiua, vt suffragia etiā eorum assequanē
 a quibus haud vnq̄ satis sunt intellecti. Itaq; de Marone alijsq; mul-
 tis indoctissimi & infantissimi optime sentiūt / q̄ doctissimos de eis
 bene sentire audiāt: licet hac maxime parte cautissimo mihi gradu
 opus sit / est enim (vt dixi) mira ingeniorū varietas: incredibilis diuer-
 sitas studioz / nec aliud inter tot hominū mores magis rarum q̄ idē
 velle aut sentire in multis. Hinc & principes illi apud grēcos latinosq;
 Poetę maligni animi censores habuisse videri possūt / nam quod ad
 Homerum attinet, Dion cum Prusiensis opere dicato infectatus est /

& strenuissimū eum ad mentiēdū fuisse dixit/ quod dum fecit Dion/
quid aliud fassus est q̄ ignorare se qd poetę partes postulēt, in qbus
historię fides nō perinde expeti debet, quasi ipsis a rerum gestarum
fide recedere non liceret. Esto enim nihil vnq̄ horū quę scripsit Home-
rus euenerit factūue fuerit, nihilominus tñ oībus modis doctissimū
Poetam Homerū fuisse eruditi fatent & maioris mihi semper inge-
niū uisum est/ ex fictis vero facere similima/ q̄ rem ut est gesta depro-
mere, illud enim vel vnus ingenij viribus nititur/ hoc ante partū est
quam ederetur. Male itaq̄ mihi in Homero Dion probatur, sicut &
in Maronis nostri perpenso ingenio/ Pero & Carilius Vergilioma-
stiges de quibus titulo septimo scripsimus. Et sunt hodie qui illo par-
tim uetusto partim affectato dictionis genere ita oblectātur/ ut nihil
admittāt reliqui: adsimiles Hadriano Cęs. qui (ut Spartianus autor
est) cum de Homero & Platone summa iactatione iudicaret: Catonē
quoq̄ Ciceroni: Vergilio Ennium: & Cęciliū Salustio prętulit. Cuius
cācam æstimationē (ut hodie quoq̄ in principū fit aulis) ne Phauro-
rinus quidem grauis & eruditus philosophus/ reprehendere voluit.
Huius verbū quoddam cum Hadrianus reprehendisset, & illi Pha-
uorinus celsisset, argumentibus eum amicis q̄ male cederet Hadria-
no in verbo quod idonei autores vsurpassent risum iucundissimum
mouit, dixit enī, non recte suadetis familiares qui non pātimini illū
ab oībus credi doctiorē me qui habet triginta legiones. Verum hæc
similibq̄ indulgentia in principibus habeat locū nam raro a suis ve-
rum audiunt. In te vero tuicq̄ similibus non id solū obseruādum est/
ut sine errore studioq̄ initia statuatur, sed etiam ut uia quę recta in
bonarū artium cognitionē tendit / frequenti pręmonstretur digito.
Multum equidem interest (ut & antea retuli) quo quis ordine suis la-
boribus quas bonis scriptoribus impendit modū constituat, quauē
serie legat, namq̄ esse ordinē nimirum asserimus/ quem si quis pro
ingenij captu sequitur, euenit, ut prior labor posteriorē magna mo-
lestia liberet / si vero negligit / nil esse subsidij quo minus in studijs
dies diem aggrauet, sintq̄ semper (ut interim temporis dispendiū nō
referam) quęcunq̄ legimus ad animi potius perturbationem, quam
sciendi securitatē comparata, nisi forte quis idiotas excipit, qui tum
maxime scire videntur cum minime oīum intelligunt. In tanto certe
illustrium poetarū numero faciendus erit delectus, nam simul omnes
aggredi, quid aliud est quā uelle succumbere: & alioqui ratio ætatis
desiderat & studiorū postulat ordo / ut quatenus in vno legēdo non
quieturus animus est, ab vno maxime incipiat. Certis ingenijs (inqt
ad Luciliū Seneca) īmorari & innutriri oportet/ si uelis aliquid tra-
here quod in animo fideliter sedeat / nusq̄ enim est qui ubiq̄ est. In

peregrinatione vitam agentibus hoc euenit vt multa hospitia habeant, nullas amicitias/ idem accadat (inquit) necesse est eis qui nullius se ingenio familiariter applicāt/ sed oīa cursim & properantes transmittunt. Quæ verba eius ad iuuenilem etatem cum primis mihi referenda videntur, nam si (eodem autore) negauit Cicero si duplicetur sibi etas/ habiturū se tempus quo legat Lyricos: quanto magis tibi querenda ratio est, vt in omni poetarū genere eos primum qui lectu sunt dignissimi perspicias: vt inde tempore etiā non magno oēs euoluere possis: qui apud latinos in album sunt Poetarū relati / quorū oīm est primus VIRGILIUS Maro qui ceteris oībus (vt de Menandro Quintil. ait) vmbras obduxit/ lucemq; exhibuit posteris insuperabilem/ vix dici potest q̄ is tractari ab omni etate cū fruge queat/ in primo hærētes verborū vestibulo mirifice oblectat, penitus ingressis nihil non exhibet, castus vbiq; inq; rebus ad veneres attinentibus adeo modestus vt cum verecundia quadā scripsisse videat/ sententijs grauis & p̄tinens: latinitate adeo tersus elegansq; / vt nullū in eo verbum sit quod non plane Romanū esse videat, qua in re (quod mirabile est) ipse sibi archetypus fuit / quippe qui oēs priores carminis maiestate longo intervallo post se reliquerit, quemadmodum paulo supra cum in eius laudes incidissemus retulimus: hunc Hieronymus & Augustinus duo religionis columina ita legerunt/ vt illum hominis ingenii veneratū hunc etiam admiratū esse aniaduerti possit. Ex huius lectiōe/ vt indicat Quintil. ob carminis Heroici sublimitatem animus assurgit, & ex magnitudine rerū spiritū ducit, & optimis inbuitur/ in eo siquidē oīa ita accedunt / ita quadrant / vt res vbiq; verba sibi delegisse, & cū ipsarū natura carmen cōspirasse videatur. In summa, nihil ornatū existit vel verborū grauitate vel sententiarū/ quo quicq; Marone sit excelsius: vt in eo prope solo perstare videat succus ille & icorruptus poetici nitoris sanguis, verbis simul & rebus illustribus: quibus cyrculū absoluit/ & oīe tulit punctū quia miscuit vtile dulci. Quodq; gēmino opere diuinus Homerus absoluit/ hic ceu duas gēmas vni annulo inseruit, nam sex priores Aeneidos libri, quibus errantē Aeneam descripsit, Odysseę libros euacuant: quibus Home. argumento simili Vlysem extantē fecit, reliqui sex quid habent aliud q̄ virtutis militaris cōmendationē: quā in Iliade decantauit Homerus. Illum ego tam diuinū & p̄cellentē Vatem ab studiōsis Poeticæ imo humanitatis tyronibus insinuari volo / & ita volui vt nihil in eo penitus latere eos videatur. Nec curādū/ si virtutes eius firmiores ob iudiciū penuriā primis statim laboribus non accipiuntur, namq; huic rei tempus superest nec semel legetur, vt Fabius ait, OVIDIUS Maroni/ nō doctrinę quidem acumine (nam docti

orem eo Horatiū fuisse iudico) sed ingenij magnitudine & lectionis
respectu adiungo: in eo enim opere, quod Metamorphosi in inferip-
sit, poeticā quandā prope peculiare, non tam rege q̃q̃ verborū incredi-
bili copia/eaq̃ ad solos fere Poetas pertinente posteris reliquit/mi-
rumq̃ illud & glorię suę magnū præconiū, quod nullus ante se lati-
nos Poetas (quod equidē sciam) nec post se quisq̃ similē operā pre-
stitit/qua tot illustrū fabulaz inuolucra tot receptissima gręcis la-
tinisq̃, tamq̃ necessaria scitu figmenta, simili cū illo ingenio resplen-
duissēt. Quod opus (quod gręcos etiā ex latina lingua quam toties
rebus suis donarunt, quasi muneris loco acceptare tralatū non pu-
duit) legi vellem inter cętera vel maxime si modo id in iuuenibus ci-
tra morū dispendiū quoquo modo fieri posset / nam cum incidit in
lasciuia adeo pro natura sua proprius est/ vt titillare & ciere pruritū
videat / qđ vtinā amplior ingenij sui maturitas aliqua parte cauif-
set, nimitū hoc insigne musaz decus ingenio indulsit/ nimitū ille vates
fuit in Heroicis lasciuus, nam in Elegis cōmunis eum argumēti ratio
excusasset quanq̃ ne in his quidē satis sibi temperarit, proprij exilij
impious autor, & quem transuersum egerit lubrica nimis & lasciuia
mollicies. Vt tñ addisci sine labe queat maturi prestabunt præcepto-
res/ quoz est quoties leuis Oui. esse ceperit, occultare pro virili quę
venerea obscœnaq̃ sunt / inq̃ partē honestā quantū sensus patitur
detorquere, quod si res apertior fucum verecūdiā non recipit, dam-
nanda leuitas est, poetęq̃ ingeniū cū modestia taxādū. Tu vero fra-
ter, cum legis simili cōsilio tibi ipsi præceptor esse debes, nec admit-
tere vt lectio quę virtutis doctrinęq̃ gratia insumpta est, in alium te
finem quā proposueris deducat: labi enim cito & prouocari locis la-
sciuiusculis animi hercle nō generosi sed putris & elumbis est. Quod
in Ouidiana Metamorphosi desidero/ idē in Fastoz libris fieri vellē.
Sunt enī & hī eruditi, & matura digni lectiōe: cętera eius vatis mo-
nimēta prouectā etatē sine dispēdio illius qui per iuuentutē negligit,
opperiri possūt/ quanq̃ Tristia & de Ponto libros, vel iuueni permi-
serim in his enī tanq̃ priorū eum penituerit modestior maturiorq̃
fuit. Vates alioqui tersus & qui inter Elegoz principes merito sta-
tuat, eruditus & varius nec ab vllō verborū vbertate & illa foelici in
minimis etiā rebus copia superabilis: atq̃ (vt in summa qđ sentio di-
cam) verno adsimilis prato, in quo oīa ridēt vigētq̃ ceu sponte na-
ta, ac sine labore quasi ex naturę fecūditate profecta, quam si paulo
ampliori cultura Naso emēdasset, nec adeo per fertiles herbas loli-
um amoenū quidē visu verū inutile/ pullulare permisisset, aliū habu-
isset Ouidiū Romanę linguę dignitas, ac hodie apparet / quanq̃ ne
hoc quidē modo deesse sibi quicq̃ videatur. HORATIVS plenus

iucunditatis & gratiæ, & varijs verbis ac figuris felicissime audax,
vt inquit Fabius: mihi præ ceteris eruditus grauiſq; fuiſſe videtur/
tameſi nullius veneris cuius lyricum carmē capax ſit, expers fuerit,
leuiſus & iucūdis grauiſa ſalubriaq; ita permiscēs /vt legētis animū
de induſtria in modo & mediocritate retineat vbicunq; lubricus ad
indecora lapſus fuiſſet, ad mores alioqui taxādos & vitæ rationē in-
ſtituendam natus, atq; in multis magis philoſopho q̃ Poetę adſimi-
lis: quē iuuentus amplecti tute poteſt: quanq̃ quēdā in eo ſint quæ
teneris animis Quintilianus interpretari nolit, qualia in odis ſaty-
riſq; pleraq; exiſtunt: Crytici in hexametro eū aſperiorē eſſe adnota-
re ſolent/ ſed non intelligūt q̃ apte hoc dictionis genus, argumento
propoſito cōueniat, eſt enī ſatyra decorę ſi cōtextu ſimplicior & q̃ſi
ſui negligens eſſe videatur/ rebus magis q̃ ornatui verborū ſe vtriuſq; in
ſtilo decorū ſecutū fuiſſe. Sermonis enim eſt aptum purumq; eſſe vt
in oratore indicat Cicerio: quod idem & epiſtolis gratiā parit. Terſi-
ores etiā & ſuauiores hexametros in Epodo ſcripſit/vt ſane appare-
at ſic ſcripſiſſe eum/ non quidē quia melius nō poſſet verum q̃ aliter
non libuit. Quod ſi minus Heroicis intonuit, at hercle principē eum
latine lyre eſſe nemo negarit: intidum plane & amabilē, eoq; ipſo ve-
nerādum q̃ Maroni fuit vita (vt ipſe teſtatur) ſtudiſſq; iunctiſſimus.
LVCANVS dum legitur doctiſſimus iudicatur, dum anni quibus
ſcripſit percententur admirationē etiā incutit: nam vix tum adoleſcē-
tiam egreſſus tm̃ opus orſus eſt, facturus dubio procul pleraq; me-
liora ſi per Neronis crudelitātē/ aut ſuæ iuuentutis imprudentiā tan-
to operi ſupremā manū adponi licuiſſet. Et tm̃ hodie etiā mutilus tan-
tus eſt/vt ſint qui eū doctrina Virgilio parē videri velint, ego quan-
tum ab his diſſentio, tantū illi mihi ſunt moleſti, qui hunc vt durum
& intricatum calumniantur, quanq̃, ſi Maroni conſeras duriuſcu-
lus videatur/tm̃ ſi adhibes Statio lenior videbit̃, ſi cum latinorū poe-
tarū corpore componis: latinus: terſus: elegāſq; exiſtit. Male ergo iu-
dicant qui quod optimū eſt ſuſpiciētes quod ab eo recedit ſtatim in-
ter abiecta viliaq; aīo collocāt. Lucanum Fabius ardentē & concita-
tum ſententiſq; clariſſimū eſſe ait, magiſq; oratoribus quā Poetis
annumerandū. In concionibus certe præ ceteris eſt acutus & ingeni-
oſus/tum & hitoriarū & naturæ locis inſignibus creber admodum,
& rex ex media philoſophia ac Mathematicis cum primis petitarū
ita meminit frequēter, vt non poſſim non fateri, multa in eo eſſe quę
rudi iuuentuti aperiri vel plano & ſimplici ſenſu nequeāt: ni aliunde
ſibi fideliū præceptorū cura ſubſidia cōparentur: de quibus paulo in-
fra referemus. Cum vero ad motus pugnaſq; peruentum eſt/ ita oīa

graphice perfequitur vt res agi lectori videatur : incitatissimus fere
& de bellicis rebus canit quodammodo bellicum, vt de Thucydide Ci-
cero scripsit. SILIUS ITALICUS per oia Lucano sedatior & tran-
quillior similisq; amni placido qui tm̄ in fluxu aliquid habet celeri-
tatis, credo causam esse quod bonā vitę partē forensibus disceptati-
onibus impendit, & Ciceronē admiratus / inq; illo dicendi plano &
suauī genere exercitus ad carmē nō pari gratia peruenit / nam ma-
iori eum cura q̄ ingenio versus fecisse prope constare potest. Multi-
plex alioqui variusq; & elegans / nec paruus Romani roboris testis,
in eo signata locorū descriptiones, & fere peculiare geographię stu-
dium eminet. In vniuersum vero talis vt demi quicq; e suis aptius pos-
sit q̄ addi, fidelissimus enim est / & ubiq; clarissimi candoris, vt pla-
ne tota phrasi sua, non pluuias aquas collegisse / sed viuo gurgite ex-
undare videri debeat: adeo in eo candidū lene & speciosum carmen
est. In VALERIO FLACCO multū amissum esse Fabius ait, mihi
multū superesse nitoris & eruditionis in opere suo tanto, etiamnum
mutilo semper visum est, sed molesta tm̄ Romanos vates fatorū incō-
moda torserūt, q̄ tantis ceptis optati fines nec Lucano nec Flacco
ac ne Maroni quidē accesserunt / ita semper nescio quanta laude vin-
cente grēcia, dum tm̄ latinis vitę non datur vt vincerēt. In Flacco vt-
pote musis asueto, acuta emuncta excusaq; omnia futura erāt, &
sunt hodie talia quantulacūq; sunt tam excelsi spiritus monumenta.
Namq; in verbis proprius & purus est, in sensu sibi coherens / rebus
illustris, sententijs adeo grauis vt altius quiddā Poeta sonet, deniq;
vbicq; talis vt in eo natura doctrina & diligentia cōcalluisse videant̄
nisi quis nasutus quandā in eo patauinitatē sugillat, quod in conter-
aneo suo Liuiō Asinius pollio supra oēm patauinitatē delicatus, ol-
fecit. Ego id ipsum vituperare non ausim / ad illam presertim ingeni-
orum & naturæ in nobis diuersitatem respiciēs, de qua titulo priori
scripsi atq; vtinā illa mihi, dūmodo Maroni similis esse non possum
Flacci Patauinitas daretur, vt inter summos vates habere locū, aut
illa Liuij, vt inter principes historicos recenseret / proinde si quid illis
in Flacco est duricie, rei externę & argumēto e media petito Grēcia
tribuit, in eo alioqui nihil non ornatum / nihil non exquisita penūm
diligentia videtur. STATIVS Papinius simile sustinet apud multos
iudicium, & fortasse culpę propinquior q̄ Flaccus, nam in eo duri-
uscula pleraq; videri non iniuria possunt, verum si nitidis eleganti-
busq; & vnde quaq; puris cōferantur / nullus numerus est, adeo etiā
hic vates diues mihi & optimus ingenij spolijs magis q̄ imitationis
videtur, quanq̄ est prę ceteris (vt debuit) Mantuanū Homerū admi-
ratus / cuius celsitudinem si non consecutus at maxima cum gloria

secutus est/ magnificus alioqui, & cum natura tum studio cōmenda-
bilis: nec vlli in reꝝ similitudine perspecta / & earundē collationibus
siue cōparatione secundus . Verꝝ propter rerum in longo etiā opere
frequentē ingeminationē & accumulationē in Thebaide præsertim/
multis in locis difficilis sane est, talisq; omnino, vt animus aliud agēs
in eo non proficiat/ sed intenta fidelisq; lectiōe sit opus. **LVCRETII**
VM cum primis commendat atas, quę nescio quomodo rebus fere
præclaris plus venerationis adijcere solet, hic quanq; in multis vetu-
stus ac pene obsoletus est/ habet tñ gratiosa multa/ mundaq; & ele-
gantia, vt Maroni etiā non verba tm̄ sed versus integros in sua trans-
ferre tanq; melius fieri nō possent, placuerit. Tum vetustissimorꝝ va-
tum more Poetā se simul & Philosophū exhibuit / nec aliud sibi ipsa
natura quod carmine dignaretur maius fuit, in eo magna docendī
fidelitas, miraq; ad illiciendum vires vt trahi etiā legens videat/ nec
parua lectiōis (quanq; in replerūq; falsa) ex ipso fruges esse potest
sunt enim sententię passim graues, verba electa, & quod in primis
mouet/ creber est studiōꝝ mortalitatis cōtemptus. Quod si quis tem-
pus animo quo scripsit concipit, Lucretiū non potest non vatē mag-
num dicere, si ex quo cū posteris confert, non temporī Lucretiū/ sed
Lucretio tempus obfuisse deprehendet. Huius lectiōem iuuenibus
non indulsim / propterea q; præter damnatas in multis opiniones
sensūq; cum veritati/ tum fidei cum primis nostrę contrarios/ mul-
ta in eo tanq; vetustatis rudera quędam extāt, ad quę teneros anios
impingi nolim. Idem vt de Lucano: Valer. Flacco: Stratioq; asseram
difficultas & obscuritas eorum in multis efficit. **MANILIUS** nitidus
in primis & perpolitus poeta verborūq; proprietate ac vsu Ro-
manus plane, cui primo latinorꝝ gratia fuit materiā tam difficilem
ac variā vt a numeris resolutura videre, versū tam aperto & ele-
ganti describere, suavis alioqui amœnus & copiosus/ sententijs il-
lustris/ & multarꝝ reꝝ scitu dignarum præter institutā materiā locu-
ples autor: verum (quod videre videor) in carminis cōpositione per-
sepe negligēs, ac prope illustriū verborꝝ iuncturę nihil curiosus quo
factum est, vt inter multa carmina versus non pauci durisculi ceu
salebra quidam resulent. Dum hæc scribebā, facturū periculum
an hæc essēt quę ita esse iudicārē, mediū Manilij codicē reclusi, cūq;
in quartū incidissem librū statim vna in pagina aliquot huius modi
versus obseruaui quorꝝ primus. Iamq; huc iamq; illuc, caligine ver-
tere clauū: & paulo post alius. Bis sex materia propria pollentia sig-
na: & paulo infra is tertius. Quam partē decimæ dixere decania gen-
tes. In quibus oībus quidā est ex cōpositiōe nguus: quē alib. in eodē
sepe sit videre, ceterū cōdonanda hæc vati tam ardua tractanti/ cum

tanta alioqui gratia & suauitate. CLAUDIANVM adeo diuersa a Manilio sententia tenuit / vt nulli prope rei in phrasi sua maiore impendisse operam videatur quam compositioni & ipsi vt sic dicam carminis filo, totas siquidē paginas legēti vix promptū est vnū aut alterū versum reperire, quē aut Ellipsis aut Synalepha a nativo suo splendore deticeret / & illa tñ oībus Poetis cōcessa non vicia dico / sed q̄si ornāmēta sunt / cōpacta in eo omnia & solida nec lubrica quidē sed ita placide manātia vt numerus numerum & syllabam syllaba suauilapsu excipiat. Mira in eo ingenij facilitas, & naturalis in artem promptitudo nec triuialis eruditio, vt statuam sibi Romę possitam non fauore se sed merito consecutū asserere liceat, Eulogio eius in se vno Virgilij mentem & Homeri musam eminere attestante / est enim suavis: luculentus: & inoffensū stili / sententijs acutus / in narrādo vero subtilis & enucleatus, rerum quoq; prope oīum peritia, nullius quod quidem præclarum solidumq; Poetā absoluat / inscius: deniq; Maronianæ illi maturitati imo maiestati perpulchre approximans, licet interuallo, quis enim est oīum cui ita affulserint oīa vt nullius penuria prematur? Mihi certe cum oēs a Marone distent, is laudatissim⁹ erit, qui breuiori ab eo distat interuallo quod de Claudiano omnino mihi persuadeo / nec alios interim cōtemno / atq; vtinā nullā prorsus labem cōmunis suoz tempoz calamitas operi aspersisset suo / vt in altiori eum gradu pro ingenij sui amplitudine collocarē, modo q̄ incredibili gratia & studio singulari altior ætate sua fuit qua p̄sum abire literæ ceperant, tñ satis eum magna victorię spe cum fœlicissimis poetis decertare. Hūc quia castissimus est & adeo carmine verendus vt etiā vita fuisse videat, omnibus alijs a teneris post Maronem & Ovidium legi mallem nam cum rez tum verboꝝ in eo exoptabilis copia est. IUVENALIS satyricę libertatis multū habet & salis abunde, scientissimus præterea ueterum rerum Poeta, nec parū ex eoz obseruatione quæ sua tulerunt tempora difficilis, uersu nitidus & decorus / animo seuerus apertus / & gratæ indignatiōis plenus. Veri enim in eo rectiq; summus amor est / tum & uirtutis in uniuersum tanta custodia / ut sine ea nil splendidū nil cōmendabile tam eleganter q̄ uere cōtendat. Quod ad uitia attinet uellem in ipsis pro sciendendis Horatiana modestia fuisset usus / sed Luciliū imitari maluit, adeo sepe in his quæ & ipsa natura non amat luxuriæ monstribus liber, ut ea palam legi prohibeat uerecundia. Quocirca nec Horatij fatyras nec Iuuenalis, ac ne Persij quidē qui utroq; tñ modestior est / inter primos attractari a paulo delicatioribus uel ē / in his enim etsi magna uirtutis laus: magna uicioꝝ detestatio est, utruq; tñ ita nexū ut uirtutis lucem aliubi ab iuvene cognosci satius sit q̄ tot grandib⁹ oppositam

oppositam vicijis quasi facto iudicio discerni. Nam pleraque prohibe
re, quid aliud est quam docere qualia sint: Vicia vero maxima dum a
teneris ignorantur, nil mouent, animum non agitant: dum eos imani-
tate explicata prohibent iam cognita/non possunt non mouere, esto
ætatis genuinam libidinem victrix ratio (quod rarum est) repellat/
audiui multos etiam prouectæ ætatis viros, qui pleraque se monstra,
ne cogitata quidem antea ex iam nominatis tum & Catullo & Marti-
ale, leuissimorum interpretum impudētia, non sine nausea didicisse aie-
bant. Ab his igitur (quia ingenui animi est virtutem respicere) tu frater/
tu opte abstinebis, dabitur tempus quo secure & citra laborem hos
legere liceat. Nihil enim tam facile quam vicia discere: PERSIVS tam-
etsi a Hieronymo disertissimus appellatur / mihi tamen duriusculus vi-
detur in versu, quamquam, si corpus respicias, disertus magis quam durus vi-
deri debeat. Est hic methaphoris foeliciter audax / sunt enim non so-
lum per amœnæ / sed etiam mire adiuuant quicquid in eo est satyricæ
vehementiæ. Visus est is multis ex professo obscurus siue illud inge-
nio ductus seu (quod minus credo) industria fecerit / obscurum esse
tot interpretum testatur labor / septem (quod equidem sciam) ipse vidi
& legi / & scribere qui nondum ad manus meas peruenerunt, ut eos
omitam qui versibus passim ex suis satyris depromptis, annotati-
onum sibi aream appararunt. Multi autem nec obscurum nec diffici-
lem esse contendunt: ipsique (aiunt) maxime quos temporis inciticia non
obruit, quod ipsum si multis in promptu esset, nemo omnium scriptorum
non esset vel facilimus: Id ausim de Persio dicere / salubrium eum præ-
ceptorum grauitate & concinnitate a nullo superari, & cum veritati tum
religioni nostræ cum primis esse consonum: nec adeo omnibus vicijis
sed his tamen quæ communis inter mortales stultitiæ fundamēta iaciant,
infectum fuisse. Quod si qui sunt qui dedito cum amore prosequuntur
legere possunt, verum non ut phrasim faciat (quod de Lucretio Quin-
til. ait) sed erudiat potius. Carminis enim elegantia quamquam est mag-
nus / Horatio tamen & Iuuenali collatus, indubie inferior existit. Huius
me lectio plurimum oblectat non quidem quod adeo suauis, sed quod tam si-
delis est & grauis / nec me vnquam aut Horatii aut Iuuenalis libertas
adeo mouit ut in obsceno potius defecerim, quam profecerim ex castis:
causa esse potest quod anno ætatis meæ vigesimo quarto hos primū le-
gere ceperim, ante Marone ferme & Terentio contentus. CATVL-
LVS: mihi multum poetici spiritus natura simul & arte retinuisse
videtur, nam quæ scripsit / ornata / tersaque & illi plane sæculo quo flo-
rere latine lingue vbertas cepit respondentia: tum & in illa iocandi
cauillandi / deridendi que licentia mire urbanus & facetus, & Martia-
le indubie si non versutior, certe elegantior, multum in eo gratiæ &

venustatis est: atq; utinam carminis illa genuina obscœnitate studi-
osos ab se iuuenes non arcuisset/multa enim in eo ac fere oīa vel ab
hac ætate cum fruge legi possent / in phaleco mundissimus: in iam-
bicus quasi plane pedis carminisq; naturā obseruauerit, vehementis-
simus est/vt vere ab Gellio elegantissimus & mundissimus Poetæ
dictus sit. In hexametris adeo tersus & elegans ac venerādę cuidam
vetustati accedēs, vt dolendū sit tantū ingeniū ex idyllijs ad ampli-
ora describēda simili stilo non progressum fuisse/elegos habet ple-
nos gratiæ verum ex quadam cōpositionis negligentia duriusculos
quod ipsum & Plinius de eo falsus est. MARTIALEM/vnus e recen-
tioribus scriptoribus rejiciendū omnino existimat/ quippe qui neq;
elegantię latine neq; moribus proficit. Sed nimis hic mihi duriter &
seuere agit cum tanto vate: In Plinij de eo sentētiā pedibus eo poti-
us/qui lib. epistolæ tertio/ hominem ingeniosum acutum & acrem
fuisse ait / & qui plurimū in scribēdo salis haberet & fellis, nec can-
doris minus. Esto vero tam lasciuus sit / vt legi a multis non debeat/
nō tñ est tam male Latinus, quin legi ab omnibus magna cum fruge
possit. Quancp sero Martialem legi vellem ob detestabilē, p̄sertim
ingenijs nostris hoc est Germanis obscœnitatē, tam spurce enim per
sepe ludit, vt ne sibi quidē ipsi quispiā sine rubore legat, alioqui do-
ctissimus, & lingue latine non inscius autor/vep̄ pro ingenij sui natu-
ra subdurus: vt si Catullo conferas, ex ipsa statim phrasi hunc Italiæ
illum Hispaniæ alumnū fuisse credas. Q; nisi me fortasse non nul-
lis nasutiorē videri formidarē, non dubitarē Martiali quod ad nito-
rem elegantiaq; attinet, Marullum grēcū hominē anteferre. TIBVL-
LVS elegię p̄cipuus apud latinos autor, tersus & elegans Quinti-
liano vere visus est / nam in vera illa argumenti modestia perstans/
adeo est vbiq; compositus, adeo suauis & facilis vt ausi fuerint non
nulli carminis in eo quasi delicatā quandā morositatē taxare. Q; si
in quibusdam lasciuior videt, tribuendū id quidē partim vicio vatū
talium scribentium, partim officio. Amores enim & Veneres elegi sibi
prope peculiariter vendicarunt. Hunc ego veto, ne quis tener attin-
gat, legere enim eiusmodi scriptores quid aliud est q̄ flammæ fomi-
tem adijcere? Quancp multo est lasciuior Ouidius: vt magis etiam
peccet qui hunc legit q̄ qui illum. Verum neuter in his aut publica
aut priuata interpretatione dignus est, melius legentē q̄ intelligi pos-
sunt nullo accedente interprete, hæc enim quę scribūt/scire plane op̄
non est donec ematuruerit q̄ est lecturus: & sunt castiora vt Pontus
& Tristia Ouidij quæ quis interim legere imitariq; potest: vt obiter
taxem Bernardinū Cylleniū Tibulli interpretem/qui nescio qua spe
frugis/ cum priuata lectione tum publica interpretatione vel pueris

comodare putat, quasi vero dulcedinē illā copiāq; & venustatē, prima statim aetas assequi possit, quam ne viri quidē multę lectionis & peruigilis studiū facile assequunt. Satius est in Tibullū, & etatem incidere maturiorē, & acutius iudiciū. Quod idem de PROPERTIO sentio, & si hic est paulo remissior cāminis & verborū nitore plane venustus grauitate vērō sententiāq; venerabilis. Hunc principē elegendorum plerūq; existimasse Quintil. testatur. Ego/vt Tibullo elegantia & suauitate inferiorē esse puto/ita doctrina multifaria quam ex gręcorū bona parte fontibus hausisse deprendi, & verborū non nullorum gratiosa quadā nouitate, Tibullo priorē statuo. Quod si vnū alteri contuleris, adsimilis Tibullus est amni placido, plano alueo p̄ floridos agros defluenti/limpidę vndę & suauis haustus: at Propertius torrenti similior, ad ini qua sepe illisus littora / atq; ipso asperior vado, celeriorq; decursu, cuius tñ vndas ex montanis plane fontib; deriuari dixeris. Eminent ergo in Tibullo suauitas: in Propertio doctrina, in vtroq; artis īgenijq; plurimū. TERTIUS doctissimorū cōsensu, comicus est purus, tersus, & elegans / vt dolendū sit cum tot scripserit fabulas sex tm̄ editas esse/ in gręcia enim cū amore literarū versatus esset, centū & octo fabulas scripsit, vt Donatus ex Q. Confecti autoritate scriptū reliquit. Hic recte loquēdi optimus esse autor potest/ nam & quottidiano sermone est proximus & ipso quoq; argumenti genere quod capto non est difficile gratus adolescentię, eius scripta Quintil. in hoc genere elegantissima esse ait/ & plus habitura gratię si intra trimetros sterissent. Cicero certe ad Atticū suū, Terentium optimū autorē latinitalis affirmat. Seruius grāmaticus in cōmentarijs primi Aeneidos: Terentiū scribit proprietate oībus comiceis preponi licet in ceteris inferior sit / decora hercle comedię vbiq; seruat nec in tragicū intumescit, nec in vile plebeiūq; deſcitur, affectuū vbiq; argutissimus temperator. Nihil ego sane illis repugno, q̄ eum primū esse volunt iuuenilis studiū magistrū/propterea q̄ numeris non obscurus, qddā solutū & liberū exhibet. PLAVTVS sale comico & mirabili quodā personarū decoro / tum & sententiāq; acumine & doctrina insigni non potest nō vel maxime placere, verum q̄ caractere fuit remotissimā in multis vetustatē sapiente, teneris non permiserim legendū prouectis adeo utilis est, vt non legisse Plautum ignauię tribui debeat, pauloq; Terentio fertur incitatus, & verborū luminibus vel clarissimis vtitur. Varro. Ex epistolonis sententia (vt Quintil. lib. 10. refert) musas Plautino dixit sermone locuturas si latine loqui vellēt. Ipse in hoc Poeta plēraq; oīa ita excogitata auctaq; videre videor vt non linguā solum, sed mores/ sed vitam, eius q̄ inter homines victurus sit / oībus fere studiis humanitatis numeris eru-

stant, denique (quod mihi Plautum utcumque legenti maxime mirabile
fuit) non una rerum & conformis series / sed tot fere quot pagine res
noue / noua studia: noui affectus & mirum tamen quod proprii quod decori per
sonarum, cui tribuit: ut quedam in Plauto quasi Africa esse videatur que
semper (ut aiunt) aliquid afferat noui: at vetustas in eo (inquis) ut ini
quum littus scopulos porgit, Non offendit hec paulo maiores, sed
oblectat, ut vetustam imaginem pictor inter arcana reponit, etiam si non
imitatur, ut annulum eburneum inter aureos locare solemus vetustatem
videlicet exosculantes. Sic quoque Andronici poetarum qui primus auto
re Diomedem comediā Romę dedit, bellum punicum descriptum quasi
Myronis opus longe post se natos lectores delectauit, ut Cicero in
Bruto indicat: SENECA Tragicus ab illo stoico alius (ut Sidenii te
stimonio constat) sententiarum grauitate, verborum pondere, & personarum
autoritate excellit, solus legi dignus, Solus enim est qui in hoc di
ctionis genere inter latinos imitari queamus. Est in eo nitor varius /
luculentus contextus: materia sublimis / figurarum dictionis argumen
to propria, multum roboris. doctrinę plurimum, eloquentię satis: ut vir
doctissimus Daniel Galetanus de eo protulit, in cuius ego sententiā
eo. Quod studiose grecos secutus fuerit / celare toto fabularum excursu
noluit, argumentis omnibus more maiorum e media gracia petitis, hic
stili puritate & sententiarum acumine / nulli non atati prodesse potest /
verum quia sensu personarum decoro saepe varius est, & a veritate
non nunquam mire alienus, ut in vno Troadis choro, quo Troianę mul
ieres mortalem animam una cum corpore perire asserunt, tum ex affectuum
vehementia saepe multa dicunt quod animum paulo teneriorem mouere pos
sent / a prouectis Senecam legi malo, iunioribus interim ad verecundi
argumenti comœdias destinatis. AVSONIVS Gallus supra hominum
fidem ut mihi videtur aestimari debet nam nec temporum comuni ca
lamitate pressus, nec patrię duricie obrutus, ita barbariei ut hy
drę Hercules relictus est, animumque inuictum ad solidę latininitatis
& elegantię vetustę rationem magna cum laude conuertit, carminis &
epigramatis cum primis non penitendus magister tum & in heroico
sublimis, eruditus & tersus / nec in soluta quidam oratione contemnen
dus / nam illis succinctę orationis floribus quibus Plinius Syma
chusque prestitere, ipse quoque insignis est, & si neutri par haud multo
tamen utroque inferior. Epistolis quoque numero contextis mire suavis &
urbanus: Grecorum in epigramatis inimitabilem elegantiam admiratus,
pluraque pertinentiter transtulit, quod quidem ex me non habeo, sed Ca
spare meo Ursino, qui mihi aliquando grecos versiculos ex epigra
matum libris interpretatus permulta indicauit, quam summa diligen
tia & pari prope felicitate latina reddiderit Auionius. Denique tam

tus Aufonius est vt plane dolendū sit, pluraq; tanti vatis monimēta/
aut intercepta temporis fauitia, aut mūta mancaq; ad posteros de-
uēisse. CALPHURNIVS & Nemefianus in tuo scribēdi genere nō
possunt non cōmendari, sunt imitatione dignissimi & decoro Bucco-
lici carminis seruato, ingenij, gratiæ, & doctrinæ pleni. HOS ego Po-
etas: frater: in eorū albo statuo qui sunt imitatione digni, quibuscq;
tota aliquando studiōrū anxietas impendi debeat, vt apium more/
si non oīa absumpturi, decerpēdo saltem quæ cōmodissima ingenio
cuiusq; videantur proficiamus. Multi CAPELLAM Martianū poe-
tis inferunt, vt pote carmine tersum & rebus multarū cognitione præ-
stantem. Ego in Capella pius in vniuersum sapientiæ quam eloquen-
tiæ esse iudico, id quod de Varrone olim Quintilianus scripsit. Idem
de SIDONIO Apollinari pronuncio in quo vtinam tantū iudicium
fuisset, quantū ingenium fuit, nimis hic vir temporibus indulgit, nimis
placuerunt quæ displicere debuissent. Quamq; multo magis poeta est
iudice me/ quam Martianus. Hic enim asper simul & intricatus/ hic
paulo floridior & elegantior multo nec adeo negligendus in versu,
in multis enim multū ingenij doctrinæq; extat & eloquentiæ satis. In
oratione prosa inepta verborū affectatione supra modū laborat pe-
regrinū simul & Gallicū redolens vt Crinitus ait. Hermolaus Bar-
barus vir summi in vtraq; lingua iudicij Sidoniū malum latinæ
autorem fuisse & propter græcarū literarū imperitiā multa perperā
vitiūpasse lib. Plinianarum castig. sexto innuit: nec in latino quidem
castum plane sibi sermonem esse, vtputē prosa & vorsa oratione
sape præcipiti, nec propterea tamen abolendū ducit/ imo legendum
totum, probandū vero non totum iudicat. Nam vitia quæ sæculi vi-
dentur esse non hominis, ignoscenda sunt, non ferenda. De Boherio
& Michaelē Marullo supra retulimus. Prudentius et alij vates eccle-
siastici eatenus mihi probabuntur quatenus stilo et sermonis puri-
tate veterū vestigijs institerint. In BABTISTA Mantuano magna
est rerum et verborū vbertas/ tum et doctrina haud sane prostrita,
quodq; christiano homini acceptissimum esse debet, amoenissimæ
quædam in religionis amorē illecebra hic cum vira defungēt, maius
nomē efficiet, q̄q; id iam nūc cōiectus est vt inter Epicos a doctissi-
mis citra cōtrouersiam recenseat. Sunt qui limam in eo diligentiorē
et iudiciū in multis acutius desiderent, q̄ si quid in eo illi mutaturū
sunt citius dempserint quicq; q̄ adiecerint. Ego et viri ex oculor in-
genium, acutum plane ac eruditum tum et christianissimū Poetam
esse exi/mo: suorum tñ temporū sicut postremū non facio, ita nec
primas ei deferō/ nam IOVIANO PONTANO non ipse solum
sed alij multi volentes palmam tradent, longoq; se (si modo verum

fateri volent) distare interuallo fatebuntur. Hunc ego (vt dicā pau-
cis qđ sentio) tanti in omni poetica virtute facio vt quoties eius mi-
hi nomen incidit, stupere animus quasi subito quodā presente deo vi-
deatur / nec dubito eum tersissimū doctissimūq; Poetam nominare,
oīm q; a Claudiani temporib; adusq; nostra tpa vatū Epicorum
principē, nam senioribus eum plerisq; conferre nō ausim, nō q; paris
aut elegantē aut eruditionis mihi nō videat, sed potius ne quis me
putet aut impiū esse aut puicacem qui vetustatē sua honorū pręro-
gatiua priuare velim. Nullos adortus numeros est quos nō summa
elegantia traduxerit, deniq; nihil scribendū Insumpsit quod nō scrip-
serit absolutissime, ac nescio an ingenij vires recte vnq; tentauerit,
adeo excellens arduūq; mihi videt quicqd ab hoc viro carmīe ediz-
tum est. In oratiōe soluta multis est inferior, vęz talis etiamnum, vt
magnis cōferri audacter possit. Nam solus prope, res astronomicas
quaq; tractatio acuta & difficilis exiit / ita psecutus est versu, vt a
Manlij mathematici temporibus nemo par ei nedū superior fuerit.
Easdem libris soluta oratione cōscriptis ita adornauit, ita non nullis
latina lingua donatis locupletauit, vt post Iuliu Maternū nemo ei ni-
tore & puritate dictionis vel paruo interuallo accedat. Quid Pha-
lecos / qđ tumulos retulerim: in qbus tñ animū oblectasse magis q̃
exercuisse videt suum, in illis suauitas / amœnitatq; præcipua, & nisi
paulo amplior intericeret lasciuiā, dignus esset quē oēs legerent: in
his dum inuenit acutissimus / dum scribit elegantissimus atq; ita ter-
sus & proprius, vt huic plane rei nec aliq; talem in se natum siliū exi-
mes. Deniq; per vnicū Pontanū spes esse debet studiosis oībus iuni-
orum industrię non adeo detractum esse maiore diligētia / quin suis
etiamnum aternitatis titulis consulere cum laude queāt. In ELISIO
CALLENTIO Poeta insigni / multū mihi veterū vestigijs respondē-
tis diligētię esse videt, deq; eo in hūc modū statuo, vt non dubitem
cum ex Elegis tum ex Epigrāmatibus habiturū nō laudis modo sed &
imitationis locum. Quanta vero eius in Heroica phrasi vis esse po-
tuisset si modo experiri ingenū voluisset / satis superq; hi libri quos
de muriū ranarūq; bello ad Homeri imitationē lusit, indicant. Pro-
inde & soluta oratione elegantē multū, salis autē & suauitatis pluri-
mum habet, vt asserere ausim nō aliud de tanto homine magis egre-
ferendū quā q; satyrā cōtra Poetas scripserit, quasi eius eum mu-
neris poenituerit, qđ tanta sibi munificētia natura elargita est. Vęz
temporū (vt vere dicam) inertia taxasse potius q̃ accusasse Poeticā
deprehēditur: cui simile apud Iuuenalē & Persium legimus: & hodie
in Ioannis Perri Valeriani elegantissimo ad Nardinum de studioso-
rum conditionē sermone / quē & ipsum si dii supersitem voluerint,

posteritas aliquando demirabitur. In STROZIS patre & filio multa elegantia doctrinaq; & religio est, verum patietur illi ubi ubi sint, cōferri sibi suorū temporū multos, idq; fortasse incorrupti iudicii posteritas agnosceret, de Fausto Forliuensi, summi ingenij & paris doctrinae vate supra retuli. Iam RICHARDVS BARTHOLINVS Cuius nuper pleni / ingenij doctrinae & elegantiæ Austriados libri editi sunt quo insignis poetæ munere caret; aut quid tandem obsit, quo minus inter Epicos Poetas numeretur? Tersa mihi in eo omnia videntur, ipsaq; condigna posteritate. Q; nisi epistolio quodam meo, ad Reuerendiss. Cardinālē Gurcensem scripto, & vna cū ope suo edito, quid sentiam explicuissem, longa mihi serie verborū hoc in loco Bartholini ingenium extollendū fuisset, modo vitam moresq; tanti hominis q̄ poema reponere mallet: nihil integrius sinceriusq; eo est, nihil humanius / vt oīm horarū virum vere dixeris, pręterea nullū prorsus fucatū in eo linguę aucupium / nulla ostentatio, animiq; modestia tanta vt etiā inferiores se nihil aspernetur, paratus optimo cuiq; & sincerissimo adesse modo nō offendat, nō laeſat, nec dixerim facile quātum genus hominū inflatum & ostentofum, fortunāq; magis q̄ doctrinę fulgore superbum, habeat odio. Per hęc oīa similimus his quos vnice amo / ac propterea cum anno Sal. M.D.XV. in trium regum ad Cēs. MAXIMILIANVM cōuentu, Viennę ageret, multa mihi familiaritate, ac prope quotidiana cōsuetudine iunctus, cū quo vtinam reliquum mihi quicquid id erit, quī / suauī aliquo in ocio deterēdum foret, quod mihi / dum hic principes amat, ac adeo perinde a principib; amat, nulla sane molestia mea furripitur. Tantus enim & tam locuples cum gręcarū tum latinarū literarū vates perpetuo terrestriū numinū cōmertio dignus est. SVNT hodie multi qui olim nominabunt nec de Latio loquor quod suos semper rei latine patronos habet, sed Gallis, sed Germanis, iter quos passim ceu aureo quodam seculo affulgente, insignes animi emicant. Ac nisi fallor, per Pierium Gracchum: Vlrimum Huttenum, equites, tum & Eobanum Hefsū / elegi vigebūt. In Caspare vero meo Vrsino Silesio / epigramata nescio quid insuetę lucis habitura sunt, vt illos sperem non Germanis tm̄ suis sed doctissimis q̄busq; ubi ubi illi gentiū degāt, placituros.

QVAM AMPLA POETICES PROFESSIO

sit: & inibi in detractores non nulla.

TITVLVS XXX.

IC mihi rursus tela depromenda, rursusq; cum aduersario adparandum certamen est / omni illo inquam, qui

Poeticam vt tenuem & sola verborum ostentatione gratam, nec vlllo illustrium doctrinarum adminiculo intem calumniat. Mallem (deum testor) quieto in portu nauigare, nec aliqua in parte operis mei molestus esse his / quorum adeo pertinax & temerarium de poetica iudicium est. Quin valere sinerem / ni tamen honestissimo studio aduersarentur. Verum quia pacata vt ita dicam preceptorum traditione nihil illi mouentur, quibus nihil horum audire aut admittere decretum est / certatim pro cuiusque literarum studiosi officio contendendum erit / vt hoc hominum genus / si donare ciuitate Poeticam non vult, per municipia saltem & socias ciuitates locum habere sinat : donec procedente saeculorum, quae cepit, felicitate, conciuies fiant, qui etiam hostes sunt. Video equidem eam fere sortem politioribus apud nos studiis esse / quae fortissimis quondam gentibus fuit, quum nouarum sedium cupidi patriam utpote crescentis sobolis multitudinem non sustentent deferuerunt, haec siquidem cum virtute sua & humanitate persepe contemptis, via sibi his maximis ornamenti facere apud externos non potuissent armis fecerunt, donec cognite in indigenarum consortium receptae fuerunt sic in Gallia Narbonensi graeci Massiliam statuentes, infestos primum Barbaros mox singulari humanitate & mansuetudine perspecta, pamicos habuerunt. Sic Aeneadae in Latium primum armorum vi / mox accepta indigenis virtute / augustissimi imperii primordia concessa in sede condiderunt. Literarum studium ipsaque cum primis Poetica non ita pridem Germaniam ingressa, tot primum aemulos habuit, quot homines, de his autem intelligo, qui latina lingua (si modo latina quae tum fuit dici meretur) praediti, alijs in artibus exercebantur. Mox sedes positura turmatim petita est, Ex quo tempore nisi ad principes confugisset seque horum insinuasset animis, non expulsa sed quod miserius erat intra ipsas hostium manus nihil comerita, enecta discerptaque fuisset. Modo / quod principum stipendijs alitur, sensim plures sortita patronos melius habet, ac propediem vt spero ciuitate donabitur, nam prope vniuersae iuuentutis in se oculos deflexit / & virilis etatis partem habet bonam, nec dubito, quin (si modo e iuuenibus sunt senes) senatum habitura sit qui summis eam magistratibus & amplissimis rebus Germania negotijs semper adhibeat. Huius aemuli a professorum conditione (si dijs placet) professionis amplitudinem metiri assueti / angustam & abiectam ex hoc contendunt quod pauperes sint prope omnes poetae, huiusmodi difficilem & Oedippo interprete dignum. Est ne adeo despecta vobis paupertas, vt qui pauperes sunt, hi statim ignari esse conuincantur : quasi vero omnem ingenuam professionem, omnes illustres artes inseparabili commixtatu diuitiae consequantur. Quorsum illud igitur vestrum : quod manibus ad aras porrectis, adeo religioso sacramento paupertatem vouetis.

vt quicquid vos habere proprii sit nephas: quid tanto incōmodo adeo
animos obligatis vestros, si esse vultis & videri, vt plarūq; estis, do-
ctissimi: Non sani esse hominis non sanus iuret Orestes / malle pau-
pertate & inscitia obscurum esse, quā diuitijs & doctrinā illustrem.
At vero aliter multo est quā vos asseritis, nam quicūq; bonas artes, &
insignia doctrinæ studia a fortuna eius qui proficere magis quā aut
a materiæ quā ars ambit nobilitate, aut ab eo quē in tradēdo docen-
doq; retinet modo, laudare amplectiq; solet / is meo iudicio vel ipso
(quod aiunt) Miletide stultior est. Quin nullū ingeniosorū hominum
genus ad has literas illaq; studia quę sui nobilitate & acumine totū
sibi hominē dari exposulāt, minus idoneū esse puto illo, quod aua-
ritia obcecatū diuitiæ admiratione rapitur, nec quod satis est ag-
noscit / tñ abest vt fortunę adminiculo doctrinæ nobilitatē niti cre-
dam. Testē habeo sententię meę prope oēm vetustatē, testes oēs phi-
losophos, qui fortunę bona / si non in vniuersum abijcienda existima-
runt, quēadmodū Peripatetici, tñ sine virtute verę taliū vsum effici-
ente, nulla esse satis aperte indicarūt. At vulgus aliud sentire hodie
videmus, in cuius animis nil magis fortunę apparatu respēdet, itaq;
qui opibus prestant suam tandē dignitatē autoritatēq; sortiunt. Ita
quidē crediē, atq; vtinam non ita vere, nam huius gratia & ab Ovi-
dio dictū est fasto. primo. In pretio pretiū nunc est, dat census hono-
res Censui amicitias, pauper vbiq; iacet. Nec minus in eandem sen-
tentiā multa satyra. 7. Iuuenalis scripsit, & ad Flaccū Martialis indi-
cat de pauperibus poetis præsertim, quorū contemptū vterq; dolet.
Verum cui hoc iudiciū magis quā imperitę multitudinē tribuimus: in
cuius errore qui pendet / in magnis viris habēdus non est vt Cicero
ait primo lib. de offi. Demus aut vt hoc multis persuasum sit, quod
paulo ante contra poeticam de paupertate attuli, nobis tñ idem sen-
tire haud quāq; licere, non tam ob iustitiā opinionis, quā religionem
quam profitemini, paulo amplius exequar, ne cui vestrum ad vulga-
rium hominū stultitiā refugium esse queat, vobis aut dico qui votis
nuncupatis, & iniustis per consecrationē caracteribus, a reę prophæ-
narum tractatione / ad vnicam Christi doctrinā maxime auctorati
estis. Equidem si adeo incōmoda est doctrinę & sapientię paupertas,
scire vellem quomō illud euangelij Mathei decimoini accipiendum
esset, quod ad adolescentē regni dei percupidū, saluator noster dixit.
Si vis perfectus esse, vade vende quę habes & da pauperibus & ha-
bebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. Cuius sensus, vt mihi
videtur, aptus est, diuitias abijciēdas & amplexandā paupertatem
vt quis in cœlo thesaurum habeat, nec paupertatē spiritus tñ / sed
rerum quoq; cū dicat vende quę habes & da pauperibus, propter

quod & adolescens talem Christi sermonē audiens trīstis abīst, aggre-
tot possessiones relicturus. Verum illud potius quod sequit̃ audi-
amus: Amen dico vobis, diues difficile intrabit regnū cōlog. Et ite-
rum dico vobis: Facilius est Camelum per foramen acu factū ingre-
di/ q̃ diuitem in regnū dei ingredi. O sacrosanctū paupertatis testi-
monium, O dulce pauperum solamen: per foramen acu factū Came-
lum ingredi non bene possibile est/ siue Camelū animās/ vt Hierony-
mus/ siue nauticum funē/ vt vulgarius interpretatur/ intelligamus.
Pauperem igitur esse necesse est, si saluus esse quis velit. At pauperē
esse spiritu satis est, dicitis, nam alibi beatos inquit esse pauperes spi-
ritu/ bene est/ verum credam ego illum spiritu pauperē: qui ob obo-
lum/ & si quid obolo minus est in proximum miras mouere tragœ-
dias assolet, qui bonis artibus, & ea etiā professione qua se ostendat,
neglecta, p̃ter tenuē verborū sensum nihil attingit reliqui, vt sibi vide-
licet nihil elabatur temporis/ quo non aliquid auri argētiue in cu-
mulum adiciat: & satis se superq̃ sapere existimans / si nūmorū satis
septa catenis arca reseruet. Qui diu noctūq̃ id dicit facitq̃ vt nullis
rei sollicitus magis q̃ diuitiā esse videat. Deniq̃ cum talis sermo
sit, q̃bus vir est/ vt in prouerbio est, nūq̃ illū putarim spiritu paupe-
rem, qui tum maxime sese oblectat cū de auro loquit̃, & indicē for-
micę more/ ita parto incubat vt proximos quosq̃ quos hēredes fu-
turos suspicatur/ velut vngulis petiturus toruissimis oculis aspiciat.
Ceterę, vt hanc interpretationē his demus q̃ pro mortaliū cōmodo
negociant̃, tum & Principibus populi & ecclesię nostrę viris præsī-
dibus quos in diuitiis esse/ cum officiū, tum cōditio exposulāt, vt in
Can. expedit. xij. q. i. scriptū ex Prospero est/ qui oēm opum potentiā
In ecclesię defensionem aggregātes in media auri multitudine, supra
aurū aīo esse possunt. Vos angustior quēdam fors vrgere videt̃, vt
scilicet non spiritu tm̃, qđ maxie vellem/ sed reꝝ quoq̃ aut modestis-
sima aut reſtius nulla copia pauperes sitis. Quod anteq̃ ducā latius
scire vellē, cur a deo/ euangelio attestāte/ discipuli illis Christi verbis
auditis expauerūt: an q̃ spiritu pauperē esse oporteret qui perfectus
esse vellet vt cōmunis est sententia: At hoc nouum non erat nisi forte
discipuli prius non audierāt, nam philosophi antiqui & Stoici cum
primis illū maxie sapientē. i. perfectū esse ante docuerāt qui diuitias
reſiceret, inq̃ solam fideret virtutē. Hic ergo sensus perculisse disci-
pulos videt̃, q̃ paupertatem Christus asseruit/ nō animi solum/ sed
etiā rerum, quā deserēdę forent propter regnū dei, qđ certe optimū
est factū. Nam vt Seneca ad Lucil. in lib. de paupertate scribit. Mag-
nus ille est qui in diuitiis pauper est/ & alioqui verisimile est Christū
pro obtinēdo cōlog: regno micus p̃ceptū circa diuitias dare no-

fuisse q̄ suis discipulis pro sola animi quiete & perfectiōe Stoici de-
 derāt. Hanc veram paupertatē cū bona pars vestrū tueat̄, ab oībus
 his quæ coacta vitæ necessitas nō desiderat procul alienam/ dicet ne
 quis recte abiectos vos esse aut professionē vestrā abijciendā/ nec di-
 uinis studijs vestris esse locū, q̄ pauperes sitis/ absit: stultū esset hoc
 loqui. Vt igitur molestū est vos hanc haud sane æquā calumniā au-
 dire, ita Poetis quoq̄ ipsis molestū esse credite q̄ poeticā proletariā
 & circulatoriā eius gratia dicitis q̄ pauperes sint Poetæ. Non oēs tñ
 vestrū accusauerim, sed bonā partē eamq̄ cum primis cui minimū
 inest iudici/ & amoris in hæc caduca fortunę ludibria plurimū/ qui
 vt diuites esse aliquo honestatis pretextu posse videant̄: Hilariū pro-
 ducunt qui ait diuicias habere non esse criminis/ si modus habendi
 retineatur. Præterea Abraham diuitē admodū fuisse & tñ perfectū/
 vt Gene. decimo tertio capite & item decimo octauo docet̄, addunt
 his quęcunq̄ studio suo qđ temporē abusu potius q̄ consilio aliquo
 tuentur, patrocinari visum fuerit. Et interim verborū Iesu Christi ob-
 liuiscunt̄, quę cum alias sepe, tum Luce duodecimo hæc sunt. Nolite
 solliciti esse atq̄ vestrę quid manducetis, neq̄ corpi vestro qđ indua-
 mini, anima plus est q̄ esca & corpus plus q̄ vestimentum/ & paulo
 infra. Vendite quæ possidetis & date elemosinā, facite vobis saccu-
 los qui non veterascūt/ thesaurum nō deficientē in cœlis quo fur nō
 appropriat/ neq̄ tinea corrumpit. Quibus oībus redemptor noster,
 hanc solitudinē quę vel necessarijs prouidet, in nobis inculcat (nisi
 argutus aliquis interpret verba ab apertissimo sensu detorquere
 mauult) Quanto magis prohibet, quęcūq̄ aut ad elegantiam, aut co-
 piam, aut pompā ab illis rapiunt̄. Idcirco bene Rabanus ait, cautius
 esse non habere, nec amare diuitias, qñdoq̄dem vt tricesimo primo
 Ecclesiastici est: Beatus vir diues q̄ inuentus est sine macula: & q̄ post
 aurum nō abiit nec sperauit in pecunia & thesauris (nam rara auis
 in terris nigroq̄ similima Cygno est) & ideo sequit̄, q̄s est ille & lau-
 dabimus eum/ nora est Horatiana sententia. Stultitiā patiunt̄ opes.
 Quid vero: si mihi asluūt: ais: nunq̄ desideratę diuitię: Da paupibꝫ
 si Christo gesturus es morem, si minus serua in bonos vsus, & caue
 placeāt: nam Psal. 61. dicit̄, Si diuitiæ affluerint, cor nō adponetis:
 vez: quotusq̄s est qui hoc facit: Rectius Augustinus, qui ī epistola
 quadā ad Paulinū: Nescio (inquit) quō cū sup̄flua terrena diligunt̄,
 arctius adepta q̄ cōcupita cōstringūt/ ad qđ illud Iuuenal. accedit:
 Crescit amor nūmi quantū ipsa pecunia crescit. Audiat ille Ambro-
 sium potius insupabilis gratiæ interpretē, sup̄ eodē Lucę capite, scri-
 bentem in hæc verba. Sed ait aliquis, quid iniustū est, si cū aliena nō
 inuadam, ppria diligentius seruo: O impudens dictū, quid propria

dicis: ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti: quando
ingressus es in hanc lucem, quando de matris ventre existi, quibus
facultatibus queso/quibus subsidij stipatus ingressus es: &c. Et in-
fra paulo. Propriū ait nemo dicat, quod est cōmune, qđ plus qđ suffi-
ciat sumptui, etiā violenter obtentū est. Quæ verba digna Christia-
no homine, digniora sacerdote, repetita sunt cum alijs multis lectu
haud minus dignis in Canone sicut hi, distinc. xxxvñ. decreti. Præ-
terea si olim conciliorū autoritate Episcopis mandatum est vt vilem
suppellectilem & mensam ad victū pauperē haberent, vt. xxxxi. dist.
Decreti annotatum est, quid non hodie sibi mandari subditi eorum
existimāt: In quorū partē ad Nepotianū Hierony. hæc verba habet.
Qđ si quispiam aliud habuerit præter dñm / pars eius non erit dñs/
verbi gratia / si aurum, si argentū seu possessiones, si variā suppel-
lectilem: cum istis partibus non dignatur dominus fieri pars eius. Et
paulo infra. Decimis ait & altari seruiens altaribus sustentor,
habens victum & vestitū his contentus ero, & nudā crucē nudus se-
quar. Hactenus Hiero. cuius verba repetita sunt a Gratiano in can.
clericus. xñ. q. i. vbi ex eodē Hierony. canon deriuatus est. Duo sunt.
in quō duo Christianorū genera esse demonstratur, vnum diuino of-
ficio mancipatum / nec nisi contemplationi & orationi vacans, quoniam
clericos esse Hierony. ait, qui victū & vestitū cōtenti, abiecta proprie-
tate oīa debent habere cōmunia, Alterum genus populariū / quibus
licet temporalia possidere sed non nisi ad vsum, quibus concessum
est vxorem ducere: terram colere: causas agere. &c. qui hoc demum
modo saluari poterūt / si vicia benefaciēdo euitauerint. Aduertite qđ
modestus reip̄ vsus Medicis: iureconsultis: ac etiā Poetis (nam & his
terram colere & vxorē ducere licet) deniq; oībus prophanis negoci-
atoribus sanctorū patrum iudicio permittatur: qđ vobis præter victū
& vestitū permittitur: Sed Paleas fortasse dicetis Decretorū cano-
nes: non cito decretū, sed Hieronymū cito aliosq; doctores ecclesiæ/
quorū sanctissima & Christi Evangelio proxime accedētia præcepta
si paleæ sunt, ausim dicere quisquiliis esse oīa studia vestra. Sed qđ
ego hoc loco de paupertate disputo, cū non attineat: Volo equidem
liberum esse alterutrum / dumō vobis ipsis non minus qđ mihi red-
dendus sit calculus oīm operū, huic iudici quē cū fine mūdi venturæ
esse fortasse non dubitatis: mihi satis in hoc victoriæ contra multorū
maleuolentiā positū est, qđ defendo neminē mente sanū aliquā inge-
nuam artē abijcere, propterea qđ vnū aut alterū eā pfitentē pauperē
esse contigerit, ipse multos noui ditissimos poetas, quos pro honore
poetici nominis mallem pauperes, hoc est paruo contentos esse, q̄les
fere oēs præci extiterūt, & sunt hodie non poetæ tñ, sed oīm artium

vere studiosi paruo contenti/hos enim qui titulo tenus sapiunt nihil
moror, per me sint oīa protinus alba. Multi pauperes videntur qu
animo ditissimi sunt, quēadmodū diuites multi popello apparent/
qbus nemo pauperior/ nemo infelicior est, in quorū ore illud Iuvena
lis agitat. Sed nos te facimus fortuna Deam cōloq locamus. Qui
bus Hercle belle fortuna respondeat, Vos facio o cēci miseros, lice
orq periclis. Beatus ille (inquit Horatius) qui procul negocijs: vt
prisca gens mortaliū: Paterna rura bob9 exercet suis Solutus omni
fœnore. cui illud Verg. accedit. O fortunatos nimīū bona si sua no
rint, Agricolas. Quod si tanta est in his diuitijs vestrīs beatitudo mi
ror cur Delphicus Apollo (quicunq ille tandē verax demon fuit) Ag
laum Psophidiū qui paternos agellos nūq̄ egressus est, beatiorem
Gyge amplissimo terrarū rege iudicauerit: sed satis de his hactenus
Desperandū enim est de quibusdam Stoicorū simijs, genere hominū
ab imīs vnguibus ad verticē vsq̄ summū ex ignorantia concreto, vt
Guilielmus ait Budeus insignis autor, cui ego inter recentiores par
tes tribuo acerrimi & strenuissimi literarū & bonorum studiō ante
signani, qui vno in loco quo humanitatis doctrinā non tam summo
officio q̄ amplissima eruditione tutatur, digna admiratiōe correp
tus in hęc tandē verba iquit. Tantam ne esse proteruitatē qbusdam
quicqd scire se posse desperēt, quicqd nō didicisse pudeat/ quicqd
inchoare pigeat, id vt sibi damnare permittant & tantam vcordiam
vt inertia suā nguūm luculento reipublicę vulnere refecare nō dubi
tent: tantam peruersitatē vt q̄ apud Cimerios alti sunt, & tenebrico
sis literis instituti, ideo seuerissimos scriptores, capitaliter oderint in
sectent, obtrecent: Quoniam glāde Barbarica distenti sint, idcirco
a frugibus latinis oēs arceant: NVNC mihi stilus ad hos deflecten
dus est, atq̄ vtiā non nostri ordinis viros, qui eo ipso Poeticę dero
gare mihi vident, q̄ a seuerioribus studijs tanq̄ in amœnū quoddā
viridariū transire se, aniosq̄ relictis serijs oblectare aiūt, quoties ali
quis poeta in manus suscipiūt, horū hęc sunt verba. Cum nuper laxā
di animi gratia in Maronē incidissē. &c. Pridie vbi animus grauior
ribus negocijs defatigatus paulisper vacasset, vt vires resarcirem &
me oblectarem paulo iocūdus, Lucani poema nō multis sane horis
reuolui. Item, cum nuper Regia illa legatione perfunctus domū redi
issem, poetarū lectione, illud tedij quod itinerum mihi molestia pepē
rerat, amœnissimi studiij remedio totū excussi. Item. Soleo quādoq̄
post Bartolū & Baldū, animi gratia, i poetarū expatiari, ne illa lectio
nis grauitas ingeniū prorsus obtūdat meū. Præterea. Poetas ego vel
ob id potissimum amo/ q̄ mihi sacrarū literarū acumine fesso, nescio
quid incredibilis voluptatis adferūt. Hisq̄ similia centū: quæ prope

omnibus his proculcata sunt vel scribentibus/ vel loquentibus, qui
postq̃ aliqua ex parte literarū studia degustarunt/ animū ad certas
(vt nomināt) facultates applicant: a quibus se in illa leuicula/ vt pu-
rant/Poetices studia toties resultare asserunt. Iidem horū hominum
pertinaciā pepererunt, qui literarū & poetices cum primis studia/ in-
ter seria studia non referūt, quoq̃ maior erroris immanitas sit, faci-
le & breui omnē humanitatis doctrinā/ modo intentus lectioni ani-
mus sit, ad disci comprehendiq̃ posse affirmāt, multi tempora præ-
scribunt, sunt quibus quinquenniū ad illustriorū scriptorū lectionem
sufficere videat̃, sunt qui sexenniū malint. Memoria teneo magni &
estimati doctrina moribusq̃ viri sententiā, qui mihi etiānum iuueni
semel/ ceu secretū dicturus præfabať, Satis esse in quadriennio tem-
poris/ quo Poetas quis & Oratores latinos seuiores pellegeret, ad
quorū lectionē reliqui facile & sine mora intelligerent. Vex̃ per eos
annos qui interim elapsi sunt, experimento didici longe a vero abesse
quē ille tum senserat, nisi forte alijs (qđ nescio) legere & simul intel-
ligere in promptu existit. Mihi semper nulla magis profuit lectio/ q̃
quā multa cogitatione suspensa/ viam sibi sudore vigilisq̃ effecit.
SED vt illuc redeam vnde sum digressus/ intelligere vellem ex illis.
Omnes ne Poetas/ viridaria & hortulos quieti animi sui facerent
an aliquos ex illis. Præterea vt sine tante professiōis cōtemptu loqui
viderentur/ explicare deberent/ vnde sibi ea facile lectionis volup-
tas foret: nam vel prius didicerunt, vel tam apertos leuesq̃ esse esti-
mant/ vt sine multo labore legi intelligiq̃ possint/ vel solam (quod
suspicio) verborū venustatē oculis sequunt̃, & sensu quē prima lectio
vtruncq̃ offert contenti sunt. Primū parem doctrinā omnibus poetis
haud quāq̃ esse ipse fateor/ præsertim si præter dicēdi artē/ quē ipsa
tū vel maxima est/ doctrinā nomine intelligamus/ quod quasi aul-
sum, ab illustribus omnifariā philosophiā magistris/ in numeros ip-
sumq̃ carmē transfertur. Nam hoc ab Heroicis prope peculiariter
prestari solet, quib⁹ Typus esse potuit oīs doctrinæ & eloquiē fons
Homerus: Tragicis etiā & Satyris tum & Lyricis multū eruditiois
inesse solet/ nec Elegi quidē a grauib⁹ locis abhorret. Itaq̃ neminē
his voluptarijs lectoribus/ ad tam facile lectionē permiserim, præter
Comiciū quēpiā, aut Epigrāmographū/ q̃ aut Phalecis, aut Iambis
siue Elegis ludit: his Buccollicū addo/ quib⁹ vt de dicēdi figura ta-
ceam, materia est fere aperta, & quē admodū in amatorijs poemati-
bus maxima leporis venustatisq̃ cura: quibus illi titillant̃/ qui Poe-
tica ad solā voluptatē abutunt̃/ quorū ego sententiā ne hoc quidē loco
plane admitto. Nam in pastorali carmine multa obscura sunt, ppte-
rea q̃ simpliciter dicunt̃. Nempe explicare grauiā & disertū esse de-

coro seruato, hoīem pastore nō licet/hinc illud est. Et quis erat alter
Descripsit radio totū qui gentibus orbem. &c. vbi Maro insignis au-
thoris nomen deindustria suppressit/ ne videlicet nimiū rusticus sa-
peret. Quo in loco mirū est, Ptolēmeū a Seruio nominari, cū hic lon-
ge post poetę tempa sub Antonino floruerit. Comœdiæ autē q̄ dili-
gentē lectionē exposulēt, Donati in Terentiū comētarij satis testantē
in epigrāmatis, etiā si plerāq; oīa dilucida sunt, incidūt tñ subobscu-
ra non nunq̄, vt interim de Venere nō dicam, quę Atticis in vtro ge-
nere tanta est, vt sermo eam Romanus non recipere posse videat̄, cū
eam ne Gręci quidē alio in genere linguę obtinuerint, sicut libro. 10.
Quintil. scripsit/ quā illi, reddita sit nec ne/ & i quo magis quoue mi-
nus resplendeat id qđ non plene imitabile nostris esse, magni viri as-
serunt/ prorsus negligunt. In oībus igit̄ lectiōe mihi attentissima nec
ad vnicā voluptatē cōparata op̄ esse videt̄, nam sepe fricāda frons,
trahendus nasus, scalpēdū occiput, mordendi vngues/ & (vt dicam
in summa) cauendū est vbiq; ne nimiū assensu ingenio/ nobis palpū
obtrudamus, atq; intelligere putemus qđ animus nondū coepit. At
fortasse prius didicistis/ & quę ex anteaetis studijs iam aīo incallue-
runt, tanta cū voluptate resumunt̄. Si ita est/ q̄ negemus clarissima
poēmata a vobis summa cum voluptate, ac labore nullo legi posset̄.
Nam supra res̄ eminentiā, quas magno cū delectu poetę suis inse-
runt/ ipsi numeri/ & suavis ille versuum cursus/ & illa poetice ppria
pictura quędam, voluptatē & delectationē pariunt. Ceterę huiusmo-
di lectionē tñ his pmiserim qui in bonis studijs exerciti, & insignibz
artibus eruditi/ bonā sudoris partē poetis impenderūt. Nam qui ni-
hil discunt his prope oīa difficilia sunt: eregione qui didicit quicq̄/
si modo ingenij stimulo ad id qđ didicit correptus est/ non potest in
eo ipso non voluptari. Ita perito medico voluptas est, in medicorū vel
acutissimis sensis versari. Hoc modo q̄ iurisperitię animū adhibuit,
nihil facillus/ & maiori cū oblectatiōe agere poterit/ q̄ in controuer-
sijs & dissentitiōibus/ oēs id genus scriptores euoluere/ sentire acutis-
sime/ prudentissime pronunciare, idq; cū facit/ operam infumit non
adeo difficilē sibi. Idem de alijs dici potest: quorū artes nemo propte-
rea leues dixerit q̄ multi eas i promptu habēt si alioqui sine magno
studio/ & iugi vigilia non accipiant̄. Quod igitur ad Poetas attinet/
ausim asserere/ locos esse in ipsis fręntes/ q̄ hoī paulo tenuius istitu-
to/ plus sudoris excutiāt/ q̄ vel aliqd iurecōsultorū Acroama, vel A-
phorismū q̄spīa Medicorū aut Theologorū mysteriū / q̄q̄ nō abnuā
multa ad voluptatē a poetis adparata esse vt etiā facilius in multis/
vt alij artū p̄fessores legi & intelligi possint. Sed nō dubito i lustris
illi Poetices p̄fessionī tñ ingenij laborūq; tribuere, qui a libelli mei

prope frontispicio eidem tot insignes artes dixerim admiriculari.
Quod ipsum ne quis nare contracta, vt friuole dīctū excutiat/titulo
sequenti pro virili parte vt breuissime potero ostendere conabor/vt
horum obiter non dico temeritati, sed inscitie armatus obuiem/qui
Poetis cæca(vt aiunt)insomnia tribuentes nihil literis, nihil poetica
leuius esse blāterant. Quod ipsum si ita foret, q̄ erumnosum & cas-
sum hominum genus grāmatici essent & tñ vt nulla in parte in enar-
randis Poetis manci esse, aut nō satis ad explicandū idonei videren-
tur, omne genus scriptorū ex professo euoluerunt, & euoluunt hodie
quicunq; in hoc scribendi genere insignes sunt. Quod si qui sunt, qui
in poetis per oēm atatem in verborū luce & venustate conquiescunt/
& primo statim vtcunq; obuiio sensu contenti sunt/nihil illi a puerorū
studijs se alienos esse dicēt, quibus illa parte & primū & statim poe-
tarum lectio cōmodat, vt ante diximus & Quintil. lib. 1. scribit. Hi
se poetas per facile legere probe dixerint, cum nihil attingant solidi/
nec verba quidem semper admittant, eaq; p̄sertim quę illustriora
elegātioraq; sunt. Vt vnum olim nouimus qui mihi adolescenti con-
tubernalis cum pari studio verum impari ingenio, ex cōmuni p̄cep-
tore Terentij mecum Andriam audiret, & personarū colloquio mire
oblectaretur, semel cum in locū incidisset, in quo Pamphili facerba
illa in Dauū obiurgatio legitur, mirum(inquit)ego istorū iuuenum
altercatione delector, atq; inde legendo cum ad vocabulum subob-
scurum sibi peruenisset, pergite inquit, boni iuuenes, tuq; in primis
Daue, nam tibi nihil timeo adeo maliciosus es, tum subridēs libellū
amouit. Ego cur non ad calcem vsq; legeret, cum quēsissem, non pos-
sum(inquit)ex quo sensum intelligo/nam vocabula illa poetica quā
primum incipiūt, non possum amplius procedere:nam quia sacer-
dos futurus sum, non proficiunt mihi ad ambonem(sugestum intel-
ligens e quo nostri cōcionari solent) Talem hodie lectionē vt idoneā
& omnino euacuantē/id genus homines Poeticę tribuūt, Ciceronis
etiamnum testimonio se defensantes quod is in libro de claris orato-
ribus poetice studiū inter leuiora esse putauit, non intelligentes ob-
id leuia videri, q̄ supra oīum doctrinarū p̄fessionē multū amoeni-
tatis, iucunditatisq; sensibus ipsiq; animo offerāt, quo fiat vt quę in
eis grauiā sunt, dulcibus permixta/laborem oēm facile sustineant.
Verum accingamur iam ad id ostendendum quod iam nunc polli-
citi sumus, vt ex eo ipso multi intelligant q̄ sint hi friuoli homines q̄
eum qui Poeticę vacat, gratuita/ieiunia ingrataq; studia sectari as-
serunt, vt hoc modo simul & Poetices amplitudo in aperto sit/& ob-
stinatissima horum vanitas diluatur.

ARTIVM ORBEM QVAM ENCYCLOPAEDIAN

Græci nominant Poetis adprimè necessariam esse.

TITVLVS. XXXI.

Neyclopædia/ut ex Plinio, Quintiliano, Martiano Capella & Vitruuio colligit disciplinarū in orbem ex mutua cōdependentia redactarum/series & ueluti ductus quidam (vt Budæus ait) scientiæ ex multis disciplinis confectus & aptus existit. Encyclios enim disciplina, inquit lib. primo Vitruuius, vti corpus vnum ex his membris est composita, quam ideo Cicero lib. de Oratore tertio concentū doctrinarū omnium, consensumq; uocauit. Hanc ego hoc in loco / quanq; omnibus illustribus & bene natis studiorum professoribus ceu scopus quidam, præfixa esse debet, ad Poeticam tamē adeo pertinere, utrūq; breuibus ostendam, vt sine ea nullam esse posse vel stupidus Choroëbus intelligat, interq; Philosophū & Poetam aliud discriminis nō esse, q̄ q; philosophus esse quispiam possit / qui subinde Poeta non sit, Poetam autem neminē nisi idem Philosophus existat, si modo Philosophus ille est, qui studeat omnium rerum diuinarū & humanarū vim/naturam/causasq; nosse, Et omnē bene viuendi rationem tenere & persequi, vt eum primo de Oratore Cicero descripsit, Ipsam uero Poeticam non esse aliud uideri, q̄ animi quendam ad numeros & carmen e cœlo uenientem impetū, qui omniū illustriū doctrinarum circulo absoluat, nec infra artium estimationē eam esse, vt inscius ideotarum grex autumat, sed ancillantes habere eas & adminiculares indicabo. Quemadmodū enim in editas arces/ & exstantia ædificia gradibus quibusdam ascenditur, ita nemo ad insignis illius professionis culmen peruenit, nisi qui per honestissimarū artium cognitionē gradus aliquot extruxerit/per quos tandem in illud Augustum, & confectū intelligentiæ templum, ascendere queat. Quod ipsum si non omnibus primo aspectu uerisimile est, nihil miror, nec enim adeo ostentosa Poetica est, vt omnia vndiq; legentibus exhibeat, nec tam sui negligens: vt quemlibet imperitū audaculumq; & illotis (vt aiunt) manibus eam attrectantem/ sui familiaritate dignetur, vnde etiam illud est, quod multos amicos quidē sustinet, intimos autē habet paucos: nec aliud illis q̄ suauem quendam uerborū succum, quo perinde tamē vt pueri crepundijs oblectari solent, donat. Hos uero acutū succinctos & ad diligentiam adparatos, in adyta, & penitissima rerum suarum sacraria perducens, participes facit magnarū opum, & nihil non splendidissimū nō emunctissimū exhibet, quod ipsum vulgaris & lusciosus ocellus

non nisi per corneam quandam fenestrā intuebitur. Iam illud quo-
q; præfari libet, tot artium Poeticam magistrā non esse, aliud ipsius
negocium est, cumq; Principem locum habeat, anxius capiendarum
artium ministerijs, laboribusq; famulicio debitis non grauatur, ali-
bi hæ discende sunt, & ad Poeticam petendam tanq; viaticū quod-
dam comparandæ, nec rectius singulæ q; a singulis professorsibus
hauriuntur. Multæ sunt professions, quæ sine plerarumq; artium
peritia non constant, & has tamē non docent, sed admittūt illos qui
alibi eas didicerint. Sic Medicina non nisi illum agnoscit, qui in ea
philosophiæ parte quā Physicen adpellamus, fidelissimis fundamē-
tis iactis, animū multa opera & peruigili labore exercuit. Sic The-
ologia illos amplecti solet / qui naturæ & humanarū rerum ad vn-
guem periti, post exactum in humilioribus artibus curriculum, tan-
dem vera semita ad se cognoscendā pergere solent: Rhetor certe in
eo quem docendum assumpsit, grāmaticę præcepta desyderat, Ora-
tor autē Rhetorem esse iubet, eum qui se imitari & dicendi sibi vber-
tate ad similis esse velit. Sic qui legum noscendarū, æquiq; & iusti-
tæ administrandi prouinciā subeunt, raticionandi sciētiam, & omnino
eam philosophiæ partem quę ex Socratica schola profecta rebus
humanis prouidet, anteq; illud agant, nouisse debent, si modo iuris
prudētia, vt Vlpianus in. L. iusticia. ff. de iust. & iur. air, Diuina-
rum atq; humanarū rerum notitia est, iustiq; atq; iniusti scientia.
Sic quędam inter insignes disciplinas gradatim progrediens est se-
ries, & in orbem flexa comunio: inter quas altissimę sunt quę ani-
mum non nisi prioribus initiatum admittūt, in infimo autem gene-
re quę in se nihil habere reliqui q; vt altiorum sint instrumenta co-
gnoscuntur: Vt in artium numero quas liberales dicimus, sine quib-
us nulla vnq; solida eruditio locum habuit, Grāmatica / Logica &
Rhetorica inferiores, reliquę quatuor, quę quadriuiū efficiūt emi-
nentiores statuuntur: nam grandia in se totius philosophię momē-
ta retinent, omnes tamē si omnifariā sapientiam suspicias, ancilla-
res sunt. Quamq; nulla est quę magis seorsum intellecta, ieiuna sit
q; ipsa Dialectica, tanta alioqui & tam necessaria sciētia, cui tamē
si reliquas respicis / minimū & temporis debeat & laboris, propter
rea q; præter adminiculū nihil reliqui quod sequaris habet, Quod
multi Philodici magis. i. litium amātes q; veritatis studiosi philoso-
phi, non cernentes, totam pro dolor etatem & omnes nervos in il-
lis logicis non dico firmioribus præceptis, sed fatalis & prope
quisquilijs quibusdam quę mire a Seneca libr. Epistolar. vi. & xi.
contemnunt / cōterere assolent, qui totam Encyclopēdiam hoc vno
ambiunt errore qui omne artium & doctrinarū iudiciū præcipitat:

dantq̃ operam miseri, vt nihil magis sciant q̃ quod scire minimum
referebat: Quos sinistra Minerva natos a Græcis Misocalos nomi-
nari Guilhelmus Budæus/Galliæ decus ait, quasi omnem literarum
elegantia nitoremq̃ dicendi perosos ab omnibus doctrinis huma-
nioribus abhorrentes/rusticos: in uenustos/illepidos/hircosos: qui
nisi/vt Villicus allium/ita ipsi barbarieq̃ ubiq̃ ac semper obolue-
rint, decorum illud imperitæ sectæ seruare se non credunt: qui ne sic
quidem satis sua tueri sibi vident, nisi elegantie studiosos/laceasant
maledictis. Grāmatica autem (vt ad priora reuertar) quā Histori-
cen Quintilia nominat, q̃ in autorū interpretatione versetur longe
est artium præclarissima, nam & illam de qua dicturi sumus Ency-
clopædiam insinuat, Rhetorica etiam per omnia fere mortaliū con-
silia peruolat, vt eam nō temere partem ciuilis prudentie fecisse Ci-
cero videatur libr. de inuentione primo. Iam Musica si numeros, si
artem/si rerum verborūq̃ copiam non iuuerit, vetustissimæ vene-
rationis gratia/& quod mirifice fatigatū arduis studiis animum
recreare solet, cū primis addiscēda est. At quis ignorat prope nul-
lum esse carminis genus quod suauem vocum harmoniam non ad-
mittat: Ideo canere Poetæ dicti sunt cum carmen scripfere: & ca-
mœne quasi canene Musæ dictæ, a quarū nomine toti huic arti no-
men est: nam a Musis Musica dicitur. Strabo primo libro scri-
bit olim Musicos & Vates & sapientes eosdē iudicatos fuisse, quod
ipsum & Quintilianus in Musices laudibus tradidit libro primo.
Macrobius libro Somnii secūdo. Ita (inquit) deniq̃ omnis habitus
animæ cantibus gubernat̃ vt & ad bellum progressui & item rece-
ptui canatur, cantu & excitante & rursus sedante virtutē/ dat som-
nos adimitq̃, nec non curas & immittit & retrahit, iram suggerit,
clémentiam suadet/corporū quoq̃ morbis medetur: & paulo in-
fra. Iure igitur Musica capitur omne quod viuit, quia cœlestis ani-
ma qua animat̃ vniuersitas originē sumpsit ex Musica, hæc Macro-
bius. Quintilianus nono lib. vbi de cōpositione agit, Pythagoreis,
Inquit, certe moris fuit, & cum euigilassent animos ad lyram exci-
tare quo essent ad agendum erectiores/& cum somnū peterent ad
eandem prius lenire mentes, vt si quid fuisset turbidior cogitatio-
num/componerēt, Quid vero illa refero: quum constet tum demū
bona edi poemata quum tranquillus fuerit & hilaritate quadam
perfusus scribentis animus. Quod ad concinnitatē attinet versus,
Indubiū esse debet Musica Poetas iuuari posse, si, quod Vitruuius
primo libro contendit, adeo architecturæ accōmoda est. Ad Astro-
nomiam pergamus, cuius affectæ sunt Arithmetica & Geometria:
magne ille scientiæ, & vt magne ita hodie fere neglectæ ab his ma-

xime/quibus haud vsquā alibi maior eruditionis accessio, maior
doctrinę dignitas comparari poterat, nam sint illi quidem Gręcę
Latinq; doctissimi: transferant, iam historiam paulo rariorem,
iam Poetę cuiuspiam salutarem sententiā, iam quod vtile simul &
amœnum existat/esto. Sed magno vtriusq; lingue nitore, excultissi-
ma verborę elegancia quid aliud agere dixeris q̃ res tractare scitu
quidem dignissimas, verum tales / quas paulo fidelioribus vel in
Grāmatica iactis fundamētis sedula lectio sine magna ingenii fa-
tigatione, sine profusis animi viribus, exhibeat. In illis artibus, qui-
bus ingenuarū nomen/rerum dignitas peperit, naturā nō insignia
tantū, sed secreta quoq; minimeq; proletariā literatorū plebeculę
obuia, insunt, dignissima vero cognitu si modo id cognitu dignissi-
mum est, quod in toto visibilis mundi corpore, diuinitate quadam
precellit. Quarum lectio sæpe impedita, non nisi sollicito & altis co-
gitationibus agitato animo/explicat̃. Vnde mihi persuadeo plę-
rosq; esse vel doctiorū / qui eas minus attingant, non cōtemptu qui-
dem aliquo, sed difficultate magis / qua deterriti / in alia diuertūt/
quę minori labore & maiore, vt putant, delectatione tractata / pa-
res ipsis glorię titulos apud posteritatem pollicent̃. Iam vero, si dijs
placet, sunt qui non Poetas se tantū sed preclaros Vates adpellari
volunt / e quorum ostentatissima & superbię plena iactatione am-
plius quid / q̃ sit lactis Gallinacei haustus expectes necesse est, qui
postq; ponere lucum sciunt Artifices, ac rus saturum laudare, vbi
corbes & focus & porci & fumosa palilia fœno: in omni doctrina-
rum genere se versatos esse existimant, satis enim superq; satis dice-
re res grandes nostro dat Musa Poetę. At si de pararello incidat: si
de meridiano mentio, si vmbrarum memineris pro Lucano, fluxus
ue aut refluxus oceani, pro eodem / si pro Ouidii Fastis vel prima
de ortu occasuue rudimenta expositules, ita obmutescunt / vt fulmi-
ne a filatos putare possis. Et Astronomis, inquit, illa relinquamus
quorum id munus est, ad alia nos Musę prouocant. O Iane a tergo
quem nulla Cicōnia pinxit: eo ne peruentum est vt ignorantę caligi-
nem Musarū prostitutione tuearis: Ita sit postq; sapere vrbi cum
pipere & palmis venit. Putāt illi licere sibi ingenue ignorare, quod
Maro, quod Ouidius, quod Lucanus aliq; miro quodam, vt ipso-
rum opera indicāt & in defesso studio / vt scirent / sectati sunt: quos
ętate nostra Iouianus Pontanus Vates maximus ita secutus est, vt
non didicerit tantum vniuersa Astronomica, vsurus videlicet in nu-
meris / verum etiam tradiderit de Astris doctissima simul & dig-
nissima lectu: quem si Poeticę limites egressum illi putabunt: idem
inter Gręcos Arato, inter Latinos Manilio, nunquam non creditis

Poetis obſciant: ſed q̄ iuſte ipſi viderint/ quorum iudiciū Ignoran-
 tiæ caligine elanguit. INQVIRENDA igitur eſt ratio ortus & oc-
 caſus ſtellarum fixarum, cum ex vetuſtorum obſervatione Ouidio,
 Plinio/ Columella/ Varrone/ alijs tradentibus, tum maxime noſtro
 rum temporū fide, nam proprio octauę ſphęrę motu/ variari vel in
 vno horizonte ortus occaſuſq; coſmicos Chronicosq; / Mathema-
 tici fradunt, mira quadam variatione: nam quandoq; fit vt centū
 annorum ſpacio ſitus, vt ſic dicam, octauę ſphęrę ad horizontem
 vno gradu mutetur, non nunq; breuiore tē pore, vt dubitare nemo
 debeat multo aliter hodie ſtellas in aginum oriri atq; occidere quā
 illi quos paulo ante nominauī tradiderunt. De ea re ſcripturus eſt
 priuatim, me hortante, Georgius Collimitius Mathematicus excel-
 lenſiſſimus / de quo equidem dicere poſſum quod olim de Chry-
 ſippo Carneades: niſi Collimitius eſſet ego non eſſem: quicquid
 enim in me rudimentorū eſt ad has præclaras artes, quibus ſumme
 delector, attinentiū, Collimitio acceptum vt amantiſſimo præcep-
 tori refero: Nec vero eſt ſatis/ ſcire ortum Coſmicum eſſe eum, quo
 ſtella cum ſole mane oritur. Chronicū verum cum ſole occidente ab
 ortu emergit: ruruſum Coſmicū occaſum qui ſtellę ſit occidentis cū
 ſol ab oppoſito latere oritur. Chronicū vero qui ſtellę ſit cum ſole
 abeunte. Alia perquirēda ſunt: nam horizonte mutato, ſtatim alia
 eſt a priori vtriuſq; ratio ſi tempus reſpicias & Zodiaci flexum gra-
 duſq; quibus cum illę oriuntur & occidunt. Ita fit vt alibi ſtellę ho-
 rizontem legant vix apparētes: quę nobis editiſſima altitudine ad-
 parent. Porro de Dierum variatione, de ſignorum ortu & occaſu,
 ſine quorum captu plurima Lucani loca vel obſcuriſſima ſunt. De
 cęteris neſcio an opere ſit precium referre: cum nulla vnq; mortaliū
 induſtria honeſta diſciplina extiterit, quę Poeticę ornamēto eſſe
 non potuerit: vt alibi fuſius ſcripſimus.

DE CARMINIS RATIONE.
 TITVLVS. XXXII.

Aſtenus frater quæ de Poeticę dignitate officioq;
 ac tota reliqua ratione occurrebant / tibi ſtudioſiſq;
 omnibus/ vtinam tam feliciter q̄ fideliter qua fie-
 ri potuit breuitate, ita vt in buccam veniebant con-
 geſſimus. Super eſt vt de Carminis quoq; ipſius cō-
 poſitione pauca quędam ſubiungamus/ opusculoq; illi noſtro id
 ipſum quali coronidem imponentes, ſummā tandem manū adhi-

beamus. Qua tamen in re hoc minus fuerit operis precium pluribus
versari, quo & a pluribus iisdemque doctissimis syllabarum carminisque
praecepta tradita sunt, & tu ea tam meo ductu quam proprio ingenio
tam pridem diligentius meliusque imbibisti, praesertim cum nemo pau-
lo modo in literis prouectior ignoret / id quod & res est / nitorem
elegantiaeque carminis pluris aliquanto quam ex syllabarum proportionem
pedumque situ constare. Quo equidem moueor, ut cum alia ferme ex-
ecutus sim / vulgatiorem hanc partem existimem / quam ut a me fusius
trahari sine loquacitatis molestia possit. Totam itaque eam missam
faciens. Hec saltem volui admonere quae proprio partim / partim
& alieno in hac palestra periculo utcumque compendiosiora animadu-
uertit. Et primum quidem omnium quemadmodum aliubi vberius recen-
sui, naturae ingenique praestantia in carminis conficiendi ratione lo-
cum sibi vendicat, quam ut cura sedulitateque etiam deficientem aliqua ex
parte substrui posse non prorsus negauerim, ita feliciter natis pal-
mam ea in re libentius tribuerim, mirum enim est profecto quam facile
quicquam eleganter modo naturae uana sedulitas fidelisque institutio non
desit, illis carmina procedant / qui generis beneficio secundaque ut ita
dixerim & benigna Minerva, illi se studio addixerunt. Cui tamen
felicitati haecenus fidendum est: ut meminerimus verissime simul
prudentialissimeque a grecis etiam adagio iactatum / θεοι τ' αγαθα τοῖς
ποροῖς πωλονται posuit etiam medio deus omnia capto ut tamen
par sit plus eum inde referre honoris, qui plus exanclauerit labo-
ris. Quo mihi quidem digniores iusta reprehensione videntur illi,
qui cum ingenii bonitate excellant, malint oculi erugine id corrodi,
quam honesti simul utilisque negotii exercitatione atteri quidem, ut ta-
men & consummatur lentius & fiat usu splendidius. Sane qui paulo
modo solidiorem carminis gloriam sectatur: non est quod citra
sementem ut aiunt trituramque tantae praestantiae nobilitatisque fructum
expectet, ac praeter ea quidem quae paulo ante de doctrinarum orbe
diximus. Primum omnium creberrima nobilium poetarum lectione est
opus, tum deinde carminum quae imitari cupias firma diligentique
memoria. Quorum illa quidem in vniuersum elegantiam gratiamque car-
minum ex fidei figurarum schematumque collatione atque imitatione
conciliabit. Hec vero etiam facultatem copiamque & omnis generis vo-
cum delectum syllabarum quoque quasi typum quendam exhibebit,
quo mihi sane nullum melius / nullum breuius / nullum denique certius ad
syllabas cognoscendas iter videtur. Nam post generales illas de
syllabarum modo / pedumque in diuersis carminum generibus situ & ordi-
ne regulas, quas in tanto eorum qui docent numero facillimum est asse-

qui, cui difficile erit datę voelis quęcunq; syllabam ex Maronis. Ouidij aut alterius illustis Poetę carmine quo ea contineatur deprehendere. Quod ad syntaxim copiamq; attinet iunctũ memorię exercitium facile suppeditabit. Cuius cum multi varijq; sint modi nescio tamen an vtilior alius, quā quo argumentorũ carminũq; varietatem alia subinde atq; alia verborũ figurarũ / ordinũ / generũq; forma retexere ERASMVVS Roterodamus noster in eo libello quę de rerum verborũq; copia conscripsit docet. Cęterum quoniā quę est natura hominũ in ea plerunq; sublusci sumus quę nostro Marte ingenioq; elaborauimus, adeo vt priuato nostri iudicio vt plurimũ longissime fallamur, vixq; sit aliquid ad quod alieno ductu ne dicam frenoęque indigeamus, q̃ in literariorũ omniũ quidem operum/precipue tamen carminum emendatione. Eo mihi in primis iudex Aristarchusq; talis videtur necessarius, qualis ab Horatio in arte Poetica describitur.

Vtr bonus & prudens versus reprehendit inertes,
Culpabit duros / incompitis allinet atrum
Transuerso calamo signũ, ambitiosa recidet
Ornamenta parum claris lucem dare coget.
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit/
Fiet Aristarchus, nec dicet, cur ego amicum.
Offendam in nugis: hę nugę seria ducent
In mala derisum semel, exceptumq; sinistre.

Vnde & vetus illud recitandorũ librorũ institutum exordij sumpsisse tum Plinio autore tum ipsa ratione vt credam facile inducor. Quo ea quę scripseris anteaq; edas in priuato amicorũ auditorio sollicitius legens, securius deinceps laudabiliusq; emittas in publicum, quem morem iam pridē non sine magno totius reipublicę literarię incōmodo, ipsorumq; qui inconsultius sua prodiderunt potius quā ediderunt dedecore sublatũ, hoc saltem compensemus, vt primũ ipsi quę scripserimus nobiscũ pertractemus, tũ deinde alijs tradamus castiganda annotandaq;. Etenĩ nescio quo pacto inquit Pli. in studijs homĩes magis timor q̃ fiducia decet. Vnde & cauendum plurimũ, vt Horatiano illo obiter vtar.

Ne te decipiant animi sub vulpe latentes.

Qui tua vel a principio in cœlum vsq; laudibus efferentes: &

Vt sine rivali teq; & tua solus amares

Efficiant & ignarię incētięq; causam prebeant: quā deinde audacia firmatā (ita vt in peruersorũ solet ingenijs) vidimus non parum multis ludibriũ hominũ atq; interdum etiam pericula peperisse,

fidus itaq; diligendus iudex: qui quæ demi cōmode quæ addi oportune, quæ mutari recte possint/ostendat. Quo nullū quidē promouendi melius genus est, vt tamē interim non obmittamus eos quoq; sed iugi studio euoluamus: qui de syllabis carminūq; generibus & schematibus scripsere. Quorum inter vetustiores Diomedes grāmaticus facile Princeps. Tum ex nostri quoq; sæculi hominibus SVLPitius Verulanus. DESpauterius/ QVintianus Stoa. ANtonius Nebrissenfis, & HENricus meus Glareanus Heluetius: haudquaquæ aspernanda doctrinæ viri. Et qui plures præterea, quorum facere nomenclaturā ac iudiciū præsertim ad calcē festinanti nec libet nec vacat. Ceterū tuū fuerit frater labori illi nostro studio saltem diligentiaq; respondere, meminisse quoq; quousque supra ætatem egregie sis eruditus, hoc plurimum fieri capacē animū quo plura receperit. Nā illo Flacci testāte

Scribēdi recte sapere est,

& principiū & fons,

Quo ordine si

ad Poetam

eam

prexeris,

iam nunc ipse

mihi eum fratrem

polliceor, vnde non tam

mihi gaudium quā toti nostræ famulæ

milie: ipsiq; patrię ingēs decus oriturū sit.

Finis.

VADIANVS STVDIOSIS.

¶ SCIO equidem q̄ tersum politumq̄ ac omni ex parte perfectū
 esse debeat, quod in publicum emissum pluribus saltem (quis enim
 possit satisfacere omnibus?) placere cupiamus. Atq̄ hoc quidem
 vel mea sententia audacius plane fecisse me non ignoro, hisce lūcu-
 bratiunculis nostris, anteaq̄ emendatione potuerim luce dignas
 reddere/editis. Quippe quas vrgentibus impressoribus cum alio-
 qui subcisiuis saltem horis satis festinanter collegi, tum precipue
 nuper postridie in patriam abiturus, noctu etiam ea potissimū par-
 te qua multo plura inducere decreueram precipitanter absolui.
 Verum vestri candoris erit humanissimi Lectores, siquid in nostro
 illo quantulacunq̄ eruditionis labore, aut minus accurata oratio-
 ne conscriptū, aut in reliquo opere obmissum cōmissumue fuerit/
 quod vel expolitum ornatiū, vel insertum gratius, vel deniq̄ reui-
 sum in vniuersum excusabilius reddidisset/ ēquo animo id quicq̄
 est opellē accipere. Memores eiusdem hominis non semper esse be-
 ne ac fideliter docere, & simul compositē eleganterq̄ dicere, quorū
 vt hoc nō admodum/id quod apparet ambitiose sectatus, ita illud
 pro virili mea conatus sum. Reliquum aut amicorum pertinaciter
 exigentium culpa, aut fraterni officij debitum excusabit. Cui dum
 consulere ac illis morigerari studeo, intra erroris scilicet aleam
 constitutus, ēquo forte maturius ne dicam citius emisi. Videbo ta-
 men vt postica diligentia siquid opus esset refartiam. Vos illa inte-
 rim æqui boniq̄ facite, & Vadianum vestrum amate.

ERRATA quę inter imprimendū obtigere.

- ¶ Titulo. 5. c. 2. altera pagina pro auxilia emenda ancilia.
- ¶ Titulo. 6. d. 4. pag. priori, nimis temere/repone minus temere.
- ¶ Titulo. 7. e. 3. pagina posteriori, pro possim pone poesim.
- ¶ Titulo. 10. in principio, studo lege studio.
- ¶ Titulo. 15. h. 6. pag. 1. ibi, experieris nō Dianā magis mōtibus
q̃ Mineruā inerrare. Hęc Tacitus, emenda. Hęc Plinius. &c.
- ¶ Titulo. 18. m. 1. pagina priore. Ibi / cum reliquis omnibus co-
natibus autore Liviō restitisset. Pręterea sudasse. &c. Interpone
post pręterea per par enthesin, & hęc (vt omittā ea quę libro no-
no tertię decadis, cum ablata Proserpinę pecunia esset miracula
contigerint) vt statim sequatur, sudasse simulachra. &c.
- ¶ Item paulo post inter oraculoꝝ Apollinis enumerationē. Inter-
pone post illa verba/in Troade Licij, in Arcadia Licę, vt statim
sequatur/Timbrei/Gergithij. &c.
- ¶ Altera deinde pagina ibi, In Creta Iuppiter, pone pro Iuppiter
Minos.
- ¶ Titulo. 20. n. 4. altera pagina ibi. Vere igitur libro de doctrina
Christiana secūdo, adde cap. quarto Augustinus. &c.
- ¶ Titulo. 28. s. 5. Lege intricatum pro intrincatum.
- ¶ Titulo. 30. t. 3. altera pagina, pro intentem, restitue nitentem.
- ¶ Sunt forte & alia quę tamen vel puer emendet.

Typis exudebat VIENNÆ Austrię hoc Vadiani de Poetica
eruditorum opus IOANNES Singrenius. Impensis LVCAE
Alantiez Ciuis Viennens. de literis bene meriti. Anno
salutis. M. D. XVIII. Nono Calendas Iulias.
MAXIMILIANO Magnanimo. P. F.
Aug. Imperante.

**Cum Caes. Maiest. gratia
et Privilegio.**

